

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА ЮРІЯ БУГАЯ»**

**КАФЕДРА ЮНЕСКО
«ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ОСВІТІ»**

Матеріали

*Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

**«ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН
ТА ВИКЛИКІВ: СТАН, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

(1 жовтня 2020 року, м. Київ)

Київ – 2020

УДК 378.1.001

В 55

Рекомендовано до друку вченою радою ЗВО

«Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

Протокол № 01/2021 від 15.09.2020 р.

СКЛАД ОРГКОМІТЕТУ ТА РЕДКОЛЕГІЇ:

Худолей В.Ю., ректор МНТУ, доктор економічних наук, професор (голова орг. комітету) ; *Калінічева Г.І.*, проректор з науково-методичної роботи МНТУ, кандидат історичних наук, доцент (заст.голови орг. комітету, голова ред.колегії); *Євтюкова І.О.*, начальник науково-методичного відділу (відповід. секретар орг.комітету та ред.колегії); *Кухтик С.В.*, кандидат юридичних наук, проректор з міжнародних зв'язків та розвитку МНТУ; *Заліток Л.М.*, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, директор наукової бібліотеки МНТУ; *Любовець О.М.*, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук МНТУ; *Наторіна А.О.*, кандидат економічних наук, завідувач кафедри міжнародної економіки, обліку та фінансів МНТУ.

В 55 Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспекти розвитку : матеріали Всеукраїнської дистанційної наук.-прак. конф., м. Київ, 1 жовтня 2020 р. / ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». – Київ: [Електронне видання], 2020. – 278 с.

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку», що відбулася 1 жовтня 2020 року у дистанційному режимі в МНТУ, містить тези доповідей, доповіді та статті учасників наукового заходу. Дослідниками порушено широке коло теоретичних і практичних питань, що стосуються сучасних трендів та тенденцій розвитку системи вищої освіти на рубежі ХХ-ХХІ століть, висвітлено світовий, європейський та національний досвід модернізації освітніх систем з огляду на цивілізаційні виклики. Учасники конференції акцентували увагу на інноваційних стратегіях, технологіях реалізації освітніх ініціатив та управлінських рішеннях у закладах вищої освіти у ХХІ столітті. Практичну спрямованість наукового форуму визначали доповіді, присвячені напрямам формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти різних спеціальностей та освітніх програм. Особливу увагу освітянами та науковцями було приділено проблемам студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання як складових системи забезпечення якості вищої освіти.

Збірник адресовано освітянам, науковцям, аспірантам, студентам та читачам, які цікавляться проблемами розвитку вищої освіти.

Відповідальність за зміст, достовірність поданої інформації, коректність посилань та дотримання принципів і вимог академічної доброчесності несуть автори публікацій.

УДК 378.1.001

© ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	9
<i>Khudolei Veronika, Natorina Alona.</i> THE ISTU DEVELOPMENT AS DIGITAL UNIVERSITY: CHALLENGES, ACHIEVEMENTS, PROSPECTS	9
<i>Popova Yelena.</i> SMART EDUCATION IN SMART CITY: NEW CHALLENGES AND NEW OPPORTUNITIES	13
<i>Дьякон Роман, Верденхофа Ольга, Кельсина Дина, Копылов Ростислав.</i> ПОСТРОЕНИЕ АЛГОРИТМОВ ЛЮБЛЮЩОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ	18
<i>Любовець Олена.</i> ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ	24
<i>Калінічева Галина.</i> УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ВИЗНАЧЕННЯ МІСІЇ ТА ВІЗІЇ	30
СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ	37
Секція І. СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СВІТОВИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД	37
<i>Miscenko Stanislavs.</i> EDUCATIONAL LOGISTICS IN LATVIA: CONTEMPORARY APPROACHES	37
<i>Білоус-Сергєєва Світлана.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ .41	
<i>Застрожнікова Ірина.</i> ВИЩА ОСВІТА СЬОГОДЕННЯ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	45
<i>Ковальов Андрій.</i> ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК ПРИНЦИП РОЗВИТКУ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	48
<i>Кушнір Олександр.</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	53
<i>Олексенко Роман, Воронкова Валентина.</i> ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНИХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ТА ВИКЛИКІВ....	59
<i>Проданюк Федір.</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ .65	
<i>Рижик Ірина.</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ	69
<i>Сацький Павло.</i> МІСІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЧЕРЕЗ КРИТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ДО ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ	75
<i>Силечник Марія, Застрожнікова Ірина.</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	82

<i>Склярів Роман.</i> СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	86
<i>Чайковський Анатолій.</i> СТАВЛЕННЯ ДО ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	90
Секція II. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ У XXI СТОЛІТТІ	95
<i>Гатченко Вікторія.</i> ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ СВІТУ	95
<i>Зіненко Кирил.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	100
<i>Карпенко Оксана.</i> ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
<i>Копочинська Юлія.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	109
<i>Кухтик Станіслав.</i> ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРВІСІВ ТА ДОДАТКІВ G SUITE FOR EDUCATION В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО «МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА ЮРІЯ БУГАЯ»	114
<i>Лавриненко Сергій.</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	120
<i>Лісовська Мирослава.</i> КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА ЯК БРЕНД УНІВЕРСИТЕТУ (НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»).....	126
<i>Чікарькова Марія.</i> ДИГІТАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	130
Секція III. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ	135
<i>Mironova Julija, Viktoriia Riashchenko, Dehtjare Jevgenija, Djakona Valentina.</i> ANALYSIS OF THE COMPETITIVENESS OF THE PROPOSED ACADEMIC BACHELOR PROGRAM “HOSPITALITY MANAGEMENT” ON LATVIAN MARKET	135
<i>Бессонова Марина.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РАМКАХ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН» (НА ПРИКЛАДІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»).....	139
<i>Борисенко Катерина.</i> НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	143
<i>Брайчевська Олена.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ» В ЦЕНТРІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ «ДИПЛОМАТИЧНО-ПРОТОКОЛЬНА СЛУЖБА» .	147

<i>Бродецький Олександр, Горохолінська Ірина.</i> АКСІОЛОГІЧНІ ТА КОГНІТИВНІ ЗАВДАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ.....	151
<i>Буцик Іван.</i> ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ІНСТРУКТОРІВ АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	156
<i>Войнаровська Людмила, Пітякова Тетяна.</i> «ПРОФЕСІЙНА ТА КОРПОРАТИВНА ЕТИКА» В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ	160
<i>Ворошилова Інна.</i> КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В РАМКАХ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО» (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»).....	164
<i>Заліток Людмила.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	167
<i>Ілюк Тетяна.</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»	172
<i>Карнова Наталія.</i> ВИВЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЮРИСТА	176
<i>Майстренко Анжела.</i> КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»	186
<i>Фастівець Анна.</i> СИНЕРГЕТИКА ПРІОРИТЕТНИХ КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	194
<i>Цветков Олександр.</i> ПРІОРИТЕТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДИПЛОМАТИЧНА ТА КОНСУЛЬСЬКА СЛУЖБА»(ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ДИПЛОМАТИЧНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА).....	200
Секція IV. СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНЕ НАВЧАННЯ, ВИКЛАДАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	207
<i>Riashchenko Viktoriia, Dehtjare Jevgenija, Djakona Valentina.</i> PECULIARITIES OF STUDENT'S MOTIVATION TO LEARN	207
<i>Винославська Олена.</i> КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА	211
<i>Горбова Наталя.</i> СУЧАСНИЙ ФУНКЦІОНАЛ ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	216
<i>Демченко Юрій.</i> ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗВО УКРАЇНИ.....	220
<i>Дмітрієва Ніколь.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ СУПЕРВІЗІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	226

Кириченко Лілія. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ	230
Кононець Марія. ЗАСАДИ ЕТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА»	236
Кривильова Олена, Сосницька Наталія, Олексенко Карина. ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ	242
Мельник Ганна, Губицький Любомир. ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «КОНФЛІКТОЛОГІЯ ТА ТЕОРІЯ ПЕРЕГОВОРІВ»)	248
Мініч Ірина. КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО БІЗНЕС-ІНКУБАТОРА В СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ	252
Опанасенко Вікторія. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ВИЩА ОСВІТА У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ П. К. ЗАГАЙКА	257
Слюсаренко Ірина. СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ СПИСКУ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО В ОСВІТНІЙ ПРОГРАМІ «РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»	266
Тараненко Крістіна. КОМП'ЮТЕРНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ	271

ПЕРЕДМОВА

Запропонований увазі збірник наукових робіт є результатом проведення Міжнародним науково-технічним університетом імені академіка Юрія Бугая Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку». Ця конференція мала відбутися у травні 2020 року, але тогочасна епідеміологічна ситуація та карантинні обмеження через поширення коронавірусного захворювання COVID-19 обумовили перенесення термінів її проведення на осінь. Надіслані на конференцію доповіді увійшли до одноіменної колективної монографії, яку Оргкомітет мав намір презентувати учасникам конференції восени¹.

Проте, продовження адаптивного карантину та обмеження наукової активності у закладах вищої освіти України унеможливили як презентацію колективної монографії, так і широке обговорення нагальних освітянських проблем та наукові дискусії в колі однодумців у традиційному стаціонарному форматі. Тому Оргкомітетом було ухвалено рішення про проведення заявленої конференції у дистанційному (заочному) форматі.

Зацікавленість у тематиці та проблематиці конференції виявили науково-педагогічні працівники понад 30 закладів вищої освіти, наукових установ, організацій, підприємств з 15 міст України та з міста Рига (Латвійська Республіка). Учасниками конференції стали понад 80 освітян, науковців, які досліджують різні проблеми розвитку вищої освіти. Серед них – 25 докторів наук, 44 кандидатів наук, досвідчені і молоді дослідники. У запропонованому увазі читача збірнику матеріалів конференції – понад 50 тез

¹ **Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку** : [кол. моногр.] / [Калінічева Г. І. (кер. авт. кол., наук. ред.), ... Заліток Л. М., Любовець О. М. та ін.; за заг. ред. Г. І. Калінічевої]; ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». – Київ: Видавництво «Фенікс». – 400 с.

доповідей учасників дистанційної науково-практичної конференції, проведеної МНТУ 1 жовтня 2020 року.

Учасники науково-практичної конференції виявили інтерес до широкого кола питань, пов'язаних із роллю університетської освіти в історії людської цивілізації, особливо на нинішньому етапі розвитку інформаційного суспільства. Науковцями досліджено як загальнотеоретичні проблеми методології, так і конкретні практичні питання розвитку освітнього простору на глобальному, регіональному та національному рівнях. Предметом наукового дослідження стали, зокрема, цивілізаційні виклики, що детермінують модернізаційні зрушення в освітніх системах. Так, нові виклики, що постали перед університетською спільнотою у зв'язку із глобальною пандемією COVID-19, детермінували не тільки прискорення процесу переформатування змісту та форм освітньої діяльності в усіх країнах світу на всіх рівнях, але й актуалізували перед суб'єктами освітнього процесу нові завдання. Зокрема, для вітчизняної університетської спільноти постало завдання не тільки адаптуватися до змішаної моделі навчання із широким використанням технологій дистанційної освіти, але працювати на випередження, а не слідувати навздогінній стратегії.

Лейтмотивом доповідей науково-педагогічних працівників є теза про необхідність гуманізації навчання з огляду на потреби усіх учасників освітнього процесу. Важливу увагу приділено учасниками науково-практичної конференції складовим формування фахових компетентностей здобувачів вищої освіти та напрямам забезпечення внутрішньої системи якості вищої освіти.

Науковий дискурс передбачає наявність різних підходів, тлумачень, інтерпретацій, висновків, тому представлені тези доповідей охоплюють різну тематику, вони різні за стилістикою викладу та подекуди контроверсійні за змістом.

Галина Калінічева

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

*Khudolei Veronika, Doctor of Economics, Professor,
Rector, Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical
University (Kyiv)*

*Natorina Alona, PhD (Economics), Head of the International Economics
Accounting and Finance Department, Academician Yuriy Bugay International
Scientific and Technical University (Kyiv)*

THE ISTU DEVELOPMENT AS DIGITAL UNIVERSITY: CHALLENGES, ACHIEVEMENTS, PROSPECTS

According to the epidemiological situation in Ukraine and in order to prevent the spread of coronavirus infection COVID-19, the educational process in higher education institutions has been carried out asynchronously since March 2020 using online tools. Considering the above, ISTU students were trained by using G Suite services. Specifically, in Google Classroom, teachers created courses and used Google Meet to for online curriculum activities. Also, the corresponding regulation of the educational process organization was developed.

The key challenges for ISTU during the educational process implementation were:

1. Fast courses preparation by staff from the technical point of view.
2. Training staff to work in Google Classroom on a tight schedule.
3. Training staff to develop courses using the different innovation methods, relevant online tools and means for keeping students' attention.
4. Carrying out webinars or online seminars to prepare staff for working with G Suite services.

Despite the above difficulties that ISTU faced at the initial stage of introducing online education in COVID-19, the positive effect was achieved for all educational process participants. The advantages of implementing online studying in ISTU by using G Suite services are presented in Table.

Table. The advantages of using G Suite services for online studying in ISTU

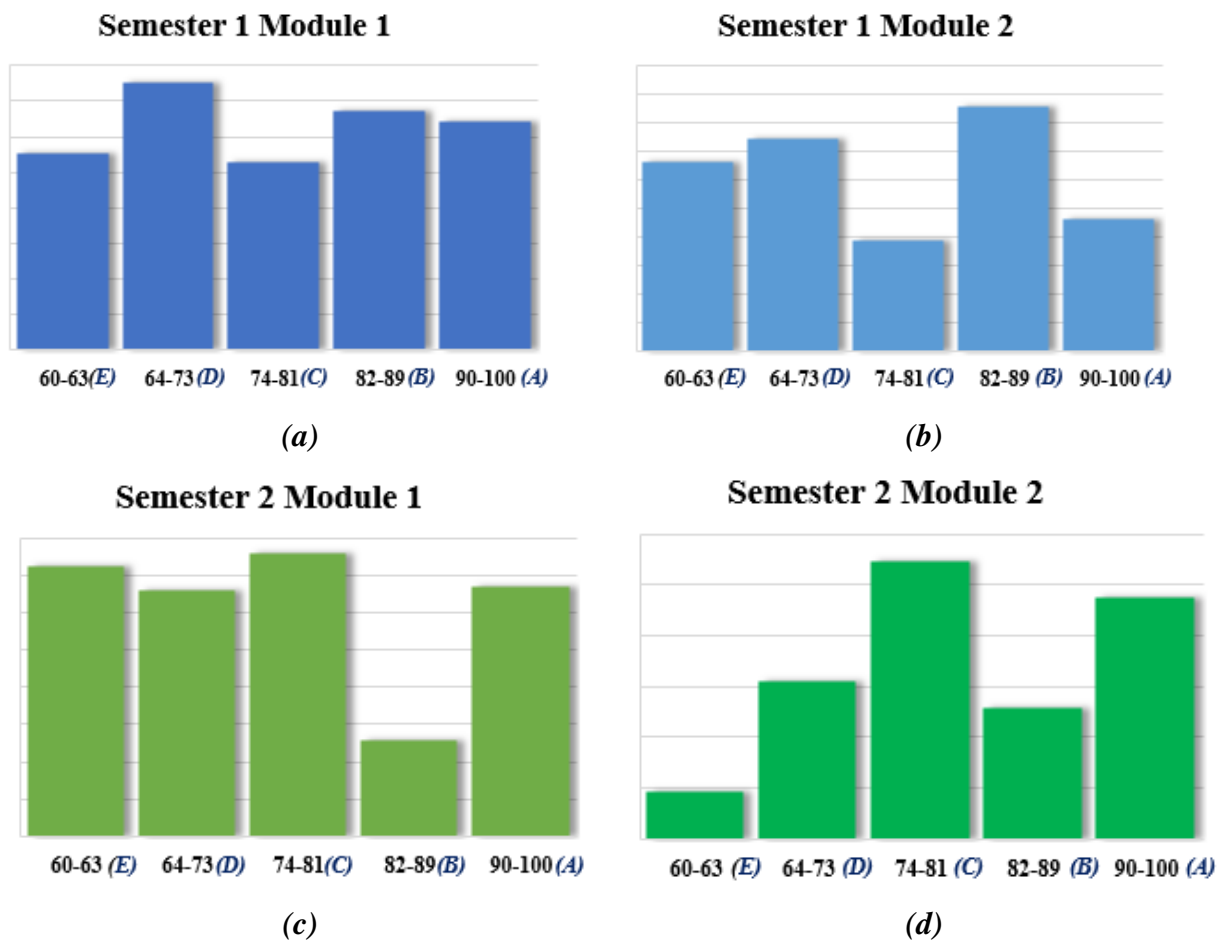
Advantage	Meaning
<i>Flexibility and efficiency</i>	Study at a convenient time for the student
<i>Personalization</i>	An individual approach to each student. Development of course content, updating it, taking into account the characteristics of each student
<i>Training intensity</i>	Provide mobility, modularity and variability through the ability to install G Suite services on different devices
<i>Simplicity of functionality</i>	Ease of G Suite services use for both – students and teachers
<i>Monitoring results</i>	G Suite services provide the ability to monitor student results, as well as directly monitor the activities of teachers
<i>No time frame</i>	Resource availability regardless of location

For the purpose of detailed diagnostics of students' progress in terms of COVID-19, the sample was formed from the number of 1st year students of specialty 227 "Physical therapy, ergotherapy". They studied the course "Information systems and technologies" in the 2019-2020 academic year. The students' grades in different semesters and modules are shown in Fig. 1.

According to the Fig. 1, in the process of the course studying in the 1st semester for the 1st module, most of the students received grades D, B, A. However, as the tasks became more complex, for the 2nd module of the 1st semester among students the number of grades A and D was decreased, and B – increased. This represents the fact that students who had a good basic school background had difficulties with learning new skills and doing practical work.

In the 2nd semester for the 1st module, the number of A grades was increased, but it should be emphasized that the C grades were increased significantly. This is due to the specifics of the course and the practical tasks level on the course "Information systems and technologies". The analysis of grades as a

whole indicates the presence of students in the group with different computer skills and, naturally, different competencies.

Note. The results of students who were expelled from the university in the 2020-2021 academic year are not taken into account.

Fig. 1. Grades of 1st year students (specialty 227 “Physical therapy, ergotherapy”) for the course “Information systems and technologies” in the 2019-2020 academic year

In COVID-19, when studying was carried out remotely, the results of the students on the course were slightly different from those in the 1st semester (modules 1 and 2) and at the beginning of the 2nd semester (module 1). Namely, the group of students had the following grades: A – 10, B – 6, C – 14, D – 9, E – 3. This was due to the high interest of students in the subject of the course in the 2nd semester of the 2nd module, as well as their increased activity and productivity

during quarantine. Online communication in Google Classroom with classmates and teacher, as well as interesting content, contributed to the student academic results improvement.

The Fig. 2 displays the grades scatter of 1st year students (specialty 227 “Physical therapy, ergotherapy”) during the studying the course “Information systems and technologies” in the 2019-2020 academic year.

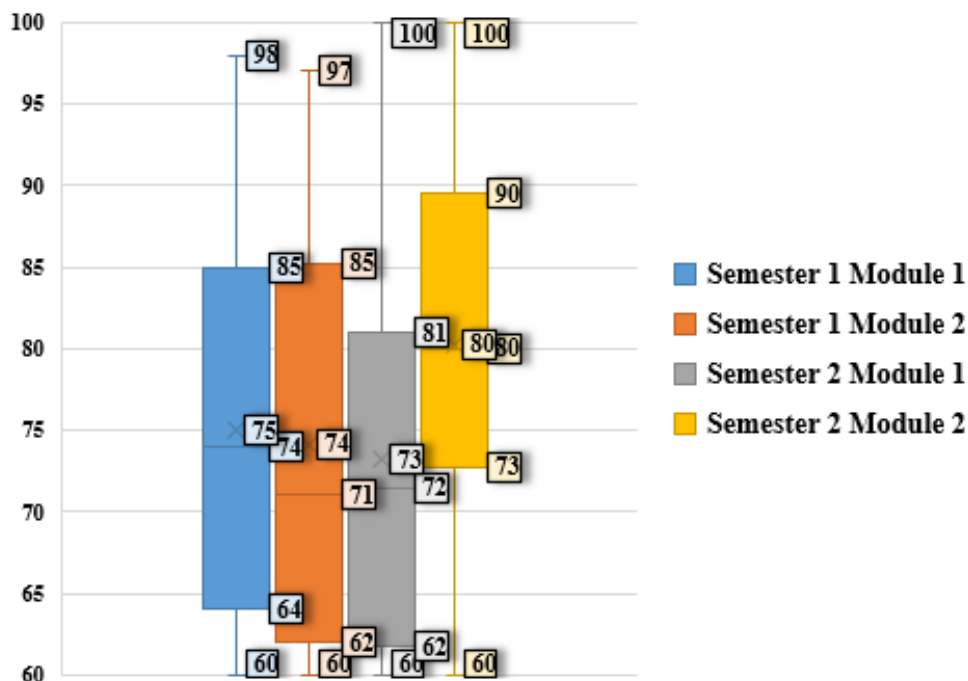

Fig. 2. Grades scatter of 1st year students (specialty 227 “Physical therapy, ergotherapy”) for the course “Information systems and technologies” in the 2019-2020 academic year

The arithmetic mean over the sample for module 2 of semester 2 is 80 and coincides with the median value, while for modules 1 and 2 of the 1st semester and module 1 of the 2nd semester – 75, 74 and 73, respectively. This indicates the improvement in student learning outcomes during the COVID-19 period. At the same time, the comparative analysis of the students’ works made it possible to reveal the creative students’ approaches to solving non-standard problems.

The comprehensive analysis of the students works in the course “Information systems and technologies” are showed that due to the well-

functioning mechanism of online education process, students learned new materials and studied new practical skills at a high level. In addition, it is important to note that the communication between the teacher and students in Google Classroom made it possible to quickly and easily resolve all issues when they were appeared.

Thus, based on the study of the comparative analysis of student progress offline and online (in terms of COVID-2019), we can conclude that it is advisable and necessary to continue to integrate G Suite services into the ISTU educational process. The synergistic combination of traditional educational formats and online learning will provide the positive effect for all participants in the educational process.

References:

1. G Suite for Education. Google for Education. URL: <https://edu.google.com/products/gsuite-for-education/>

*Popova Yelena, Dr. oec., Associate Professor,
Transport and Telecommunication Institute (Riga, Latvia)*

SMART EDUCATION IN SMART CITY: NEW CHALLENGES AND NEW OPPORTUNITIES

The role of the city for the mankind has significantly changed in the latest decades. The city has become the centre of global urban transition, it provides the highest forms of economic and socio-cultural achievements, it is the place of location of non-primary economic activities, it uses strong modern information and communication technologies and becomes a high-speed communication hub, it is supposed to be an “engine of economic growth” and “never-exhausting storehouse of superior creativity and innovation” (Dahiya, 2012a; Dahiya, 2012b). Therefore, the contemporary city is gradually becoming a smart city.

According to the European Commission, a smart city is a place where traditional networks and services are made more efficient with the use of digital and telecommunication technologies for the benefit of its inhabitants and

business (European Commission). This definition presupposes the multi-fold nature of Smart City.

Nevertheless, all the processes are determined by people, performing the functions of the Smart City. Smart People is “the fundamental building block of a Smart City System” (Vinod, 2017). The concept of Smart People comprises high professionalism, high level of education, high involvement of universities into all aspects of city life, high number of students and their high wish to study, high potential of lifelong learning, high flexibility of people and their high resilience to changes, high creativity in finding unique solutions of challenging tasks, high width of world perception and high understanding of sustainability, and so on.

The problem is how to educate people capable of having all these “high” qualities. It is the issue of higher education system to solve this problem. In its turn, universities put forward their own problems towards the Smart Cities ideologists. How to facilitate the integration of young people into the labour market; how to subject informal learning to university certification; how to understand what competences in these changing circumstances and ever-continuing technological revolution are necessary; at last, how to prepare the youth to living and functioning in this transforming world?

Thus, we face two flows – one “Must!” flow and the second – “How?” flow. The universities are trying to organize the ideal conditions for these two flows to meet successfully and to create one great environment for the successful fruitful education capable of educating the professionals for the contemporary labour market, and simultaneously survive in these severe conditions.

The attempts of the universities to match the dynamic market put forward the issue of university approach to teaching and learning processes. Here the traditional custom-oriented and product-oriented approaches are applied to the university education and the impact of the chosen strategy on the Smart City development prospects.

Many higher education institutions consider students as clients of the University. It is especially facilitated by the fact that higher education can be taken

for payment nowadays. If the student is in the position of a customer and “buys” a certain course, following the standard market rule, he has the right to express his own opinion about what he wants to “get” from the University and, therefore, determine exactly how he wants to do it. The chunk-thinking (Frumkin, 2010; Semenovskikh, 2014; Toffler, 1965), natural for new generation, decrease in the learning process (Franz, 1998; Cua, 2017; Popova et al., 2017; Balatsky, 2007). As a result, higher education institutions change the level of requirements and adjust the programs in accordance with the level of knowledge of students; social sciences prevail in the lists of university courses; the estimation of results “adjusts” to the students’ expectations.

The principles of a client-oriented strategy fully correspond to the idea of obtaining economic benefits in the short term: students-“clients” are satisfied and do not interrupt their education, thereby providing income; since the educational process in social courses does not require massive investments (the level of investment is lower, because there is no need for special equipment and a special approach to the subjects studied, the number of students per teacher can be very significant, which is impossible, for example, in laboratory work), the cost of “production” falls, and as a result, the chosen strategies allow to ensure the activities of the university on a more profitable basis.

The issue is: does this approach really corresponds to the needs of contemporary society and Smart City? Can such professionals provide smart solutions at all levels of implementing Smart City ideas? Quite possibly, the answer is negative, and it is quite difficult to solve the task of preparing great specialists and following the custom-oriented strategy. Moreover, many specialists suppose that this approach decrease the value of the university education in general (Franz, 1998; Cua, 2017; Popova et al., 2017; Balatsky, 2007; Clayson & Haley, 2005; Sacks, 1999). There are prophets of the idea that commercial universities cannot provide proper educational level; nevertheless, there are numerous examples when commercial universities are absolutely perfect not only in supporting the level of education, but also in their position in the top universities.

The possible solution of the problem in choosing another strategy – product orienting approach.

Notturmo wrote that the product-oriented approach used in higher education is an attempt to develop a system in which students start their studies at the university as a natural resource, then this resource is processed in the learning procedure, and as a result it becomes a product that manifests itself in the form of knowledgeable qualified specialists (Notturmo, 1997). The consumer of the transformation product in this case is not a student, but an employer. An employer is a person or organisation that must make an assessment of the level of a higher education institution from the point of view of the possibility of employment of graduates in the near future, and the university is interpreted as a supplier of a resource (labour), and the student is interpreted as a product of this supplier.

Like all other commercial enterprises, the university must ensure the quality of its products. The product should correspond to the requirements of contemporary life in general, and Smart City specifically, if we consider the issue of preparing the specialist with “high” qualities for Smart City.

The process of transformation of resource into the qualified product – professional – is really challenging for the university. Programs and courses must meet the requirements of the time; they must be verified, detailed and accurate; they must be actual not only for the labour market today, but also for the labour market tomorrow.

It is a costly process. Smart City requires the specific specialists with competences in Math, Statistics, Analytics, IT, etc. The economists must be able to work with computer software, and the programmer must comprehend the main economic principles. The professionals today cannot be restricted with one field only. To be so versatile, the student after entering the university realizes, that not only his knowledge, but the process of thinking should be transformed, modeled and reshaped. not only their knowledge, but itself, and the abilities to perceive the concepts, transform them in knowledge and skills, and then. Under this approach the students agree to adhere to all the existing conditions of the faculty and

university, because they believe, in the future they will be prepared to employ the obtained skills and knowledge to meet the criteria of the market and to face any challenge in their professional life.

It is challenging task for the university to prepare the specialists for Smart City. They can face many financial obstacles, since they need costly equipment and software, the faculty should be outstanding, and the professors of high qualification are usually very expensive for the university; the participation in scientific researches and events is very costly, but without it the university cannot prepare the specialists for Smart City. Moreover, this approach decreases not only the students' satisfaction but enrolment as well. Implementing this approach the university agrees to experience the lower level of profit or benefit. But in the long run this approach is capable of creating the strong educational brand, and this fact can cover all the disadvantages the higher educational establishment feels in the short run.

Smart City has become the reality of contemporary life. Like any new reality, it puts forward very special requirements towards people. If people are not able to correspond to these requirements – they become “superfluous people”. The task of the contemporary education is to avoid the appearance of these “superfluous people” and to prepare the specialists capable to work and create within the Smart City environment.

The author supposes that one of the most efficient ways for achieving this goal is adopting not client-oriented but product-oriented strategy for the universities. This strategy corresponds to the needs of contemporary society, creates the people capable of living in Smart City, and also allows universities to become real brands due to high quality education in the nearest future.

Acknowledgements

This work was financially supported by the specific support objective activity 1.1.1.2., Project id. N. 1.1.1.2/16/I/001 of the Republic of Latvia, funded by the European Regional Development Fund. Research project No. 1.1.1.2/VIAA/3/19/458 “Development of Model of Smart Economy in Smart City”

References

1. Balatsky, E. V. (2007). Institutional Conflicts in Higher Education. *Economics of Education*, Vol.3, pp.79-89

2. Clayson, D. E., Haley, D. A. (2005). Marketing Models In Education: Students As Customers, Products, or Partners. *Marketing Education Review*. Vol. 15, Issue 1, pp. 1-10.
3. Cua, F. (2017). Are students our customers? Or are students the products of teaching and learning activities? <https://goo.gl/J7KbJg>
4. Dahiya, B. (2012a). 21st Century Asian Cities: Unique Transformation, Unprecedented Challenges, *Global Asia*, Vol. 7, No. 1, pp. 96-104
5. Dahiya, B. (2012b). Asian cities in the 21st century, *East Asia Forum*. <http://www.eastasiaforum.org/2012/06/26/asian-cities-in-the-21st-century/>
6. European Commission. *What are Smart Cities?* https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en
7. Franz, R. S. (1998). Whatever you do, don't Treat your Students Like Customers! *Journal of Management Education*. Vol. 22. Issue 1. pp. 63-69.
8. Frumkin, K. G. (2010). Chunk-Thinking and the Fate of Linear text. http://conpl.ru/ofirs/kf_clip.php
9. Notturmo, F. L. (1997) *Students as products. Great Ideas for Teaching Marketing*. South-Western College Publishing.
10. Popova, Y., Popovs, S., Zagulova, D. (2017). Higher Education Establishment: Product-Oriented vs. Customer-Oriented *Eastern European Group of International Forum "Educational Technologies and Society*, Vol.20, No.3, pp.430-442.
11. Sacks, P. (1999). *Generation X goes to college: An Eye-Opening Account of Teaching in Postmodern America*. Chicago: Open Court, 222 pages
12. Semenovskikh, T. V. (2014). The Phenomenon of Chunk Thinking in the Educational University Environment // *The Online Journal of the Sociology of Science*, Vol. 5 Issue 24, pp. 1-10. <http://naukovedenie.ru/PDF/105PVN514.pdf>
13. Toffler, A. (1965). *The Future as a Way of Life*. pp.450-461. <https://goo.gl/PVHLtg>
14. Vinod Kumar, T.M. (2017). *Smart Economy in Smart City. Advances in 21st Century*. New Delhi (SPA-D), Calicut, Kerala, India. Springer.

***Дьякон Роман Игоревич, доктор технических наук, профессор,
Президент ISMA University of Applied Sciences
Верденхофа Ольга Романовна, доктор наук в сфере управления, доцент,
вице-президент ISMA University of Applied Sciences,
Кельсина Дина Рушидиновна, магистр делового администрирования,
докторант, ISMA University of Applied Sciences,
Копытов Ростислав Александрович, доктор технических наук, профессор,
профессор ISMA University of Applied Sciences (Riga, Latvia)***

ПОСТРОЕНИЕ АЛГОРИТМОВ ЛОЯЛЬНОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Предлагается новый подход мониторинга состояния образовательных организаций, проводимый в интервалы времени различной продолжительности [1]. Разработанный диагностический инструментарий

использует единую деловую информацию, позволяющую своевременно получать достоверные заключения об устойчивом функционировании высшего учебного заведения [2]. При обнаружении признаков неустойчивого функционирования предлагается крупномасштабная программа изменений, проводимая во всех звеньях системы управления вуза. Решение задачи ведется в ходе построения алгоритмов, ориентированных на лояльное расположение организационной структуры. Их применение позволяет обеспечить меры по описанию работы подразделений вуза при реализации обоснованных организационных мероприятий, связанных как с улучшением образовательного процесса, так и устранения нарушений, зафиксированных в ходе проводимого мониторинга. Это достигается за счет комбинирования средств фундаментальной диагностики, включающих в себя различные функции, в том числе от вычисления безразмерной координаты в некоем стратегическом поле до многоэтапного стоимостного управления в составе специально разработанного комплекса. Тем самым, в распоряжении руководства вуза появляются результативные средства, позволяющие проводить оценку текущих позиций организации с учетом их отождествления на всей дистанции достижения стратегической цели. Сочетая принципы статического оценивания и динамического измерения состояния, менеджмент вуза оказывается способным реализовать предоставленный сценарий, демонстрируя готовность сопровождать заранее установленный потенциал роста.

1. Концептуальные и методологические положения

Используемый подход оценки лояльности организационной структуры вуза дает возможность проследить принадлежность участников образовательного процесса статусу «расположенных к лояльности». Вычисленное значение оценки сводится к фиксации в пределах заданного стратегического поля некоей координаты позиции, найденной относительно конечно заданного пункта назначения, что позволяет предотвратить потери и выявить причины формирования нелояльной оргструктуры.

Традиционные средства, с помощью которых определяется расположенность различных типов участников образовательной организации к классу лояльности, с позиции с теории систем вызывают нарушение двух свойств, соответственно, эмерджентности и синергии, которые характерны для метасистемы [3]. Кроме того, двунаправленный характер деятельности некоторых участников вуза, причисленных к статусу лояльных, но работающих на себя, не только делает организацию нелояльной, но и разрушает потенциал образовательного учреждения

Исходя из выведенного противоречия, следует, что в расположенных к лояльности образовательных организациях (РЛОО) должны быть средства, позволяющие определить изменения, происходящие на уровне разработанной стратегии [4]. Основу таких средств представляют разработанные правила сопровождения двух актуальных наборов атрибутов. Первый набор представляет множество факторов влияния на систему управления образовательного учреждения. Второй набор состоит из множества симптомов ответного воздействия. Кроме того, если не принимать во внимание сопровождающий аспект образовательной организации, то лояльная программа, обеспечивающая рост вуза в контексте его потенциала в один момент времени, приведет к ущербу в другое время. В этой связи, выявлена проблема настоящего исследования, сведенная к следующей формулировке: «Невозможно отладить алгоритмы лояльного сопровождения образовательной организации при отсутствии средств отождествления лояльных структур, формируемых в составе ее сопровождения».

По отношению к РЛОО объектом ее исследования являются нарушения, ведущие к потере расположенности организации к лояльным участникам. Снятие неопределенности об объекте происходит на основе средств сохранения знаний об организационной лояльности. Именно такие средства определяет содержание предмета исследования.

Постановка цели настоящего исследования выполнена в контексте, дающем возможность разработать процедуру оценки готовности

управленческой команды вуза проводить изменения, выполненные на фоне обнаруженные недостатков .

В соответствии с сформулированной целью были поставлены четыре основные задачи, раскрытие которых ведется в направлении от меньшей продолжительности к большей длительности.

Во-первых, в текущий момент времени происходит сбор, обработка и анализ деловой информации мониторинга образовательной организации. Такая информация включает в себя предложения, позволяющие сохранить расположенность к лояльности на всем жизненном цикле вуза.

Во-вторых, в краткосрочном интервале времени осуществляется выбор вариантов устранения нарушений, приведших к потере устойчивого функционирования. Достоверность нарушений определяется на уровне зафиксированных отклонений, выявленных в годовом разрезе с учетом перераспределенных симптомов и интересов участников образовательной организации.

В-третьих, в среднесрочном периоде осуществляется реализация сценариев сопровождения исследуемой организации в условиях аргументированных мотивов и установленных потребностей. Настоящие сценарии разрабатываются и отслеживаются в трехлетнем интервале времени.

В-четвертых, в долгосрочной перспективе необходимо разработать инструкции по улучшению деятельности вуза. В результате создается документ, разработанный в форме руководства развития образовательной организации.

2. Процедурные основания

В самом общем виде РЛОО, непрерывно сопровождаемая и связанная с отладкой алгоритмов управления, представляет собой процедуру, позволяющую через методологическое единство обеспечить полноту деятельности вуза.

Предложенная процедура представляет собой четыре цепочки, каждая из которых рассчитана для решения конкретной задачи. Каждая цепочка, протяженностью в шесть этапов, ориентирована на решение в определенном временном интервале.

Первая цепочка разрабатывается для определения координаты образовательной организации, вычисленной на текущий момент времени. Такое определение достигается посредством мониторинга деловой информации о лояльности, проводимого на базе алгоритмов сбора, анализа, выявления технологических нарушений и организационных отклонений, с последующим поиском решений по их устранению и нейтрализации, а также с учетом разработки средств их предупреждения и повторного недопущения.

Вторая цепочка используется для улучшения целостности процесса посредством мониторинга симптомов воздействия на параметры внешнего окружения. Это происходит в условиях выбора оптимального варианта преобразования организации, осуществляемого в краткосрочном интервале. На его основе устанавливаются нормы результативности, корректируются правила хранения деловой информации, и осуществляется перераспределение должностных полномочий на уровне вуза.

Третья цепочка предназначена для непосредственного сопровождения сценариев развития организации в среднесрочной перспективе. В ходе сопровождения происходит отработка факторов, влияющих на потерю устойчивости, и предлагаются решения по восстановлению функционирования.

Четвертая цепочка является визитной карточкой образовательной организации. Ее значимость определяется наличием методики раскрытия потенциала вуза, разработанной с учетом средств долгосрочного функционирования. Актуальность методики поддерживается за счет алгоритмов мониторинга отраслевых мотивов и рыночных потребностей.

Наличие разработанного алгоритма РЛОО позволяет сделать мотивированное заключение о текущем состоянии предприятия и в случае

необходимости обеспечить восстановление его деятельности на всем жизненном цикле организации. Особенность такого алгоритма состоит в том, что организация экспертизы проводится в ходе решения проблемы расположенности к лояльности. Это достигается за счет того, что появилась возможность осуществлять изменения, оцененные относительно конечного заданного норматива. Тем самым не только решена задача обеспечения полномасштабной защиты системы управления, но и координируются результативные действия ее.

Выводы

В рамках настоящего исследования последовательно раскрываются шаги, связанные с описанием нового подхода создания и сопровождения сложных открытых систем, разработанных с учетом особенностей деятельности вуза. В основе такого подхода заложены новые концептуальные и методологические положения, а также процедурные основания. В итоге появляется возможность с помощью ограниченного набора узлов отобразить в условиях многообразия атрибутов то, что нарушая условия эмерджентности и синергии, приводит к лояльной нерасположенности. Тем самым происходит снятие неопределенности, долго существовавшей вокруг меняющего во времени объекта образовательной организации, и формулируется новая цель, сведенная к подготовке и обучению профессионалов, готовых проводить изменения в системе управления, не нарушая ее эффективности.

Используемые источники и литература:

1. Romans D. Changes Based Learning By Members of the Structure (Organization) / Romans Djakons, Dina Kelsina, Rostislavs Kopitovs. // 6 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON LIFELONG EDUCATION AND LEADERSHIP FOR ALL. ICLEL 2020 / July 16-18, 2020. Conference Proceeding Book, ISBN: 978-605-66495-1-6, 2020.
2. Верденхофа О. Выявление проблем управления при решении задач бизнеса / Верденхофа О., Дьякон Р., Копытов Р. // Proceedings the 13th International Scientific Conference Information Technologies and Management 2015 April 16-17, 2015, Design of the Management Problems , 2014, November 14–15. – Latvia: ISMA, Riga. – С. 5–9.
3. Kossiakoff A. Systems Engineering Principles and Practice / Kossiakoff, A., Swee, N., Seymor, S., Bier S. // John Willey & Sons.
4. Dina K. Algorithms of thy company's loyal maintenance / Dina Kelsina, Rostislav Kopitov // 6th International Scientific Conference on SOCIAL SCIENCES and ARTS SGEM

*Любовець Олена Миколаївна, доктор історичних наук,
старший науковий співробітник, професор кафедри філософії та
соціально-гуманітарних наук ЗВО «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ

В умовах становлення та розбудови незалежної Української держави, модернізації її політичної системи на засадах демократії та гуманізму зростає актуальність проблеми формування відповідних політичних цінностей студентської молоді, яка в майбутньому має стати рушійною силою системної прогресивної трансформації всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Серед зарубіжних вчених дослідженням природи цінностей загалом, і політичних цінностей зокрема, займалися Г. Алмонд, Є. Баталов, М. Вебер, М. Доган, П. Естер, Р. Інглехарт, М. Карват, С. Ліпсет, В. Нойман, В. Пантієв, Ю. Пивоваров, Л. Халман та ін. Значний внесок у розробку проблеми політичних цінностей зробили вітчизняні вчені – В. Бакіров, В. Бебик, М. Головатий, Є. Головаха, А. Горбань, В. Горбатенко, І. Кресіна, Н. Костенко, А. Ручка, Ф. Рудич, Ф. Семенченко, П. Сліпець та ін. Специфіку формування політичних цінностей молоді та студентства вивчають Л. Морозова, Н. Пробийголова, О. Царенко, В. Шусть та ін.

У політичній діяльності цінності виступають домінуючим принципом, певною мірою програмують форми політичної активності окремої особистості, визначають змістовні значення політичних об'єктів і формують оціночне ставлення до них з позиції індивідуальних інтересів, намірів, задумів. У контексті цього політичні цінності визначають як «відображені в думках, судженнях, позиціях оцінки й орієнтації, скеровані на різні об'єкти і

стани політичного буття та політичної свідомості, уявлення на політику як на сукупність ідей, інститутів, відносин, норм політичного життя» [1, с.120].

Результати соціологічних опитувань свідчать, що на тлі перманентної політичної та соціально-економічної кризи останніх десятиліть знижується політична активність молоді, падає рівень її розуміння політичних процесів. Для прикладу можна навести результати загальнонаціонального опитування, яке проводилося на замовлення Міністерства молоді та спорту України з 20 липня по 10 серпня 2017 р. Так, майже третина опитаних зазначила відсутність інтересу до політичних процесів в Українській державі (32,1%). Серед головних чинників «аполітичності» сучасної молоді – недовіра політикам та владі (48 %), зневіра щодо важливості своєї громадянської позиції (30,1 %) та низька самооцінка власної політичної культури («Я нічого в цьому не розумію») (23,6 %) [2, с. 12].

Дане соціологічне опитування засвідчило й низьку політичну активність молоді. 86,3 % молоді не мають членства у політичних партіях. Досить мала частка молоді має намір будувати політичну кар'єру та бажання обіймати виборні посади [2, с. 14]. Тільки 6,8 % молоді знає та бере активну участь у діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій в Україні. Однак значна частина молоді не відчуває себе здатною вплинути на ті події та процеси, що відбуваються сьогодні в країні чи населеному пункті, в якому вона мешкає (48 % та 30,3 %). 8 % молоді готові особисто взяти на себе ініціативу з організації громадських ініціатив у житті свого міста/селища/села/області/вулиці/будинку та 44,3 % долучитися до громадських колективних ініціатив [2, с. 15].

В контексті цього актуалізується проблема посилення виховного впливу держави та інститутів громадянського суспільства на процес формування, розвитку та розповсюдження політичних цінностей молоді. Насамперед це здійснюється через систему середньої та вищої освіти, яка зобов'язана сприяти поширенню конституційної освіченості та дати базові знання про права й обов'язки, про устрій держави і політичну систему, про

виборчий процес тощо. Особливе місце займає вища школа, яка розв'язуючи завдання професійної підготовки, продовжує залишатись єдиним соціальним інститутом суспільства, що за межами повноліття професійно реалізує виховні функції.

В умовах подальшої європейської інтеграції ключовим завданням освітньої галузі є утвердження фундаментальних цінностей держав сталої демократії: парламентаризму, прав людини, свободи пересування, участі в управлінні державою тощо. На цих засадах базується оновлена у 2018 р. Рекомендація 2018/0008 Європейського Парламенту та Ради (ЄС) – «Ключові компетентності для навчання впродовж життя» [3]. У цій моделі належне місце посідає громадянська компетентність (Civic competence) як здатність бути відповідальними громадянами та повною мірою брати участь у громадянському та громадському житті на основі розуміння соціальних, економічних і політичних понять та структур, а також глобальних змін і сталого розвитку.

Європейські підходи до розвитку громадянського суспільства відбилися на процесі формування правових основ політичної та громадянської освіти в Україні, якими сьогодні є: Конституція України; Закон України «Про освіту»; Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України № 501 від 25 серпня 2015 р.; Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 рр., затверджена Указом Президента України № 68 від 26 лютого 2016 р.; Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 710 від 3 жовтня 2018 р.; Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України №286 від 18 травня 2019 р. тощо.

Спираючись на вищезазначені документи, у системі вищої освіти необхідно виокремити три напрями формування компетентностей громадянської освіти. Перший – продовження розвитку компетентностей громадянської освіти, набутих на попередніх рівнях освіти та їх

удосконалення й розвиток шляхом застосування на практиці. Так, стандарти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в частині загальних компетентностей в різних формулюваннях передбачають набуття здатності реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. Заклади вищої освіти забезпечують набуття таких компетентностей на рівні освітніх програм.

Другий – підготовка фахівців і професіоналів, у першу чергу, за спеціальністю 052 «Політологія» та іншими спеціальностями, в т.ч. галузі знань 03 «Гуманітарні науки», 05 «Соціальні та поведінкові науки» тощо. Такі фахівці мають ґрунтовну та поглиблену спеціальну підготовку, складають основу спеціалістів, експертів і науковців у сфері суспільних відносин та політики.

Третій – підготовка фахівців і професіоналів за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» – педагогічних працівників, які власне забезпечують, відповідно до стандартів, формування громадянської компетентності на рівні дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також виховний процес у позашкільній освіті. Кожен із зазначених напрямів у частині громадянської освіти має свою мету, цілі і завдання [4, с. 35].

Безумовно, визначальну роль у вихованні політичних цінностей студентської молоді відіграє запровадження гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти. Насамперед, історії України, історії світової та української культури, філософії, політології, соціології, релігієзнавства тощо. Гуманізація освіти сприяє формуванню соціальної компетентності особистості на основі таких соціальних умінь, як готовність до участі в процесах державотворення, готовність узяти на себе відповідальність, здатність вирішувати конфлікти відповідно до демократичних принципів,

можливість самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей, формування працелюбності, відповідальності за власні дії.

Зміст гуманітарних дисциплін має формувати культуру толерантності, консенсусної демократії, політичної коректності, стимулювати зацікавленість громадян у демократичних змінах, їх виборчу активність, відповідальність і поважне ставлення до результатів виборів, піднесення рівня професіоналізму й відповідальності політичних і громадських діячів, державних службовців, особистості як активного учасника політичного процесу.

Для реалізації зазначених цілей викладачам поряд із традиційними методами навчання (лекція, семінарське заняття, самостійна робота студентів) варто широко застосовувати активні методи, які ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії. До таких методів відносять: соціально-проектну діяльність, ситуаційно-рольові ігри, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки та ін. Використання цих методів активізує розвиток політичного мислення студентів, які таким чином набувають досвід реалізації отриманих знань, а також практику емоційно-вольової регуляції вчинків. Перехідними формами є проблемна лекція, семінар-дискусія, групові практичні заняття, аналіз конкретних ситуацій, тренінги, спецкурси, спецсемінари та ін. Останнім часом поширення набувають «Круглі столи» або студентські конференції як початкові форми науково-дослідної роботи студентів.

Отже, педагогічна технологія формування політичної культури та політичних цінностей студентської молоді має реалізовуватися шляхом упровадження ключових елементів, які, власне, лежать в основі фахової підготовки: вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін; виховні заходи, що пов'язані з організацією дозвілля студентів; діяльність науково-дослідних гуртків (інтелектуальні клуби); заходи, що пов'язані із науково-дослідною роботою студентів (конференції, форуми); інтеграція студентів у діяльність органів студентського самоврядування [5, с. 49-50].

Загалом на основі отриманих у вищій школі знань і компетентностей молода людина формує своє ставлення до існуючої форми держави, типу політичного режиму, вимоги та очікування щодо політичних лідерів. Отриманні знання уможливають усвідомлене сприйняття процесів державотворення, адекватне ставлення до поточних політичних подій, об'єктивне оцінювання діяльності державних органів, політичних партій та громадських інституцій через призму таких політичних цінностей як права і свободи людини. Тому, рішення МОН України щодо обов'язкового вивчення в закладах вищої освіти таких гуманітарних дисциплін як політологія, соціологія, релігієзнавство та ін. не відповідає сучасним потребам модернізації вітчизняної політичної системи на засадах світових політико-демократичних принципах. Адже студент позбавляється можливості отримати фахову політологічну підготовку, отримати базові знання, що заважає йому орієнтуватися в політичних процесах.

Брак базових знань про політичні, філософські, соціологічні, історичні закономірності стає причиною того, що молодь легко піддається маніпуляціям з боку різних політичних сил, не здатна визначитися з власними політичними уподобаннями та переконаннями. Тільки налагодження системи політологічної та історичної освіти уможливить вплив на процес формування політичної свідомості, політичного мислення та політичних цінностей молоді.

Використані джерела та література:

1. Сліпець П. П. Політичні цінності: теорія і методологія пізнання та реалізації: монографія / П. П. Сліпець. – Київ: Знання України, 2009. – 251 с.
2. Молодь України – 2017 // Результати соціологічного дослідження. – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с.
3. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dystosvita.blogspot.pe/2018/01/2018.html>. – Назва з екрана.
4. Балуба І. Громадянська освіта в системі формальної освіти України / Ігор Балуба // Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення. Центр Разумкова. – Київ: Заповіт, 2019. – С. 27–36.
5. Видиш М. М. Педагогічні технології формування політичної культури української студентської молоді / М. М. Видиш // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Сер. Пед. та психол. науки. – Київ, 2014. – № 2. – С. 44–53.

*Калінічева Галина Іванівна, кандидат історичних наук, доцент,
проректор з науково-методичної роботи ЗВО «Міжнародний науково-
технічний університет імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ВИЗНАЧЕННЯ МІСІЇ ТА ВІЗІЇ

На нинішньому етапі розвитку людської цивілізації університетська освіта постала перед низкою викликів, на які має реагувати фахово, комплексно, а подекуди – працювати на випередження. Четверта індустріальна революція (Industry 4.0) тісно пов'язана із розвитком високих інтелектуальних технологій, збільшенням обчислювальних потужностей та обсягів (потоків) даних, появою нових способів оперування ними, масовим використанням глобальної мережі інтернет тощо. Стрімка динаміка розвитку сучасної цивілізації в умовах Industry 4.0 обумовлює потребу у постійному навчанні новим технологіям, мобільності креативних та талановитих молодих людей з університетською освітою, зміні бізнес-моделей і структури організацій із горизонтальністю та швидкими циклами інновацій.

Розвиток інноваційної економіки та вимоги роботодавців до випускників з університетськими дипломами детермінували не тільки прискорення процесу переформатування змісту та форм освітньої діяльності в усіх країнах світу на всіх рівнях, а й внесення коректив до визначення місії та візії університету у сучасному суспільстві.

Новітні виклики часу сформували в університетському середовищі розуміння суспільних потреб у підготовці професіоналів нового типу: з широким спектром фахових та загальних компетентностей, здатних в силу набутих знань, вмінь і навичок та сформованих цінностей, протистояти деструктивним процесам в суспільстві.

Університет, як і будь-яка організація на певному етапі свого розвитку, розробляє та втілює в життя певну стратегію. Нині декларації закладами вищої освіти своїх місій та візій є своєрідними дороговказами, які чітко демонструють стратегічну мету, цілі, завдання та прагнення університету.

Здійснений нами контент-аналіз задекларованих місій та візій провідних університетів країн Європи, Америки, Азії, які є лідерами різноманітних світових топ-рейтингів (зокрема QS World University Ranking 2020 та QS World University Rankings 2021) демонструє, що нині формується нова концепція університету – «University excellence» (університет переваг, досконалості, високої якості), у якій він перетворюється на бюрократичну, клієнт-орієнтовану бізнес-корпорацію і стає місцем розвитку людських ресурсів, людського капіталу, а його випускник – когнітивною робочою силою.

Водночас, в умовах Industry 4.0 місія університету продовжує проявлятися у всій парадигмі його функцій, які мають бути реалізовані в комплексі: пізнавальної, світоглядної, просвітницької, адаптивної, дослідницької, соціокультурної, аксіологічної, евристичної, соціально-виховної, психолого-педагогічної, ідеологічної тощо.

Місії сучасних університетів – динамічні, мінливі, вони репрезентують філософські парадигми, освітню політику і культуру конкретних країн, суспільств та закладів освіти. Загальносвітовою тенденцією є формулювання університетами освітньої та дослідницької функцій, яка свідчить про прихильність до класичної університетської освіти. Здійснений нами аналіз місій та візій провідних університетів світу [1, с. 63-100], дає підстави для певних узагальнень.

Оприлюднені на сайтах університетів місії та візії низки європейських університетів (Болонського (Італія), Сорбоннського (Франція), Гайдельберзького університету Рупрехта-Карла, Гамбурзького, Гумбольдтівського (Німеччина), Оксфордського, Кембриджського (Великобританія), Технологічного університету Цюріха (Швейцарія)) демонструють визначення ними фундаментальних цілей: забезпечення високої якості освіти та викладання, проведення наукових досліджень в інтересах суспільства та виконання суспільної місії або надання певних соціальних послуг. Провідне місце у задекларованих місіях посідає

професійна функція, що обумовлено самою ідеєю розвитку практико-орієнтованої вищої освіти. Спільним для місій більшості європейських університетів є акцентування уваги на ролі університетської освіти і науки як гаранта сталого розвитку, з одного боку, та драйвера суспільного поступу, з іншого.

Контент-аналіз візій та місій університетів США (Масачусетського технологічного інституту (MIT), Гарвардського, Стенфордського, Колумбійського, Єльського, Принстонського університетів, Каліфорнійського технологічного інституту) свідчить про те, що основними пріоритетними напрямками діяльності цих університетів є: 1) професійна підготовка кадрів; 2) фундаментальні та прикладні дослідження; 3) орієнтація на інновації; 4) формування лідерів. Центральними та взаємопов'язаними функціями закладів вищої освіти США є донесення знань до студентів і суспільства та проведення наукових досліджень. Ці функції обумовлюють орієнтацію університетів на виконання ними третьої місії – громадського служіння.

Американські університети, як і європейські, є соціально відповідальними. Саме для цього вони прагнуть забезпечити поєднання вищої освіти з дослідницькою діяльністю, наголошуючи на впровадженні інноваційних розробок, активній співпраці з громадами, підтримці талантів тощо. Виконуючи свою дослідницьку місію, американські університети при здійсненні наукової роботи керуються прагматизмом. Стратегічні програми розвитку американських університетів орієнтовані на досягнення лідерства на глобальному або національному рівні. Саме така установка в академічному середовищі є запорукою інноваційного суспільного розвитку, конкурентоспроможності економічної системи та геополітичного впливу у світі.

Проте, у місіях згаданих вище європейських та американських університетів практично не відображено виховну функцію, яка пов'язана, у першу чергу, із формуванням системи цінностей. Випускники цих

університетів мають бути носіями громадянських цінностей, мати соціальну відповідальність та бути готовими до професійної самореалізації у соціально значущій діяльності. Тобто, віддається перевага цінності «самореалізації», яка є новою тенденцією у місіях європейських та американських університетів. Фактично, умовою соціальної успішності виступає конкурентоспроможність, що дозволяє говорити про ставлення до особистості як до ресурсу.

Оприлюднені на офіційних веб-сайтах провідних університетів Азії місії та візії слугують розумінню регіональної специфіки університетської освіти цього регіону. Токійський університет (Японія), Національний університет Сінгапуру, Сеульський національний університет (Південна Корея), Університет Цінхуа в Пекіні, Університет Гонконгу та Гонконгський науково-технологічний університет (Китай) наголошують на важливості поєднання освітньої, дослідницької, професійної функцій та соціальної відповідальності, яка полягає у сприянні економічному та соціальному розвитку країни та регіону. Стратегічне бачення провідними університетами Азії своєї місії та візії здебільшого збігається з місіями європейських та американських закладів вищої освіти в частині забезпечення якості вищої освіти, проведення інноваційних наукових досліджень, трансферу технологій, суспільної відповідальності на регіональному та глобальному рівнях тощо. Проте, практично кожен азійський університет наголошує на аксіологічній складовій навчального процесу, вбачаючи своє завдання як у підтримці традиційних суспільних та академічних цінностей і національної культури, так і продукуванні нових цінностей, з огляду на виклики часу. Цьому має слугувати виховна робота в університетському середовищі, яка не відокремлюється від освітньо-наукового процесу, а є його важливою складовою.

Серед українських університетів, які увійшли до міжнародних рейтингів QS World University Ranking 2020 та QS World University Ranking 2021 включено лише шість українських університетів: Харківський

національний університет імені В.Н. Каразіна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Сумський державний університет», Національний університет «Львівська політехніка». Контент-аналіз оприлюднених стратегій, місій та візій цих та інших провідних вітчизняних університетів свідчить про те, що рухаючись освітньої траєкторією, визначеною Болонським процесом, національні заклади вищої освіти орієнтуються на світові та європейські тренди і тенденції у галузі вищої освіти. Практично всі університети зосереджують свою увагу на освітній, науково-дослідній, інноваційній діяльності та суспільній місії. Розробка університетами «стратегії на випередження» є не стільки передбаченням, як способом завчасно обмірковувати різні варіанти вибору.

Специфікою оприлюднених місій, візій, стратегій розвитку національних університетів України є акцентування уваги на важливості виховної роботи, спрямованої на формування патріотично налаштованих громадян, які будуть своєю працею сприяти розбудові української держави та сталому суспільно-економічному розвитку.

Таким чином, контент-аналіз місій та візій сучасних європейських, американських, азійських та українських університетів, дає підстави для наступних узагальнень і висновків.

В місіях *європейських (у т.ч. й українських)* університетів акцентується увага на виробництві та розповсюдженні знань в країні та світі. Домінуючою є освітня функція у поєднанні з дослідницькою діяльністю студентів та викладацького персоналу за підтримки державних структур та виробничих корпорацій (тобто, ключову роль відіграють такі напрями діяльності як освіта, наукові дослідження, суспільна взаємодія). Отримання прибутку не є першочерговим завданням.

Американський підхід визначається демократичністю та сповідує орієнтацію та суспільне служіння. Провідні американські університети нині виступають потужними освітніми, дослідницькими та науково-виробничими корпораціями, які беруть на себе функції продукування та впровадження інновацій. Підготовка інтелектуальних лідерів є одним із пріоритетних напрямів діяльності більшості американських університетів.

Для провідних *університетів Азії* так само характерне поєднання освітньо-наукової діяльності з функцією соціалізації, а також орієнтація на суспільну відповідальність. Водночас, чільне місце у місіях азіатських університетів посідає виконання виховної функції, спрямованої на формуванні ціннісної системи в університетському середовищі.

Отже:

1. Практично всі університети визначають орієнтири на якість освіти, проведення фундаментальних досліджень, освіту упродовж життя, соціальну відповідальність. У своїх стратегіях провідні університети світу і України наголошують на зміщенні акцентів у бік безперервного навчання: освіта, з огляду на виклики сучасної цивілізації, стає безперервним процесом.

2. Провідну роль відіграють освітня та наукова діяльність університетів як базис підготовки конкурентоспроможних кадрів, здатних до інноваційної діяльності.

3. Поряд з реалізацією освітньої та науково-дослідної функцій, університети покликані виконувати важливі завдання, спрямовані на розвиток своєї країни, регіону, що обумовлено залежністю від державного замовлення чи суспільних потреб.

4. Місії сучасних закладів вищої освіти спираються, з одного боку, на ліберальні концепції сучасного університету, з іншого – на сучасні прагматичні цілі вищої освіти.

5. Утилітарний підхід призвів до загострення протиріч між класичною та професійною університетською освітою. Дедалі більш прагматичного характеру набуває освітня функція сучасних університетів,

оскільки сучасний ринок праці потребує не стільки всебічного освіченого, скільки професійно підготовленого фахівця. Пріоритетних позицій набуває професійна функція, яка суттєво випереджає соціокультурну, що є відступом від класичної ідеї університету. Більшість сучасних західних університетів не акцентують увагу на виховній функції, яку зводять до цінностей самореалізації.

6. Чільне місце в освітньому процесі університетів посідає *дослідницька функція*. Проте і в цій царині спостерігається тенденція до прагматизації наукових досліджень.

7. Різний рівень історичного, культурного та соціально-економічного розвитку країн обумовлює наявність різних підходів до вищої освіти та визначення місій і візій університетів.

Таким чином, з огляду на тріаду суспільних місій університету «навчання – дослідження – суспільне служіння», можна констатувати, що у сучасному світі місії університетів є комплексними і мають на меті: формування світогляду, національної ідентичності та громадянської культури студентської молоді; професійну підготовку та перепідготовку фахівців (навчання впродовж життя); збереження й структурування наявних знань та продукування нових; проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень; інноваційну діяльність у різних сферах; проектування суспільного розвитку на глобальному, регіональному та місцевому рівнях; побудову відповідних прогнозів та сценаріїв тощо. Співвідношення між цими завданнями у місіях різних університетів може варіюватися в дуже широких межах, відбиваючи, в першу чергу, існуючі суспільні потреби.

Використані джерела та література:

1. Калінічева Г. І. Місія та візія університету в контексті викликів сучасної цивілізації : світовий та національний виміри / Г. І. Калінічева // Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку: [кол. моногр.] / [Калінічева Г. І. (кер. авт. кол., наук. ред.), ... Заліток Л. М., Любовець О. М. та ін.; за заг. ред. Г. І. Калінічевої]; ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». – Київ: Видав. «Фенікс». – 400 с.

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

Секція І. СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СВІТОВИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

*Stanislavs Miscenko, Docent, Mg.oec, Director of the study programme:
«Entrepreneurship in the Restaurant Business»,
ISMA University of Applied Sciences (Riga, Latvia)*

EDUCATIONAL LOGISTICS IN LATVIA: CONTEMPORARY APPROACHES

Modern logistics is the art of synthesising various techniques and methods of scientific knowledge aimed at achieving the goals of rational organisation and optimal management of mass flows of physical, biological and abstract (or informational) origin with the transformation of the properties of flow-forming components. It points the way to creating a theoretical and scientific and practical base for engineering (commercial communication in the field of science and technology) and management in the field of education [1]. It is a synthesis of pedagogical knowledge and methods used by modern logistics. The product of this synthesis is educational logistics and the services, which it provides [1,2].

The topic discussed by the author is related to the analysis of the export of education and the disclosure of a new scientific discipline in the fields of logistics and education – educational logistics [1,3].

The topicality of the selected study is determined by the following factors:

1. Export and logistics of the educational services, like any other export, is the most relevant economic issue significant for the development of Latvia in time of the global economic crisis.
2. According to the author's opinion, the export of education will bring not only economic benefits to Latvia, but also social benefits from the training of foreign students, which will contribute to the recognition of Latvia around the world.

3. Ensuring the quality of education, as well as the new strategic goal of the European Union: “to become the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world”, is a priority for the countries participating in the Bologna process; it will help Latvia achieve the goals using the logistics methods.

4. The employment of logistics will reduce the risk of inefficient use of financial resources for the functioning and development of the European education system and will facilitate the increased capital inflows to the EU economy sector.

The author expands the terminology of logistics in this study, shows the possibilities of applying this terminology even in the fields, which seems to be far from its traditional application, such as education and its export.

The subject of this research is the factors affecting educational logistics, as well as mechanisms of education export in Latvia.

The object of the research is higher education in Latvia.

To achieve this goal, the following tasks have been solved:

1. A detailed analysis of the migration of student resources in the EU and the world is carried out. The main flow of student migration is considered; there also presented the effects of intellectual migration.

2. The export of education in the modern world is considered as a global business.

3. The problem of exporting education in Latvia is considered in detail

4. There presented a new definition and the practical application of logistics of educational services.

The fundamental task of the study is to show that education is a profitable product. The author describes the opportunities of improving the positive aspects of the education export and reducing the negative ones. According to the author’s opinion, logistics of education is a new area, combining Economics and education, can become a new innovative tool in promoting and developing the export of education in Latvia and in the European Union [4].

Competitive disadvantages of higher education in Latvia [1,4]:

✓ political and economic instability,

- ✓ there is no sound state policy on this issue,
- ✓ low technical level of laboratory and methodological support, in comparison with the reference countries in the export of education,
- ✓ using only Latvian as a language of instruction
- ✓ visa restrictions for students from some countries,
- ✓ no employment service after graduation.

Thus, it is possible to state the following points:

✓ Latvia has the potential opportunities for active and successful implementation of educational services in the international market, including, for example, the possibilities for the CIS and Asian countries citizens to obtain a European diploma.

✓ The conditions for the implementation of the commercial training programmes in the foreign market differ fundamentally from the implementation of non-commercial training programmes. The implementation of the commercial training programmes requires a detailed analysis of the situation in the target market of sales, studying the consumers and their motivation, etc.; in practice it means the integrated application of marketing methods and technologies in the field of higher education. It also means the necessity to improve an existing or to create a new educational product that is in demand in the target market.

Conclusions. In the course of the study the author has analysed the situation in the market of the educational services, which allows concluding that the export of education is, first of all, a global business that brings huge profits to the countries that successfully develop it, and is part of the main income of those countries that develop it. Therefore, Latvia cannot ignore this fact, and does not have the right to do so, since the economic situation in the country requires employing all the opportunities for improving the situation and using all possible ways for overcoming the crisis.

In conclusion, it is worth noting that the task of creating a prosperous and secure community cannot be implemented without joining the efforts in cooperating in the field of education. This indisputable truth was realised by the

States of Europe and many countries of the world, and Latvia should also come to this idea. The implementation of such cooperation becomes an integral part of the cooperation of states, united within the framework of various organisations in order to achieve the goals of economic integration, social unity and political security.

Successful cooperation in the field of education in Latvia requires a permanent specialised information network that provides reliable and complete information. As the information space becomes more and more complex, its importance is increasing, and it assigns a decisive role to the state for implementing the strategy of introducing educational services, including foreign markets [1,5].

Latvia is a member of the united European area and the EU Commonwealth, where economic integration is accompanied by an increased level of cooperation in the field of education. Educational policy remains the responsibility of the state at all stages of integration and it is implemented at the state level.

References

1. Miscenko, S. (2020). Modern Concep of the Educational Logistics in Latvia. The 18th International conference Open Learning and Distance Education, Riga. Latvia
2. European Union Council. (1997). Lisbon Convention on the recognition of higher education qualifications in the European region. http://www.aic.lv/rec/LV/acad-lv/lisab_ko.htm
3. Denisenko, V. A. (2003). Fundamentals of Educational Logistics. Kaliningrad: KSU publishing house
4. Larionova, M. V. (2006). Integration Processes in Education: European Experience. Higher Education Today. No. 3, Issue 2. pp. 44-49.
5. Danilova T. V., (2006). Methods of evaluating the competitiveness of universities. Quality and competitiveness in the XXI century: proceedings of the V all-Russian scientific and practical conference, pp. 55-61. Cheboksary: Chuvash publishing house. UN-TA.

*Білоус-Сергєєва Світлана Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент Державного вищого навчального закладу «Приазовський
державний технічний університет» (м. Маріуполь)*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Формування цілісної системи вищої освіти в Україні отримало свій початок після проголошення незалежності нашої держави в 1991 році. Її основу фактично склав великий освітній комплекс, що функціонування на території Української РСР і забезпечував потреби в професійних та наукових кадрах вищої кваліфікації.

В Україні традиційно існував широкий суспільний запит щодо якісних освітніх послуг, вагомий престиж вищої школи, що значною мірою було збережено і в пострадянський період. Сучасний ринок послуг вищої освіти в Україні репрезентують вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації, з яких I-II рівні акредитації представлені такими освітніми закладами, як коледжі й технікуми, а III- IV рівні акредитації – університети, академії, інститути, консерваторії.

Національна структура підготовки фахівців не є ефективною, оскільки не відображає реальних потреб українського ринку праці та зумовлює неспроможність багатьох випускників університетів знати для себе перше робоче місце після завершення навчання.

Освіта підпадає під впливи процесів, що відбуваються в суспільстві: саме вони формують її специфіку і, зрештою, ведуть до її реформування. Освіта – система високо інерційна, з тривалим циклом відтворення і, як наслідок, консервативна. Реформа тут дає позитивні результати далеко не завжди, революція – практично ніколи. унаслідок зовнішніх впливів та внутрішніх реформ у системі освіти формуються і проявляються певні тенденції, відстеження яких необхідне для прогнозування її подальшого розвитку і можливостей, аналізу недоліків та прорахунку необхідних коректив.

Сучасні загальносвітові цивілізаційні тенденції розвитку здійснюють системоутворюючий вплив на розвиток освіти у світі, а разом з цим – і в Україні.

Перша тенденція – посилення процесу глобалізації економіки, взаємозв'язку і взаємозалежності держав світу – обумовлена розвитком науки, технологій, виробництва. Особливо інтенсивний розвиток інформаційних технологій веде до формування загального світового економічного простору і до активного обміну результатами матеріальної і духовної діяльності.

Взагалі вважається, що винахід інформаційних технологій являє собою третю глобальну революцію в розвитку людства (після появи писемності та винаходу книгодрукування).

Друга загальносвітова цивілізаційна тенденція – формування сприятливих умов для індивідуального розвитку особистості, її самореалізації в світі – обумовлена першою (глобалізацією), зокрема, зростаючою доступністю інформації завдяки швидкому розвитку та поширенню інформаційних технологій, активізації міжнародного співробітництва, активному діалогу культур.

Взаємовплив цих обох тенденцій – посилення процесу глобалізації та сприяння розвитку індивідуальності – визначає специфіку сучасної освіти у світі.

У світі відбувається інтернаціоналізація освіти не тільки за змістом, а й за методиками навчання і організаційними формами. Інтернаціоналізація освіти – це багатогранний процес, складовими якого є й індивідуальна мобільність студентів та професорсько-викладацького складу, інституційна мобільність на рівні міжнародних освітніх стандартів, інституційне партнерство через освітні альянси та консорціуми.

Світове зростання попиту на вищу освіту веде до глобалізації ринку освітніх послуг, що сприяє процесу транснаціоналізації освіти та активізації міжцивілізаційного діалогу. В сучасних умовах соціально-економічного

розвитку України вищими навчальними закладами освіти накопичено великий досвід міжнародного співробітництва, що дозволяє українській освіті активно інтегрувати до європейського та світового простору.

У руслі поглиблення інтеграційних процесів і розвитку міжнародного розподілу праці стає нагальним проведення країнами спільної освітньої політики, пристосування національних систем підготовки кадрів до кардинально змінених умов світового ринку, до існуючої в його найбільш динамічних сегментах професійно-кваліфікаційної структури робочої сили.

Внаслідок демократизації та інтернаціоналізації освіта стає інструментом взаємопроникнення не лише знань і технологій, а й капіталу, інструментом боротьби за ринок, вирішення геополітичних завдань, тобто відбувається процес інструменталізації освіти.

В Україні розвиток освіти спирається на здобутки національної педагогіки та базується на концепції побудови незалежної демократичної держави, яка заснована на державних пріоритетах: доступ до освітньої і професійної підготовки всіх, хто має необхідні здібності, мотивацію і адекватну підготовку; використання освіти і професійної підготовки для захисту соціальних інтересів суспільства і стратифікації його членів за ролями і статусами; зменшення монопольних прав держави в освітній сфері за рахунок створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних, професійно-технічних і навчальних закладів, формування багатоваріантної інвестиційної політики у сфері освіти.

Світові глобалізаційні соціально-економічні та політичні суспільні зміни, входження України у світове суспільство, зміцнення державності зумовлюють модернізаційні трансформації в системі вищої освіти. Таким чином, в сучасній українській університетській освіті простежуються такі тенденції: інформатизація, демократизація, інтеграція і координація, інтернаціоналізація і транснаціоналізація, інструменталізація, комерціалізація, стандартизація.

Болонські принципи розглядаються як основа та механізм модернізації системи вищої освіти в Україні. Щодо реорганізації структури вищої школи згідно з європейськими стандартами, то, фактично, сьогодні побудовано триступеневу систему вищої освіти (бакалавр-спеціаліст-магістр). Європа таку систему вищої освіти не сприймає. Важливо, що Україна приєдналась до Болонського процесу, то доцільним є визначення змін-тенденцій, які відбуваються в українській державі за останні роки у контексті зазначеного процесу. За цей час відповідно до плану дій створено групу супроводу Болонського процесу при Міністерстві освіти і науки України та Національну групу промоутерів Болонського процесу; студентська рада стала кандидатом у члени Національних студентських спілок Європи (ESIB); має місце прогрес у запровадженні Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) та додатків до диплома європейського зразка, також сектор вищої освіти України більшою мірою залучений у ЄПВО.

Реалізація моделі інноваційного розвитку уможлиблюється завдяки спільним зусиллям і співпраці закладів освіти, науки, виробництва та інших інституцій, дотичних до розширення інноваційного простору. Інноваційний процес починається з формування інноваційного мислення, яке розпочинається в стінах навчального закладу й продовжується безпосередньо на виробництві, де набуті у вищій школі знання трансформуються в інтелектуальний актив підприємства. Для забезпечення безперервності протікання інноваційного процесу та його ефективності необхідна тісна взаємодія освіти, науки, виробництва як єдиного цілого. Однак існуючі проблеми зовнішнього та внутрішнього характеру сповільнюють процеси інноваційного поступу суспільства. На рівні вищого навчального закладу ці проблеми зумовлені недостатньою свободою у формуванні сучасної освітянської політики та організації навчально-виховного процесу, виходячи із специфіки та статусу вищого навчального закладу.

Модернізація системи вищої освіти в Україні за умов сучасних глобалізаційних процесів спрямовується на розвиток фундаментальної науки,

українських і світових культурних цінностей, орієнтації на ідеали демократії і гуманізму, які необхідні для існування та розвитку громадянського суспільства.

Висновок. Розвиток України на сучасному етапі визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні загальнолюдські цінності: права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня тощо, що є атрибутом громадянського демократичного суспільства. Особливе місце в реалізації інтеграційних процесів, поряд з іншими напрямками європейської інтеграції (політичним, економічним, правовим), займає культурно-освітній, який передбачає впровадження європейських норм і стандартів в освіті та науці на основі узгодження положень системи вищої освіти; поширення власних здобутків в галузі освіти у Європейському Союзі.

*Застрожнікова Ірина Володимирівна,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права
Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного» (м. Мелітополь)*

ВИЩА ОСВІТА СЬОГОДЕННЯ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних конкурувати на світовому ринку. Акцент все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до світових тенденцій розвитку та запитів суспільства, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку. Необхідність цих процесів диктується Європейською орієнтацією України загалом та входженням України у Європейське освітнє і наукове товариство [1].

Освіта і суспільство нероздільні. Будь-які проблеми, з якими стикається суспільство, неминуче позначаються на сфері освіти. Водночас, саме сфера освіти, відгукуючись на суспільні й цивілізаційні виклики, реагуючи на них, істотно впливає на розвиток певних культурних програм у суспільстві, основних тенденцій його розвитку.

Право на освіту є одним з конституційних прав людини. Так, у статті 53 Конституції України зазначено: "Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі."

Сфері освіти, зрештою, належить чимала частка відповідальності за численні негативні суспільні явища, появу кризи у духовній сфері, формування культурного ландшафту загалом і відповідного йому типу особистості зокрема. Найважливішим аспектом цього складного і комплексного процесу є формування та виховання молоді.

Формування особистості людини триває все життя, втім період навчання у вищій школі відіграє особливу роль у цьому процесі. Саме в цей час у студента закладаються основи тих якостей спеціаліста, з якими він ввійде в нову для нього атмосферу діяльності, де відбуватиметься його подальший розвиток як особистості.

Освітня діяльність у сфері вищої освіти – діяльність вищих навчальних закладів і наукових установ, що провадиться з метою підготовки здобувачів вищої освіти на певних рівнях вищої освіти за певними спеціальностями.

Викладач вищої школи – це, насамперед, - науковець. Однією з головних його функцій є сприяння науковим дослідженням студентів.

Зарубіжний досвід вищої освіти показує, що безліч наукових відкриттів, новацій та ноу-хау виникли у стінах університетів. Саме так виник інтернет та найвідоміша у світі соціальна мережа – Facebook.

Прикладом передової успішності вишу у світі є Массачусетський технологічний інститут, який є найпопулярнішим та найуспішнішим технологічним вишем у світі, пріоритетним напрямом роботи якого є підготовка науковців (аспірантів). Завдяки потужній фінансовій підтримці держави Массачусетський технологічний інститут має найкращу базу основних фондів, найкраще устаткування для досліджень, завдяки чому в його стінах розроблено безліч передових технологій світу. Наприклад, саме дослідники цього навчального закладу винайшли електронну пошту, якою користуються в усьому світі, а в останні роки спільний дохід компаній його випускників складав близько 2 трлн доларів США на рік [3].

У розвинутих країнах взаємовплив вищої школи та економіки безперервно зростає, що приводить до формування принципово нової якості їх взаємовідносин. Економічний ефект від вищої освіти відображається не тільки у зростанні ВВП на душу населення, але й у віддачі від підвищення рівня доходів у формі податків на прибуток, збільшення соціальних страхових платежів та зниження соціальних трансфертів [1].

Вища освіта, безумовно, є основою розвитку суспільства. Вища освіта має забезпечувати перспективні й поточні освітні потреби людини, суспільства і народного господарства. Головним завданням державного регулювання на ринковому просторі послуг освіти є створення необхідних умов задля діяльності вищих навчальних закладів, котрі як раз і надають послуги освіти. Однією з основних проблем державного регулювання ринку освітніх послуг є невідповідність навчального та виховного процесу у навчальних закладах із потребами розвитку народного господарства.

Велика роль у розвитку вищої освіти належить її державному регулюванню. Основним завданням державного регулювання на ринковому просторі послуг освіти є створення необхідних умов задля діяльності

закладів вищої освіти, які саме й надають послуги освіти. Багато хто з експертів галузі управління та освіти, практики і теоретики констатують, що системні підходи до управління освітою на теперішній час не відповідають вимогам сьогодення. [3]

Використані джерела та література:

1. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1.
2. Горбова Н. А. Юридична відповідальність у правомірній поведінці: теоретико-методологічний аспект / Н. А. Горбова // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер. Право. – Ужгород, 2015. – Т. 1, вип. 34. – С. 12–15.
3. Застрожнікова І. В. Зарубіжний досвід державного регулювання вищої освіти / І. В. Застрожнікова // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. – Вип. 2 (65). – С. 251–256.
4. Сучасна економічна освіта як нова хвиля та мегатренд розвитку епохи глобальної нестабільності / Олексенко Р. І., Горбова Н. А., Застрожнікова І. В. [та ін.] // Зб. наук.-метод. пр. Таврій. держ. агротехнол. ун-ту ім. Дмитра Моторного. – Київ, 2020. – С. 253–260.
5. Олексенко Р. І. Освіта як флагман прогресу людства та основа конкуретоспроможності закладів вищої освіти / Олексенко Р. І., Воронкова В. Г. // Зб. наук.-метод. пр. Таврій. держ. агротехнол. ун-ту ім. Дмитра Моторного. – Київ, 2020. – С. 202–210.

*Ковальов Андрій Валерійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки, обліку та фінансів
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК ПРИНЦИП РОЗВИТКУ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Світова спільнота сьогодні знаходиться на історичному етапі розвитку, головною характеристикою якого є зміни, яким властиві чотири особливості: безперервність, стійкість, стрімкість і здатність до прискорення та удосконалення. Змінюється характер праці, умови і вимоги економічної діяльності до рівня знань і кваліфікації працівників, з'являються і розвиваються нові види і типи діяльності. Ці зміни змінюють попит на кваліфікаційну структуру кадрів, вимагаючи від них професійної мобільності та необхідності постійно оновлювати свої професійні знання. Тому навчання протягом усього життя з метою особистого та професійного розвитку, зміни

роду занять, оволодіння широкопрофільною кваліфікацією відповідно до пропозицій і попиту на висококваліфіковані кадри має вирішальне значення.

Про проблематику диверсифікації багато і детально пишуть давно. Так у Великій Радянській енциклопедії – «диверсифікація (від позднелат. *Diversificatio* (зміна, різноманітність); від лат. *Diversus* (різний) і *facio* (роблю)) - це одна з форм концентрації капіталу. Диверсифікуючи своє виробництво, підприємства проникають в нові для себе галузі і сфери, розширюють асортимент товарів і поступово перетворюються в багатогалузеві комплекси. В основі диверсифікації лежить прагнення підприємств встояти в умовах нерівномірного розвитку економіки (швидкого зростання одних галузей, занепаду або стагнації (застою) інших). Найбільший розвиток процес диверсифікації отримав, починаючи з середини 50-х рр. XX століття. Диверсифікація розвивається в промисловості, на транспорті, в будівництві, фінансовій сфері США, країнах Західної Європи, Японії. Характер диверсифікації визначається соціально-економічними особливостями даної країни. Разом з тим на її розвиток впливають і деякі загальні фактори (які стосуються усіх країн): науково-технічна революція, боротьба за високі прибутки, необхідність вишукувати сфери для застосування своїх накопичень, мілітаризація економіки, конкурентна боротьба, боязнь відстати від технічного прогресу».

Аналіз вживання терміна «диверсифікація» в літературі, пов'язаної з проблемами освіти, показав, що його застосування досить різноманітне:

- як структурне різноманіття освітніх структур і програм;
- як механізм посилення індивідуалізації навчання;
- диверсифікація цілей і діяльності навчальних закладів;
- диверсифікація систем підготовки фахівців;
- диверсифікація змісту гуманітарної освіти;
- диверсифікація як фактор згладжування соціальної напруженості навколо проблеми доступу до престижної університетської освіти;

- легітимне закріплення реальної ринкової диверсифікації на основі рейтингової системи;
- диверсифікація джерел фінансування навчальних закладів;
- інституційна диверсифікація вищої школи в Східній і Центральній Європі;
- диверсифікація традиційних літературних та історичних канонів в сучасній освіті;
- диверсифікація середньої спеціальної освіти;
- диверсифікація розвитку безперервної освіти.

Диверсифікація освіти являє собою процес відходу від традиційних конструкцій освітніх систем. Даний процес слід розглядати як категорію філософії, один із напрямів (тенденцій) реформування освіти, принцип сучасної освітньої політики, іманентну характеристику сучасних освітніх систем і академічної культури.

Диверсифікацію освіти можна розглядати, як основний загальнопедагогічний принцип функціонування і розвитку сучасної системи безперервної освіти. Він дозволяє створити безліч освітніх траєкторій з урахуванням індивідуальних можливостей, потреб і здібностей особистості, а також виявити шляхи, розробити і реалізувати механізми розвитку освітньої системи.

Такий механізм дозволяє розглядати диверсифікацію, як цілісне соціально-педагогічне явище і як основне вихідне положення розвитку сучасної системи безперервної освіти, яке є сферою соціальної практики суспільства, а тому створює об'єктивні умови не тільки для розширення професійних знань, збагачення досвіду, оволодіння способами пізнавальної, практичної і соціальної діяльності учнів, а й для формування цілісної (самодіяльної, творчої, моральної) особистості.

Сьогодні зміни стосуються і характеру праці, в якому все більшу частку набуває інтелектуальна робота, і економічна діяльність: технічна

база, організаційні форми, структури, умови і вимоги, які вона висуває до рівня знань і кваліфікацій людини. З'являються і розвиваються нові види і типи діяльності, і від людей тепер потрібна професійна і соціальна мобільність, безперервна освіта і професійне вдосконалення, що викликає зміни в структурі суспільства, в потребах і прагненнях, правах, способі життя і поведінці його членів.

При цьому мається на увазі вдосконалення в кожній людині інтелектуально-духовного начала при задоволенні розумних матеріальних потреб всіх людей планети. Ці зміни вимагають навчання протягом усього життя з метою особистого та професійного розвитку, зміни роду занять, оволодіння широкопрофільною кваліфікацією відповідно до пропозицій висококваліфікованих кадрів і попитом на них.

Сучасні зміни в світі впливають на кваліфікаційну структуру професійних кадрів, вимагаючи від них професійної мобільності та вдосконалення новшеств, необхідності постійно оновлювати свої знання. Тому навчання протягом усього життя в цілях особистого і професійного розвитку, зміни роду занять, оволодіння широкопрофільною кваліфікацією відповідно до пропозицій висококваліфікованих кадрів і попитом на них має вирішальне значення. Воно зачіпає цілі, доступність, зміст, тип і тривалість програм; форми організації навчального процесу; здатність освітніх установ швидко реагувати на виникнення нових потреб, передбачати їх, гнучкі і сприйнятливі до змін структури, змінювати критерії доступу до освіти, враховуючи досвід трудового життя. Все це забезпечить багатовимірні особистості в освітньому просторі і створить їй оптимальні умови для такого руху.

Розглядаючи диверсифікацію технологій навчання, ми маємо на увазі процес створення організаційно-педагогічних умов, що забезпечують взаємні збагачення різних технологій. Від системи

вищої освіти сьогодні потрібна підготовка нового покоління дослідників, висококваліфікованих фахівців, здатних до здійснення інноваційної діяльності. Так, використання навіть традиційних методів дослідження можна зеднати з психологічним регулюванням дослідницької діяльності, що може створити принципово новий метод дослідження. Новий метод допоможе стимулювати колективну гру, уяви, психологічний настрій, цілеспрямований пошук. До методів такого роду можна віднести мозковий штурм, систематизований пошук, інтенсифікацію, алгоритмічний пошук, форсайт-технології та ін.

Можна зробити узагальнення, що процеси дивекласифікації в системі безперервної освіти обусловлені необхідністю вирішення наступних протиріч:

1. Системний підхід до організації професійного навчання на основі перебудови змісту і оптимізації методів навчання з урахуванням процесів наступності та інтеграції.

2. Цілісність професійної підготовки, яка досягається за допомогою взаємозв'язків її основних компонентів на основі принципу інтеграції з іншими принципами навчання і виховання, мотивації навчання і працю, проблемності.

3. Самостійність особистості у виборі і побудови навчання відповідно до своїх можливостей і здібностей, потреб ринку праці.

4. Пріоритет спеціальності в організації освітній структур за допомогою єдиної цільової спрямованості на кінцеві результати при плануванні та управлінні підготовкою.

5. Перебудова компонентів системи (цілей і завдань, змісту, засобів і методів навчання, діяльність педагогів, учнів і студентів) на основі програмно-цільового підходу з урахуванням майбутньої професійної діяльності випускника.

6. Орієнтація на безперервний цілісний розвиток учнів, як активних

суб'єктів освіти і соціальної дії.

Отже, основна сутнісна характеристика диверсифікації - розвиток. При цьому розвиток прогресивний, різнобічний і розширений.

Якість прогресивності сприймається, як закономірний наслідок історично- конкретного процесу розвитку виробничої та соціальної сфер життєдіяльності суспільства в умовах становлення ринкової економіки. Отже, щоб протистояти кризовим явищам, які в ситуації, що склалася насуваються як мінімум з двох сторін - власне освітньої сфери та економічної, вузи звертаються до проблем реалізації прогресивного розвитку та диверсифікації.

*Кушнір Олександр Олександрович, кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри філософії та суспільно-гуманітарних наук
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні трансформаційні та глобалізаційні процеси охопили всі сфери життєдіяльності українського суспільства, включаючи соціальну, політичну, економічну, правову, культурну та освітню галузі. Характер проблем, що постають перед світовою спільнотою, зумовлює спільний пошук шляхів осучаснення системи освіти та науки як інструменту формування індивіда, здатного швидко пристосуватись до сучасного мінливого середовища та бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Загальновідомим є той факт, що у більшості розвинених країн модернізація освіти є першочерговим завданням. Стратегічним завданням вищої освіти в Україні є необхідність оновлення змісту освіти, якості викладання, пошук та застосування новітніх форм і методів навчання з метою забезпечення високої якості знань сучасного спеціаліста. Процес інтеграції повинен відбуватись з урахуванням особливостей національної освітньої і

культурної ідентичності, не повинен супроводжуватись запереченням власне національної освітньої системи, яка накопичила вагомі досягнення вітчизняної та зарубіжної науки.

Сучасні цивілізаційні тенденції розвитку здійснюють значний вплив на розвиток освіти у світі та, зокрема, в Україні. Перша тенденція – це посилення процесу глобалізації економіки, взаємозв'язку і взаємозалежності держав світу – обумовлена розвитком науки, технологій, виробництва. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій веде до формування загальноосвітнього економічного простору та активного обміну результатами матеріальної і духовної діяльності.

В основі глобалізації, як зазначає Н. Наливайко, лежать геополітичні та соціально-економічні інтереси розвинутих країн. Процес глобалізації неперервний у часі і захоплює весь спектр соціально-економічних інститутів усіх країн, динаміку їх розвитку. Особлива роль тут належить освіті, яка є фактором, що допомагає йти в ногу з часом, не втрачаючи національної специфіки та досвіду [1, с. 7].

Глобалізація в освіті веде до зростання мобільності вищої освіти, уніфікації навчальних програм і методик, поширення дистанційного навчання. Світові глобалізаційні процеси стають рушійним фактором трансформації традиційної системи освіти, внаслідок чого набувають розвитку певні тенденції: інформатизація, демократизація, інтеграція, координація, інтернаціоналізація, транснаціоналізація, інструменталізація, комерціалізація, стандартизація [2].

Друга тенденція – це формування сприятливих умов для індивідуального розвитку особистості, її самореалізації в світі – обумовлена першою (глобалізацією), зокрема, зростаючою доступністю інформації завдяки швидкому розвитку та поширенню інформаційних технологій, активізації міжнародного співробітництва, активному діалогу культур [3].

На думку Є. Суліми, у сучасних соціально-економічних умовах розвитку України університетська освіта і наука потребують вирішення

таких питань: інтернаціоналізації вищої освіти, розвитку транснаціональної освіти, забезпечення якості університетської освіти, що відповідає міжнародним вимогам, активізації міжнародного співробітництва тощо [4, с. 26].

За визначенням К. Балабанова, інтернаціоналізація освіти – це багатогранний процес, складовими якого є й індивідуальна мобільність студентів та професорсько-викладацького складу, інституційна мобільність на рівні міжнародних освітніх стандартів, інституційне партнерство через освітні альянси та консорціуми [5, с. 7].

В сучасних умовах соціально-економічного розвитку України вищими навчальними закладами освіти накопичено великий досвід міжнародного співробітництва, що дозволяє українській освіті активно інтегрувати до європейського та світового простору.

У руслі поглиблення інтеграційних процесів і розвитку міжнародного розподілу праці стає нагальним проведення країнами спільної освітньої політики, пристосування національних систем підготовки кадрів до кардинально змінених умов світового ринку, до існуючої в його найбільш динамічних сегментах професійно-кваліфікаційної структури робочої сили [2].

Одним із інструментів інтеграції в Європу, на думку І. Удовиченко, є Болонський процес, де були започатковані ініціативи щодо формування спільного освітнього та наукового простору, розробки єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері. Він має дві складові: формування об'єднання провідних європейських університетів відповідно до принципів, викладених у Великій Хартії, та об'єднання національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями та стандартами. Болонські вимоги – це не уніфікація вищої освіти в Європі, а широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних здобутків європейських держав [6].

На думку С. Домбровської, економічні аспекти, пов'язані з державним регулюванням вищої освіти та наданням її послуг в умовах ринку, майже не

привертають достатньої уваги дослідників, незважаючи на те, що вона формує та відтворює інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Усе частіше використовується поняття «глобальний ринок освітніх послуг» як якісно новий процес, який проявляється в розвитку міжнародних зв'язків у сфері підготовки кадрів [2]. Посилення конкурентоспроможності національних систем освіти призвело до підвищення внутрішньо-національного конкурування та до початку якісних змін у сфері освіти. Наприклад, зміна відносин «університет – держава» сприяла комерціалізації державної освіти [7, с. 10].

В.Дж. Джейкоб, висвітлюючи тенденції у вищій освіті через призму міждисциплінарного підходу, зазначає, що цей підхід до дослідження та навчання є важливим для того, щоб найкращим чином відповісти на динамічні потреби сучасних студентів. Він стверджує, що нині фіксується збільшення кількості міждисциплінарних досліджень серед аспірантів у багатьох сферах навчання. Масові відкриті онлайн-курси (МВОК) вносять нову динаміку в навчання, тому що до них часто зараховуються студенти з різних спеціальностей, а також студенти, які не мають ступеня [8].

Також відмічається зростання співробітництва між університетами. Спільні програми навчання і сертифікації, організовані в різних університетах, нині розглядаються як більш реалістичні або допустимі в сучасних технологічних рамках порівняно з минулим. Конкурентні програми в майбутньому можуть реалізовуватися за моделлю мережі Universitas 21 або моделлю консорціуму Semester Online, розробленою компанією «2U» та 13 вищими навчальними закладами Австралії, Ірландії та США, які спільно пропонують курси в Інтернеті студентам університетів [8].

Технологія змішаного навчання у світі розвивається вже кілька десятиліть. Те, що в останні роки ставлення до онлайн-навчання стало більш позитивним, а число платформ для його реалізації та способи їх використання в освітніх цілях зросло і продовжує зростати, дозволяє

стверджувати, що змішане навчання є сучасною тенденцією у вищій освіті.

Загалом, у системі української вищої освіти нині актуалізуються такі тенденції, явища, процеси, як: університетська автономія, академічна мобільність, подвійний диплом, Європейська система перезарахування (трансферту) кредитів (ECTS), моніторинг якості освіти, рейтинги ВНЗ, оновлення змісту навчання (перегляд і модернізація програм, навчальних матеріалів, літератури, засобів навчання; розробка та впровадження нових навчальних дисциплін із перспективних наукових напрямів, насамперед міжгалузевих і прикладних); комп'ютеризація навчання та управління; синтез науки та освіти; виконання наукових проектів; система грантів; приватна освіта; конкуренція та конкурентоспроможність ВНЗ різних форм власності; модернізація стратегії і тактики навчально-виховного процесу (побудова його на засадах вільної творчої освіти (Liberal Arts Education), варіантність і свобода вибору в побудові індивідуальної навчальної програми, вибіркові дисципліни, сертифікатні програми, одержання додаткової спеціальності (major & minor), посилення творчої та самостійної складової навчання, демократизація навчання та управління, 100-бальна рейтингова система оцінювання знань студентів, рейтингова оцінка роботи викладача, стимулювання інноваційних методик і форм викладання та виховання; створення спеціальних інноваційно-освітніх центрів; демократизм у стосунках викладачів і студентів, посилення ролі студентського самоврядування); прозорість вступного тестування; відкрита виборність керівних посад в університеті (від ректора до завідувачів кафедр) та інші [9].

Глобальні тенденції безпосередньо і опосередковано впливають на освітню політику в Україні. Нині міжнародна концепція освітніх послуг призвела в Україні до збільшення кількості навчальних закладів і установ (провайдерів), що у свою чергу спричинило урізноманітнення очікувань та

потреб бажаючих отримати освіту. Розвиток освітньої системи в країні вимагає додаткового прибутку та нових каналів для його отримання.

Все це (збільшення провайдерів освітніх послуг, урізноманітнення освітніх потреб та дефіцит фінансування) викликає побоювання щодо забезпечення якості освіти та її дискредитації. Ця тенденція буде продовжуватися, адже багато людей сьогодні бажають отримати професійні навички швидко та не дорого, що дозволяють зробити провайдери неформальної освіти. Але сформувати всебічно розвинену людину, носія культурних та інтелектуальних традицій нації можуть лише заклади вищої освіти з багаторічною історією та культурою навчання і виховання підростаючого покоління.

Використані джерела та література:

1. Наливайко Н. К вопросу о специфике управления современным образованием / Н. Наливайко // Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення: матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 трав. 2007 р., м. Суми). – Суми, 2007. – Ч. II. – С. 6–13.

2. Домбровська С. Якість освіти як одна із запорок вдалого державного реформування вищої школи України [Електронний ресурс] / С. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – № 1 (39). – 436 с. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/index.html>. – Назва з екрана.

3. Товканець Г. В. Тенденції розвитку європейської вищої освіти на початку XXI століття / Ганна Василівна Товканець // Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Сер. Пед. та психол. – Мукачево, 2015. – Вип. 1 (1). – С. 28–33.

4. Суліма Є. Розвиток університетської освіти в умовах глобалізації / Є. Суліма // Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (23–25 трав. 2011 р., м. Маріуполь) / за заг. ред. К. Балабанова. – Маріуполь, 2011. – С. 23–27.

5. Балабанов К. Міжнародна діяльність Маріупольського державного університету: досвід упровадження інноваційної моделі / К. Балабанов // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. – Київ: Вид-во «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2011. – Вип. 1. – С. 6–17.

6. Удовиченко І. Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу / І. Удовиченко // Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення: матеріали міжнар. наук. конф. (10–12 трав. 2007 р., м. Суми). – Суми, 2007. – Ч. II. – С. 70–73.

7. Тарапатова Н. Університетська організація в контексті трансформаційних процесів: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Тарапатова Наталія Миколаївна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 2007. – 17 с.

8. Jacob W. Interdisciplinary trends in higher education / Palgrave Communications. – 2015. – Vol. 1. – Режим доступу: <https://www.nature.com/articles/palcomms20151>.

9. Онищенко В. О. Інноваційний розвиток національної вищої освіти в умовах інтеграції до європейського освітнього простору [Електронний ресурс] / В. О. Онищенко. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>. – Назва з екрана.

Олексенко Роман Іванович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного управління, адміністрування та права Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного» (м. Мелітополь)

Воронкова Валентина Григорівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та управління проектами Інженерного навчально-наукового інституту Запорізького національного університету (м. Запоріжжя)

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНИХ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ТА ВИКЛИКІВ

Сучасний стан вищої освіти диктує необхідність пошуку нових шляхів вирішення проблем підвищення ефективності не лише навчання, підготовки фахівця на ринку праці, але й ефективності закладу вищої освіти з точки зору формування освіти для сталого розвитку цивілізації, формування соціального капіталу в умовах безперервних структурних змін, викликів і соціальних змін, завоювання високого іміджу і рейтингу ЗВО. У цьому випадку важливу роль відіграє роль викладача. Проте лише професійні навички не забезпечують успішного заняття професійною діяльністю. Левова частка у виборі учнями закладу вищої освіти - імідж університету - рейтинг закладу вищої освіти. Важливою частиною іміджу університету є імідж викладачів, які власним авторитетом та науковим статусом формують імідж університету.

Хотілося б згадати видатних українських педагогів, чії праці увійшли до історії становлення національної педагогіки: В. Сухомлинського, К. Ушинського, А. Макаренка, М. Пирогова, чії роботи включають ідею філософії кордоцентризму. Як відмічав В. Сухомлинський у своїй відомій книзі «Серце віддаю дітям».

Сучасні вітчизняні вчені, які займаються цими питаннями, а саме: В. Андрущенко, І. Аносов, Н. Борецька, О. Апілат, В. Воронкова,

О. Кивлюк, Р. Олексенко, К. Олексенко, Н. Сосницька, Г. Ортіна, І. Застрожнікова, П. Сайк, О. Ситник, О. Смілянець та інші.

У сучасному світі людина будь-якої професії та сфери діяльності потребує достатньо високого рівня освіти, культури та свідомості, особливо це стосується тих, хто обрав педагогічну сферу для своєї професійної самореалізації [3, с. 80- 83].

Все більше і більше викладачеві потрібно шукати можливості та вирішувати сучасні виклики у підготовці сучасного фахівця, який формується вищою школою. У цьому контексті надзвичайно важливу роль відіграє образ викладача.

Зважаючи на те, що імідж - це ідея, яку людина створює про себе і слугує зовнішньою рефлексією цієї людини, як показник її ділових та людських якостей, проблема вивчення іміджу сучасного викладача закладу вищої освіти стає все більш важливою, особливо у сучасних умовах.

У даний час факт, що імідж викладача здатний суттєво вплинути на ставлення студентів до предмета вивчення, кафедри та установи у цілому, не може бути поставлений під сумнів [9]. У сучасних демократичних умовах, коли студент має право самостійно обирати «вчителя», образ вчителя набуває особливого значення. Розраховувати лише на те, що посада викладача університету повністю визначатиме його вплив на студентів, сьогодні є не обов'язковим. Здатність створювати власний образ, заснований на принципах студентоцентризму, знаходиться цілком у руках викладача, студентоцентрового навчання, викладання та оцінювання як складові системи забезпечення якості вищої освіти.

Про образ викладача та його креативну роль у розвитку мотивації студентів останнім часом все частіше говориться. Набирають чинності нові виклики та загрози, що наближають час та суспільство до образу «викладача - наставника», людини, яка формує майбутнє суспільства. Студенту потрібні наставник та авторитет [5]. Чим успішніший студент,

тим він вимогливіший до свого наставника, тому можна стверджувати, що образ сучасного викладача відіграє головну роль у виборі закладу, в якому він планує навчатися, щоб оволодіти всією сукупністю знань та інформації.

Homo sapiens як «людина розумна» - вид, який використовує інформацію, щоб протистояти гнилі ентропії та тягарам еволюції, - відмічає Стівен Пінкер у роботі «Просвітництво сьогодні». «Наднова знань постійно переформатовує значення слів «бути людиною» [10, с.242]. Наше розуміння того, хто ми такі, звідки з'явилися, як улаштований світ і що в житті є важливим, залежить від залученості до величезного сховища знань, яке вес час розширюється. Усвідомлене сприйняття власної країни та її історії, розмаїтості звичаїв у всьому світі та в різні часові епохи, поразок і триумфів цивілізацій минулого – таке розуміння підносить нас до вищого рівня свідомості. У суспільстві, яке зумовлене певними історичними обставинами на трансформаційному рівні розвитку, освітні системи відіграють роль головного творця ключових соціально-ідеологічних, цінніс их орієнтацій, за якими згодом таке суспільство буде розвиватися [2, ст. 402]. Ось чому для нас надзвичайно важливо сформувати таку модель розвитку позитивного іміджу сучасного ВЗО і викладача, яка б максимально сприяла зростанню статусу закладів вищої освіти.

На нашу думку, однією з найважливіших рис, яку повинен мати сучасний викладач, - це любов до своєї праці. Ця «свята» риса формує образ сучасного викладача і, як результат, образ закладу вищої освіти.

Формування іміджу сучасного викладача вищої школи завжди ґрунтувалося на результатах викладацької, організаційної, творчої та науково-методичної роботи. Сучасні заклади вищої освіти будуть змушені пройти наукову акредитацію, що вирішить питання державного фінансування. Одним із показників є такий показник: наукова діяльність викладача, команди науковців, наукове видання та наукової установи – h-індекс, або індекс Гірша (Гірш).

Однак це не повинно обмежуватися всіма видами біометричних показників, оскільки серед українських викладачів є досить значна кількість викладачів, які іноді не можуть досягти належного рівня цих показників навіть через складну фінансову ситуацію або проблеми технічного плану. У той же час вони мають певний авторитет серед студентів та колег за рахунок таланту вести лекції, розробляти певні методи наукового дослідження тощо. І чому такий позитивний імідж сучасного викладача не може слугувати конкурентоспроможною установою вищої освіти? Щодо економічної складової, яка впливає на діяльність сучасного вчителя, можна стверджувати, що справедлива заробітна плата призведе до конкурсу навчальних закладів на талановитих вчителів, відданих справі творців.

На нашу думку, кожен сучасний викладач повинен мати якості харизматичного лідера. Він повинен, бути, по-перше, професіоналом своєї справи. Тут ми хочемо зазначити, що робота для сучасного вчителя повинна набувати якостей насамперед хобі, коли вчитель не працює, а відпочиває. Дозвольте йому самостійно визначити сферу своєї наукової та викладацької діяльності. По-друге, сучасні викладачі мають такі якості, як гуманність, демократичність по відношенню до учнів та колег, самокритика, креативність та мобільність. Ці якості безперечно впливають на імідж сучасного викладача. Ні для кого не секрет, що сучасний викладач зазнає значних перетворень, викликаних сьогоденням. І коли він пройде цей шлях змін, таким буде результат його становлення в сучасних умовах глобалізованого світу. Одним із найактуальніших завдань закладів вищої освіти є підготовка кадрів, здатних забезпечити трансформацію та розвиток усієї соціальної діяльності людини [6]. Необхідно формувати нове креативне мислення студентів-фахівців в умовах мінливості соціокультурного простору. З огляду на це слід також розрізнити проміжні завдання: а) розкриття досвіду практичної роботи сучасного університету та досягнень науки для кожного фахівця; б) обґрунтування

необхідності постійного вдосконалення методів навчання студентів у реальних умовах навчального процесу; с)активізація засобів підвищення ефективності підготовки фахівців за рахунок активізації та вдосконалення їх навчальної, громадсько-практичної діяльності, продуктивної праці.

Усі ці конкретні завдання, науково-методичні та навчальні вказівки, механізми встановлення взаємозв'язку між навчальним процесом та реальним життям можуть бути виконані лише за умови наявності висококваліфікованих, компетентних, сучасних науково-педагогічних кадрів, здатних поєднувати у навчальному процесі предметно-професійні компетенції з інноваційною гуманістичною сутністю педагогічного процесу. Все це свідчить про те, що, як свідчить Річард Флорида у роботі «*Номос reativus. Як новий клас завойовує світ*», що саме креативний, освічений клас завойовує світ і відзначає його визначальну роль у подальшому розвитку суспільного життя, так як саме він дає змогу по-новому поглянути на повсякденну дійсність, так-як саме від нього буде залежати зростання креативного складника в різних сферах діяльності [8]. Враховуючи, що використання досвіду партнерів із розвинених західних країн може бути корисним для розвитку національної вищої освіти, важливим є, на наш погляд, залучення іноземних фахівців для викладання певних дисциплін, а також регулярне навчання вітчизняних викладачів у провідних європейських університетах.[1].

Такі заходи мають високий рівень ефективності підготовки та перепідготовки науково-педагогічних кадрів до системи національної освіти, якість якої залежить від рівня свідомості та культури населення, світогляду та ціннісних орієнтацій та професійних компетенцій. Важливим аспектом проблеми підготовки та перепідготовки науково-педагогічних кадрів для освітньої системи України є постійна орієнтація на мінливе середовище, що вимагає високого рівня науково-теоретичного та професійно-фахового редагування, підвищення педагогічної кваліфікації. «Розвиток ринку праці, а також динаміка змін на ньому вимагає від

навчальних закладів підготовки та перепідготовки фахівців сучасними знаннями та вміннями, які вільно володіють теоретичними базами знань, відомими в усіх аспектах практичного застосування інноваційних технологій, мають навички оновлення та вдосконалення знань протягом життя» [4, с. 265].

Отже, під час підготовки та перепідготовки науково-педагогічних кадрів для системи сучасної освіти ми запропонували декілька ключових засобів розвитку та принципів формування позитивного іміджу вчителя, одним з яких є постійне вдосконалення його теоретичного та практичного досвіду і навчання протягом усього життя. У той же час існує необхідність побудови розгалуженої системи навчання протягом усього життя [8].

Проблема формування іміджу викладача та університету потребує більш ретельного вивчення. Особливо це пов'язано з тим, що образ сучасного викладача багато в чому залежить від його професійної компетентності, практичних навичок та здатності прищеплювати студентам здатність вивчати теорію у тісному взаємозв'язку з практикою. «Знання є основною продуктивною силою, яка є найважливішою у конкурентній боротьбі» [7, с.354].

Висновки. Таким чином, порушені у статті питання є надзвичайно важливими для успішного надання освітніх послуг закладами вищої освіти, щоб сформуванню парадигму освіти сталого розвитку та студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання як складових системи забезпечення якості вищої освіти. Водночас, як результат, імідж вчителя зміцнить конкурентні переваги закладу вищої освіти. Позитивний імідж викладача, і загалом, закладу вищої освіти, підвищить авторитет професій та спеціальностей вищої школи. Це буде «Освіта для Антропоцетену», яка зможе задовольнити нові вимоги сталості і неможлива без повного переосмислення проекту людства». Це досить складне завдання для України, однак нагальна потреба в освіті задля сталого розвитку людства закликає всі наукові колективи до створення

такого типу нової парадигми освіти, виховання у молоді адаптивності до соціальних змін, новаторських здібностей і креативного мислення.

Використані джерела та література:

1. Борецька Н. П. Конкурентні переваги і виклики ринкової економіки у контексті розвитку вищої освіти / Н. П. Борецька // *Методологія досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства: зб. наук. пр. Донец. ін.-у ринку та соціальної політики. Сер.: Економіка і менеджмент.* – Донецьк: ДІР СП, 2010. – С. 11–17.
2. Вища освіта та Європейський освітній простір / В. Крижко, М. Елькін, О. Старокожко та ін. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. – 448 с.
3. Олексенко Р. Економічна освіта і виховання як засоби розвитку світоглядних засад сучасного підприємництва / Р. Олексенко // *Вища освіта України.* – 2013. – № 4. – С. 80–83.
4. Смілянець О. Г. Інноваційні педагогічні технології в післядипломній освіті фахівців з економічної кібернетики / О. Г. Смілянець // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* – Вінниця: Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, 2010. – Вип. 25. – С. 265–272.
5. Webster's 1828 Dictionary URL: <https://web.archive.org/web/20070516015749/http://www.cbministries.org/resources/webster1828.htm>
6. Воронкова В. Г. Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего / В. Г. Воронкова // *Антропологічні виміри філософських досліджень.* – Дніпропетровськ, 2013. – № 3. – С. 79–80.
7. Пінкер Ст. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу / Пінкер Стівен. – Київ: Наш формат, 2019. – 560 с.
8. Oleksenko R. I. Імідж викладача як основа підвищення конкурентоспроможності ВНЗ: парадигма сучасного освітнього процесу / Oleksenko R. I., Sytnuk O. M., Denisov I. G. // *Гуманіт. вісн. Запоріз. держ. інженерної акад.* – 2018. – №. 72. – С. 164–172.
9. Олексенко Р. Підготовка і перепідготовка кадрів у системі економічної освіти / Р. Олексенко // *Вища освіта України.* – 2013. – № 2. – С. 59–67.
10. <https://flibusta.site/b/513464/read>

*Проданюк Федір Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, політології та українознавства
Київського національного університету технологій та дизайну (м. Київ)*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:

ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Підготовка сучасного висококваліфікованого фахівця у закладах вищої освіти України має дві основні складові частини: професійну та гуманітарно-

світоглядну. Перша з них формується в ході професійної та практично-технічної підготовки студентів; друга – під час вивчення гуманітарних дисциплін. Аналіз стану дослідження тенденцій гуманізації освітнього процесу в закладах вищої освіти України має не лише наукове, але й практичне значення.

Мета роботи – проаналізувати стан дослідження процесів гуманізації освіти в Україні.

Значне місце у творчості визначних діячів, вчених, філософів та педагогів займали питання гуманітаризації освіти. Зокрема, названу проблему активно досліджувати Платон, Аристотель, Августин, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, Г. Гадамер, П. Рікер, Ю. Габермас, Е. Бетті, К. Ушинський, Дж. Дьюї, М. Шелер та інші. Новим етапом в розгляді цих питань слід вважати ХІХ ст. В цей період відомі філософи Г. Гегель, І. Кант, І. Фіхте та інші висунули і обґрунтували ідею гуманістичного творення особистості і її самосвідомості та запропонували шляхи реформування системи шкільної і університетської освіти [1, с. 14].

У ХХ ст. гуманітаризація здійснювалася на двох рівнях: методологічному – шляхом переосмислення та утвердження нового стилю наукового мислення, ідеалів і норм наукового дослідження та наукової картини світу; епістемологічному – при побудові наукових гіпотез і прогнозів, що включають, окрім формалізованого знання, ще й знання, що не підлягає формалізації [1, с. 124].

Гуманізація передбачає організацію освітнього процесу з максимальним урахуванням індивідуальності студента, створення сприятливих умов для розкриття його здібностей і самовизначення. Під терміном «гуманізація» розуміється залучення до вироблених суспільством цінностей – насамперед до загальнолюдських цінностей, які мають вирішальне значення для людини, виживання і розвитку суспільства.

Узагальнюючи дослідження науковців пропонуємо наше бачення структурних компонентів змісту гуманітарної підготовки у ЗВО. До складових гуманітарної підготовки слід віднести такі елементи: систему гуманних відносин (соціально-ціннісний досвід); систему гуманітарних знань (когнітивний досвід); систему практичних умінь, навичок, способів гуманітарної діяльності (практичний досвід); досвід гуманітарної творчої діяльності особистості (творчий досвід).

Під когнітивним досвідом гуманітарної підготовки особистості дослідники розуміють систему знань про людину, суспільство, мислення, техніку, способи людської діяльності, політику засвоєння яких забезпечує формування у свідомості студентів наукової картини світу, озброює діалектичним підходом до пізнавальної і практичної діяльності. Це основний компонент, оскільки без знань неможлива будь-яка діяльність. Практичний досвід – це набуті компетентності в гуманітарній сфері, які є основою конкретних видів професійної діяльності і забезпечують здатність майбутніх фахівців до формування своєї особистості з позицій гуманізму. Гуманітарний досвід творчої діяльності – це творчі прояви в різних видах діяльності. Зміст гуманітарного навчання покликаний навчити студентів бути не тільки висококваліфікованим фахівцем, а й освіченою, розвиненою, культурною людиною, моральні принципи якої не дозволяли б їй бути поганим фахівцем [4, с.77-79].

У закладах вищої освіти (ЗВО) гуманітарні дисципліни формують світогляд, надають розуміння основ розвитку суспільства та забезпечують розвиток навичок безперервного духовного самовдосконалення.

Питання гуманізації та гуманітаризації вищої освіти розкрили В. Андрущенко, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, С. Сисоєва та ін. Питанням методики викладання соціально-гуманітарним дисциплінам присвятили дослідження Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Пометун, О. Пономарьов, Л. Товажнянський, О. Романовський та ін. Сучасні підходи до гуманітарної підготовки студентів у технічних ЗВО проаналізували О. Вознюк,

В. Дементьєва, М. Козяра, О. Мінаєва, Г. Рогозіна та ін.

Процес вивчення гуманітарних дисциплін та гуманітаризації ЗВО досліджували ряд українських науковців. Формування духовних цінностей у студентської молоді розглянули А. Ярошенко, А. Кочубей, Н. Островська, О. Плавуцькою, І. Ковалинська, О. Вознюк, С. Король. Ж. Свиренко. В. Бабаєва, І. Карпінського, О. Романовського, Л. Товажнянського, Ю. Юсипук та ін.

Актуальною особливістю сучасної гуманітарної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО України є інтеграція гуманітарних і технічних знань у межах викладання гуманітарних і професійно спрямованих дисциплін. Здійснений аналіз джерел дає підстави стверджувати, що основними тенденціями у розвитку сучасної української вищої освіти є: компетентнізація навчання; гуманітаризація та гуманізація навчання майбутніх фахівців тощо.

Серед останніх наукових досліджень з названої проблематики привертає особливу увагу дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук Аксьонова В.І. «Соціально-філософський сенс гуманістичних обривів європейського простору» (2019) [2]. В науковій роботі вперше здійснено спробу осмислити соборність цілісності державних і громадсько-національних та цивілізаційних важелів метафізичних аспектів українського буття, на основі ключових змін гуманізації національної дійсності, постнекласичного підходу до сукупного контексту особистості в цивілізаційному розвитку соціуму та людини. В дисертації актуалізовано часовий вимір віртуальних і темпоральних особливостей підготовки майбутніх фахівців у процесі ліберальної гуманітаризації української національної ідеї (М. Пирогов, К. Ушинський), проаналізовано відображення метафізико-індуктивного та ноосферно-освітнього становлення аспектів соціального прогнозування «тут-європейське - Я-буття» [2, с.3-4]

Нові підходи до вивчення гуманітарних дисциплін запропонувала в ряді робіт й Т.В. Філат. Зокрема, відома вчена звертає особливу увагу на

використання в Бауманівському університеті творчо-активізуючої ролі сміху на сприйняття студентами нового матеріалу [3, с. 4].

Отже, гуманізація, що йде в руслі гуманітаризації освітнього , необхідна, але вона повинна дуже вдумливо відібрати з рекомендацій психологів та педагогів корисні й ефективні методики, узагальнити і власний досвід викладацьких колективів ЗВО України [3, с. 8].

Використані джерела та література:

1. Фіалко Н. А. Гуманізація вищої освіти: змістовно-функціональні аспекти: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Фіалко Наталія Анатоліївна; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2015. – 295 с.

2. Аксьонова В. І. Соціально-філософські підвалини гуманістичних обріїв європейського простору: український вимір: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Аксьонова Віра Ігорівна; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2019. – 431 с.

3. Філат Т. В. гуманізація та гуманітаризація як два аспекти вдосконалення системи освіти у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Т. В. Філат. – Режим доступу:

<https://repo.dma.dp.ua/1725/1/%D0%93%D0%A3%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%A2%D0%90%20%D0%93%D0%A3%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%A2%D0%90%D0%A0%D0%98%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF.pdf>. – Назва з екрана.

4. Шевчук Т. Є. Педагогічні умови гуманітарної підготовки майбутніх фахівців механічної інженерії у вищих технічних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Шевчук Тамара Євгенівна; Нац. ун-т водного господарства та природокористування МОНУ. – Рівне: НУВГП, 2016. – 326 с.

***Рижик Ірина Олександрівна,**
кандидат економічних наук, завідувач кафедри економіки та
менеджменту Полтавського інституту бізнесу
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Полтава)*

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток економіки відбувається в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та інтенсифікації розвитку цифрових технологій, що обумовило появу нового поняття «цифрова економіка». Динаміка розвитку цифрової економіки обумовлює зростання турбулентності всіх процесів у світовій економіці. Так, якщо у 1990 році стрімкий суспільний розвиток

відбувався за рахунок появи Інтернету, то на початку XXI століття – завдяки широкому запровадженню інформаційних та комунікаційних технологій. Цифрові технології відкривають нові, унікальні можливості для розвитку економіки, підприємств різних галузей, створюють синергетичний ефект, формують новий уклад держави та трансформують життєдіяльність українського суспільства.

Цифрова економіка, за визначенням С. Коляденко, – це економіка, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції [2, с. 106]. Це, по суті «якісно новий стан сучасної економіки, за якого інформаційні технології постають матеріальним двигуном усіх процесів, що відбуваються в ній» [4, с. 128]. Як вказують зарубіжні експерти, «цифрова економіка являє собою частину загального обсягу виробництва, створювану різними «цифровими» ресурсами». Ці ресурси включають цифрові навички, цифрове обладнання (комплектуючі, програмне забезпечення та засоби зв'язку) і проміжні цифрові товари та послуги, що використовуються у виробництві, що відображає сутність цифрової економіки» [7]. Фахівці наголошують, що сьогодні цифрова економіка – це широкий діапазон видів економічної активності, до яких відноситься використання оцифрованої інформації і знань як ключового фактору виробництва, сучасних інформаційних мереж як важливої сфери діяльності, а також ефективне використання інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) як важливого фактору економічного зростання та оптимізації економічної структури [5].

Особливістю цифрової трансформації в Україні є те, що індивідуальні користувачі та бізнес значно випереджають державу і виробничий сектор. Український малий і середній бізнес здійснює свою діяльність в інтернеті і здебільшого використовує цифрові методи просування своїх послуг, тоді як державні установи і виробництво у цьому питанні суттєво відстають.

На думку експертів, в контексті євроінтеграційних прагнень України та запровадження низки реформ на шляху до демократизації та європейського поступу, розвиток елементів цифрової економіки може стати важливим механізмом трансформації системи управління і побудови відносин між державою та громадянами [1].

Фактично, сьогодні цифрова компетентність стала визначальним чинником для більшості українських громадян. Так, в Україні згідно аналітичної записки «Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу» [3, с. 11], цифрові навички стають однією з найважливіших умов для розвитку цифрового ринку будь-якої країни, оскільки прямо або опосередковано пов'язані з усіма сферами функціонування суспільства та економіки. Цифрові навички також вважаються вихідною рамковою умовою для розвитку всіх інших пріоритетів у сфері гармонізації цифрових ринків країн ЄС та Східного Партнерства, визначених під час засідання на рівні міністрів на тему «Цифрова спільнота» (2016 р., Брюссель).

Тобто, питання набуття цифрової компетентності дедалі більше набуває актуальності і практичної значущості. На ринку праці країн Європи ця тенденція почала проявлятися ще з 2012 року. У вересні 2019 року компанія Burning Glass Technologies провела серію досліджень для «CapitalOne» щодо цифрових навичок, які вимагають роботодавці від працівників, і дійшла таких висновків: 82% робочих місць середньої кваліфікації потребують цифрових навичок, що на 4% більше, ніж 2014 року[6]. Ці робочі навички потрібні для покращення комунікації з клієнтами та оптимізації й підвищення ефективності діяльності всіх підприємств. Зауважимо, що робота з використанням цифрових навичок у професіях середньої кваліфікації оплачується вище, ніж робота без їх використання.

Отже, вищевикладена інформація підтверджує роль і значення цифрових компетентностей для сучасних працівників, які впливають на їх конкурентоспроможність. Проте, як ми зазначали, цифрові компетентності

потребують постійного оновлення, тому для формування конкурентоздатної освітньої системи в цілому, і системи вищої освіти зокрема необхідно враховувати сучасні тенденції (фактори), які спостерігаються у цифровій трансформації на глобальному рівні. Зупинимо свою увагу на декількох з них.

1. Розширена, віртуальна та змішана реальність – приклади трансформативних технологій, які покращують навчання викладачів, одночасно створюючи захоплюючі та цікаві заняття для студента. Віртуальна реальність має можливість залучення зовнішнього світу до аудиторії і навпаки. Наприклад, платформа Unimersiv містить навчальні програми: ознайомлення з міжнародною космічною станцією та екскурсію до Стоунхендж у віртуальній реальності. Curiscope – це стартап, зосереджений на використанні віртуальної реальності в освіті.

2. Збільшення кількості гаджетів у студентів, що потребує більшої уваги до програм, які навчають навичкам цифрового громадянства.

3. Поява Smart-технологій, які активно впроваджуються у організацію життєдіяльності сучасного суспільства.

4. Застосування штучного інтелекту, а саме використання чат-ботів, які дозволяють вирішувати низку питань, які пов'язані із рутинними операціями.

5. Запровадження персоналізованого навчання, яке передбачає що будь-який громадянин може персоналізувати власний освітній процес, вибрати форму навчання: громадське, приватне, чартерне, віртуальне, змішане.

6. Використання в освітньому процесі гейміфікації: ігрові технології перетворюють опанування складними навчальними дисциплінами у більш захоплюючі та інтерактивні заняття.

Отже, зазначені вище світові тенденції (фактори) цифрової трансформації можуть стати в нагоді для вітчизняної освітньої системи, і університетської освіти зокрема. Власне, від їх оптимального використання в

організації освітньої діяльності буде залежати конкурентоспроможність не тільки випускників ЗВО на національному рівні, але й системи вищої освіти загалом на світовому рівні.

З метою оптимізації формування системи цифрових компетентностей в національній системі вищої освіти, ми пропонуємо низку заходів.

По-перше, на рівні держави потрібно розробити необхідне нормативно-правове забезпечення цифрових комунікацій в освітній галузі, затвердити державні програми, концепції формування цифрових компетентностей на кожному освітньому рівні. Нагальним є створення нормативно-правового забезпечення цифрової економіки у освітньому просторі, формування єдиного категорійного апарату, створення відповідного законодавства та визначення інструментарію реалізації цифрових компетентностей та критеріїв, на основі яких можна обирати освітні платформи, не порушуючи норм авторського права та інтелектуальної власності.

По-друге, на рівні закладів освіти варто включити у освітньо-професійні (освітньо-наукові) програми перелік необхідних цифрових компетентностей на кожному освітньому (освітньо-науковому) рівні, по кожній спеціальності. Відповідно, до навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти доцільно внести навчальні дисципліни, які формують необхідні цифрові компетентності, приділивши особливу увагу медіаграмотності та кібербезпеці. Вважаємо, що матиме позитивний зворотній ефект створення відкритих освітніх курсів із залученням практиків, лідерів думок для стимулювання навчання протягом усього життя. Цьому має прислужитися створення мобільних додатків, відкритих он-лайн курсів для здобувачів вищої освіти різних спеціальностей і різних курсів, які навчаються в університеті тощо).

3. *По-третє*, на рівні центрів підвищення кваліфікації, центрів зайнятості необхідно проводити на постійній основі курси цифрової грамотності, а також медіаграмотності та кібербезпеки для всіх клієнтів цих служб. Природно, що найбільш поширеним механізмом формування

цифрових компетентностей у суспільстві повинні бути державні програми, спрямовані на адаптацію суспільства до нових реалій цифрової економіки.

Таким чином, розвиток цифрової економіки в Україні та світі обумовлює необхідність трансформації національних закладів вищої освіти з урахуванням сучасних викликів цифровізації (гейміфікації, персоналізованого навчання, штучного інтелекту, smart-технологій, змішаної реальності, збільшення кількості гаджетів тощо). Для освітян цифрова економіка дозволяє поглибити співпрацю між закладами освіти, науковцями і міжнародними організаціями щодо забезпечення процесу навчання громадян актуальними знаннями та компетентностями. Формування цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти та випускників ЗВО, їх постійне оновлення та самоосвіта в цій галузі має слугувати підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Водночас цифрова економіка формує високі вимоги як до науковців, так і пересічних громадян, які повинні постійно займатися саморозвитком і актуалізацією своїх знань. І ті виклики, які формує цифрова економіка, нині визначають майбутні напрями розвитку не тільки промисловості, бізнесу, але й вищої освіти. Вчасне розуміння цього дозволить зберегти провідну роль інституту вищої освіти у процесі надання якісних освітніх послуг і формування висококваліфікованих фахівців, конкурентоздатних на ринку праці. Наразі ці процеси потребують не просто осмислення, але й розробки та реалізації практичних заходів задля забезпечення конкурентоздатності української вищої освіти в добу розвитку глобальної цифровізації.

Використані джерела та література:

1. Жекало Г. І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Г. І. Жекало // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Ужгород, 2019. – Вип. 26, ч. 1. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/26_1_2019ua/12.pdf. – Назва з екрана.
2. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі / С. В. Коляденко // Економіка. Фінанси. Менеджмент. – 2016. – № 6. – С. 106–107.
3. Куйбіда В. С. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу: аналіт. зап. / Куйбіда В. С., Петроє О. М., Федулова Л. І. – Київ: НАДУ, 2019. – 28 с.

4. Лутцева К. А. Вектор развития экономических отношений собственности в условиях виртуализации экономики / К. А. Лутцева // Социально-экономические явления и процессы. – 2011. – № 11. – С. 127–133.
5. Digital Economy Development and Cooperation Initiative. URL: https://www.chinadaily.com.cn/business/2016hangzhou20/2016-09/28/content_26927065.htm
6. Digital Skills Gap. Research on Digital Skills, Digital Literacy and the Future of Work. URL: <https://www.burning-glass.com/research-project/digital-skills-gap/>
7. Knickrehm M. Digital Disruption: The growth multiplier. URL: https://www.accenture.com/_acnmedia/pdf-14/accenture-strategy-digital-disruption-growth-multiplier-brazil.pdf

*Сацький Павло Вікторович, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Державного вищого навчального закладу «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)*

МІСЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЧЕРЕЗ КРИТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ДО ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Освіта і науково-пізнавальний процес, є ключовими складовими діяльності університетів. Вони стали основою, на котрій тримається цивілізація від часу її виникнення. Це ті механізми, які забезпечують існування культури й закладають передумови для її реалізації у формі матеріальних і духовних цінностей. На нинішньому етапі усе більш звучить позиція щодо необхідності набуття наукою і освітнім процесом прикладного характеру, з ідеєю отримання від них швидкого економічного ефекту. Попри часте домінування прикладного характеру науки і освіти, людство прагнуло до пошуку універсальних методів та підходів, намагаючись фундаменталізувати науку. Це прагнення обумовлювалося регулярним відчуттям людством, що поза його знаннями існує величезна сфера невідомого, котре не завжди несе «приємні сюрпризи», а часто виклики і загрози.

Тому метою дослідження є проаналізувати пошук універсальної методології пізнання, впливу на цей процес обставин, які історично виникали, й перспективи застосування результатів цього пошуку в організації суспільного буття завдяки соціальній місії університетів. У рамках нашого аналізу значної уваги буде надано важливій місії вищої освіти – вихованню критичного сприйняття усталених методологічних принципів, підходів й парадигм.

Людство, пройшовши еволюційний шлях організації наукового пізнання, систематизації й передачі від покоління до покоління його здобутків. Проте, так і не мало змоги виробити універсального методу для пізнання того, що поза його можливостями, але навчилося комбінувати табу і науковий інтерес, виробивши норми наукової етики. Як показав досвід буття людської цивілізації, постійно актуальною була потреба у механізмах застосування методів пізнання, в тому числі й універсальних. Адже без механізмів не можливим є їх існування як таких. Такими універсальними механізмами стали університети, котрі акумулювали у собі організацію науково-пізнавального процесу, підготовку академічного середовища, освітній процес і організацію просвітництва в суспільстві. Усі ці складові виявилися взаємопов'язаними і обумовленими, оскільки науково-пізнавальний процес не можливий без його забезпечення академічними кадрами, прикладне застосування досягнень науково-пізнавального процесу без підготовки фахових кадрів та організації просвітництва у суспільстві, яке має бути готовим сприймати наукові досягнення. Проте, до університетської форми застосування методологічних підходів пізнання людству слід було йти доволі тривалим і складним шляхом й сама університетська освіта пройшла еволюцію в результаті реагування на соціальні виклики.

Освіта і науково-пізнавальний процес визначалися обставинами, в яких людство опинялося у відповідні епохи. Здебільшого, це були потреби самоорганізації заради забезпечення умов існування. Ми можемо в історичній ретроспективі звернути увагу на досвід самоорганізації суспільства з метою здобуття засобів для існування для усього суспільства, так і створення механізмів забезпечення умов для здобуття засобів до існування кожним членом суспільства. Цивілізації Стародавнього Сходу вимушені були організовувати виробничі процеси в суспільстві централізовано, будучи залежними від єдиного ресурсу, води і родючості ґрунту, освоїти який можна було мобілізуючи усе суспільство. Греки і римляни перебували у пошуку форми організації суспільних відносин, за якої кожна сім'я матиме змогу забезпечити себе необхідними для життя ресурсами. Греки реалізували це у різній формі, зокрема, у спартанців

поняття сім'ї, власності й ставлення до праці мало специфічний характер [1]. Греки не виявляли амбіцій «володіти світом» через його пізнання, проте, вони прагнули пізнати душу людини, знайти можливості впорядкувати суспільні відносини відповідно до порядку в природі та в речах, котрі впорядковані математично точно.

З іншого боку, ми можемо спостерігати як цивілізації Стародавнього Сходу намагалися брати від природи усе потрібне для їх суспільств, пізнаючи її й підкорюючи відповідно до своїх потреб. Грецькі філософи навпаки, прагнули облаштувати своє суспільство відповідно до організації природи, яку вони прагнули заради цього пізнавати. Тому грецька методологія пізнання мала більш універсальний характер, оскільки цивілізації Сходу брали в своє користування те, що природа їм відкривала, а греки прагнули максимально пізнати механізми функціонування природи заради перенесення їх на суспільство. Тому у греків сформувався підхід пізнання заради пізнання, тобто, фундаментальна наука. Так, власне, відбулося формування методики підготовки академічних кадрів, котрі мали професійно займатися фундаментальною наукою.

Ще за століття до фундаментальних розробок Ньютона в Європі діяли університети. Ці унікальні заклади дали початок поширенню масових знань, а не індивідуальних, причому, за значного розширення рамок академічної свободи. Тому університетам вдалося вирішити революційне питання, поєднати процеси передачі знань і просвітницьку місію. До появи університетів, фактично, ці два процеси були паралельними. Крім того, слід відзначити, що просвітницька місія постала із доволі складного явища, пошук «розумного вибору» в результаті публічного обговорення. Тому університети заклали механізм, коли наукові знання і технології вже не були надбанням невеликої академічної касты, не мали сакрального характеру, а ставали доступними усім хто виявляли здатність їх опанувати причому, до їх сприйняття й впровадження у життя готувалося усе суспільство. Власне, це і дало підстави для здобуття західною цивілізацією технічної переваги над іншими цивілізаційними моделями.

У XVIII ст. Ньютон «підпорядкував» математиці закони природи, у Європі, в якій вже були відкриті університети. Як результат, виникає ідея із ньютонівською точністю підпорядкувати математиці й механіці суспільні відносини. В той же час до Європи починають надходити капітали у небувалих масштабах, причому, це вже не були капітали грабіжницького характеру, які раніше завозили іспанці й португальці. Це були капітали від вивізної торгівлі з колоніями, які давали потужні ринки збуту продукції.

Отже, ведучи мову про формування методологічної бази науково-пізнавального і навчального процесу епохи становлення капіталістичних відносин, ми маємо відзначити, що цей процес відбувався під впливом ситуації, що вперше нагромадження капіталу мало високотехнологічну передумову. Сам аналіз процесу накопичення й походження капіталу розглядається англійською економічною думкою цього часу з точки зору мобілізації соціального капіталу, як зведений капітал усіх членів суспільства [2]. Ці капітали стали матеріальною базою для розвитку науки як прикладної так і фундаментальної. Проте, до усвідомлення потреби методологічного поєднання прикладного і фундаментального напрямків науки мали пройти століття соціально-економічного розвитку і суспільно-політичних трансформацій.

У своїх дослідженнях І. Прігожин запровадив поняття дисипативних структур, яке означає структуру, котра виникає у середовищі рівноваги як локальна структура у стані відсутності рівноваги. Власне, у соціальному контексті університети також відіграли свою роль у якості дисипативних структур в суспільствах Європи (а у XX-XXI столітті й в Україні). Хоча би відзначити їх роль у підриві абсолютного авторитету Церкви у науково-пізнавальному процесі у Європі пізнього Середньовіччя і Нового часу, студентське революційне середовище у Російській імперії, «революцію на граніті» в Україні, ключову роль в якій відіграли студенти.

Цілковито підпорядкованими дисипативним структурами та їх запитам стають такі суспільні науки як політологія, політекономія, соціологія. Ці науки у XIX ст. вже захищали право нації, відійшовши від принципу солідарності Церкви

із суспільством (заради взаєморозуміння прошарків тих, хто моляться, тих хто воюють і тих, хто працюють) та монархів, а почали орієнтуватися на відстоювання інтересів націй та класів. Тому суспільно-гуманітарні науки стають вже не тими, які об'єднують, а тими, що роз'єднували людство, оскільки із результатів, отриманих цими суспільно-гуманітарними дисциплінами, впливало право тієї чи іншої нації на землі, можливості торгівлі, природні ресурси чи колоніальні володіння, а, відповідно, на застосування сили щодо іншої нації. То вимагало нових технологій суспільного управління.

Ці нові технології суспільного управління поставили собі на службу просвітницьку роботу, потребу в масовій підготовці лікарів, юристів та вчителів, пошуки підходів до кожного члена суспільства задля забезпечення національної єдності й механізмів швидкої мобілізації соціального капіталу. Перед освітою постали нові запити на підготовку освічених людей, котрі здатні були би здійснювати й просвітницьку роботу, підвищувати рівень знань суспільства, а також забезпечувати механізми взаємопорозуміння в суспільстві на основі єдиних цінностей. Проте, освіта і просвітництво знову ж виконували роботу по встановленню рамок, у яких мало функціонувати суспільство. Рамки функціонування суспільних механізмів має встановлювати критичне сприйняття наукового дослідження і результатів, навіть які здаються успішними.

Точні й природничі науки стали для людини основою, щоб 1) перетворювати природу в комфортне для її існування середовище і 2) організовувати власну спільноту у відповідності до організації природи. А гуманітарні науки мали на меті вивчати досвід організації людської спільноти, різні його аспекти. Власне, результати, які отримували представники різних галузей науки у процесі вивчення досвіду організації й буття людської спільноти, опрацьований і узагальнений гуманітарними науками, вказав на неможливість організації людської спільноти за тими принципами, які характерні для організації буття природи [3]. Натомість, гуманітарні науки виявляють прагнення до пошуку складних пояснень соціальних явищ. Це прагнення обумовлене постійно повторюваними випадковостями, частими появами несподіваних фактів

та проявів, котрі ламають усталені погляди. Більше того, часто досвід пережитого не може бути застосовано до подібних ситуацій у теперішньому й майбутньому без серйозної корективи, причому, слід враховувати як об'єктивні фактори, так і суб'єктивні, із поправкою на особливі якості суб'єкта, котрий застосовує досвід.

Від того і відбулося глибоке розмежування між гуманітарними і точними та природничими науками. Процес розв'язання «головоломок» у точних і природничих науках (а саме щодо них було введено це поняття Т. Куном) призвів до глибокої спеціалізації дослідників, до звуження сфери їх наукових інтересів. Власне, вироблення нових теорій, наукові відкриття, які дуже часто мали важливе практичне значення, здебільшого торкалися доволі вузьких сфер академічної науки і часто, також, навчального процесу [4]. Тому все більшої актуальності набуває проблема поєднання методології й підходів гуманітарних і точних та природничих наук саме в навчальному процесі. Ця проблема актуалізує іншу надзвичайно складну проблему, а саме – відсутність точної організації людського суспільства, відповідно до принципів організації природи. Результати діяльності неорганізованого людського суспільства відбиваються на оточуючій його природі. Охлократія в суспільстві проектується як стан охлократії в масштабах усієї природи, на яку намагається поширити свій вплив людство, оскільки людське суспільство, як неорганізований охльос, прагне творити для себе комфортне середовище існування в природі всупереч її організації. Надмірне розмежування між сферами пізнання в природничих науках закладає передумови для доволі хаотичного прикладного застосування результатів фундаментальних досліджень.

Отже, досвід людства у тисячоліття наукового пізнання його середовища існування привів його до потреби систематизації знань й вироблення методики їх передачі як фахівцям із прикладного застосування так і академічним науковцям заради фундаментального осмислення. Антична цивілізація, у прагненні облаштувати свою суспільну організацію відповідно до організації природи, прийшла до рівня фундаментального пізнання природи. Згодом, поява

університетів закладає принципово нову інституційну організацію процесу наукового пізнання, підготовки кадрів для прикладного впровадження його результатів, академічних кадрів для фундаментального осмислення й створення умов для загального просвітництва у суспільстві. У XVIII ст. склалися умови для чіткого математичного опису середовища буття людини і для його виміру відповідним чином, що стало вдалим інструментом суспільної організації у відповідності до запитів капіталістичного способу організації соціально-економічних відносин. Таких інвестиційних потоків як у цей період надійшли в економіку Європи, здебільшого Англії, й у науково-технічний розвиток іще не знала жодна цивілізація. Проте, наукове пізнання і навчальний процес втрачають свій фундаменталізм, вимушено підпорядковуючись запитам на швидкий економічний ефект. Освіта все більш стає спрямованою на просвітницьку діяльність, запит на яку обумовлювався потребою готувати суспільство до сприйняття результатів науково-технічного прогресу. Наукові революції XIX-XX ст. стимулювали критичне сприйняття усталених наукових парадигм, починаючи із ньютонівської, причому, із прискоренням науково-технічного прогресу, наукові революції ставали все частішими. Рубіж XX-XXI ст. стає переломним у підходах до застосування досягнень науково-технічного прогресу і, відповідно, до такого механізму організації пізнавального процесу й передачі його результатів, як освіта. Наука й освіта отримали своїм головним завданням, створення комфортних умов існування людства, інформатизацію соціального буття. Тому для освіти усе більш набуває потреби впровадження фундаментального підходу по пізнавального процесу, до систематизації й передачі знань, відходячи від пріоритетності прикладних, орієнтованих виключно на швидкий економічний ефект результатів. Лише фундаменталізація пізнавального, освітнього і просвітницького процесу може виробити критичне сприйняття й усунути прагнення людини до пошуку легкої для сприйняття інформації й стимулювати до більш системного пізнання.

Використані джерела та література:

1. Плутарх Ликург // Плутарх Сравнительные жизнеописания: в 3 т. / под. ред. С. Маршака, С. Соболевского. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1961. – Т. 1. – С. 53–77.
2. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт; пер. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. – Київ: PORT-ROYAL, 2001. – С. 174.
3. Поппер К. Злиденність історизму / К. Поппер; пер. з англ., упор., прим. В. Лісовий. – Київ: «Абрис», 1994. – 192 с.
4. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун; пер. О. Васильєв. – Київ: PORT-ROYAL, 2001. – С. 49–51.

*Силечник Марія, студентка магістратури
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного»,
Застрожнікова Ірина Володимирівна, кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та
права Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного» (м. Мелітополь)*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У наш час основною освітньою проблемою вважається випуск фахівців технічних і теоретичних спеціальностей в кількості, що не відповідає кількості наданих державою робочих місць. Тому, виникла гостра необхідність переглянути та покращити політику державного регулювання сфери освітніх послуг.

Питання проблематики розвитку і якості викладання і державного регулювання діяльністю вищої школи розглядався рядом вчених, зокрема М. Яструбським, В. Підірванним, В. Білецькою, А. Комоцким, Л. Шпаковським, Н. Павловою, І. В. Застрожніковою, іншими. Разом з тим, окремі наукові праці, створені на основі монографії вимагають окремого системного розгляду.

Українська система управління освітою має конкретно визначену структуру, яка пояснюється адміністративно-територіальним устроєм, розподілом влади між місцевим управлінням та функціонуванням, притаманним освітнім закладам, і державою [5].

Вища освіта має забезпечувати перспективні й поточні освітні потреби людини, суспільства і народного господарства. Головним завданням державного регулювання на ринковому просторі послуг освіти є створення необхідних умов задля діяльності вищих навчальних закладів, котрі як раз і надають послуги освіти [4].

В українському суспільстві склався ряд невідповідностей в сфері регулювання освітніх послуг держави. В першу чергу, порушуються демократичні принципи прийняття колегіальних рішень щодо сфери управління освітнім процесом в ВНЗ. По-друге, освітня і виховна лінії навчання у вищій школі не відповідають запитам національного господарства. У третю чергу, система вищої освіти зазнає бюрократизації і перетворюється в бізнес-стратегію. Вищевказані причини стають сходинками на шляху до отримання диплома незатребуваного фахівця.

Українське суспільство у сфері надання освітніх послуг приєдналося до Болонського процесу, який має 4 основних напрямки діяльності: накопичувальна система модульних (кредитних) балів, визнання диплома в країнах-підписантів декларації, відвідування студентом відразу декількох факультетів і прослуховування циклу лекцій, введення 2-хрівневої системи навчання (бакалаврат, магістратура). Нововведення прийняті для реалізації вільної міграції в країнах-учасницях Болонського процесу і рівноцінного визнання диплома випускника ВНЗ в приймаючій фахівця країні [3].

Принцип побудови роботи студентів з викладачем побудований на активному, добровільному і радісному взаємодії з поглибленням наукового пошуку інформації та самостійної роботи. Навчання в будь-якому вищій побудовано на принципі використання системного підходу, який будується на аналізі даних наук, але самостійно виробляє гносеологічний прийом і процедуру засвоєння наукового матеріалу. Студент, освоюючи практичне вивчення і накопичення матеріалу, не завжди використовує принцип системності в діяльності, що веде до неможливості узагальнення напрацьованого обсягу знань.

Вступ загальноосвітнього простору України в Болонську систему викладання готує високоякісних фахівців за умови відповідального ставлення викладачів до праці, заохочення пошукової, креативної, аналізаторської функції студентів. Лекції в подібному процесі розглядаються як підтримуючий пошукову та активізуючий діяльність інструмент. При сумлінному виконанні завдань, використання інноваційної технічної бази - мережі «Інтернет» керівник підготує висококласного фахівця до випуску з інституту [2].

Гострішою проблемою вважається невідповідність підготовки наукових кадрів економічним запитам країни. Досить швидке реформування системи вищої освіти веде до постійної зміни навчальної програми, що впливає на об'єктивність оцінювання знань учня і якість його підготовки до діяльності. Кількість підготовлених фахівців юридичного та економічного спрямування значно перевищує обсяг випущених інженерних і технічних кадрів. Більшість людей з вищою освітою залишаються без робочого місця, але при цьому держава витрачає гроші на перепідготовку фахівців і виплату допомоги з безробіття. Уряд не фінансує розвиток фундаментальних наук, тому головним завданням внз названо спонукання учнів до формування активної життєвої позиції та вибору для вивчення прикладних спеціальностей.

Група експертів, створена при Міністерстві освіти і науки України, у 2015 році розробила і затвердила перспективний план розвитку вищої школи на підставі закону «Про освіту». До основних положень плану відносяться наступні:

- забезпечити навчання студентів на 3-річний бакалавраті з введенням в дію 12-річної програми загальноосвітньої школи;
- забезпечити 2-річний освітній процес в магістратурі;
- ввести новий перелік спеціальностей для вивчення в внз, які відповідають стандартам викладання в країнах-учасницях Болонського процесу;

- затвердити ступінь спеціаліста як показник закінченого освітнього рівня з подальшою інтеграцією в магістратуру («перехресна освіта»);

- наділити ВНЗ науково-технічної базов для створення кластера, що сприяє проведенню прикладних досліджень.

Реформування вищої школи стало неможливим без змін кадрової політики щодо викладацького складу. Концепція нової школи розкриває наступні пункти реформації:

- розробка нових стандартних вимог до діяльності вчителя-дослідника;

- введення в дію інноваційних напрямів підготовки, перепідготовки викладачів, в т.ч. - практику за кордоном;

- ввести в педагогічний склад викладачі кадри, які володіють іноземною мовою (близько 35% за станом на 2021 рік) і командної, інтерактивної методики проведення занять;

- сформувати нову культуру формальних та неформальних цінностей серед молоді.

Відповідно до думки експерта, стипендіата Програми «Фулбрайт» Олени Панич, реформаційний шлях системи освіти буде нелегким. Наша країна відмовилася від залучення галузі освіти до традиційної радянської системи викладання; умови освіти Болонського процесу призвели до того, що всі навчальні програми стали носити рекомендаційний характер, а не обов'язковий до вивчення. Існує небезпека перекоосу викладання в бік спрощення знань і підготовки випускників із середнім освітнім рівнем.

Зміни в діяльності вищої школи торкнутися і методу фінансування діяльності викладачів. Принцип децентралізації свідчить про скорочення фінансування ВНЗ з боку держави, делегування цієї функції підприємцям. Останнім надаються гарантії у вигляді спрощених кредитних і соціальних дій (придбання земельної ділянки). При цьому вищій школі надається право самостійно розпоряджатися отриманими коштами. Згідно з результатами

реформи, українська освітня система наближена до західного типу викладання уніфікованими циклами, самостійністю фінансового забезпечення та доступною для багатьох верств населення системою освіти.

Використані джерела та література:

1. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=198&Itemid=73. – Назва з екрана.
2. Бюро «Євро освіта в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroosvita.osp-ua.info>. – Назва з екрана.
3. Воронкова В. Г. Вища освіта України і Болонський процес: курс лекцій для самостійної роботи магістрів спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій» / уклад.: В. Г. Воронкова, О. Є. Швець. – Запоріжжя, 2004.
4. Застрожнікова І. В. Зарубіжний досвід державного регулювання вищої освіти / І. В. Застрожнікова // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. – № 2 (65). – С. 251–256.
5. Застрожнікова І. В. Державне регулювання підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад вищими навчальними закладами України / І. В. Застрожнікова // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. – Вип. 1 (55).
6. Офіційний веб-сайт Секретаріату Болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>. – Назва з екрана.
7. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/education/higher/bolpr/strateg.doc>. – Назва з екрана.
8. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, Є. І. СОКОЛ, Б. В. КЛИМЕНКО. – Харків: Нац. тех. ун-т «Харківський політичний інститут», 2004.
9. Олексенко Р. І. Дуальна система підготовки кваліфікованих кадрів як шлях реформування ВНЗ / Р. І. Олексенко // Динаміка та на сьвременната наука 2017: матеріали XIII междунар. науч. практ. конф., 15–22 июля 2017 г. – С. 48–50.

*Склярів Роман Васильович,
старший викладач кафедри публічного управління, адміністрування та
права Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного» (м. Мелітополь)*

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Аграрна освіта в Україні має дуже давню історію. Своєрідну роль у розвитку аграрної освіти та науки в Україні відіграли учбові заклади, створені з ініціативи та безпосередньою участю митрополита Київського Петра Могили. У 1630 р. на основі об'єднання заснованих ним у Києво-

Печерській Лаврі школи зі школою Київського братства. Петро Могила заклав підвалини так званої Могилянської колегії, яка згодом стала одним із найважливіших учбових закладів слов'янського світу. У процесі вивчення мов (слов'янської, латинської, грецької) використовували історичні та поетичні твори, в яких відображалися взаємини людини з природою, праця на землі, особисті стосунки між людьми.

Переважна більшість студентів академії походила з козацької старшини чи багатого міщанства, хоча нерідко туди потрапляли сини простих козаків і навіть селян. Продовжувалася також давня практика посилати молодь по науку до західноєвропейських університетів, де була змога ознайомитися із станом у сільському господарстві.

Значна кількість випускників Київської академії працювала у сільській місцевості. Чимало із них несли туди культуру, в тому числі з проблем агрокультури. Це позитивно впливало на освітній стан певних верств селянства.

В сучасному світі роль аграрної освіти важко переоцінити. Це пов'язано із необхідністю розвитку аграрного сектору України та відтворення сільської інфраструктури.

Зростання кількості невеликих сільськогосподарських підприємств, у яких часто бракувало таких, украй необхідних, спеціалістів, як агроном, економіст, ветеринар, зоотехнік тощо, спонукало до розроблення й запровадження системи дорадництва. Втрата колишніми профільними спеціалістами обласних та районних управлінь сільського господарства своїх функцій показала, як зміни об'єкта управління в процесі взаємодії впливають на суб'єкт державного управління [5].

Однією з найважливіших проблем розвитку сільських територій є нездатність вирішити завдання кадрового забезпечення села. При підготовці кадрів для сільського господарства потрібні спільні зусилля державних і місцевих органів влади та освітніх закладів. Нереалізований до кінця в сільському господарстві найважливіший ресурс — освіта населення [4].

Кілька років тому система аграрної освіти в Україні зазнала радикальних змін. Усі бюджетні видатки на утримання закладів освіти, які раніше перебували у системі Міністерства аграрної політики України, передано до Міністерства освіти і науки України [3].

Рівень освіти сільського населення відчутно нижче, ніж міського. В системі української аграрної освіти функціонують 116 вишів I-IV рівня акредитації. У аграрних ВНЗ України реалізується ступенева підготовка фахівців: за освітньокваліфікаційним рівнем «Молодший спеціаліст» – 63 спеціальності; «Бакалавр» – 40 напрямків; «Магістр» – 80 спеціальностей [3].

Кожен 4-й опитаний студент бажає працювати в сільському господарстві. Нині в сільськогосподарських підприємствах 35% керівників і спеціалістів мають вищу освіту, 52% — середню професійну освіту, 13% — не мають професійної освіти. Серед керівників агроформувань вищу освіту мають 70%, середню професійну — 24%, решта — практики. Серед головних спеціалістів 57% мають вищу освіту, 39% — середню професійну, 4% — практики, причому найнижча частка фахівців із вищою освітою серед головних інженерів — лише 52%, дещо вища — серед головних агрономів — 70%. За категорією керівників найбільша чисельність працівників із вищою освітою складає 80% — у великих сільськогосподарських підприємствах, водночас лише чверть фермерів та індивідуальних підприємців мають вищу освіту. Отже, спостерігається відчутна невідповідність освітньо-кваліфікаційного рівня працівників аграрного сектору [1].

Зміст вищої аграрної освіти є досить дискусійною проблемою не тільки в процесі уточнення спеціалізації, технологій навчання та вирішення багатьох інших питань. Стосовно до змістовної сторони вищої освіти в аграрних ВНЗ, то слід зазначити, що на поточний момент надто актуальними є питання, які стосуються характеру закордонного запозичення і збереження вітчизняного досвіду в даній сфері.

Нині в Україні існують три основних моделі або три основних базисних економічних освітніх системи: американська, європейська, радянська.

Американський тип освіти притаманний недержавним аграрним ВНЗ, європейський — лише державним, радянський тип — як державним, так і недержавним ВНЗ. Ще одна відмітна риса цих освітніх систем — сутність освіти: для американського типу це один із різновидів освітнього бізнесу, європейський тип належить до суспільного сектору, а українська школа сягає корінням у так звану «радянську професорську школу».

Американський тип орієнтується насамперед на ринок праці, європейський — на ринок новітніх технологій виробництва та переробки агропродукції, а радянський тип освітньої системи зберіг орієнтацію на ідеологію в суспільстві. Кожний тип вищої аграрної освіти має певні переваги: для американського типу характерна досить висока рентабельність системи освіти, для європейського — якісний показник програми підготовки спеціалістів, а радянський тип характеризується високим рівнем теоретичної підготовки, орієнтацію на широкий світогляд і глибину мислення. Варто згадати і недоліки кожного типу аграрної освіти: аграрні ВНЗ, які використовують американський тип, наражаються на небезпеку втрати наукової незалежності у виборі напряму дослідження; для європейського типу властива низька рентабельність, навіть збитковість даної системи освіти; для радянського типу є небезпека відходу від реальних соціально-економічних проблем [2].

Використані джерела та література:

1. Василенко О. І. Проблеми розвитку ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів аграрної освіти в Україні / О. І. Василенко // Економіка та держава. – 2018. – № 10. – С. 72–75.
2. Ельбрехт О. До питання реалій і перспектив сучасної освіти / О. Ельбрехт // Освіта і управління. – 2005. – № 2, т. 8. – С. 82–85.
3. Застрожнікова І. В. Державна політика у галузі аграрної вищої освіти / І. В. Застрожнікова // Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, менеджменту, обліку та права: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – 2018. – Ч. 3. – С. 36–37.
4. Застрожнікова І. В. Історичні аспекти державного регулювання сільського господарства України / І. В. Застрожнікова // Наук. пр. НДФІ. – 2012. – № 4 (61). – С. 37–40.
5. Застрожнікова І. В. Підвищення ефективності державного регулювання сільського господарства України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Застрожнікова Ірина Володимирівна; МОНМС України, Акад. муніцип. упр. – Київ, 2011. – 187 с.

*Чайковський Анатолій Степанович,
доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник Центру воєнно-стратегічних
досліджень Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського (м. Київ)*

СТАВЛЕННЯ ДО ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Трансформаційні процеси в українському суспільстві поставили на порядок денний низку невідкладних завдань, на які кожний соціальний інститут та галузь реагували в міру пріоритетності у державній стратегії розвитку. Одним із таких інститутів є Збройні сили України в цілому та вища військова освіта зокрема, яка, будучи складовою освітньої системи України, крокувала відповідно до євроінтеграційних устремлінь держави. Глобалізаційні виклики, геополітичні конфлікти, війна на сході України детермінувала підвищену увагу до якості підготовки офіцерів в системі вищих військових навчальних закладів, з одного боку, та суспільної підтримки військової інтелігенції, з іншого.

В сучасному українському суспільстві очевидною є динаміка ставлення до армії та ролі військової служби для збереження суверенітету держави. У 2014 році рейтинги позитивного ставлення до армії (із різних джерел) коливались у межах 37,6% – 50%. На думку 2/3 респондентів, професія військового сьогодні не приваблива, а на сайтах найбільш затребуваних професій взагалі відсутня. Це є свідченням або неприйняття пріоритетних напрямів реформування Збройних Сил, або необізнаності щодо процесів, які відбуваються в армії [1, 30-32]. Показовими є соціологічні дослідження Центру Разумкова щодо довіри українських громадян до державних та суспільних інститутів, проведені у 2019-2020 рр. Так, у лютому 2019 року довіру до Збройних Сил України висловлювали 62% респондентів [2], у вересні 2019 року – 75% опитаних [3], у лютому 2020 року – 69% [4].

Наведені факти свідчать про усвідомлення більшістю громадян ролі української армії в захисті територіальної цілісності та суверенітету держави. Водночас маємо вказати, що на сучасному етапі розбудови та реформування Збройних Сил України значний вплив на ставлення громадян до армії має й небезпека загибелі (каліцтва чи поранення) під час проходження військової служби (бойових дій), а також безвідповідальна політика влади щодо Збройних Сил України у попередні роки.

До того ж, діяльність органів державної влади, громадських та ветеранських організацій носить значною мірою фрагментарний характер, а методи й форми організації національно-патріотичного виховання та ідеологічної роботи серед молоді визначені лише різноманітними концепціями та стратегіями.

Як свідчить реальна військова практика та результати соціологічних досліджень, ставлення української молоді до військової служби неоднозначне. Частина молодих людей не бажає служити у Збройних Силах України та ухиляється від мобілізації. Очевидним є зменшення конкурсу при вступі у вищі військові навчальні заклади. Реалії сучасного життя демонструють, що поряд із волонтерством і бажанням допомогти армії, в українському суспільстві мають місце й антиармійські настрої. Як явище суспільної психології і суспільної свідомості, вони відображають тенденції розвитку думок, поглядів, інтересів, емоцій, почуттів, що формуються під впливом низки причин, котрі зумовлюють негативне ставлення молодих людей до служби в ЗСУ і армії загалом.

Однією із ключових причин такого суспільного ставлення до ЗСУ та військової освіти є відсутність протягом всіх років незалежності України системної виховної та національно-патріотичної роботи на державному рівні у молодіжному середовищі. Це призвело до певної руйнації позитивного образу України як сильної незалежної держави з унікальною культурною спадщиною, апатії молодого покоління до суспільно-політичних процесів і розмиванню національної ідентичності. Серед інших причин варто вказати на

низьку ефективність національно-патріотичного виховання військовослужбовців в лавах Збройних сил України та в системі вищої військової освіти.

У різні роки експерти звертали увагу на те, що значна кількість матеріалів з військової тематики у ЗМІ подається не професійно, носить критичну та негативну антирекламну спрямованість, оминаючи специфіку військового життя та існуючі здобутки Збройних Сил України [5], [6]. Інформаційний контент вітчизняних ЗМІ не завжди сприяє формуванню позитивного ставлення населення до армії та військової освіти. Так, мають місце неповага, невігластво щодо змісту і завдань військової служби, брутальні висловлювання на адресу військових, безапеляційні оцінки, безвідповідальні трактування військових операцій, нехтування героїзмом минулих поколінь та сучасників. Безвідповідальність і безкарність тих представників ЗМІ, хто елементарно паплюжить внесок вітчизняної військової інтелігенції у розбудову і захист української держави, формує відповідне ставлення суспільства до військової професії.

В епоху інформаційного суспільства не можна недооцінювати ролі ЗМІ у справі формування суспільної думки, ставлення до того чи іншого суспільного процесу, явища, події, зокрема й авторитету тієї чи іншої професії, а також патріотичного виховання як українського суспільства в цілому, так і майбутніх офіцерів зокрема. Незважаючи на засилля в Україні інформації різного ґатунку, в українському суспільстві в цілому та у Збройних Силах і в системі вищої військової освіти України зокрема відчувається недостатність інформації військово-патріотичного спрямування. Доволі рідкими явищами в системі виховної роботи більшості закладів вищої освіти і ВВНЗ є українські вистави, кінофільми, друкована продукція, що за своїм змістом спрямовані на підняття іміджу України, її Збройних Сил, на піднесення патріотичного духу військовослужбовців, молоді України.

Українському суспільству сьогодні вкрай потрібні фільми військово-патріотичного спрямування на зразок документальних та кінофільмів

«Добровольці Божої чоти», «Рейд. Сила нескорених» (2015), «Кіборги», «Одесити на Донбасі», «Війна химер», «Іній» (2017), «Черкаси», «Вдивляючись в темряву», «На своїй землі» (2019), в яких висвітлено роль воїнів ЗСУ у війні на Сході України, значення патріотизму громадян для збереження держави.

З огляду на те, що низький рівень патріотичних почуттів у громадян країни ставить під загрозу національну безпеку, перед державою і суспільством постає завдання створення адекватної викликам сьогодення системи національної безпеки. Важливими складовими цього процесу, серед іншого, є: 1) забезпечення якості вищої професійної військової освіти як базису підготовки висококваліфікованих кадрів для військово-оборонної галузі; 2) розробка нових підходів щодо питання національно-патріотичного виховання в умовах зростання рівня терористичної загрози з боку Росії та глобальних викликів; 3) докорінне реформування вітчизняної системи виховання молоді, її спрямування на становлення свідомих громадян і патріотів української соборності.

Отже, в умовах реформування вищої військової освіти та Збройних Сил України для підтримання бойового потенціалу ЗСУ та забезпечення безпеки нашої держави, необхідна відповідна фахова підготовка особового складу та формування патріотично налаштованого офіцерського корпусу, здатного вирішувати спеціальні завдання. Це забезпечується організацією освітнього процесу у ВВНЗ та ВНП ЗВО на основі компетентнісно орієнтованої моделі фахової підготовки та україноцентричної системи національно-патріотичного виховання.

Формуванню нової генерації українських офіцерів, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного й професійного розвитку, виявлятимуть готовність до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України мають слугувати науково-обґрунтована державна стратегія формування патріотизму та

виважена, послідовна і комплексна реалізація запланованих заходів у системі
військової освіти.

Використані джерела та література:

1. Крилов С. А. В «зірницю» вже давно не грають / С. А. Крилов // Оборонний вісн. – 2014. – № 10. – С. 30–32.
2. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України: Загальнонаціональне соціологічне дослідження (7–14 лют. 2019 р.). Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-institutiv-ta-elektoralni-oriiientatsii-gromadian-ukrainy>. – Назва з екрана.
3. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків: Загальнонаціональне соціологічне дослідження (4–9 жовт. 2019 р.). Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diiialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv>. – Назва з екрана.
4. Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (13–17 лют. 2020 р.). Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diiialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv-elektoralni-oriiientatsii-gromadian-liutyi-2020r> – Назва з екрана.
5. Клименко С. М. Хто і як рекламує армію, або Думки з приводу комплектування ЗС України військовослужбовцями за контрактом / С. М. Клименко // Народна армія. – 2004. – 16 черв. – С. 7.
6. Мандрагеля В. А. Дискурси вітчизняних та зарубіжних мас-медіа щодо ситуації в Україні / В. А. Мандрагеля // Система забезпечення національної безпеки в Україні: шляхи вдосконалення: матеріали кругл. столу. – Київ: НАДУ, 2014. – С. 14–19.

Секція II. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ

*Гатченко Вікторія Олександрівна,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри тягового рухомого складу залізниць
Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ СВІТУ

Відповідно до «Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 660-р від 19.09.2018 р., поняття «дуальна форма здобуття освіти» означає «спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти»[1]. Розвиток системи дуальної освіти розпочався в країнах Європи та отримав широке розповсюдження в інших країнах світу як ефективна форма організації освітнього процесу.

Засновником системи дуальної освіти вважається Німеччина. Формально ця модель з'явилася після прийняття Закону про професійне навчання 1969 року [2], який мав за мету систематизацію та стандартизацію системи по всій країні та координацію учасників: держави, приватного сектору і профспілок.

У рамках курсу дуального навчання студенти проходять навчання в компанії від трьох до п'яти днів на тиждень [3]. Практичне навчання в компанії може бути доповнено практичними уроками на семінарах, що проводяться гільдіями і торговельною палатою, щоб компенсувати упередженість, обумовлену навчанням тільки в одній компанії. Ці додаткові курси зазвичай займають три або чотири тижні на рік. Час, проведений у

професійно-технічному училищі, становить приблизно 60 днів на рік блоками з одного або двох тижнів протягом року.

Сьогоднішня система дуальної освіти в Німеччині функціонує завдяки співробітництву малих та середніх компаній. Співпраця регулюється законом, і роботодавці та профспілки несуть відповідальність за створення нових правил навчання, оскільки сертифікати і стандартизоване навчання не залежить від певного регіону або окремої компанії. Існує також спільна відповідальність між урядом, роботодавцями і профспілками, яка допомагає реагувати на зміни ринку праці – для оцінки ефективності майбутніх спеціалістів. Для вступу на отримання вищої освіти за дуальною формою необхідно мати закінчену середню і/або спеціальну освіту. Пошук партнера-підприємства повинен здійснюватися безпосередньо здобувачем освіти [4]. Навчання розподіляється наступним чином: семестр розділено 3/3 (теоретичне навчання/робота на підприємстві) або розділено тиждень 1-2 дні – теоретичне навчання у закладах вищої освіти (далі - ЗВО), залишок днів – робота.

Сьогодні у Німеччині діють програми навчання у різних галузях, найбільше в інженерії – 39%, економіці – 32%. Відповідно до статистичних даних, понад 60% фахівців залишаються на своєму робочому місці.

У Великій Британії діє державна «Програма надання допомоги молоді». В результаті теоретичне навчання чергується із стажуванням на підприємстві [5].

У Франції професійне навчання запроваджено в системі освіти. Випускники школи одержують посвідчення про профпідготовку. Недоліком системи є те, що централізовано розроблені програми відстають від практики. Для підтвердження та підвищення кваліфікації підприємці укладає з випускниками шкіл «кваліфікаційні контракти», згідно з якими вони навчаються реалізувати набуті навички в умовах роботи підприємства [5].

У Франції практичні заняття і опанування теорії здійснюються за такими системами:

- 2,5 днів в компанії, 2,5 днів в школі;
- один тиждень в компанії, один тиждень в школі;
- шість місяців в компанії, шість місяців в школі.

Французькі компанії повинні надати наставника або іншу особу, відповідальну за учнів, або співробітника відділу кадрів, щоб мати справу з ними. До їх обов'язків може входити щоденне навчання та/або цільове навчання.

У коледжах Швейцарії за дуальною формою навчання готують висококваліфікованих спеціалістів і пропонують широкий вибір спеціальностей (сфера комунікації, управління людськими ресурсами, фінансів, продажу і маркетингу), що затребувані на ринку праці.

У Фінляндії існує велика кількість програм, що охоплюють різні галузі виробництва, що передбачають 20% теоретичної та 80% практичної підготовки [6].

Ще одним різновидом поєднання навчання та практики є так звані Co-op Programs. Co-op Programs – це програми, що поєднують отримання теоретичних знань у певній області з практичною роботою з майбутньої спеціальності [7]. Кооперативна освіта (спільна) – це структурований метод, який об'єднує навчання в класі з практичним досвідом роботи. Зазвичай семестр академічної курсової роботи чергується з рівною кількістю часу на оплачуваній роботі, повторюючи цей цикл кілька разів до випуску.

Майже усі середні школи в Канаді пропонують можливість спільного навчання для своїх академічних програм (в даний час 80 шкіл мають спільну програму з більш ніж 80000 учнів). Деякі кооперативні програми відомі в усьому світі: Університет Ватерлоо має найбільшу в світі кооперативну програму (і вперше в Канаді це була кооперативна програма) і включає в себе 24-місячний досвід роботи, найдовший у Канаді.

Кооперативний державний університет Баден-Вюртемберга (DHBW) (Німеччина) має програму кооперативної освіти, яка поєднує понад 34000 студентів (2016 р.) і понад 9000 роботодавців. Трирічні програми співпраці для студентів включають півтора року обов'язкових стажувань. DHBW пропонує тільки програми інтегрованого навчання (JIL). У JIL кожен студент DHBW повинен працювати в одній компанії протягом усього строку навчання. Лекції та обов'язкові стажування спрямовані на максимальне прикладне навчання [8]. Заснована 1 березня 2009 року, DHBW веде свою історію від Berufsakademie Baden-Wuerttemberg (заснована в 1974 році). Всі програми бакалавріата DHBW акредитовані та визнані інтенсивними навчальними курсами.

Як бачимо, дуальні (кооперативні) форми навчання широко розповсюджені в провідних країнах світу, добре себе зарекомендували, дозволяють залучати ще більше слухачів і можуть слугувати позитивним прикладом для упровадження дуальної форми здобуття освіти в українській національній системі освіти та підготовки кадрів.

Якість підготовки фахівців – основний критерій конкурентоспроможності закладу освіти. Тому упровадження прогресивних методів та форм навчання сприятиме підвищенню конкурентоспроможності закладу.

Основними передумовами упровадження дуальної форми здобуття вищої освіти є: невідповідність компетентностей випускників вимогам сучасного виробництва, науково-технічного прогресу, швидкі зміни вимог ринку праці до компетентностей випускників, застарілі навчальні методики, незадовільне фінансування, зношеність та слабкий розвиток матеріально-технічної та лабораторної бази ЗВО, великий розрив між отриманими теоретичними знаннями та практичними завданнями в умовах виробництва, низький рівень доходів населення, складна економічна ситуація в Україні та багато інших.

Запровадження елементів дуальної освіти у закладі освіти потребує розробки механізму їх запровадження в освітній процес. Першочерговим завданням є визначення суб'єктів для співробітництва для організації навчання. Наступними кроками можуть бути: створення концепції програми підготовки фахівців та обґрунтування вимог до основних компетентностей здобувача вищої освіти; розробка навчальної програми, плану, визначення термінів навчання, розподіл етапів навчання за виконавцями (період навчання у закладі освіти / період роботи на підприємстві); розробка системи та критеріїв відбору здобувачів для навчання за дуальною формою; визначення викладацького складу та наставників на виробництві, методів та засобів навчання; визначення робочого місця на підприємстві, розробка проекту трудового договору (контракту), визначення системи оплати праці, посадових обов'язків, умов виробництва; розробка системи оцінювання отриманих результатів теоретичного та практичного навчання, відповідність отриманих результатів навчання визначеним критеріям. У результаті реалізації всіх функцій з навчання здобувач освіти отримає змогу одночасно навчатися та працювати, теоретичні знання, практичні навички, практичний досвід роботи, навчиться застосовувати теоретичні знання при вирішенні практичних завдань, поступово інтегрується у виробничий процес. Успішне поєднання теорії та практики приведе до підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці, а отже, зміцнення конкурентоспроможності і самого закладу освіти.

Використані джерела та література:

1. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>. – Назва з екрана.
2. Двойная система образования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Dual_education_system. – Назва з екрана.
3. Немецкая система профессионального обучения - БМБФ. Федеральное министерство образования и науки - БМБФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bmbf.de/en/the-german-vocational-training-system-2129.html>. – Назва з екрана.
4. Що таке дуальна освіта і навіщо вона українцям [Електронний ресурс]. – <http://osvita.ua/vnz/reform/54683/>. – Назва з екрана.
5. Управління трудовим потенціалом: навч. посіб. / Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А. [та ін.]. – Київ: КНЕУ, 2005. – 403 с.

6. Чумак О. О. Дуальна освіта як перспектива розвитку вищої школи України / Чумак О. О., Плачинда Т. С. // Вісн. Черкас. ун-ту. – Черкаси, 2018. – № 2. – С. 143–149.
7. Совместное образование в университетах Канады [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.canadian-universities.net/Campus/Cooperative-Education.html>. – Назва з екрана.
8. Двойное обучение: прямое поступление на работу с DHBW [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mannheim.dhbw.de/dual-studieren/duales-studium/vorteile-eines-dualen-studiums>. – Назва з екрана.

*Зіненко Кирил Олександрович,
викладач кафедри публічного управління, адміністрування та права
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного» (м. Мелітополь)*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Право людини на освіту є одним з основних конституційних прав. Стаття 53 Конституції України зазначено: «Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі» [4].

В контексті формування повного та детального понятійного апарату державного регулювання розвитку освітньої сфери доцільним є надання визначення та дослідження сутності наступних понять: «державне регулювання», «державне управління», «освітня діяльність» та «освітня система».

Освітня система держави за даними закону «Про загальну середню освіту» містить 9 основних компонентів (рисунок 1).

На даний час в Україні виникла велика необхідність реформування освіти та введення сучасних шляхів впливу державного регулювання на

освітні процеси. Достатньо швидкий розвиток ринку освітніх послуг та нестача кваліфікованих кадрів за окремими спеціальностями потребує дослідження державного регулювання вказаної сфери за допомогою системного аналізу державного управління ринком послуг вищої освіти. Для вирішення даної проблеми вітчизняного досвіду державного регулювання системи вищої освіти замало, тому необхідно звертатися до досвіду країн-лідерів освітньої діяльності.

Рис. 1. Компоненти освітньої сфери держави

Закон про вищу освіту був ухвалений парламентом 1 липня 2014 року. За відповідне рішення проголосувало 276 народних депутатів. Текст закону було оприлюднено у газеті "Голос України" від 6 серпня. Відповідно до перехідних положень закону він набуває чинності через місяць після опублікування, крім: абзацу третього частини другої статті 56 цього Закону, який набирає чинності з 1 вересня 2015 року та частини сьомої статті 44 та частини четвертої статті 72 цього Закону, які набирають чинності з 1 січня 2016 року. В основі нового Закону України «Про вищу освіту» лежить ідея

університетської автономії, насамперед, в академічній, організаційній та фінансовій сферах. Аналіз основних положень Закону України «Про вищу освіту» свідчить про наступне: Протягом визначеного у законопроекті перехідного періоду із системи вищої освіти буде вилучено рівень молодшого спеціаліста та запроваджено ступінь молодшого бакалавра як скорочений цикл підготовки бакалаврів [1].

Необхідно проаналізувати правовий статус закладу вищої освіти. Відповідно до п. 1 ст. 21 Закону України «Про вищу освіту» заклад вищої освіти є юридичною особою, має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і мати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді. Вищі заклади освіти можуть створювати навчальні та навчально-науково-виробничі комплекси, які є добровільними об'єднаннями (при цьому всі учасники комплексу зберігають статус юридичних осіб).

Публічно-правовий статус вищого закладу освіти характеризується також тим, що МОН України та інші центральні органи виконавчої влади беруть участь у встановленні нормативів матеріально-технічного, фінансового та іншого забезпечення вишу (штатна чисельність співробітників, співвідношення кількості студентів і викладачів, навчальне навантаження викладачів, розміри земельних ділянок, фінансування наукових досліджень, утримання навчальних аудиторій і лабораторій, бібліотек та фондів наукової і навчальної літератури, фінансування капітального будівництва, ремонту й утримання будівель і спортивно-оздоровчих споруд, придбання технічних засобів навчання та методичного забезпечення навчального процесу тощо), диференційованих залежно від статусу, рівня акредитації, типу вишу, напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців, та наукових напрямів підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації [2].

Підставами для надання закладу (установі) України статусу національного є: загальнодержавне і міжнародне визнання результатів

діяльності закладу (установи); розроблення і практична реалізація ним найважливіших державних програм у гуманітарній сфері; наявність у закладі (установі) визнаних на загальнодержавному або світовому рівні фахівців та їх авторських шкіл чи фахівців з високим рівнем професійної кваліфікації та великим досвідом практичної роботи, що забезпечують вагомі результати в діяльності закладу, а також наявність сучасної матеріально-технічної бази; перспектива дальшого його розвитку.

Використані джерела та література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429>. – Назва з екрана.
2. Коментар окремих положень Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [Електронний ресурс] // Навч.-метод. центр НАВС. – Режим доступу: <http://www.naiu.kiev.ua/news/komentar-okremih-polozhen-zakonu-ukrayini-“pro-vishhu-osvitu”-vid1-lipnya-2014-roku.pdf>. – Назва з екрана.
3. Застрожнікова І. В. Зарубіжний досвід державного регулювання вищої освіти / І. В. Застрожнікова // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. – № 2 (65). – С. 251–256.
4. Застрожнікова І. В. Понятійний апарат дослідження державного регулювання розвитку освітньої системи / І. В. Застрожнікова // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. – № 3. – С. 109–114.
5. Горбова Н. А. Культурно-антропологічний підхід у етнопедагогічних дослідженнях і практичних перетвореннях освіти / Н. А. Горбова // Наук. вісн. Мелітопол. держ. пед. ун-ту. Сер.: Педагогіка. – Мелітополь, 2012. – Вип. 9. – С. 283–291.
6. Нестеренко О. М. Актуальні проблеми та цілі правового виховання молоді / О. М. Нестеренко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер.: Право. – Ужгород, 2015. – Вип. 35, ч. 2, т. 1. – С. 53–55.

Карпенко Оксана Олександрівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Популяризація та перші кроки щодо запровадження дуальної освіти в Україні започатковані ще у 2013 році за сприянням представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні в партнерстві з Українською Асоціацією Маркетингу (УАМ) та Сумським державним університетом (СумДУ) в рамках проекту «Впровадження елементів системи дуальної освіти у ЗВО

України задля підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці»[1].

З 2014 року організовано 12 проектів із впровадження елементів дуальної освіти у ЗВО України. Відкрито проект «Розгортання системи дуальної освіти в Україні». Нині в Україні триває процес становлення дуальної форми освіти у закладах вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти (далі — заклади освіти). Для цього розроблено низку нормативних документів, що окреслюють основні завдання, цілі, перші кроки, шляхи удосконалення якості освіти за допомогою дуальності у навчанні. Важливим кроком у напрямі впровадження дуальної освіти в Україні стало затвердження Кабінетом Міністрів України Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (розпорядження Кабінету Міністрів України № 660-р від 19.09.2018 р.). В Концепції визначено етапи її реалізації, перелічені суб'єкти дуальної освіти, їх функції, основні критерії досягнення очікуваних результатів. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 214-р було затверджено План заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти.

18 червня 2019 року в МОН відбулась зустріч представників ЗВО України та роботодавців, присвячена започаткуванню розробки інструментів для розвитку системи дуальної форми здобуття освіти. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» від 18.12.2019 № 392-IX вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти було нормативно врегульоване.

У 2019 році вже відбулася низка заходів в рамках проекту «Розробка нормативної бази для розгортання впровадження дуальної форми здобуття освіти у вищу школу України», у тому числі, проведено зустрічі робочої групи, утвореної відповідно до Наказу МОН №175 від 13.02.2019 «Про створення робочої групи» з метою реалізації I та II етапів Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. У результаті були

узгоджені варіанти документів для публічного обговорення: Положення про здобуття фахової передвищої та вищої освіти; Проект типового договору про здобуття освіти за дуальною формою [2].

З метою реалізації положень Наказу МОНУ від 15 жовтня 2019 року № 1296 «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» з жовтня 2019 року в 44 українських закладах фахової передвищої та вищої освіти запущено пілотні проекти з запровадження дуальної форми здобуття освіти. Проект заплановано реалізовувати до 2023 року[3].

Принагідно варто зазначити, що науковці та освітяни України разом із співтовариством роботодавців уже мають певний досвід з запровадження підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні. Наприклад, ще у 2015 році МОН України було запропоновано проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання»[4]. Основна мета дослідження – наукове обґрунтування та експериментальна перевірка якості професійної підготовки кваліфікованих робітників на основі використання елементів дуальної системи навчання. Учасниками зазначеного проекту стали: Навчально-методичний кабінет професійно-технічної освіти у м. Києві; Навчально-методичний центр (НМЦ) професійно-технічної освіти у Львівській області; НМЦ професійно-технічної освіти у Запорізькій області, а також Вище професійне училище № 33 м. Києва (професія «Кухар»); Львівське вище професійне художнє училище (професія «Маляр»); ДНЗ «Запорізьке машинобудівне вище професійне училище» (професія «Токар») та підприємства: ПАТ «Мотор Січ»; ТОВ «Мережа Козирна Карта» (м. Київ); ТзОВ «Карпаткурортбуд»; ПАТ «Львів-реставрація»; ПАТ «Галбуд»; НВП «Світ». Випуск трьох груп, що брали участь в експерименті, засвідчив, що рівень працевлаштування

випускників сягнув 97%, а якість професійної підготовки підвищилася на 12-17%[5].

Є й інші приклади позитивного досвіду в поширенні дуальної форми здобуття освіти в Україні. Так, у 2018 році було запроваджено дуальну форму навчання для працівників підприємств ДТЕК за спеціальностями «машиніст підземних установок», «машиніст електровозу» та «зварювальник» [6].

Окрім цього, у результаті співробітництва НТУ України «КПІ ім. Ігоря Сікорського» та компанії Samsung Electronics було створено дві лабораторії, устатковано навчальний смарт-клас та пройшли стажування більше 150 студентів. Також було працевлаштовано 220 випускників університету. У 2018 році було прийнято рішення щодо впровадження системи дуальної освіти в цьому університеті у партнерстві з Дослідницьким інститутом Samsung в Україні. Пілотний проект у 2018 р. почав працювати за спеціальностями «Кібербезпека» та «Прикладна математика».

З 2018 року розпочалась реалізація магістерської програми за спеціалізацією «Управління в сфері військово-промислового комплексу», в результаті співробітництва між НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» та ДК «Укроборонпром». Програма призначена для навчання інженерів та керівників підприємства і структурних підрозділів компанії. Строк підготовки становить 1 рік 4 місяці.

З 2015 року за співпраці з теплоенергетичним факультетом між НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» успішно реалізується освітній проект «Весняна школа НАЕК «Енергоатом». Вартують уваги й освітні програми, розроблені спільно з компаніями «Прогрестех-Україна», «Боїнг» та Міністерством з питань тимчасово окупованих територій. У результаті співпраці у 2017 р. на базі факультету соціології і права НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» було відкрито магістерську програму «Врегулювання конфліктів та медіація», що готує експертів-практиків з вирішення соціальних конфліктів[7].

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна запровадив підготовку здобувачів за дуальною формою освіти за спеціальністю «Цифрові медіа». Спільний курс дуальної освіти «Digital Media» від Kharkiv IT cluster для студентів магістратури спеціальності «Стратегічні комунікації і нові медіа» соціологічного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна було розпочато у 2018 році. Освітня програма складається з обов'язкової (розробник – кафедра) та варіативної частини (розробник – IT Cluster)[7].

У НТУУ «ХПІ» дуальна освіта запроваджена за такими напрямками, як машинобудування та інформаційні технології. У 2017 році НТУУ «ХПІ» підписав договір-меморандум із компанією DCH, до якої входить ПАТ «ХТЗ». Дуальна освіта охоплює спеціальність «Галузеве машинобудування» й «Автомобілі та трактори». Навчальну програму розробляла команда НТУУ «ХПІ» та фахівці ПАТ «ХТЗ». Виконання лабораторних та практичних занять передбачено як в аудиторіях університету, так і в конструкторських, технологічних, дослідно-експериментальних відділах чи цехах. Студенти мають доступ до лабораторій та навчальних класів із ліцензованими системами автоматичного проектування (SolidWorks та інші). Наразі НТУУ ХПІ веде переговори про аналогічну співпрацю з компаніями «Харків-АВТО», «Мотор-Сервіс», «Фрунзе-АВТО» для студентів напряму «Автомобільний транспорт»[7].

КНЕУ спільно з компанією Baker Tilly запроваджує проект дуальної освіти «Work and study», який передбачений для підготовки фахівців за спеціальністю «Фінанси». Практичну підготовку студенти будуть отримувати в процесі роботи в провідних консалтингових компаніях України. Частина освітнього курсу буде викладатися провідними фахівцями – практиками в своїй галузі. Розподіл часу програми - 70/30 (робота у компанії/навчання в університеті)[8].

Проекти дуальної освіти в закладах освіти України відрізняються спеціальностями та формами впровадження, але загальним для них є прагнення щодо надання здобувачам більш якісних компетентностей для

найшвидшої й найефективнішої інтеграції у виробничий процес. Таким чином, удосконалення національної системи освіти та підготовки кадрів завдяки гармонійному поєднанню теорії та практики в освітньому процесі дозволить значно підвищити якість підготовки фахівців, які покликані забезпечити у найближчий час зростання конкурентоспроможності підприємств усіх галузей економіки України. Розуміючи необхідність охоплення дуальною формою навчання максимально можливої кількості закладів освіти, необхідно сконцентрувати зусилля науковців, освітян, роботодавців, чиновників на вирішенні низки важливих питань.

Вважаємо, що передусім, потребують нормативного визначення відповіді на наступні питання: а) які документи будуть підтверджувати ступінь засвоєння отриманих теоретичних знань та практичних навичок у здобувачів освіти за дуальною формою (диплом, сертифікат); б) яка організація буде видавати цей документ (заклад освіти чи заклад освіти спільно з підприємством тощо); в) хто обиратиме підприємство-роботодавця для упровадження дуальної форми освіти (держава в особі центральних органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, заклад освіти, окреме підприємство, галузеве об'єднання, кластер дуальної освіти тощо).

Підготовка обґрунтованих відповідей на ці нагальні питання та реалізація усіх необхідних організаційних заходів щодо застосування дуальної форми для підготовки фахівців найвищого рівня компетентності вимагає спільних зусиль зацікавлених сторін.

Використані джерела та література:

1. Нарада освітян та представників ринку праці, які впроваджують пілотні проекти дуальної форми здобуття освіти у вищу школу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uam.in.ua/rus/news/4392/>. – Назва з екрана.
2. Розробка нормативної бази для розгортання впровадження дуальної форми здобуття освіти у вищу школу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fes.kiev.ua/n/cms/25/?tx_news_pi1%5Bnews%5D=521&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=49370acc72966bff0edf3d4baba42013. – Назва з екрана.
3. У 44 українських освітніх закладах запустили пілотні проекти із впровадження дуальної форми освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://press.unian.ua/press/10755072-u-44-ukrajinskih-osvitnih-zakladah-zapustili-pilotni-proekti-iz-vprovadzheniya-dualnoji-formi-osviti->

[video.html? ga=2.35295777.1297014447.1573630789-624364119.1569595823](https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita). – Назва з екрана.

4. Професійна підготовка кваліфікованих робітників з використанням елементів дуальної системи навчання: Наказ МОН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-04-17/3825/nmo-298-1.pdf>. – Назва з екрана.

5. Дуальна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>. – Назва з екрана.

6. Вчитися відразу на практиці: в Україні вводиться дуальна система освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ua/ukraine/uchitsya-srazu-na-praktike-v-ukraine-vvoditsya-dualnaya-sistema-obrazovaniya-1174685.html>. – Назва з екрана.

7. Дуальна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>. – Назва з екрана.

8. В Baker Tilly стартував проект «Дуальна освіта» за напрямком «Фінанси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bakertilly.ua/news/id47755>. – Назва з екрана.

*Копочинська Юлія Володимирівна,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичної терапії
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

На сьогодні неформальну освіту визначають складовою освіти впродовж життя, спрямованою на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки.

Ми підтримуємо точку зору О. В. Ройтблат, яка звертає увагу на особливість неформальної освіти бути насамперед одним із джерел знань, оскільки вона спрямована на здобуття додаткового освітнього результату залежно від індивідуальних професійних потреб, із високою мотивацією до професійного вдосконалення [1].

На думку Т. В. Ткач, основними ознаками неформальної освіти є: добровільна участь, доступність, відсутність оцінювання, гнучкість та різноманітність методів та підходів до організації освітнього процесу, творча

та демократична атмосфера, інтерактивність, рівноправність суб'єктів освітнього процесу, активна позиція тих, хто навчається, сприйняття групи як важливого джерела знань, опора на осмислення та аналіз особистісного досвіду здобувачів освіти, побудова навчальних програм на основі інтересів і потреб тих, хто навчається, різні форми і різний темп навчальної діяльності, встановлення зв'язку між досвідом учасників і теорією, яку вивчають, залучення емоцій та інтелекту [2].

Для формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії неформальну освіту було включено у процес професійної підготовки з 2015 року на базі Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая у формі тренінгових модулів та семінарів.

Тренінгові модулі та семінари спрямовані на підвищення кваліфікації майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Проведенням кожного заняття керують досвідчені фахівці з окремих напрямів фізичної реабілітації. Так, організовано співпрацю кафедри фізичної терапії, ерготерапії із передовими реабілітаційними центрами з метою впровадження в освітній процес інноваційних та ефективних методик фізичної терапії та ерготерапії.

Тренінговий модуль «Класичний масаж» розрахований на 5 занять і передбачає вивчення студентами ефективних методик масажу спини й окремих її частин: масаж шийно-комірцевої зони, масаж верхніх і нижньої кінцівок, масаж стоп, масаж голови, масаж живота і грудної клітки, загальний масаж тіла розслабляючий і тонізуючий, методики сегментарно-рефлекторного масажу в лікувальній практиці, медова й антицелюлітна програма в класичному масажі, банковий вакуумний масаж, класичний масаж обличчя.

Програма тренінгового модулю «Реабілітаційний масаж» розрахована на 5 занять і передбачає навчання студентів правильній техніці, методиці й особливостям виконання реабілітаційного масажу при поширених захворюваннях, з якими працює масажист у медичних установах:

захворюваннях дихальної системи (гострих і хронічних бронхітах, пневмоніях, бронхіальній астмі, ХОЗЛ, емфіземі легень та ін.); захворюваннях опорно-рухового апарату (переломах (консервативному і оперативному лікуванні), пошкодженні зв'язкового апарату, коксартрозі, гонартрозі, ревматоїдному артриті, бурситі, сколіозі, лордозі, кіфозі; захворюваннях нервової системи (радикуліті, ішіасі, міозиті, невралгії, грижі, інсульті, черепно-мозкових травмах, остеохондрозі, протрузії, міжхребетній грижі та ін; захворюваннях серцево-судинної та лімфатичної системи (гіпертонії, гіпотонії, стенокардії, інфаркті міокарда, лімфостазах, облітеруючому ендартеріїті, варикозі); захворюваннях ендокринної системи (цукровому діабеті, подагрі, ожирінні та ін.); захворюваннях шлунково-кишкового тракту (запорах, недостатності секреції).

За програмою тренінговий модуль «Іспанський масаж обличчя» розрахований на 4 заняття. Студенти опанували унікальну мануальну методику по догляду за обличчям, застосовувану не більше 30 років, що встигла себе позитивно зарекомендувати на ринку косметологічних послуг. Після опанування цієї техніки студенти можуть успішно здійснювати: безхірургічну підтяжку, формувати овал обличчя, підвищувати тонус м'язів і шкіри, підвищувати еластичність шкіри, поліпшувати живлення і гідратацію шкіри, збагачувати шкіру киснем, виводити токсини, активізувати процеси регенерації клітин, проводити профілактику і лікування куперозу, релаксацію, сприяти позбавленню від депресії. Також майбутні фахівці засвоюють на практиці правильну техніку глибокого опрацювання всіх систем і тканин організму: м'язової, нервової, кістково-суглобової і судинної.

Тренінговий модуль «Кінезіотейпування», розрахований на 5 занять, спрямований на набуття учасниками теоретичних та практичних знань з кінезіотейпування, вивчення загальних правила кінезіотейпування, оволодіння технікою накладання тейпів, основними формами нарізання тейпів, вивчення показань та протипоказань до застосування кінезіотейпування; з'ясування послідовності й особливостей застосування

тейпів, порядку реабілітаційного обстеження перед кінезіотейпуванням, засвоєння алгоритму дій із застосування кінезіотейпування, тейпування м'язів, практичне відпрацювання первинних навичок накладання тейпа при окремих захворюваннях систем організму.

Для підвищення якості засвоєння тренінгового модулю, закріплення здобутих учасниками теоретичних знань та практичних навичок, посилення мотивації до подальшого практичного застосування вивчених методик кінезіотейпування у фізичній реабілітації кожен учасник отримує навчальний посібник «Основи кінезіотейпування».

Метою тренінгового модулю «Йоготерапія, як засіб реабілітації при порушеннях опорно-рухового апарату людини» визначено ознайомлення студентів із поняттям «йоготерапії», принципами використання хатха-йоги з метою реабілітації пацієнтів із постійними і тимчасовими обмеженнями опорно-рухового апарату, особливостями побудови програми занять при окремих захворюваннях та вміннями виявляти і виключати одні (потенційно небезпечні) та включати інші (корисні) для пацієнта техніки хатха-йоги. При цьому окремі напрямки практики, зокрема йоготерапія хребта, розглянуті максимально докладно. Окрему увагу приділено формуванню необхідного психо-фізичного стану фахівців з йоготерапії.

Тренінговий модуль «Медовий масаж» розрахований на 5 занять та передбачає вивчення таких питань: показань до проведення процедур медового масажу; протипоказань до проведення процедур медового масажу; добору сировини для проведення процедур медового масажу; зон проведення процедур медового масажу; основних прийомів медового масажу; видів і технік медового масажу; техніки і методики проведення процедур медового масажу; техніка і методика проведення процедур медового масажу в комірцевій зоні; техніки і методики проведення процедур медового масажу в зоні розташування хребта; техніки і методики проведення процедур медового масажу в області спини; техніки і методики проведення процедур медового масажу в області нижніх кінцівок; техніки і методики проведення процедур

медового масажу в області верхніх кінцівок; техніки і методики проведення процедур медового масажу в області живота; техніки і методики проведення процедур медового масажу в області грудної клітки; зон, де протипоказані процедури медового масажу; поєднання медового масажу з іншими процедурами; проведення проби на алергічну реакцію; гігієнічних особливостей проведення процедур медового масажу; основних цілей проведення процедур медового масажу; проведення медового масажу разом з іншими процедурами.

Тренінговий модуль «Прикладна анатомія та фізіологія в роботі реабілітолога» спрямований на оволодіння студентами: знаннями основних періодів онтогенезу людини і їх особливостей, причин відхилень у розвитку людини, біологічних закономірностей функціонування організму людини; вміннями організувати реабілітаційний процес з позицій психофізіології, виокремлювати причинно-наслідкові залежності між способом життя та особливостями функціонального стану, описувати реакції людини на вплив навколишнього середовища; навичками застосовувати методи аналізу та оцінювання стану здоров'я людини, її функціонального розвитку, застосовувати анатомічну номенклатуру латинською та українською мовами, пояснювати зв'язок між будовою і функціями органів.

Тренінговий модуль «Вісцеральна терапія» розрахований на 5 занять. Програмою передбачено вивчення таких питань: введення у вісцеральну терапію; визначення «Вісцелярна терапія»; історії генезису вісцеральної хіропрактики; показань і протипоказань до використання методів вісцеральної терапії; підготовки до роботи вісцерального терапевта; підготовки пацієнта до сеансу вісцеральної терапії; ознайомлення з антипаразитарними програмами у вісцеральній терапії (традиційними та нетрадиційними методами); взаємозв'язку вісцеральної терапії з іншими оздоровчими практиками: психологією, остеопатією, класичним і сегментарно-рефлекторним масажем; системи правильного харчування і споживання рідини у вісцеральній терапії; понять ацидоз та алкалоз крові;

кола взаємодії органів шлунково-кишкового тракту і малого тазу, їх впливу на стан всього організму; протоколів роботи з животом при захворюваннях печінки і жовчного міхура, шлунково-кишкового тракту та органів малого тазу; мануальної терапії внутрішніх органів при спланхноптозі; вісцеральних маніпуляцій при: холециститах, гастритах, колітах, панкреатитах, особливостей роботи при жовчокам'яній і сечокам'яній хворобах; вісцелярної терапії при захворюваннях серцево-судинної, дихальної, ендокринної систем; вісцерального самомасажу живота; ролі вісцеральної терапії в комплексному оздоровленні всього організму.

Отже, розглянуто особливості організації неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії. На основі власного досвіду запропоновано включення неформальної освіти в освітній процес у формі тренінгових модулів.

Використані джерела та література

1. Ройтблат О. В. Неформальное образование педагогических работников: вчера, сегодня, завтра: монография О. В. Ройтблат // Вестник ТОГИРО. – Тюмень: ТОГИРО, 2014. – № 2 (29). – 236 с.
2. Ткач Т. В. Розвиток особистості засобами неформальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2008_15/sb15_72.pdf. – Назва з екрана.

*Кухтик Станіслав Володимирович,
кандидат юридичних наук, проректор з міжнародних зв'язків та
розвитку ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРВІСІВ ТА ДОДАТКІВ G SUITE FOR EDUCATION В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО «МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА ЮРІЯ БУГАЯ»

Пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19) детермінувала нові виклики для освітніх систем багатьох країн світу. Традиційне оффлайн навчання стало неможливим через карантинні обмеження, які впроваджувались урядами різних держав.

З середини березня 2020 року урядом України було запроваджено низку карантинних обмежень, які змусили більшість громадян залишатися вдома. Тотальний карантин вніс суттєві корективи у функціонування установ соціально-економічної, культурної, розважальної сфери, повністю змінивши алгоритм їхньої діяльності та відбившись на динаміці економічних показників. Персонал бізнес-компаній достатньо швидко і ефективно перейшов та пристосувався до віддаленої роботи під час пандемії.

Перед освітньою системою України також постало невідкладне завдання оперативно реагувати на глобальні виклики й обирати оптимальні й ефективні освітні платформи для здійснення освітнього процесу в режимі онлайн.

Масові відкриті онлайн-курси (MOOC – massive open online courses), такі як Coursera, EdX, Udacity, Khan Academy та інші, були створені у 2011-2012 роках і швидко набули популярності у всьому світі. Загальна кількість зареєстрованих користувачів MOOC – 110 мільйонів, кількість освітніх ступенів та курсів – більше 50 та 2,500 відповідно [1]. Низка університетів розробляють свої онлайн-платформи, інші підтримують MOOC. Наприклад, Coursera підтримують 223 партнера, серед них більше 100 університетів, які викладають свої курси на цій платформі. Частина курсів є платною, частина – безкоштовною. Курси на MOOC у більшості випадків записуються заздалегідь разом з завданнями, питаннями для самостійної роботи, тестуванням або захистом проекту, який потрібно завантажити.

Зазначимо, що попри велику популярність онлайн-курсів та кількість зареєстрованих на них студентів, тільки 3,13% із загальної кількості учасників завершують навчання на них. Проте, кількість верифікованих студентів, які записалися на платні курси та закінчили їх, складає 46,02% [2].

З низки освітніх платформ, доступних на ринку, ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» (далі – МНТУ), було обрано G Suite for Education, оскільки саме цей продукт надає можливість реалізувати більшість задач, які були поставлені перед

освітянською громадою МНТУ через карантинні обмеження. G Suite for Education є безкоштовним для державних освітніх установ та платним для інших компаній. Найактуальніші сервіси, які входять до G Suite for Education, є Google Classroom, Google Meet, Gmail та Google Drive.

Здійснення освітнього процесу на платформі G Suite for Education у режимі он-лайн ґрунтувалося на затверджених в установленому порядку робочих навчальних планах. Викладання навчальних дисциплін, оцінювання навчальних досягнень студентів відбувалося відповідно до навчального плану, тобто дистанційні курси не створювались окремо як курси тільки дистанційного навчання.

Алгоритм нашої діяльності був наступним. Першочергово потрібно розробити та створити структуру освітньої установи. Це допоможе управляти обліковими записами, надавати доступ до необхідних сервісів та встановлювати доступ до аналітики та інших необхідних даних. У нашому випадку були створені підрозділи для адміністративного персоналу університету, викладачів та студентів (денна та заочна форми), а також окремо для Коледжу МНТУ та відокремлених структурних підрозділів.

Наступним етапом є процес створення облікових записів для персоналу, викладачів та студентів. Під час створення облікового запису користувачу надається електронна скринька з доменом університету (a.surname@istu.edu.ua) та пароль, який користувач зможе змінити при першому вході до системи. Потрібно зважати на те, що процедура поширення облікових записів серед студентів та викладачів тривала у часі.

Після додавання користувачів до відповідних підрозділів, необхідно створити також групи в Google Groups (<http://groups.google.com>), що допоможе оперативно підключати студентів до Google Classroom. Наприклад, замість додавання кожного студента окремо до Google Classroom, потрібно буде лише вписати тільки номер групи (наприклад, p_91@istu.edu.ua), і всі студенти з цієї групи приєднаються до класу. Це значно спрощує роботу під

час створення Google класів та допомагає робити масову розсилку різної інформації через електронну пошту викладачам або студентам.

Основними сервісами, якими користуються викладачі та студенти, це Google Classroom (<https://classroom.google.com>) та Google Meet (<https://meet.google.com>).

Створення Google класів в МНТУ мало на меті забезпечити надання освітніх послуг здобувачам освіти всіх освітніх рівнів та форм навчання на належному навчально-методичному рівні в умовах карантинних обмежень, здійснювати контроль відвідування занять студентами у режимі он-лайн та оцінювання викладачами їхньої успішності, проведення моніторингу якості освіти.

Інтерфейс Google Classroom складається з переліку занять, до яких приєднано викладача або студента, календаря, невиконаних завдань та завдань на перевірку. При переході в окремий клас, будуть доступні вкладки: 1) потік, де можна спілкуватись викладачу та студентам. Також на цій вкладці користувач бачить назву предмету, групи та посилання Meet (постійний лінк, який не змінюється, як це було в попередній версії сервісу); 2) завдання, де викладач може створювати завдання (у т.ч. тестові з автоматичним підрахунком балів), додавати матеріали та ставити запитання, ділити предмет по темах тощо); 3) люди – перелік викладачів та студентів, залучених до заняття; 4) оцінки (тільки для викладача) – перелік усіх оцінок, виставлених студентам. Варто зазначити, що в інтерфейсі студента, він/вона бачить тільки свої оцінки.

Google Meet – сервіс відозв'язку, за допомогою якого викладачі проводять лекції та окремі практичні заняття в режимі онлайн. Викладач та студенти зі свого Google класу за постійним посиланням переходять на відеолекції. Приєднатись до відеолекції без підтвердження можуть тільки викладачі та студенти МНТУ з відповідним обліковим записом. Іншим користувачам, які захочуть приєднатись до відеолекції, потрібно буде запросити підтвердження у викладача. В Google Meet існує стандартний

перелік послуг – відеозв'язок (в пакеті G Suite for Education до 250 користувачів та до 300 годин тривалість зустрічі), можливість зробити запис зустрічі (в пакеті G Suite for Education), поділитися своїм екраном, побачити список учасників та наявність чату для спілкування.

З метою здійснення контролю та ведення статистики, в адміністративній панелі є можливість подивитись кількість проведених відеозв'язків, хто проводив, їх тривалість, кількість учасників та інше.

Вартим уваги є сервіс Jamboard (<http://jamboard.google.com/>) – інтерактивна онлайн дошка, на якій можна малювати, писати формули, додавати картинки, коментарі, та на якій одночасно можуть працювати як викладач, так і студенти.

Основними проблемами, які постали перед адміністрацією МНТУ під час впровадження сервісів G Suite for Education в освітній процес – це мотивувати та навчити викладачів літнього та середнього віку користуватися сервісами Google. Шляхами вирішення проблеми стали: 1) створення текстових та відео-інструкцій користування платформою та сервісами G Suite for Education; 2) проведення навчання (тренінгів та майстер-класів); 3) обмін досвідом між викладачами, які вже користувались сервісами G Suite for Education у весняному семестрі 2019/2020 навчального року.

Маємо вказати на те, що студенти є більш адаптованими та інтуїтивно швидше розбираються з усіма сервісами для дистанційного навчання, проте і для них також було створено відповідні інструкції.

Необхідною умовою для проведення дистанційних занять є наявність інтернету та відповідного технічного обладнання (комп'ютер з мікрофоном та колонками, або лептоп). Згідно даних локального університетського моніторингу і статистики, студенти збільшого користуються своїми смартфонами, бо додатки Google Classroom та Google Meet доступні в Google Play Market та App Store. Наразі в МНТУ створено понад 1200 облікових записів та 350 Google класів. Викладачі та студенти МНТУ достатньо

оперативно адаптувалися до використання сервісів G Suite for Education через їх зручність, доступність, простоту та мобільність.

З огляду на продовження карантинних обмежень та унеможливлення освітнього процесу в МНТУ у традиційному форматі, Університет з 1 вересня 2020 року запровадив для студентів денної форми змішану форму навчання, яка передбачає як традиційне (в аудиторіях), так і дистанційне навчання з використанням сервісів G Suite for Education, а також дистанційним режим навчання для студентів заочної форми навчання.

Маємо надію, що виклики, які постали перед університетською громадою у зв'язку з глобальною пандемією, згуртують колектив МНТУ у досягнення спільної мети – забезпечення якості вищої освіти шляхом вироблення адміністрацією МНТУ оптимальної інноваційної стратегії організації освітнього процесу у карантинних реаліях, підвищення рівня медіаграмотності та професійного вдосконалення науково-педагогічних працівників, диверсифікації форм і методів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти задля отримання необхідних компетентностей, затребуваних сьогодні на ринку праці.

Використані джерела та література:

1. The Report by Class Central. By the Numbers: MOOCs in 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.classcentral.com/report/mooc-stats-2019>. – Назва з екрана.
2. Reich, J. and Ruipérez-Valiente, J. A. (2019). The MOOC Pivot. Science 363(6423), pages 130–131 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://science.sciencemag.org/content/363/6423/130>. – Назва з екрана.

*Лавриненко Сергій Іванович,
кандидат географічних наук, доцент,
ректор Полтавського інституту бізнесу
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Полтава)*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Еволюція інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація суспільства, зміна способів розповсюдження та застосування інформації значно впливають на процес навчання. Глобальні процеси, що відбуваються у сучасному світі, стають каталізатором трансформації традиційної освітньої системи. Діяльність більшості освітніх установ реорганізується згідно з розвитком і застосуванням інформаційних технологій у поширенні знань, що є одним із головних завдань удосконалення системи освіти у XXI столітті. Одним із сучасних засобів здійснення навчального процесу на основі інформаційно-комунікаційних технологій є дистанційна освіта.

Дистанційна система навчання знаходиться у центрі уваги наукових кіл, і сучасні тенденції вказують на подальшу активізацію досліджень у цій сфері. Питаннями впровадження і застосування інформаційно-комунікаційних технологій в системі вищої освіти займається велика кількість науковців, зокрема: С. Архангельський, С. Гончаренко, Є. Полот, Л. Виготський, Г. Костюк, Н. Тализіна й інші. Питанням розвитку системи дистанційної освіти присвячені дослідження Б. Ананьєва, Г. Балла, С. Батишева, М. Данилова, О. Кірсанова, І. Огороднікова, О. Пехоти, П. Сікорського, І. Харламова та інших, у яких, зокрема, здійснено аналіз процесу індивідуалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Декілька останніх десятиліть відбувається формування єдиного освітнього простору та світового ринку освітніх послуг. Європейські країни роблять послідовні кроки задля досягнення цієї мети. Найбільш визначальним кроком у цьому напрямку стала перша зустріч європейських міністрів 1999 року в Болоньї. Під час цієї зустрічі було прийнято спільну

декларацію, де було визначено головні завдання й принципи створення єдиного європейського простору вищої освіти [1]. Нині до Болонського процесу приєдналося 48 країн, серед яких є і Україна. Головною передумовою приєднання України до єдиного європейського освітнього простору було використання кредитно-модульної системи в навчальному процесі, що передбачає підсилення значення самостійної роботи студентів. Ефективне розв'язання зазначених проблем стало можливим завдяки впровадженню системи дистанційного навчання, в основу якого покладені сучасні педагогічні, інформаційні, комп'ютерні й телекомунікаційні технології [2].

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначається, що інформатизація професійно-технічної освіти, формування й упровадження інформаційного освітнього середовища, розробка нових педагогічних програмних засобів, впровадження систем дистанційної освіти й забезпечення загального доступу до міжнародних інформаційних ресурсів є важливою умовою модернізації освітньої галузі [3]. Дистанційне навчання – це розгалужена система передачі знань на відстані з використанням інноваційних засобів та технологій, що сприяє отриманню студентами необхідної інформації для використання у практичній діяльності [4]. Сучасні комп'ютерні технології дають можливість передавати знання і відкривати доступ до будь-якої інформації, необхідної для навчання, ще ефективніше, ніж звичні нам, традиційні засоби навчання. Експериментально підтверджено і той факт, що структура та якість дистанційних навчальних курсів, як і якість самого викладання, також частіше дають кращі результати, ніж при традиційному навчанні. Інтерактивні складові комп'ютерних програм дозволяють встановити й навіть покращити зворотний зв'язок у процесі навчання, а також забезпечити діалог між учасниками навчального процесу легше, ніж це можна зробити у більшості випадків при традиційному навчанні [5].

Порівняно із зарубіжними моделями, українська дистанційна освіта є більш наближеною до вітчизняного споживача та більш демократичною. Вона вдало поєднує в собі змішані технології відкритої освіти (кейс-технологію, TV-технологію та мережеві технології) і стає доступною широким масам населення. Дистанційна освіта уможливує здійснення навчання у той час, коли буде зручно студентові, в такому темпі, який він сам обере (в межах термінів проведення тих чи інших дистанційних курсів), й у тому місці, де в конкретний час він перебуватиме. Таким чином, до числа потенційних студентів дистанційних курсів можуть належати й ті, хто не може відвідувати традиційні заняття у зв'язку з частими відрядженнями; до них належать і військовослужбовці, жінки, які перебувають в декретній відпустці, люди із фізичними вадами, всі ті, хто змушений поєднувати навчання з роботою, а також співробітники, які в той чи інший час підвищують кваліфікацію [6].

Система дистанційної освіти відповідає цілям та змістові традиційної системи освіти, однак у її системі форма представлення навчального матеріалу, як і форми взаємодії учасників освітнього процесу мають суттєві відмінності. Принципи організації навчального процесу в рамках дистанційної освіти (зокрема, науковості, системності та систематичності викладу, активності учасників, розвивального навчання, наочності, індивідуалізації тощо) мають схожі риси із традиційним навчанням, однак їх реалізація є специфічною [7].

Серед основних позитивних рис дистанційної освіти варто виділити:

- інтерактивність навчального процесу: інтерактивні можливості уможливають налагодження й стимулювання зворотного зв'язку, забезпечення діалогу та постійної підтримки студента;
- гнучкість навчання студентів, що реалізується у виборі навчального закладу, місця та часу навчання [8];

- модульний принцип, який дозволяє із сукупності окремих курсів-модулів скласти єдину навчальну програму, що відповідатиме освітнім потребам студентів;
- індивідуалізація навчання, яка дозволяє реалізувати для студента індивідуальну навчальну програму й індивідуальний навчальний план;
- впровадження в навчальний процес інноваційних інформаційних технологій, що сприяють входженню студента до світового інформаційного простору, що забезпечує технологічність навчання;
- інформаційна забезпеченість дистанційного навчання характеризується тим, що студенти мають доступ до набору усіх необхідних навчальних матеріалів у сучасному електронному вигляді безпосередньо з серверу вищого навчального закладу, де вони навчаються, інших ВНЗ та Інтернет-ресурсів [9].
- якість дистанційного навчання має бути високого рівня й не поступатися якості традиційної форми навчання, що стає можливим завдяки використанню дидактичних засобів навчання, розроблених кращими викладачами, та найсучасніших навчально-методичних матеріалів;
- паралельність дистанційного навчання – воно здійснюється одночасно з професійною діяльністю або з навчанням за іншим напрямом підготовки, тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності. Також з'являється можливість одночасного навчання в українському та зарубіжному ВНЗ [10];
- відкритість і об'єктивність оцінки знань студентів, її незалежність від викладача, оскільки використовуються сучасні комп'ютерні технології і відповідні програми виставлення оцінок за шкалою ЄКТС;
- висока самоорганізація студентів, при якій підвищується творчий і інтелектуальний потенціал, прагнення до здобуття знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і опанування новітніми інформаційними технологіями [11].

Незважаючи на велику кількість переваг, слід враховувати і недоліки, які, безумовно, присутні в системі дистанційної освіти. Основні проблеми організації дистанційної форми навчання, на мій погляд, криються в наступному:

- людський фактор відіграє важливу роль в процесі навчання, тому що викладач, при безпосередньому контакті з студентом, може передавати і прищеплювати певний ряд навичок, а при дистанційній освіті він повністю або частково зникає;

- за деякими спеціальностями навчатися дистанційно неможливо, оскільки деякі дисципліни припускають наявність складних лабораторних практикумів, які проводяться під контролем викладача;

- відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями у багатьох викладачів та опір професорсько-викладацького складу впровадженню сучасних технологій;

- контроль за наявністю знань в студентів; проблема оцінки якості наданих освітніх послуг; проблематичність об'єктивної оцінки знань студента; немає повної гарантії, що студент навчається самостійно; частковим вирішенням цієї проблеми є контроль в режимі on-line, або використання технологій змішаного навчання;

- неузгодженість в нормативно-правовому забезпеченні, в стандартизації, в економічних і фінансових питаннях, в оцінках якості дистанційної освіти [12];

- надмірний бюрократизм дистанційного навчання;

- відсутність у потенційних студентів, що проживають у сільських населених пунктах, відповідного технічного оснащення та можливості доступу до мережі Інтернет;

Проблеми розвитку і впровадження дистанційного навчання в Україні, розкриті в даній статті, охоплюють далеко не повний їх перелік. Кожна з розглянутих проблем, і тим більше методи їх вирішення, вимагають

глибокого і всебічного вивчення і можуть бути основою подальшого дослідження розвитку і аналізу впровадження дистанційної освіти. Динамічно змінюється й освітня парадигма. Дедалі більше уваги відводиться методам активного пізнання, дистанційним навчальним програмам та самоосвіті студентів.

Використані джерела та література:

1. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / уклад. В. П. Бех, Ю. Л. Маліновський; за ред. акад. В. П. Андрущенко. – Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 221 с.
2. Богданова Н. Проблема інформатизації і соціалізації освіти / Н. Богданова // Вища освіта України. – 2009. – № 2. – С. 83–89.
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрана.
4. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності [Електронний ресурс] // Освітній портал. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/30.html/>. – Назва з екрана.
5. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. вузов / И. М. Ибрагимов. – М.: Академия, 2005. – 336 с.
6. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали травень-грудень 2004 р.) / упоряд.: Степко М. Ф., Болубаш Я. Я., Шинкарук В. Д. та ін.; за ред. Кременя В. Г. – Київ; Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – Ч. 2. – 202 с.
7. <http://www.osvita.org.ua/distance/>
8. Ясулайтіс В. А. Дистанційне навчання: метод. реком. / В. А. Ясулайтіс. – Київ: МАУП, 2005. – 72 с.
9. Хассон В. Дж. Критерії якості дистанційної освіти / В. Дж. Хассон, Е. К. Вотермен // Вища освіта. – 2004. – № 1. – С. 92–99.
10. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – Київ, 2007. – 144 с.
11. Ясулайтіс В. А. Дистанційне навчання: метод. реком. / В. А. Ясулайтіс. – Київ: МАУП, 2005. – 72 с.
12. Васюк О. Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти / О. Васюк // Вісн. Книж. палати України. – 2011. – № 2. – С. 30–32.

*Лісовська Мирослава Миколаївна,
кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних
відносин та міжнародного права Факультету права та міжнародних
відносин Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА ЯК БРЕНД УНІВЕРСИТЕТУ (НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»)

Питання корпоративної культури як складного та багатогранного явища набуває особливої ваги, з огляду на розвиток ринкових відносин, посилення конкуренції між суб'єктами господарської діяльності. Як інтегруюча характеристика корпоративна культура ВНЗ акумулює усі його особливості: поведінкові та системні і дає змогу відповісти на питання «які ми?», «як ми працюємо?», «що відрізняє нас від конкурентів?». Системний аналіз дає можливість розглянути корпоративну культуру як важливу складову у просуванні бренду університету.

Проблематикою корпоративної культури вищих навчальних закладів займалися такі науковці: К. Гнезділова, Г. Дмитренко, В. Кравченко, Ф. Котлер, В. Кубко, В. Парсяк, М. Портер, Г. Хаєт, Е. Шейн та ін.

Під корпоративною культурою вищого навчального закладу слід розуміти усвідомлене застосування у власній професійній діяльності сукупності корпоративних цілей вищого навчального закладу, корпоративних цінностей і норм професійної групи, які приймає і поділяє викладач, які регулюють його взаємини з представниками інших соціальних груп, що задіяні в роботі вищого навчального закладу, та прагнення сприяти розвитку позитивного іміджу вищого навчального закладу [1].

За класифікацією Е. Шейна корпоративну культуру слід розглядати як таку, що реалізується на трьох основних рівнях:

зовнішній або поверховий, що включає видимі об'єкти: унікальний фірмовий стиль, символи, організаційні церемонії, – тобто все, що можна

відчувати і сприймати через органи чуття людини (зір, слух, відчуття смаку і запаху, дотик);

базовий становить основу для норм і форм поведінки, які поділяють і декларують засновники, працівники, це ключова ланка, яка формує єдність поглядів і дій всіх співробітників. Ідеться, насамперед, про місію компанії, її кодекс, цінності;

внутрішній – включає незадекларовані правила, які регулюють відносини співробітників компанії як між собою, так і з зовнішнім світом [2].

Київський університет імені Бориса Грінченка позиціонує себе як сучасний відкритий освітньо-науковий, полікультурний, інформаційний простір. У відповідності до законодавства України, загальнолюдських цінностей, корпоративних принципів поведінки та управління, Статуту, інших нормативних документів, корпоративна культура Університету деталізована у відповідних документах: Кодексі корпоративної культури, Декларації про академічну доброчесність, Маніфесті лідерства як служіння, Рекомендаціях використання фірмового стилю. Корпоративну ідентичність Університету визначає фірмовий стиль, складовими якого є логотип, фірмова кольорова палітра (бірюзовий колір), гімн та фірмові шрифтові гарнітури.

В основу корпоративної культури Київського університету імені Бориса Грінченка покладено принцип лідерського служіння. Цей тип лідерства концентрується на особистісному зростанні та добробуті людей і спільнот, з якими спілкується лідер. В той час, як традиційне лідерство передбачає одну людину на вершині владної піраміди, лідери-служителі розділяють владу, намагаються вирішити проблеми інших та допомагають людям рости, розвиватися та показувати найкращі результати [3].

У корпоративному кодексі Університету наголошується на постійному саморозвитку і сомовдосконаленні кожного представника університетського колективу, що спрямовані як на особистісну реалізацію, так і на закріплення престижу Університету як сучасної прогресивної освітньонаукової корпорації [4]. Університет всіляко сприяє особистісному зростанню

студентів через проведення різноманітних позанавчальних заходів – семінарів, майстер-класів, зустрічей із видатними особистостями, функціонування університетського самоврядування, клубів та гуртків (наприклад, студенти, які навчаються за освітньою програмою «Регіональні студії», є членами наукового товариства, організаторами й учасниками дебатного клубу).

Університетські традиції є ще однією важливою складовою корпоративної культури. Серед загальноуніверситетських свят – урочиста посвята у студенти, святкування Дня Університету та Дня народження Бориса Грінченка, вручення Диплома Університету. Доброю традицією студентів, які навчаються за освітньою програмою «Регіональні студії», є проведення Дипломатичного вечора, приуроченого до Дня працівника дипломатичної служби. Окрім того, учасники освітнього процесу носять елементи корпоративної атрибутики в День Університету, під час проведення конференцій, засідань Вченої ради, науково-методичних семінарів, вручення дипломів, посвяти у студенти. А у День державного прапора України, День незалежності України, День народження Тараса Шевченка та День пам'яті Бориса Грінченка – елементи національного одягу.

Формування корпоративної культури у студентів відбувається через такі форми діяльності:

- складові програм для розвитку та навчального процесу;
- виробнича практика;
- комплекс специфічних заходів, що спрямовані на формування корпоративної компетентності студентів [5].

Студенти отримують не лише знання з обраної ними спеціальності, але й формують власний світогляд, систему цінностей та особисту місію. З цією метою в Університеті проводяться тренінги, майстер-класи. Окрім цього, в освітню програму підготовки бакалаврів, які навчаються за освітньою програмою «Регіональні студії» внесені навчальні модулі «Лідерство служіння» та «Я – студент». Також було попередньо розроблено та

апробовано в освітньому процесі навчальні посібники та робочі зошити із зазначених навчальних дисциплін. Ці дисципліни орієнтовані на поглиблення особистісної культури – культуру почуттів, мислення, пам'яті, уваги. Модулі навчальних дисциплін викладаються у першому семестрі і мають за мету – сприяти адаптації першокурсників до нових умов здобуття освіти.

Таким чином, корпоративна культура Київського університету імені Бориса Грінченка виступає потужним інструментом для досягнення стратегічних цілей, важливим чинником його успішної діяльності, підвищення конкурентоспроможності, впізнаваності.

Використані джерела та література:

1. Гнезділова К. М. Формування корпоративної культури і соціальної зрілості майбутнього педагога [Електронний ресурс] / К. М. Гнезділова // Наук. вісн. Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2018. – № 4 (123). – С. 2–23. – Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3933/1/Kira%20Gnezdilova.pdf>. – Назва з екрана.
2. Дяків О. П. Основні складові формування корпоративної культури в організації [Електронний ресурс] / О. П. Дяків // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. – Київ: КНЕУ, 2010. – Спец. вип.: Соціально-трудові відносини: теорія та практика: у 3 т. Т. 3. – С. 94–100. – Режим доступу: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/2990/Dyakiv.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. – Назва з екрана.
3. Офіційний сайт Київського університету імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/korporatyvna-kultura-universytetu/1535-korporatyvna-kultura-universytetu.html>. – Назва з екрана.
4. Кодекс корпоративної культури Київського університету імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/documenty/rozdil_1/kodeks_korp_kultury. – Назва з екрана.
5. Парсяк В. Н. Корпоративна культура вищих навчальних закладів: сутність і складові / В. Н. Парсяк // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 97–104.

*Чікарькова Марія Юріївна, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри культурології, релігієзнавства та теології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці)*

ДИГІТАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Нині багато говориться про цифрове навчання та його переваги – адже в умовах пандемії COVID-19 ця проблема стала гостроактуальною у сфері освіти. Найчастіше зупиняються на перевагах, які дають цифрові технології, але ситуація продемонструвала також серйозні проблеми, що виникли у цій дідині. Нашою метою і буде розгляд конкретних проблем, ризиків і викликів, пов'язаних з дигіталізацією навчального процесу в Україні.

Почнемо з того, що повний перевід навчання у дистанційний формат під час пандемії COVID-19 виявився серйозним викликом не лише для України, але й для всього світу. Він загострив й оголив ті проблеми, які вже давно імпліцитно існували у системі освіти. Окреслимо основні з них.

Надзвичайно актуалізувалася проблема цифрової нерівності: рівень розвитку до цифрових технологій у різних країнах (і навіть у різних верств населення або регіонах в межах однієї країни) може досить сильно різнитися. Ми не зупиняємося на таких очевидних речах, як відсутність доступу до Інтернету (особливо у сільській місцевості) чи відсутність необхідного обладнання (ноутбуку або сучасного смартфона чи планшету). Проблеми виявилися значно більш всеохоплюючими та багатоаспектними.

Проблема цифрової нерівності тісно пов'язана з проблемою цифрової грамотності. З'ясувалося, що студенти, котрі є «цифровими аборигенами» і нерідко «живуть онлайн», часто не знають, як використовувати Мережу для навчання, так само, як і не готові психологічно брати на себе відповідальність за створення власного графіку навчальної діяльності, що передбачає високу ступінь зібраності та вмотивованості. І ознайомити їх з технологіями, що можуть бути використані для навчання, – це завдання викладача: «Вони потребують бути навченим цим технологіям як люди,

народжені у спільноті, потребують бути навченими, як розмовляти мовою або використовувати інструменти та знаряддя, що доступні у спільноті» [5, р. 1066].

Не менше, а подекуди й більш складною постала проблема цифрової грамотності перед викладачами, більшість з яких у силу віку є «цифровими іммігрантами», і лише доволі невеликий відсоток серед них виявився здатним швидко опанувати нові технології й водночас одразу ж на їхній основі розробляти освітній продукт.

Очевидно, що «цифрові іммігранти» можуть мати різний рівень обізнаності щодо онлайн-технологій, але для кожного з них ситуація миттєвого переведення викладання в онлайн-формат виявилася викликом. Я. Валек і П. Сладек подають наступну класифікацію «цифрових іммігрантів»:

- «захоплені» (в оригіналі – «keen»): добре орієнтуються у цифрових технологіях та активно інтегрують їх у своє життя;
- «гнучкі» (flexible): достатньо орієнтуються в цифровій сфері та частково «впускають» її у своє життя, але потребують додаткового часу та допомоги в опануванні цифрових навичок;
- «невідрегульовані» (неузгоджені – maladjusted): відторгають цифрові технології взагалі [6, р. 1867].

Очевидно, що найбільше проблем виникло у третьої категорії, яка в умовах традиційного навчання могла обходитися без цифрового контенту, але і перша категорія теж змушена була швидко адаптуватися до нових умов: адже одна справа – вміти зробити пост у Facebook і завантажити відео на YouTube й інша – створювати цифровий контент з дисциплін, які викладаєш. Утім, цифрова грамотність передбачає не лише вміння правильно використовувати цифрові інструменти та аналізувати цифрову інформацію, але й конструювати нове знання за допомогою цифрових ресурсів [4, р. 135]. Нам здається правильною наступна позиція: викладач цифрової ери повинен бути націлений не на відтворення, а на створення. «Новий вчитель скоріше

буде розробником навчального середовища для залучення студентів, ніж тим, хто відтворює підручник» [3, р. 204].

Ще одна проблема для України, пов'язана з цифровою нерівністю, – це відсутність послідовності та кросплатформовості. І. Лопушинський має рацію, коли серед основних проблем дигіталізації української освіти відзначає насамперед відсутність комплексного підходу та чіткої стратегії, що охоплювали би усі сегменти освіти [2]. Ми, за дуже невеликими винятками, зрідка використовували онлайн-технології при викладанні навчальних дисциплін, безпосередньо не пов'язаних з комп'ютерними технологіями. Наслідком цього стало те, що тепер, у цих нових умовах, прийшлося «споживати» продукти культури більш розвинених країн. А це, у свою чергу, вимагає ще інших компетенцій – як мінімум – знання іноземної мови: адже більшість відомих і популярних онлайн-платформ для навчання – англійськомовні. Відповідно, на недостатню цифрову грамотність накладається ще відсутність потрібної лінгвістичної компетенції.

Наступна проблема, з якою стикнулися навчальні заклади – відсутність (недостатність) україномовного контенту. Це проблема насамперед вишів, оскільки шкільні програми уніфікованіші, і тому тут матеріалу значно більше. У вишах же готують спеціалістів різного профілю, та й навчальні плани навіть у межах однієї спеціальності можуть суттєво різнитися. Отже, викладач найчастіше змушений формувати контент самостійно. Звісно, майже з будь-якої дисципліни можна знайти адекватний англійськомовний контент, але це повертає нас, по-перше, до проблеми лінгвістичної компетенції, а по-друге, цей контент часто є платним. Під час пандемії багато платформ зробили доступ до своїх курсів безкоштовним – як, наприклад, Coursera, але знову ж таки – у силу переважного використання англійської мови – вони можуть використовуватися дуже небагато. Крім того, програми цих курсів очевидно не співпадають з програмами навчальних закладів, а отже, це може виступати лише допоміжним інструментом, і то не завжди.

Черговий «підводний камінь» цифрового навчання – змішування понять «інформація» та «знання», на що вказує А. Вербицький: «інформація – це семіотична, знакова система, носій значень (знаки мови, тексти, звуки мови тощо), а знання – підструктура особистості, щось суб'єктивне, особистісні смисли, які часто бувають різними для різних людей, що сприймають одну й ту само інформацію» [1]. Відповідно, комп'ютер без проблем може передавати інформацію, але будь-який викладач знає, що неможливо двічі прочитати один і той само курс цілковито ідентично: адже враховується рівень знань конкретних студентів, їхня вмотивованість, особисті психологічні якості тощо; та й сам викладач, якщо він не зупинився у своєму розвитку, може міняти в своєму викладі матеріалу й концепцію, й акценти. Саме це дозволяє переводити стандартизовану інформацію в індивідуалізоване знання. Комп'ютер же усіх цих можливостей не надає – він не здатний перетворювати значення у смисли.

Одним з наслідків того, про що йшлося вище, є також, з нашої позиції, і те, що дигіталізоване навчання спрямоване насамперед на запам'ятовування та відтворення, а не на осмислення й критичне сприйняття. Звісно, можна говорити про те, що дискусійний формат наявний на різного роду форумах, обмінах оцінюваннями тощо, але все ж таки це аж ніяк не може замінити повноцінну академічну дискусію. Це несе з собою особливо важкі втрати для гуманітарних дисциплін.

Конкретний досвід впровадження дигіталізації у навчання розвіяв також міф про нібито повну імерсивність (зануреність) у навчальний процес і переваги індивідуалізованого навчання, якщо воно здійснюється за допомогою онлайн-технологій. Імерсивність виявилася доволі умовною – «цифрові цікавинки» у великій кількості швидко набридають, а використання різними викладачами різних онлайн-платформ і методів роботи – втомлює й виснажує. Щодо індивідуалізації, то тут теж виявилось не все так просто. Так, це правда, що студент може дивитися цифровий контент у будь-який зручний для нього час та проходити матеріал у зручному темпі, але ми вже

писали вище про те, що це потребує значної зібраності та вмотивованості. І, на наш погляд, це скоріше імітує індивідуалізацію навчання, аніж дійсно враховує особливості конкретного студента. Адже, наприклад, комп'ютер може порахувати результати тестів, але не здатний пояснити, у чому тестований помилявся. Так само комп'ютер не здатний відповісти на питання, які виникають у ході навчання, тощо. Не кажучи вже про такий очевидний факт, що викладач підтримує інтерес до навчання, мотивує, адаптує матеріал до рівня конкретного студента.

В українських реаліях дигіталізація в умовах пандемії призвела до надзвичайного перевиснаження та професійного вигорання у викладачів. Мало того, що вони опановували цифрові навички, водночас створюючи контент зі свого курсу (про що вже йшлося), але також вони змушені були виконувати функції технічної підтримки – адже студентів, наприклад, потрібно було навчити користуватися тим само Moodle і розв'язувати проблеми, які виникали з його використанням протягом навчання.

Звісно, це далеко неповний виклад тих проблем і викликів, які принесла з собою повна цифровізація навчання. Нині очевидне одне: дигіталізація навчання є неухильною та невідворотною. А ось наскільки ефективною вона виявиться у наших реаліях і чи не перетвориться на чергову імітацію інноваційності – покаже лише час.

Використані джерела та література:

1. Вербицкий А. А. Цифровое обучение: проблемы, риски и перспективы [Електронний ресурс] / А. А. Вербицкий // Homo cyberus. – 2019. – № 1 (16). – Режим доступу: http://journal.homocyberus.ru/Verbitskiy_AA_1_2019. – Назва з екрана.
2. Лопушинський І. П. «Цифровізація» освіти в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні / І. П. Лопушинський // Пед. альм. – 2018. – Вип. 37. – С. 46–55.
3. Kalantzis M., Cope B. The Teacher as Designer: Pedagogy in the New Media Age // E-Learning and Digital Media. 2010. – Vol. 7, № 3. – P. 200–222.
4. Martin A. DigEuLit – a European Framework for Digital Literacy: a Progress Report // Journal of ELiteracy. – 2005. – № 2. – P. 130–136.
5. Ng W. Can we teach digital natives digital literacy? // Computers @ Education. – 2012. – № 59. – P. 1066–1078.
6. Valek J., Sladek P. Immersed into Digital World: Learning and Students' Perception / Valek J., Sladek P. // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2012. – № 69. – P. 1866–1870.

**Секція III. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ**

*Mg.soc. Mironova Julija, Program Director,
ISMA University of Applied Sciences.
Co-authors: Viktoriia Riashchenko, Dr.oec. prof.,
ISMA University of Applied Sciences,
Dehtjare Jevgenija, Dr.oec., as.prof.,
ISMA University of Applied Sciences,
Djakona Valentina, Dr.admin., as.prof.,
ISMA University of Applied Sciences
(Riga, Latvia)*

**ANALYSIS OF THE COMPETITIVENESS OF THE PROPOSED
ACADEMIC BACHELOR PROGRAM “HOSPITALITY MANAGEMENT”
ON LATVIAN MARKET**

The scientific research objective is to analyze the competitiveness and need for the industry of the new proposed program “Hospitality Management” of ISMA University of Applied Science

The research problem is to evaluate the competitiveness of the new proposed program “Hospitality Management” of the ISMA University of Applied Science to prove its competitiveness, as well as provide evidence for the need of the program for the Hospitality Industry.

The aim of the research is to analyze and evaluate the competitiveness of the new proposed program “Hospitality Industry” of ISMA University of Applied Science with the method of comparison of two programs from the EU Universities - Klaipeda University – program name “Recreational and Tourism” and Malaga University, program name - “Grado en Turismo”, as well as to identify needs of the Industry. As a result, it is planned to implement research findings into the program to highlight its strengths, as well as define weaknesses with a opportunity to minimize them based on the information gained.

Present findings help to improve the competitiveness of the program, as well as identifies strengths and weaknesses of the program. The proposed program “Hospitality Management” is developed with 2 directions– SPA Management and OnBoard (Cruise) Management. The development of the new program is crucial for the preparation of new professionals in the hospitality industry in Latvia. The research will highlight the main needs of the industry and prove the need for the new program.

For the research two Hospitality programs of the EU universities were chosen – Klaipeda University “Recreational and Tourism” and Malaga University – “Grado en Turismo”, in order to compare and analyze strengths of the new program with existing and well-performanced programs. Programs were chosen based on the following criteria: both universities perform similar programs and have resembling target audience.

Firstly, all courses were compared and analyzed. Research highlighted main strengths of the program:

- All crucial theoretical courses (For example Financial Management, Economics of Tourism Industry, Accounting and Taxes, Tourism Basics, etc.) are grouped as a base for the qualitative delivery of the knowledge to the students. The base of the theoretical courses is grouped in the specific way, where each following course complements the previous one, with a goal to strengthen the knowledge gained from the previous course and deepens the knowledge and understanding of the delivered subject.

- Specialization courses like Basics of Nutrition, Wellness Industry Service Management, SPA therapy, etc. are strongly based on the main trends and researches of the industry. Program developers strongly believe that in a globalization world it is crucial to develop new skills and broaden the horizons of knowledge with different approaches included in the program.

- Research show that all the compared universities shows a strong academic research base, so it can be concluded that programs have a strong

academic background, which means that the program prepares strong specialists with critical thinking and system approach.

– The program includes essential for the Hospitality Industry courses, fulfilled with theoretical and practical knowledge of the industry. As courses are developed taking in the account needs of the industry it can be concluded that future graduates will have not only knowledge, crucial needed for the industry, but also skills for a successful and long lasting-career in the Hospitality Industry, where the strong need of the new professionals is concluded.

– Based on the analysis of the content of the program, it can be concluded that program provides an opportunity for students to continue their studies in the EU Universities for further degrees, as it has a strong base of the essential subjects, without leaving gaps with the uncovered courses, which could lead to the worse understanding of functions of the Hospitality Industry and lower understanding of the similar courses in the another University. Furthermore, a similar credit points system allows students to study via Erasmus programs, broaden their horizons, gain new knowledge and opportunities in order to have strong professional and academic skills, and prove themselves in the industry as persuasive specialists.

– The program is giving a huge variety of courses of choice (C block) with provides a better understanding of the desired fields of the student in the Hospitality Industry. As there are other successful programs in the Institute, it is possible to combine courses of choice in a way every student can get full insights into the connected to the Hospitality Industry fields, as a Business, Entertainment, etc. A strong base of the existing programs provides a marvel opportunity for students to enlarge their vision of their future career.

– All courses of the New Program are related to the Hospitality Industry in order to provide a full understanding of the functions of the industry. It is based on the theoretical knowledge and aspects of the business at the beginning, to provide a better understanding of the eventual courses of the Hospitality Industry,

in order to give feasibility of students for a full understanding of the processes of Industry.

Secondly, as it was already mentioned, the program was developed with the participation of the professionals from the Hospitality Industry. The meeting with the General Managers of the Hotels and SPA Managers was organized to highlight the main trends of the industry, as well as to evaluate the need of the new program. Julija Zagunova, General Manager of the Sherlock Art Hotel in Riga, as a general representative of the industry presented general findings of the industry's needs. Inna Borsca, SPA Manager as a general representative of the SPA industry presented general findings of the need of SPA Industry.

The main conclusions were based on the strong need of the new professionals with knowledge and understanding of all processes of Industry, as well as critical thinking and a modern approach to the studies and career. Representatives of the industry strongly stated the need for the new, modern and on the competencies-based program, in order to provide graduates for the Industry. Also, it was stated that the approach, which is used into the plan of the courses would provide a better understanding of the processes in the Industry, as well as strengthen the knowledge gained during the studies. All conclusions of the experts were used as additions to the existing plan of the program in order to prepare it as an actual for the Industry.

Conclusion

The analysis was needed as evidence to prove the high potential of the new program, based on which it can be concluded, that program is developed based on the qualitative research and covers all the academic and practical findings, needed for Hospitality Industry. The program can be considered as highly competitive not only in Latvia but also within the EU. Furthermore, it can be concluded that program is crucially needed for the Hospitality Industry as a strong base for graduate, what would allow them to start a successful career in the Hospitality Industry, as well as to continue studies within the EU.

Research literature

1. Malaga University, <https://www.uma.es/grado-en-turismo>, [e-resource, 20.09.2020]
2. Klaipeda University, https://web.liemsis.lt/kuis/stp_report_ects.card_ml?p_stp_id=6436&p_year=2018&p_lang=EN&p_tinkl_kodas=B18AKD643, [e-resource – 20.09.2020]
3. Sherlock Art Hotel Riga, <https://sherlock.lv/ru/home-3/>, [e-resource – 25.09.2020]

*Бессонова Марина Миколаївна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РАМКАХ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН» (НА ПРИКЛАДІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»)»

4 серпня 2020 р. наказом МОН України № 1002 був затверджений Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [1]. У Стандарті окреслені усі обов'язкові компоненти, які визначатимуть навчання студентів за спеціальністю 291, а саме: об'єкти вивчення та цілі навчання, теоретичний зміст предметної області, методи, методики та технології, інструменти та обладнання, академічні права випускників, форми атестації здобувачів, вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти тощо [1, с. 5-6, 9-10].

Новації щодо стандартів вищої освіти, які розробляються в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів, активно обговорюються в освітньому середовищі [2, с. 66-71]. За оцінкою колег, нововведення,

започатковані ще Законом про вищу освіту у 2014 р., спрямовані насамперед, на результати, а не на процеси навчання [2, с. 67]. У загальному вигляді результати навчання – це сукупність знань, умінь, навичок та інших компетентностей, набутих у процесі навчання. У посібнику з питань формулювань компетентностей та результатів навчання, що рекомендований проектом Єврокомісії *CoRe project* для здобувачів першого рівня вищої освіти, в узагальнюючому вигляді результати навчання формулюються як «здатність генерувати та передавати нові ідеї або генерувати інноваційні рішення відомих проблем чи ситуацій» [3, с. 48].

Головним, до чого прикута увага, це перелік компетентностей випускника, з-поміж яких інтегральна, загальні та спеціальні (фахові) компетентності, та узгоджені з ними результати навчання [1, с. 6-9]. З-поміж визначених у новому Стандарті вищої освіти зі спеціальності 291 компетентностей міститься декілька, які ґрунтуються на вагомій теоретичній підготовці здобувачів вищої освіти. Так, інтегральна компетентність сфокусована на вміння застосувати теорії суспільних наук та спеціальні наукові методи дослідження проблем міжнародних відносин [1, с. 6].; одна зі спеціальних (фахових) компетентностей (СК3) спрямована на формування здатності оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях [1, с. 7]; результати навчання передбачають знання та розуміння стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики (РН01) та вміння досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів (РН09) [1, с. 8]. Крім того, у цілях навчання Стандарт визначає застосування відповідних теорій та методів задля здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері міжнародних відносин та

зовнішньої політики, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов [1, с. 5].

Означені складові професійної компетентності здобувачів освіти зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» забезпечує дисципліна «Теорія міжнародних відносин», яка відноситься до тих, які є обов'язковими. Ця дисципліна спрямована на вивчення основних понять науки про міжнародні відносини, теоретичних підходів та напрямів дослідження міжнародної політики, а також принципів функціонування, головних тенденцій і закономірностей розвитку міжнародних відносин. У процесі навчання здобувачі освіти знайомляться з формуванням цієї відносно молоді суспільної науки, її основною проблематикою, еволюцією політичної думки та виокремленням основних наукових шкіл та течій. З одного боку, ця навчальна дисципліна має здебільшого теоретичну спрямованість, бо сфокусована на ознайомленні здобувачів вищої освіти з сукупністю знань про природу, особливості та рушійні сили, стани та першопричини функціонування, етапи розвитку міжнародних відносин, що творять цілісну модель міжнародних процесів [4, с. 299]. З іншого боку, вона забезпечує можливість використання теоретичних знань для аналізу таких вимірів міжнародних відносин як причини збройних конфліктів; механізми та способи вирішення суперечок між націями; роль міжурядових організацій у забезпеченні безпеки; проблема становлення міжнародного порядку; місце держави та інших акторів у системі міжнародних відносин; перспективи розвитку взаємодій в умовах глобалізації; пріоритети та основні напрями зовнішньої політики держав тощо.

Варто відзначити, що «Теорія міжнародних відносин» це не просто дисципліна, яка забезпечує формування інтегральної, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, а й важлива інтегруюча дисципліна, яка пов'язує знання майбутніх фахівців з міжнародних відносин з такими галузями знань як історія, філософія, політологія, соціологія, психологія,

демографія, географія, економіка тощо. Знання основ теорій міжнародних відносин дозволяє усвідомити складність всієї сфери міжнародних відносин, сформулювати первісне уявлення про проблеми як самих міжнародних відносин, так і теорії міжнародних відносин як науки, яка їх вивчає.

У Київському університеті імені Бориса Грінченка «Теорія міжнародних відносин» викладається в рамках освітньо-професійних програм «Регіональні студії», «Суспільні комунікації» (спеціальність 291) [5; 6]. Формування професійної компетентності здобувачів в межах викладання цієї дисципліни передбачає формування здатності студентів застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності, пов'язаній з оцінкою і прогнозуванням економічних, культурних, соціальних подій та явищ, притаманних для сучасного світу та системи міжнародних відносин; формування цілісного уявлення про основні етапи розвитку теорії міжнародних відносин як науки; ознайомлення з понятійно-категоріальним апаратом; виявлення закономірностей і тенденцій міжнародних відносин; оволодіння методами вивчення міжнародних відносин; ознайомлення з основними теоретичними підходами (політичний реалізм, політичний ідеалізм, транснаціоналізм та ін.); формування знань про систему міжнародних відносин, середовище системи міжнародних відносин, учасників міжнародних відносин, їх цілі, засоби і стратегії; ознайомлення з поняттям національні інтереси держави, правові і моральні принципи регулювання міжнародних відносин; актори міжнародних відносин. Крім того, здобувачі мають добре володіти спеціалізованою термінологією, яка застосовується у теорії міжнародних відносин; розуміти основні процеси у міжнародних відносинах; вміти використовувати теоретичні підходи до аналізу сучасних міжнародних процесів та орієнтуватися в міжнародно-політичних процесах; критично осмислювати і аналізувати події сучасного міжнародного життя, спираючись на знання з теорії міжнародних відносин.

Первісне практичне застосування теоретичних знань з цієї дисципліни відбувається під час написання курсової роботи, а наприкінці навчання – і

бакалаврської роботи, коли здобувачі вищої освіти мають не просто презентувати великий фактичний матеріал, а й аналізувати його за допомогою різних підходів та методів, які пропонує теорія міжнародних відносин. Іншими формами застосування теоретичних знань є основи аналізу зовнішньої політики, інформаційно-аналітична виробнича практика тощо.

Використані джерела та література:

1. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Наказ МОН № 1002. 04.08.2020 [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>. – Назва з екрана.

2. Мурашко М. І. Нові освітні стандарти як основа реформування вищої освіти / Мурашко М. І., Назарко С. О. // Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток. – 2017. – № 1 (3). – С. 66–71.

3. A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes. Edited by Lokhoff J., Wegewijs B., Durkin K, etc. The Hague: Tuning Association, 2010. 96 p. URL: <http://core-project.eu/documents/Tuning%20G%20Formulating%20Degree%20PR4.pdf>

4. Основи теорії міжнародних відносин. Словник: навч. посіб. / М. П. Гетьманчук та ін. – Львів: Видав. Львів. політес., 2015. – 340 с.

5. Регіональні студії: Освітньо-професійна програма, спеціальність 291 [Електронний ресурс] / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/napryami-pidgotovki/bakalavr.html>. – Назва з екрана.

6. Суспільні комунікації: Освітньо-професійна програма, спеціальність 291 [Електронний ресурс] / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/napryami-pidgotovki/bakalavr.html>. – Назва з екрана.

*Борисенко Катерина Григорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та суспільно-гуманітарних наук
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема освіти – одна з найгостріших для нинішнього українського суспільства, адже за роки незалежності держава так і не спромоглася на більш-менш притомну освітню концепцію. Кожен новий уряд, кожен новий міністр намагалися перекроїти освіту під себе, згідно зі своїм баченням,

уявленню, вигодами й абсолютно не переймаючись тим, щоб довести до кінця започатковане раніше. Брак нормальної гуманітарної освіти спричиняє до невпинного зростання отого всеохоплюючого, всепоглинаючого хамства, котре, на жаль, є одним із маркерів сучасного українського суспільства. Брак математичної і природничої освіти в час високих технологій відкидає країну на маргінеси світового розвитку.

Хоча насправді ділити освіту на гуманітарну й технічну теж не видається правомірним – адже в принципі вони не протиставляються одна одній, а взаємодоповнюють. І не може вважатися освіченим математик, якщо він не вміє грамотно говорити й писати або не знає історії – так само, як і філолог, якщо він не має уявлення про найпрактичніші закони фізики чи не вміє рахувати.

Головне завдання гуманітарних дисциплін – навчити дитину самостійно мислити й уміти грамотно висловлювати свої думки, – бо саме це вміння робить людину вільною. Постійні втручання держави в царину гуманітаристики призвели до повного хаосу галузі. Мовна освіта, про яку так активно люблять подискутувати у нас, насправді відсутня в принципі, бо знати мову не означає «писати» без помилок – це вміння грамотно формулювати думки як усно, так і на письмі; це знати, що будь-яка мова – це живий організм, який постійно еволюціонує; що всі мови унікальні, тому не можна заганяти їх під певний шаблон, банально перекладаючи сталі вислови.

Освіта літературна має навчити школяра формувати своє ставлення до тої чи іншої події або персонажа, а не просто відтворювати думку, написану в підручнику.

Питання про вивчення літератури в нашій школі й коледжі завжди ставало предметом живої дискусії. Критерії добору творів були різноманітні (постать автора, ідеологія, моральність), але найменше зважалося власне на художню вартість текстів, хоча якраз останнє має бути визначальним у поцінуванні будь-яких митецьких явищ. Відтак шкільна система “вимагає” від літератури виховної функції, свідомо нехтуючи естетичною. І досягає при

цьому прямо протилежного ефекту. Бо вплив краси на людину значно сильніший, ніж занудне моралізаторство. До того ж, радянська школа прищепила погану звичку “обожнювати” автора і його твори. Від цього теж страждає література.

Здається, система освіти давно б мала позбутися привида отієї “радянської школи”, – але ж ні, вона продовжує функціонувати, періодично мутуючи, від чого набирає ще жахливіших конотацій. Твори «про партію» замінюються бездарними текстами «про Україну-калину»; вчитель надривно розповідає про нещасних селян, ще нещаснішу жіночу долю, а головне – найнещаснішу неньку-державу. Відтак на уроках української літератури часу на літературу не залишається. І це лише одна з низки серйозних проблем. Наприклад, у підручнику для 10 класу авторства В. Пахаренка та О. Авраменка подибуємо таке: *«Однією з причин того, що Україна деградує, "кайдашіє", є колоніальне ярмо, утрата волі, козацького духу»*. Таке твердження спотворює уявлення про повість І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» й відбиває будь-яке бажання читати твори української класичної літератури.

Інший приклад, уже з підручника для 11 класу: *«У вірші "Ніч... а човен – як срібний птах!" одним з художніх образів є:*

А. глибини

Б. журавлі

В. озера

Г. осока

Наймудрішою порою у вірші "Вчись у природи творчого спокою..." є

А. літо

Б. зима

В. весна

Г. осінь» , – такі завдання примітивізують поезію й унеможливають розмову про естетику тексту.

Тож, як бачимо, часто підручник, не допомагає розібратися в структурі тексту та його художній цінності, а нав'язує чийось тенденційну думку. Відтак у старших класах чи коледжі взагалі варто відмовитися від підручника, натомість урок/заняття має відбуватися у формі бесіди про текст. У такий спосіб в учнів/студентів буде формуватися уявлення про специфіку творення тексту, естетичний смак і вміння формулювати та обґрунтовувати власну думку.

На наш погляд, найперше треба зацентувати увагу старшокласника й студента коледжу (бо саме в цей період починається комплексне вивчення літератури) на тому, що він вивчає історію літератури, а в історії, як відомо, трапляється всяке, а не лише суцільний позитив. І, виходячи з цього, врешті-решт перестати боятися вказувати на недоліки тексту. Приміром, Панас Мирний і його роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Школа дотепер концентрує увагу на проблемах пореформеного села, а це якраз найслабше місце твору. Цікавою є психологія злочинця, введена в романі. І сам автор спочатку зосереджувався виключно на історії життя Чіпки. Врешті, варто пояснити, що змусило Панааса Мирного переробити свій текст. Відтак, необхідно визначитися, з тим, що варто називати терміном “класика”, себто “взірець”.

Також слід перестати прирівнювати наших письменників до “лику святих”. Варто показувати їх дітям живими людьми, котрі мали свої звички, симпатії, вади. Це нормально.

Також, і це напрочуд суттєво, треба виробити уявлення про українську літературу як про цілісний процес, а для цього необхідно визначитися з періодизацією і перестати поділяти її на “давнію” й “українську”.

Посутній момент, який відрізняє викладання української літератури в школі й фаховому коледжі, також полягає в тому, що студенти, на відміну від школярів, уже обачили себе в професії. Тож і літературні тексти могли б добиратися з урахуванням (звісно, де це можливо) професійних уподобань. Наприклад у І. Франка є ціла галерея образів адвокатів і судової системи, що

могло б зацікавити майбутніх юристів. Тож шкільна програма має містити варіативну складову.

Отже, проаналізувавши ситуацію з викладанням, можемо зазначити, що пріоритетним завданням предмету «Українська література» має стати формування в учня/студента навичок оцінювати естетичну складову, вміння розпізнавати засоби конструювання художнього тексту, а найголовніше – на основі літературного твору вміння обґрунтовувати власну думку та вести дискусію.

*Брайчевська Олена Андріївна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ» В ЦЕНТРІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ «ДИПЛОМАТИЧНО- ПРОТОКОЛЬНА СЛУЖБА»

Підготовка майбутніх фахівців в умовах сучасної конкуренції на ринку праці вимагає постійного моніторингу вимог до загальних та фахових компетентностей, які висувуються до випускників університетів з метою впровадження їх в освітній процес. Особливо це стосується майбутніх фахівців, які навчаються за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

7 червня 2018 р. Верховна Рада України прийняла нову редакцію Закону України «Про дипломатичну службу». Стаття 1 цього Закону визначає дипломатичну службу як державну службу особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном» [1].

Відповідно до Закону, призначення на посади дипломатичної служби відбувається виключно за результатами конкурсного відбору, крім визначених Законом випадків, коли призначення на дипломатичні посади здійснює Президент України. Закон також визначає спеціальні вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу. Це володіння відповідним рівнем професійних компетентностей, який визначається Міністерством закордонних справ України та володіння іноземними мовами в обсязі, необхідному для виконання посадових обов'язків. Нові вимоги до рівня професійної компетентності були розроблені Міністерством закордонних справ України і затверджені Наказом Міністерства закордонних справ від 18.09.2019 р. №425 [2]. Відповідно до них, при оголошенні конкурсу на зайняття дипломатичних посад різних категорій в центральному апараті МЗС та закордонних дипломатичних установах, формулюються вимоги, які висуваються до майбутніх учасників конкурсу.

Як показало вивчення компонент вимог до кандидатів на різні категорії посад в центральному апараті Міністерства закордонних справ та закордонних дипломатичних установах України, наскрізною компонентою в переліку професійних компетентностей, необхідних для виконання завдань у сфері діяльності органів дипломатичної служби, є знання форм і засобів дипломатичної комунікації, протокольного забезпечення дипломатичної діяльності та здатність використовувати їх у професійній діяльності [3].

В зв'язку з цим, в освітніх програмах «Регіональні студії» та «Суспільні комунікації», які реалізуються на Факультеті права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка, велика увага приділяється не тільки теоретичній складовій у формуванні професійних компетентностей, а й здатності до їх практичного засвоєння та застосування. Здійснюється це через практико-орієнтоване навчання, яке дозволяє моделювати предметний зміст фахової діяльності на практичних заняттях.

На кафедрі міжнародних відносин та міжнародного права Факультету права та міжнародних відносин створено центр компетентностей «Дипломатично-протокольна служба», де проводяться заняття з дисципліни «Основи дипломатії та дипломатичної служби»: «Дипломатичний протокол та етикет».

Метою діяльності центру є практичне засвоєння норм дипломатичного протоколу та етикету, використання їх у письмових та усних комунікаціях, під час організації протокольних заходів, дипломатичних переговорів, підготовки проектів дипломатичних документів та документів для державних установ та підприємств різних форм власності, які здійснюють міжнародну діяльність. Ще одним напрямком діяльності зазначеного центру є створення необхідного навчально-інформаційного середовища, яке дозволяє моделювати предметний зміст професійної діяльності.

На практичних заняттях з навчального модуля «Дипломатичний протокол та етикет» студенти, використовуючи теоретичні знання, отримані на лекційних і семінарських заняттях, готують проекти документів дипломатичного листування (вербальні ноти, особисті ноти, короткі інформаційні довідки про країну перебування диппредставництва, програми офіційних візитів глав іноземних держав, запрошення на дипломатичні прийоми, плани розсадки гостей та учасників переговорів за протокольним старшинством, кувертні картки, сценарії проведення дипломатичних прийомів, переговорів. В процесі підготовки цих документів студенти використовують базу даних міжнародно-правових актів, українських законодавчих і нормативних документів, що регулюють національні протокольні і церемоніальні норми.

Кожен студент створює власне портфоліо із виконаних ним навчальних проектів дипломатичних документів.

У формі ділових ігор студенти засвоюють етикетні правила розмови по телефону, поведінки на дипломатичному прийомі, в театрі, опері, на виставці, протокольні правила звертання до глав держав, урядів,

парламентів, посадовців міжнародних організацій, духовних осіб, монархів, діячів науки і культури.

Під час підготовки проектів програм візитів високих іноземних гостей в Україну, студенти використовують базу даних документальних відеоматеріалів про протокольні заходи: вручення вірчих грамот, церемоній, що супроводжують державні та офіційні візити перших осіб держав світу, організацію і проведення різних типів дипломатичних прийомів, національно-культурні особливості дипломатичного протоколу та етикету, порушення протокольних норм. Студенти також здійснюють пошук документальних відеоматеріалів для поповнення і оновлення бази даних.

На практичних заняттях, темою яких є організація дипломатичних переговорів, студенти засвоюють навички використання державної символіки України та держав світу, смарт-дошки, проектора, відеокамери, копіювальної техніки, столових наборів для сервірування столу на дипломатичних прийомах.

Складовою практичної роботи студентів у центрі «Дипломатично-протокольна служба» є також екскурсії до Музею історії дипломатичної служби України, представництв міжнародних організацій, інформаційних агенцій та телеканалів, відвідування музеїв та виставок.

Практичні навички, отримані під час практичних занять з модуля «Дипломатичний протокол та етикет» дисципліни «Основи дипломатії та дипломатичної служби» в центрі «Дипломатично-протокольна служба» студенти презентують в рамках заходів Грінченківської декади в Університеті у вигляді майстер-класів «Етикетні правила прийому гостей на дипломатичних прийомах», «Сервірування столу», «Дотримання правил застільного етикету» для студентів та викладачів Університету та у відео-презентаціях про роботу центрів компетентностей на факультеті [4].

Як свідчать результати опитування студентської аудиторії, практичні заняття в центрі компетентностей «Дипломатично-протокольна служба» сприяють кращому засвоєнню норм дипломатичного протоколу та етикету,

формують здатність використовувати їх у майбутній професійній діяльності та будуть корисними в умовах сучасної конкуренції на ринку праці.

Використані джерела та література:

1. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2018 р. № 2449 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>. – Назва з екрана.
2. «Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В»: Наказ Міністерства закордонних справ України від 18.09.2019 № 425 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1073-19#Text>. – Назва з екрана.
3. Міністерство закордонних справ України. Вакансії. Конкурси на зайняття посад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/vacancies>. – Назва з екрана.
4. Відео-презентація центрів компетентностей. Дипломатичний протокол та етикет. Початок на 7хв.12 сек. – кінець на 9 хв. 55 сек. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=3-FgaVTjs-w&t=>. – Назва з екрана.

*Бродецький Олександр Євгенович, доктор філософських наук,
доцент, декан філософсько-теологічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Горохолінська Ірина Володимирівна, доктор філософських наук,
доцент кафедри культурології, релігієзнавства та теології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці)*

АКСІОЛОГІЧНІ ТА КОГНІТИВНІ ЗАВДАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ

Стереотипні шаблонні уявлення про те, що таке філософське мислення, часто дуже далекі від адекватності розуміння його суті й призначення. Безперечно, хибно дивитися на філософсько-світоглядні зусилля як на пустопорожнє мандрування неорганізованої думки в безпредметних абстракціях. Але такі уявлення, на жаль, часом побутують і на рівні масової свідомості, й навіть, подекуди, серед студентів, які опановують філософські предмети в межах загальногуманітарного циклу. А тим часом істинне філософування, навпаки, відзначається конкретністю й уважністю до життя в його найбільш сутнісних, принципових ціннісно-сміслових засадах. До того ж, філософсько-світоглядний дослідницький інтерес мотивується не тільки любов'ю до теорії, а насамперед любов'ю до людини й прагненням

кристалізувати в думці все те благородне й творче, що в людині є. Доречно згадати тут висловлене ще античним мислителем Сенекою усвідомлення смислу філософської життєвої позиції: «...Шукаймо чогось такого, що не лише виглядало б добром із-зовні, а що було б цілісним, незмінним, прекрасним – із-середини; видобудьмо його. А втім, воно недалеко, та й віднайти його неважко, лише потрібно знати, куди сягнути рукою» [1].

Орієнтуючись на пошук такої цілісності, філософія й філософування реалізують себе і як когнітивний процес, і як сукупність своєрідних актів віри – фундаментальної віри в людину, у внутрішню доцільність, смислову вартісність її взаємин зі світом, суспільством, іншими людьми. У такий спосіб філософська настанова постає як переконаність у здатності особистості конструктивно витворювати смисловий ресурс комунікації та культури, консолідуючись, солідаризуючись з іншими особистостями. Філософія і цикл світоглядно-гуманітарних наук – то своєрідний «вишкіл» у толерантності, готовності людини зазирнути до інакшої традиції і наблизити в ній до себе те гуманістично релевантне, що, без акту філософського *здивування*, могло б помилково вважатися «чужим», хоч насправді воно наділене не завжди очевидною, але сутнісною органічністю і, відповідно, є цінним та важливим для комунікації й діалогу. І справжня філософська позиція – це, звичайно ж, не лише критика форм релігійності, політичних дискурсів і практик, масової культури, побутових та субкультурних традицій тощо (хоч критично-рефлексивна функціональність для неї значуща). Справжня філософська позиція ще й уможлиблює пізнання носієм певної культурної чи світоглядної традиції (до прикладу, релігійної) саме *моральної* квінтесенції своєї віри, а отже, створює передумови наблизитися до здатності відокремлювати в ній ціннісно деформоване від істинного.

Ширший і вдумливіший погляд на ефекти здобуття світоглядно-гуманітарної освіти та філософських компетентностей спонукає бачити в філософських курсах ефективність і соціальну потрібність у низці тих сфер, де цінуються структурність думки, розумово-інтуїтивна синергія, що дає

важелі відкривати й долати не торовані раніше, але евристично релевантні шляхи діяльності й розвитку справи, здатність ставити питання не лише про ситуативний зиск діяльності, а й про її смислові горизонти. А від коректної структурованості й ієрахізованості смислів багато в чому залежить, зрештою, і матеріально-прагматична, соціальна успішність також. Правильно обрані стратегії призводять до цілісності результату діяльності, а стратегічність мислення – це якраз те, що витончується додаванням до предметно-практичного аспекту ще й потенціалу світоглядно-ціннісного й рефлексивного бачення.

Беручи до уваги досвід розвинутих країн, пересвідчуємося: результативний менеджмент різних фірм та корпорацій там узалежнюється від системного розуміння в цих корпораціях потреби не лише вузьких (хай і дуже компетентних) фахівців, а й тих працівників, що можуть розбудовувати стратегії, іміджеві моделі, виступати речниками самої місії організації. І нерідко такі позиції у фірмах там надаються саме особам з філософсько-гуманітарною фахом (філософам, соціологам, культурологам, фахівцям із історії та теорії світогляду й ментальності). До речі, престижність цих фахових напрямів і в Європі, і в США, і в інших розвинутих країнах не ставиться під сумнів. Сьогодні чимало «оспівають» вагу фаху програміста. Але ж збагачений методологічною культурою й усвідомленням свого покликання філософ, соціолог, культуролог, релігієзнавець також може бути названий (в широкому духовному сенсі) програмістом. Його функція – програмувати й індивідуальну, й групову свідомість інтенційованістю на гуманістичні цінності, а тому – сприяти культурній гармонійності суспільства.

У суспільстві завжди особливо цінувалися фахівці з творчо-інноваційним мисленням, здатністю до якісних і прогностично загострених рішень, озброєні як професійними навичками, так і наснажені загальною ерудованістю, тактовністю, небайдужістю до духовних інтересів. Кожна фірма чи корпорація витрачає ще якийсь час на післядипломну освіту і

навчання молодого працівника, який приходить після ЗВО. Але нерідко засвоєна від філософської освіти логічність та рефлексивність, аналітичність та прозорливість дозволяють особі опанувати профіль фірми швидше й комплексніше, ніж іншій людині, яка не отримала в університеті належної світоглядно-гуманітарної, філософської, бази. Ця база дозволяє бути у професії не суто «технологом», а й збалансовувати технологічний аспект ціннісним і місійним. Це означає, що Україна сьогодні дуже потребує якісно підготовлених творчих особистостей з філософсько-гуманітарним горизонтом. Саме з їхнього середовища може надійти надійний «приплив» кадрів для оновлення різних сфер життя – від влади, медійної царини, педагогіки до бізнесу і соціально значущих проектів та ініціатив.

Університетська освіта тим і відрізняється від просто професійної освіти (навіть вищої професійної освіти), що вона завжди усвідомлювала важливість у своїй структурі світоглядно-гуманітарного знання. Що дає нам світоглядно-гуманітарне знання, і передусім його філософська, релігієзнавча, богословська, культурологічна платформа? Передусім – це можливість реалізовувати навчальний процес, формуючи у здобувачеві вищої освіти, у студентові і майбутньому професіоналові унікальність підходу. Це забезпечується увагою цих наук до мобілізації зусиль студента із глибшого усвідомлення своєї особистісності, зокрема, й у професії. А професія внаслідок цього вже сприймається не лише як щось функціональне, а як творче і пов'язане в тому числі і з екзистенційною самореалізацією. Філософська компонента освіти формує критичність, діалогічність, комплексність світорозуміння й комплексність обрив бачення своєї наукової і професійної галузі, а також і загальну світоглядну комплексність.

Декларативно в освіті України ці речі цінуються. Дедалі активніше на різних рівнях управління освітою стверджується, що хоч би якою була професія, високе значення мають в ній так звані м'які навички, *soft skills*. А забезпечити їх (тобто критичність, світоглядну релевантність освіти, її особистісність, комунікативність та діалогічність) можуть саме згадані вище

філософсько-світоглядні дисципліни, які долучені до навчального процесу тієї чи іншої спеціальності. Але часто усвідомлення цієї ваги залишається лише формальним. Насправді ж можна констатувати серйозну кризу в розумінні вагомості світоглядно-гуманітарної компоненти в українській університетській освіті сьогодення. Не один якийсь університет, а ціла низка ЗВО України засвідчують, що відбувається істотний спад у можливостях викладання для різних спеціальностей таких предметів, як філософія, релігієзнавство, культурологія, інших світоглядно-ціннісних дисциплін на факультетах, які є неспеціальними щодо цих наук. Крім того, частішає досвід ліквідації філософських факультетів як самостійних підрозділів. Часто можливість викладати ці предмети й доносити до студентів відповідний смисловий ресурс ставиться в залежність від економічних міркувань, які впираються в розрахунки ставок, в так звані «кредитостуденти», у кількість студентів і в інші міркування, які можна окреслити визначенням «економічна рентабельність». Але не надто враховується те, що ці спеціальності й дисципліни, крім того, що функціонують у просторі економічної рентабельності, мають ще й аксіологічну, ретуптаційну, іміджеву, місійну рентабельність. Тож менеджмент університетської освіти мав би активніше згадувати про такі можливості світоглядно-гуманітарного, філософського, релігієзнавчого, культурологічного, богословського знання. І в такому разі згадані soft skills ставали б не лише декларацією, не лише формальною, так би мовити, «позначкою», яку прагнуть зафіксувати для проходження, наприклад, акредитаційних процедур. А вони були б реальним форматом оптимізації освіти в університетах.

І відповідно, якщо ми говоримо про рентабельність світоглядно-гуманітарних дисциплін, то постає питання: який шлях обирати для того, щоб ця рентабельність ставала фактом життя університетів, а не була лише словесною декларацією? З одного боку, самі гуманітарії, які займаються цими дисциплінами, спеціальностями, повинні активізувати свої зусилля, нарощувати свій потенціал, працювати над різноманітними

міждисциплінарними, міжуніверситетськими проектами, зокрема, й міжнародними, для того, щоб створювати реноме, медійну популяризацію наукових здобутків і, отже, належний рівень інтересу студентів та абітурієнтів до них. У такому разі до них «тягнутимуться» на факультетах, прагнучи мати в комплексі предметів ці дисципліни. З іншого боку, хоч цей чинник є важливим і його не можна скидати з розрахунку, має також бути і відповідна політика адміністрацій університетів (а в універсальнішому плані і політика Уряду та міністерства освіти й науки), спрямована на мобілізацію місійної, ціннісної, іміджевої рентабельності світоглядно-гуманітарних наук. А суто економічні, фінансові, «бухгалтерські» чинники впровадження цих дисциплін і спеціальностей в університетах, вочевидь, повинні мати дещо інакший формат, ніж це стосується економічно рентабельних спеціальностей. І тоді, була б змога говорити про набуття реальної автономізації гуманітарно-світоглядним сегментом освіти, а отже, і реальної можливості впливати як на політику у сфері освіти, так і на підвищення ролі гуманітарної науки й освіти у викоріненні тих ментальних вад, що притаманні нашому суспільству і визначають консервацію наявних в ньому за давніх кризових тенденцій.

Список використаних джерел і літератури

1. Сенека Л. А. Діалоги / Л. А. Сенека; пер. з лат Андрій Содомора. – Львів: Апріорі, 2016. – С. 127.

*Буцик Іван Михайлович, кандидат педагогічних наук,
начальник відділу розслідувань та аудиторної діяльності
Державного підприємства обслуговування повітряного руху України
(м. Київ)*

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ІНСТРУКТОРІВ АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективність функціонування авіаційного транспорту та створення умов для безпеки польотів є неможливим без належної професійної підготовки авіаційного персоналу. Фахову підготовку висококваліфікованих

авіаційних фахівців в умовах підприємства здійснюють інструктори. Сьогодні, актуальним є організація професійної підготовки даних спеціалістів та оцінка їх професійної компетентності на підприємствах цивільної авіації.

Мета дослідження – науково обґрунтувати професійно-педагогічну компетентність як ключовий компонент фахової підготовки інструкторів підприємств цивільної авіації.

Під компетентністю розуміють сукупність здібностей, якостей особистості, необхідних для успішної діяльності в тій чи іншій сфері, а критерієм професійної компетентності є суспільна значущість результатів праці фахівця, його авторитет, соціально-трудова статус у конкретній сфері діяльності [2, с.23].

Компетентність інструктора визначається досвідом, знаннями, вміннями і навичками одночасно виконувати професійні обов'язки авіаційного спеціаліста та проводити підготовку персоналу до виконання професійної діяльності на високому рівні.

Складовими компонентами професійної компетентності інструкторів, є особистісні, професійні, педагогічні, соціально-психологічні та організаторські компетенції. Вважаємо, що для ефективної організації навчального процесу на виробництві особливу увагу при підготовці інструкторів слід приділяти формуванню педагогічної, соціально-психологічної та організаторської компетентностей [4].

Компетентність інструктора авіаційного підприємства забезпечується у випадку, реалізації:

- специфічних професійних знань, спеціальних знань, навичок й умінь з використання конкретних методів і прийомів для вирішення відповідних конкретних виробничих проблем;

- педагогічних знань та умінь; спроможності до сприйняття й інтерпретації інформації, її структурування; системного мислення; знань

предмета, методики його викладання під час теоретичної та практичної підготовки;

- спроможності до спілкування, співробітництва, вирішення конфліктів, тобто можливості керувати тими, кого навчають, і підтримувати зовнішні комунікації.

Отже, здійснення ефективної фахової підготовки висококваліфікованих авіаційних фахівців в умовах підприємства стане можливим при використанні системного підходу до аналізу і вивчення всього процесу професійної діяльності, який включає питання професійної, педагогічної та соціальної компетентності. Їх вивчення варто проводити, як за окремими елементами, так і у взаємозв'язку.

Одна з головних вимог формування компетентності даних професіоналів є неодмінне поєднання педагогічної діяльності з високим рівнем спеціальної теоретичної і практичної підготовки на основі реалізації творчого потенціалу інструктора. На нашу думку, ключовим компонентом професійної компетентності інструктора авіаційного підприємства має бути педагогічний.

Під педагогічною діяльністю інструктора розуміємо таку професійну діяльність, яка спрямована на створення ефективних умов взаємодії між учасниками процесу навчання на авіаційних підприємствах з метою забезпечення професійної підготовки авіаспеціалістів на рівні сучасних вимог. Аналізуючи різні типи структур діяльності з точки зору необхідності вирішення комплексу завдань з підготовки персоналу на авіаційних підприємствах вважаємо, що структура змісту педагогічної діяльності інструктора, має складатися з таких основних компонентів:

- проектно-конструкторського;
- технологічного;
- організаційно-управлінського;
- науково-дослідного.

На нашу думку, такий підхід найбільшою мірою відповідає комплексу завдань для організації педагогічної діяльності у виробничих умовах.

Проектно-конструкторська діяльність пов'язана з прогностичною діяльністю з планування навчального процесу. Педагогічне проектування - це аналіз умов організації навчання, створення і розробка основних елементів передбачуваних педагогічних дій, тобто уявна побудова майбутньої діяльності інструктора і стажера. Конструювання - це більш конкретний рівень розробки. Сюди відноситься розробка теоретичних та практичних занять, методики організації навчального процесу. Таким чином, реалізація проектно-конструкторської діяльності передбачає наявність в інструкторів знань та умінь з аналізу діяльності авіаспеціалістів з метою формування змісту професійної підготовки та підготовки матеріалів з дидактичної розробки навчального процесу.

Технологічна діяльність інструкторів передбачає діяльність з реалізації дидактичних проектів в рамках навчального процесу з підготовки авіаспеціаліста. Вона включає такі елементи як планування та керування діяльністю на навчальному занятті.

Організаційно-управлінська діяльність має за мету організацію керування навчальним процесом в цілому. Її реалізація значною мірою залежить від знань та умінь з виконання та застосування педагогічних технологій в навчальному процесі та оцінювання результатів навчання з її подальшим аналізом.

Науково-дослідна діяльність інструкторів передбачає наявність у них широкого педагогічного кругозору, регулярної роботи з розширення педагогічних знань з тим, щоб на науковій основі здійснювати вдосконалення системи навчання авіаспеціалістів. Зокрема, в результаті реалізації педагогічних технологій розробляються рекомендації з удосконалення навчального процесу, що визначають дослідницьку діяльність інструктора [1, 5].

Отже, ключовими компонентами професійної компетентності інструкторів, є особистісні, професійні, педагогічні, соціально-психологічні та організаторські компетенції. Вважаємо, що для ефективної підготовки інструкторів авіаційних підприємств особливу увагу слід приділяти формуванню педагогічної компетентності, що стане важливою умовою підготовки висококваліфікованого авіаційного персоналу та забезпечить належний рівень безпеки польотів.

Використані джерела та література:

1. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
2. Десятов Т. Сучасне наукове бачення неперервної професійної освіти: стратегія розвитку у масштабах геополітичних регіонів / Т. Десятов // Неперервна професійна освіта: теорія регіонів. – 2002. – Вип. 2. – С. 9–23.
3. Клименко Н. Ю. Социально-педагогическая компетентность специалистов социальной сферы / Н. Ю. Клименко // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 22–28.
4. Макаров Р. Н. Человеческий фактор. Рождение авиации. Летное обучение. Тренажеры / Р. Н. Макаров. – М.: МНАПЧАК, 2003. – 510 с.
5. Макаров Р. Н. Авиационная педагогика / Р. Н. Макаров. – Москва-Кировоград: МНАПЧАК; ГЛАУ, 2003. – 550 с.

*Войнаровська Людмила Іванівна,
кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології
Державного вищого навчального закладу «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
Пітякова Тетяна Степанівна, старший викладач кафедри соціології
Державного вищого навчального закладу «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)*

«ПРОФЕСІЙНА ТА КОРПОРАТИВНА ЕТИКА» В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Професійна діяльність випускників економічного університету пов'язана зі сферами суспільного життя, де наявними є суспільна потреба в моралі та формується «суспільний запит» на знання з етики.

У світовому освітньому просторі спостерігається «етичний поворот»: етика визнається як «philosophia prima», з'являються нові навчальні дисципліни – екологічна, економічна, управлінська, юридична, етика права,

професійна етика, етика бізнесу та інші, а при провідних університетах створюються центри прикладної етики. Слід також зазначити, що складовою більшості міжнародних сертифікаційних програм є етика, а саме: професійно-етичні стандарти практики.

Прикладна етика є полем кардинально нових проблем та методик (етичне проектування, етичне моделювання, етична експертиза, консультування), які сприяють інституційному і професійному закріпленню соціальної моралі у відповідних сферах діяльності.

Для підвищенні якості моральної свідомості професіоналів у сфері економіки, засвоєння ними головних ціннісних орієнтацій та моральних стандартів бізнесу, оволодіння відповідним етичним інструментарієм для аналізу та прийняття рішень у конкретних ситуаціях ділового життя, опануванні етико-моральнісними основами професійної діяльності, культури спілкування та етикету, необхідним, з нашої точки зору, є впровадження навчального курсу «Професійна та корпоративна етика» як нормативної дисципліни для студентів усіх економічних вишів.

Мета навчальної дисципліни вбачається у ознайомленні майбутніх фахівців з предметним полем професійної та корпоративної етики; висвітленням моралі як ціннісного ядра культури; формуванні цілісного гуманістичного світосприйняття як фундаментальної основи світоглядної підготовки особистості.

Вивчення навчальної дисципліни «Професійна та корпоративна етика» передбачає здобуття знань, що дозволяють розв'язувати конкретні морально-етичні проблеми, які виникають у будь-якому професійному середовищі, долати кризові етапи у розвитку колективу та усувати конфліктні ситуації, покращувати форми міжособистісних взаємин.

Навчальний курс формує у студента етичний погляд на економічну сферу діяльності людини та навички практичної реалізації моральних норм і цінностей в етичних стандартах організацій. Знайомство з професійно-етичними кодексами та стандартами професійної етики, що

використовуються в українській та світовій практиці, забезпечать тісний зв'язок знань щодо професійної та корпоративної етики з майбутньою практичною діяльністю фахівця.

Навчальні цілі **дисципліни передбачають:**

- випрацювати вміння керуватися у фаховій діяльності загальнолюдськими цінностями та дотримуватися норм професійної етики;
- сформувати здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію;
- випрацювати вміння приймати фахові етичні рішення у складних непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності;
- сприяти умінню діяти соціально відповідально та свідомо.

Під час вивчення дисципліни здобуваються знання щодо предмету етики, змісту моральних цінностей, норм, правил поведінки; специфіки поняттєво-категоріального апарату дослідження професійної етики; сутності і ролі корпоративної культури; основних етичних принципів діяльності фахівця; принципів та вимог щодо формування та впровадження етичних кодексів організації; загальних принципів та правил ділового етикету.

Уміння застосовувати набуті знання з дисципліни дозволяє самостійно аналізувати та оцінювати ті чи інші світоглядні, зокрема, етичні позиції громадян та організацій; враховувати ментальні та культурні особливості колективу чи організації для випрацювання ефективних управлінських рішень; формувати корпоративні цінності, усувати конфліктні ситуації, що виникають у професійній діяльності, дотримуючись правових та етичних норм; розв'язувати проблеми в кризових ситуаціях з урахуванням зовнішніх та внутрішніх впливів. Навички проведення соціальних ревізій, навчання співробітників етичній поведінці, проведення етичної експертизи проблемних ситуацій, що складаються у службових стосунках, допоможуть майбутнім професіоналам створити належний морально-психологічний клімат на різних рівнях ділової взаємодії будь-якого трудового колективу.

Автономність та відповідальність фахівця проявлятимуться у здатності працювати самостійно, генерувати ідеї та вирішувати важливі проблеми на інноваційній основі; готовності до соціальної взаємодії на ґрунті загальноприйнятих моральних та правових норм; здатності діяти соціально відповідально на основі етичних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства; вмінні проявляти підприємливість на різних напрямках професійної діяльності та брати відповідальність за її результати.

На передбачених лабораторних заняттях під час розгляду практичних ситуацій відбувається ознайомлення зі стандартами професійної та корпоративної етики; закріплюються навички професійної етичної взаємодії; розробляються алгоритми поведінки в типових ситуаціях, що виникають у професійній діяльності фахівців з економіки, а також формується вміння вирішувати нестандартні проблеми морального характеру. Відпрацювання та закріплення теоретичних навичок, отриманих при вивченні дисципліни, відбувається під час застосування таких форм навчання, як проблемно-пошукові завдання, тренінг, імітаційна (моделююча) гра, проведення дебатів, майстер-клас тощо.

Але етична освіта потребує також і інституційної, організаційної підтримки, створення відповідної етичної інфраструктури, елементами якої серед інших також є політична воля, етичні умови діяльності вищої школи, громадсько-активна вища школа, професійні асоціації, етичні кодекси, етичні комісії тощо.

Таким чином, впровадження в навчальні програми економічних вишів дисципліни «Професійна та корпоративна етика», як однієї із складових комплексної підготовки фахівців, буде ознакою розуміння економічними університетами важливості гуманітарної компоненти економічної освіти, суттєво розширить перспективи подальшої інституційної підтримки етики у вищій школі та сприятиме утвердженню статусу університету як науково-дослідницького центру.

*Ворошилова Інна Валеріївна,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В РАМКАХ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ
ПУБЛІЧНЕ ПРАВО» (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»)**

У сучасних умовах глобалізації, що мають вплив і на освітній процес та підвищують вимоги до підготовки здобувачів вищої освіти, процес їх підготовки за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» має відповідати реаліям сучасності. Виконання цієї вимоги ставить нові задачі перед фаховим наповненням відповідних освітніх програм.

Згідно з освітньо-професійною програмою спеціалізації 291.00.01 «Суспільні комунікації», її метою є підготовка компетентних конкурентоспроможних фахівців у галузі міжнародних відносин, які після отримання відповідної кваліфікації мають бути здатні забезпечувати інформаційно-аналітичну діяльність у системі центральних та місцевих органів державної влади, у дипломатичних установах, міжнародних організаціях та приватних структурах, що здійснюють міжнародну діяльність. Крім того, в ході освітнього процесу передбачається сформувати у студентів відповідні компетентності для подальшого навчання та розвитку. Відтак, включення дисципліни «Міжнародне публічне право» до зазначеної програми підготовки здобувачів вищої освіти обумовлено її метою та завданнями, що їх ставить перед собою заклад вищої освіти. Адже мета дисципліни полягає в осмисленні студентами сутності основних інститутів, норм та галузей міжнародного права. Це передбачає, зокрема, формування у

здобувачів вищої освіти фундаментальних уявлень про основні принципи і норми міжнародного права; систематизацію основних концептуальних підходів до розуміння сутності галузей міжнародного права; забезпечення студентів необхідними знаннями щодо термінологічного апарату сфери міжнародного права; розвиток навичок системного аналізу міжнародно-правових документів; а також всебічне сприяння самостійній, незалежній та творчій науковій роботі здобувачів вищої освіти.

Включення дисципліни «Міжнародне публічне право» до зазначеної освітньо-професійної програми саме і зумовлене необхідністю отримання здобувачами вищої освіти знань, умінь і компетенцій, які нададуть молодим фахівцям можливість ефективніше інтегруватися до сучасного глобалізованого світу, краще орієнтуватися у міжнародно-правових подіях, що мають неабиякий вплив на формування сучасного світопорядку. Здатність формувати адекватне, фахове уявлення та надавати кваліфіковані оцінки міжнародно-правовим подіям є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій. Крім того, нові підходи до розвитку суспільних комунікацій та міжнародних відносин і співробітництва між відповідними акторами зумовили підвищення ролі міжнародного права – як для формування внутрішнього правопорядку держави, так і для підготовки фахівців у цій сфері. Свідченням зазначеного вище є відповідний набір загальних компетенцій, яких набувають здобувачі вищої освіти в результаті вивчення дисципліни «Міжнародне публічне право». Зокрема, це стосується:

- здатності застосовувати ними отримані знання у професійній діяльності як у стандартних, так і можливих нестандартних ситуаціях (креативність та гнучкість у прийнятті рішень);

- знання і належного розуміння предмета і характеру професійної діяльності у сфері міжнародного права, природи етичних стандартів і, відповідно, здатності діяти на їх основі;

– здатності не лише бути обізнаними й належним чином розуміти, а й адекватно застосовувати міжнародно-правову термінологію (державна та іноземна мова, усно та письмово);

– здатності (на основі отриманих знань) самостійно, неупереджено та із застосуванням творчих підходів проводити аналітичні дослідження у відповідній сфері;

– вміння адекватно формулювати, висловлювати та обстоювати власну позицію в академічному багатокультурному середовищі.

Водночас, зазначені загальні компетенції органічно доповнюються фаховими компетенціями і навичками, що, у свою чергу, відкриває перед молодими фахівцями у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій ширше коло можливостей для їх ефективного практичного застосування. До таких фахових компетенцій, зокрема, можна віднести знання стандартів правничої професії в цілому та професії юриста-міжнародника, зокрема; обізнаність щодо основних концепцій, норм, інститутів та галузей міжнародного права; знання міжнародних стандартів прав людини та відповідної нормативно-правової бази щодо їх забезпечення, а також прецедентної практики у сфері їх захисту; уміння застосовувати отримані фахові знання у сфері міжнародного права при моделюванні правових ситуацій та пропонувати сценарії їх вирішення; здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти, а також формувати власні правові позиції із застосуванням належної юридичної аргументації; навички самостійної розробки й оформлення проектів актів правозастосування. Цей перелік не є вичерпним, а лише демонструє основні й найважливіші компетентності, необхідні сучасним фахівцям у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій. Їх компліментарність посилюється наявністю навичок, що набуваються здобувачами вищої освіти в результаті вивчення інших дисциплін, що передбачено зазначеної освітньо-професійною програмою.

В результаті викладеного вище можна дійти висновку, що внесення дисципліни «Міжнародне публічне право» до освітньо-професійної програми спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» зумовлене сучасними міжнародно-правовими реаліями та необхідністю належного підвищення фахової підготовленості здобувачів вищої освіти як до подальшого навчання та розвитку, так і для їх практичної діяльності у майбутньому.

*Заліток Людмила Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
директор наукової бібліотеки
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Вимоги сучасного суспільства до професійної діяльності фахівця з фізичної терапії, об'єктом професійної діяльності якого, є окрема людина чи група людей, що потребують комплексної реабілітаційно-оздоровчої допомоги, передбачають не тільки володіння широким спектром знань, умінь та навичок, а й наявність професійно-необхідних характеристик і рис особистості фізичного реабілітолога, системоутворюючим елементом у вияві яких є комунікативна компетентність.

Комунікативну компетентність у фахівців з фізичної терапії можна розглядати комплексно, а саме: високий рівень професійних знань, умінь і навичок, відповідальності за здоров'я людей, уміння налагоджувати міжособистісні відносини, ефективно співпрацювати з пацієнтами та колегами, створювати позитивний емоційний мікроклімат, уникати конфліктних ситуацій, передбачати та адекватно оцінювати соціальні наслідки різнопланової реабілітаційної діяльності. Тому, питання

формування комунікативної компетентності у фахівців з фізичної терапії є актуальним.

У зв'язку з цим, **метою** дослідження є аналіз формування комунікативної компетентності як складової підготовки фахівців з фізичної терапії.

Відповідно до мети дослідження було сформульовано наступні **завдання**: визначити та проаналізувати поняття «комунікативна компетентність»; визначити найбільш значущі структурні компоненти комунікативної компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії.

Дослідження комунікативних компетентностей фахівців фізичної терапії відображено у працях: Н. Белікової [1], Д. Годлевської [2], Г. Мороховець [3], А. Фастівець [5] та ін. Так, на думку Н. Белікової, комунікаційна компетентність фізичного реабілітолога починає формуватися ще в процесі навчання у закладі вищої освіти, згодом у процесі самостійного професійного спілкування з пацієнтами, людьми з різними психологічними якостями, різного віку, рівня освіти, соціальної і професійної приналежності. У міру накопичення досвіду професійного спілкування, молодий фізичний реабілітолог починає використовувати різноманітні психологічні навички, що полегшують спілкування з особами, що потребують фахової допомоги фізичного терапевта [1]. У дослідженнях Г. Мороховець та А. Фастівець зазначається, що серед ключових компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній фахівець системи охорони здоров'я, інформаційно-комунікаційна виступає як здатність здобувача вищої освіти орієнтуватися не тільки в інформаційному просторі взагалі, а ще й володіти та оперувати інформацією стосовно професійної діяльності і перспектив професійного зростання [3, 5].

Отже, комунікативна компетентність у фахівців з фізичної терапії співвідноситься зі знаннями, навичками й уміннями, які відображають багатогранність даної компетентності, а також її важливу роль у професійному розвитку й активній життєвій позиції особистості.

Спробуємо визначити та проаналізувати найбільш значущі структурні компоненти комунікативної компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії.

Когнітивний (гностичний) компонент комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії характеризує діяльність із забезпечення майбутніх фахівців системою професійних комунікативних знань, визначається володінням знаннями змісту компетентності, усвідомлення необхідності формування комунікативної компетентності з метою входження в соціум, колектив, групу. Сутність формування когнітивного компоненту передбачає озброєння здобувачів вищої освіти знаннями про вербальні та невербальні засоби спілкування, знаннями про особливості, структуру, функції професійного спілкування. Когнітивний компонент також включає високий рівень професійної ерудиції, знання про комунікативні стратегії, методи психологічного впливу; правила та прийоми риторики, полеміки, рефлексивного слухання.

До **мотиваційного** компонента входить усвідомлення потреби у формуванні комунікативної компетентності, спрямованість особистості на спілкування, комунікативні потреби, цільові установки, мотиви комунікативної діяльності, ініціювання взаємодії. Мотиваційний компонент забезпечує професійну спрямованість процесу формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, оскільки передбачає формування інтересу до цього виду професійної діяльності, потреби в набутті спеціальних знань та вмінь, у самовдосконаленні, що є стимулами успішного навчання. Спеціаліст з фізичної терапії, який прагне підтримувати добрі стосунки з оточуючими та орієнтується на спільну діяльність зможе досягнути більшого у професії, ніж той, який працює тільки за теоретичними основами. Чим більшою буде спрямованість на спілкування, тим кращими виявляться результати у практичній діяльності майбутніх фахівців.

Змістовий компонент комунікативної компетентності включає у себе уміння використовувати у практичному житті знання принципів, методів,

форм, засобів комунікативних знань, уміння налагоджувати контакти з різними людьми у професійній діяльності, використання вербальних і невербальних засобів спілкування, вміння відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні, вміння чітко й емоційно виражати свої думки й почуття, вміння логічно, зв'язно будувати мовлення, вести дискусію, давати аргументовані відповіді на запитання, вміння прогнозувати поведінку інших людей, уміння відстоювати і обґрунтовувати власну позицію, критично мислити, здійснювати самовиховання. Отже, можна стверджувати, що змістова складова відповідає за реалізацію комунікативних навичок.

Змістовий компонент комунікативної компетентності фахівця з фізичної терапії передбачає: знання психологічної структури особистості; знання закономірностей розвитку особистості з врахуванням її статевовікових, індивідуальних, вікових особливостей; знання структури комунікативного акту (використання вербальних і невербальних засобів спілкування, вміння відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні, вміння чітко й емоційно виражати свої думки й почуття, вміння логічно, зв'язно будувати мовлення, вести дискусію, давати аргументовані відповіді на запитання, вміння прогнозувати поведінку інших людей, уміння відстоювати і обґрунтовувати власну позицію); знання морально-етичних норм і правил спілкування з пацієнтом. Фундаментальними складовими змістового компонента є принципи, методи, форми та засоби комунікації.

Результативно-оцінювальний компонент комунікативної дії представляє навчальну, контролюючу та оцінювальну, діагностичну та корекційну, і, як результат, розвивальну функції, що повинні відповідати умовам навчання, сучасним дидактичним принципам та таким якісним характеристикам, як об'єктивність, систематичність, адекватність.

Результативно-оцінювальний компонент передбачає наявність показників та критеріїв сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, які відображають якісну та результативну сторони їх професійної підготовки, забезпечує систематизацію

засвоєного матеріалу та розуміння процесу її формування, дозволяє своєчасно виявити успішність чи неуспішність навчання, планувати подальше вивчення на основі отриманих результатів, вимірює рівень сформованості за визначеними критеріями. Результативно-оцінювальний компонент характеризує ступінь досягнення поставленої мети. Він передбачає цілеспрямовану систематичну діагностику та виявлення основних напрямів підвищення рівня розвитку комунікативної компетентності фахівців з фізичної терапії. Цей компонент відображає успішність функціонування запропонованої моделі та пов'язаний з прогнозуванням очікуваного результату – позитивної динаміки розвитку комунікативної компетентності майбутніх фізичних терапевтів. Контроль та оцінка досягнутої комунікативної мети, вміння орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування, оцінювати адекватність висловів, вміння аналізувати свою поведінку та поведінку співрозмовника, прогнозувати результати – визначають сформованість результативно-оцінювального компонента комунікативної компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії.

Отже, формування комунікативної компетентності є важливою складовою фахової підготовки фізичних терапевтів, формуванням якої слід займатися у закладах вищої освіти. Це дозволить майбутнім фахівцям з фізичної терапії використовувати на практиці набуті знання та уміння, приймати ефективні рішення у професійній діяльності.

Використані джерела та література:

1. Белікова Н. О. Теоретико-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації / Н. О. Белікова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – Вип. 5. – С. 16–19.
2. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. канд. пед. наук 13.00.05 / Годлевська Дана Миколаївна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 21 с.
3. Мороховець Г. Ю. Методика формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх лікарів в освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу / Г. Ю. Мороховець // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2016. – № 3 (46). – С. 32–34.
4. Пиріг Л. А. Медицина і українське суспільство: зб. мед. публіц. пр. / Л. А. Пиріг. – Київ: [б. в.], 1998. – С. 48.

5. Фастівець А. В. Формування діагностико-прогностичної компетентності майбутнього фахівця фізичної реабілітації / А. В. Фастівець // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Київ, 2014. – Вип. 18, т. 3. – С. 223–227.

*Ілюк Тетяна Василівна, кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Сучасний стан розвитку світових процесів вимагає підготовки майбутніх фахівців якісно нового рівня, які володітимуть уміннями, навиками, практиками та здатністю виходити за межі нормативної діяльності, приймати нестандартні рішення, застосовувати інноваційні, креативні підходи. Цім обумовлена необхідність постійного розвитку та вдосконалення освітніх програм та підходів до навчання майбутніх фахівців у галузі «міжнародні відносини», яку, на нашу думку, слід здійснювати на компетентісній основі.

Активний розвиток інформаційних технологій, зростання ролі інформації в житті суспільства, збільшення обсягу інформації, яку ми отримуємо, підвищення ролі знань в житті суспільства та стрімка динаміки зміни інформаційного середовища, з одного боку; а також удосконалення і постійне видозмінення технологій зберігання, отримання та донесення інформації з іншого, - усі ці процеси підвищують вимоги до інформаційно-аналітичної діяльності та вимагають підготовки фахівців відповідного рівня. Особливо актуалізується потреба підвищення компетентності з інформаційно-аналітичної діяльності для фахівців з міжнародних відносин, яким в сучасному світі доводиться працювати в умовах швидкої зміни інформаційного середовища, а також в часи інформаційних та «гібридних»

воєн, що ведуться на міжнародній арені методами непрямого впливу та активного застосування спотворених даних.

Оволодіння майбутніми фахівцями комплексом спеціальних та загальних компетентностей, дозволяє підготувати конкурентноспроможних фахівців, здатних ефективно виконувати поставлені перед ними завдання. До ключових компетентностей, освоєння яких необхідне для ефективної інформаційно-аналітичної роботи майбутніми фахівцями-міжнародниками, маємо віднести наступні загальні компетентності: здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології, здатність працювати в міжнародному контексті, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел [1]. Крім того, необхідне успішне засвоєння майбутніми фахівцями таких спеціальних компетентностей як «здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій (СК 1)»; «здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному (СК 2); «здатність оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях (СК 3)»; «здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав» (СК 5); «здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України» (СК7); «здатність аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути» (СК 10); «здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних

форм та перспектив співпраці України з ними» (СК 11); «здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами)» (СК 12); «здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини» (СК 13). А також, для виконання завдань, що відповідають другому, магістерському рівню підготовки фахівців з міжнародних відносин, важливим є засвоєння навиків здійснювати дослідження та/або запроваджувати інновації у галузі міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій та регіональних студій та здатності будувати і досліджувати моделі процесів у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій [2].

Сукупне оволодіння майбутніми фахівцями з міжнародних відносин базовими компетентностями, передбаченими освітніми стандартами, дозволяє підготувати спеціалістів зі спеціальності «міжнародні відносини», які володіють достатнім набором необхідних знань та вмінь.

Однак, швидкість розвитку інформаційних процесів в світі, а також трансформація як системи міжнародних відносин, так і принципів роботи дипломатів та експертів-міжнародників, вимагають постійного розширення професійних компетентностей та вдосконалення навиків інформаційно-аналітичної діяльності. Посилення ролі комунікаційної складової та підвищення навиків роботи з інформацією – на сьогодні мають стати одними з базових компетенцій майбутніх фахівців.

На нашу думку, до ключових компетентностей на сьогодні слід віднести також вироблення критичного мислення та вміння аналізувати інформацію на предмет її достовірності, здатність вирішувати задачі, що стосуються міжнародних суспільних комунікацій та інформаційно-аналітичної діяльності в міжнародних відносинах, що передбачає критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять, застосування концепцій, інноваційних підходів, збір та інтерпретацію інформації; здатність застосовувати сучасні інформаційні мережі, інформаційно-

комп'ютерні технології оброблення інформації і використовувати їх з метою пошуку, збору та оброблення інформації про країни і регіони світу, послуговуючись сучасними методами і засобами аналізу інформації у практичній професійній діяльності; здатність на основі інформаційно-аналітичних матеріалів міністерств і відомств, агенцій, відповідних зарубіжних структур моделювати ситуації міжнародних відносин [3]. Оволодіння цим комплексом умінь дозволить майбутнім фахівцям з міжнародних відносин ефективніше використовувати свої знання та вміння в сучасному глобалізованому світі і забезпечить впровадження ними ефективної міжнародної діяльності, що базуватиметься на принципі комплексного аналізу інформації і забезпечить як підвищення прогностичної точності, так і вибір оптимальної моделі взаємодії на міжнародній арені.

Підсумовуючи, мусимо зазначити, що в сучасних умовах відбувається швидка трансформація процесів, пов'язаних з інформаційною сферою та цариною міжнародних відносин, що вимагає постійного розширення компетентності при підготовці майбутніх фахівців з даного профілю. На сьогоднішній день, актуальним залишається розвиток критичного мислення та умінь комплексного аналізу з урахуванням різних впливів та чинників, що дозволяє ефективно взаємодіяти в сучасному глобалізованому світі. Подальший науковий пошук у сфері розширення компетентності майбутніх міжнародників в контексті вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності доцільно зосередити на поглибленні теоретичної складової проблеми та пошуку нових методик її оптимізації.

Використані джерела та література:

1. Стандарт вищої освіти України. Бакалаврський рівень. Галузь знань 29 – «Міжнародні відносини». Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/291-mvskrs-bakalavr.pdf>. – Назва з екрана.
2. Стандарт вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень. Галузь знань 29 – «Міжнародні відносини». Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/291-mvskrs-magistr.pdf>. – Назва з екрана.

3. Суспільні комунікації: Освітньо-професійна програма 291.00.01 / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ: Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020.

*Карпова Наталія Юріївна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ВИВЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЮРИСТА

Актуальність теми. З метою ефективного та професійного захисту прав та представництва інтересів громадян кваліфікований юрист повинен знати як національне законодавство, так і норми міжнародного права. Більшість вищих навчальних закладів України, що здійснюють підготовку юристів, надають знання та практичні навички у сфері національного законодавства України, таким чином готуючи студентів до роботи переважно в Україні. Вивчення таких дисциплін як «міжнародне право», «міжнародне приватне право», «право Європейського Союзу» недостатньо для подальшої професійної реалізації випускників вишів як юристів за кордоном. Таким чином, українська освіта потребує вдосконалення та запровадження нових дисциплін з метою формування сучасного глобального правового світогляду майбутніх юристів.

Метою наукової розвідки є встановлення напрямку розробки нових курсів навчальних дисциплін для студентів юридичних факультетів у відповідності новітніми європейськими тенденціями.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням євроінтеграційних прагнень України пріоритет у вивченні норм міжнародного права необхідно віддати поглибленому вивченню законодавства ЄС. Законодавство Європейського Союзу – об'єднання європейських держав є яскравим прикладом двохшарового законодавства. Перший, глибинний шар законодавства ЄС складається з національних законодавств держав-членів

ЄС. Він займає підлегле становище по відношенню до другого, зовнішнього шару законодавства ЄС, який складається з загальноєвропейського законодавства.

За твердженням Р. Давіда і К. Жоффре-Спінозі європейське законодавство в кінці ХХ ст. стало певною мірою відрізнитися транснаціональним (або наднаціональним) характером [1]. Згідно з Амстердамським договором (1997) європейське право отримало відверто наднаціональний характер, який характеризується тим, що норми, створені міжнародним об'єднанням, мають перевагу над нормами національного права держав-членів ЄС [2]. Такі норми є частиною національного права, мають пряму дію й обов'язкові для виконання. У разі невідповідності національного права праву ЄС діють принципи верховенства права ЄС і прямої дії норм права ЄС [3].

Європейські юристи характеризують сукупність джерел загальноєвропейського законодавства містким і влучним терміном *acquis communautaire* («спільний доробок» – у перекладі), до якого традиційно відносять сукупність правових норм, судових рішень, доктринальних понять, рекомендацій, домовленостей тощо, які виникли за час існування європейських інтеграційних організацій, є основою правопорядку ЄС і мають сприйматися беззастережно державами-членами та державами – претендентами на вступ до ЄС [4]. У Європейському Співтоваристві спільна політика в сфері юстиції і внутрішніх справ ("ЮВС") визначається як третя основа ЄС [5]. Одним з важливих доктринальних понять європейського права є права людини та їх дотримання. Це доктринальне поняття отримало своє законодавче вираження у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, від 04.11.1950 р. (далі Конвенції), яка грає роль загальноєвропейського стандарту прав людини і має пряму дію на території усіх країн-членів ЄС та протоколах до неї, які фактично складають невід'ємну частину Конвенції [6]. Загалом же існує чотири принципи, що

характеризують взаємостосунки ЄС як співтовариства і окремої держави-члена: верховенство права співтовариства; його пряма дія; інтегрованість права співтовариства у національні правові системи держав-членів; юрисдикційний захист права співтовариства, що здійснюється судовими установами співтовариства [7].

У європейській юридичній спільноті прийнято на практиці аналізувати усі порушення прав людини через призму Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, при цьому керівну та настановчу роль грають численні постанови Європейського Суду з прав людини (далі Суду). Фактично, Суд має повноваження єдиної для усіх країн, які ратифікували Конвенцію, у тому числі й України, інстанції, яка тлумачить положення Конвенції та надає приклади її застосування на практиці. Р. Б. Хорольський підтверджує, що в ЄС фактично визнано прецедентний характер рішень Суду ЄС та їх статус як найважливішого джерела європейського права [8]. В.Ф. Опришко вказує: «Особливістю європейського права є те, що воно виникло та активно розвивається на основі як континентального, так і загального права. Наприклад, питаннями забезпечення прав та свобод людини в рамках Ради Європи займається Європейський суд з прав людини. В своїй діяльності він... активно використовує... правило прецеденту. Обґрунтування судових рішень відбувається, виходячи не тільки з норм відповідних конвенцій, а й принципів справедливості, розумності, природного права, відповідності моральним критеріям суспільної необхідності. Держави-члени Ради Європи, серед яких і Україна, зобов'язані визнавати обов'язковість юрисдикції цього суду» [9]. Оскільки постанови Європейського Суду з прав людини мають офіційний, хоча нетиповий для континентальної правової сім'ї, статус обов'язкових для урахування в судовій практиці судових прецедентів, то українські юристи, які прагнуть працевлаштуватися в Європейському Союзі, повинні досконало розбиратися в постановах Європейського Суду з прав людини.

Судовий прецедент створюється, як відомо, судом. Рішення суду, яке має прецедентний характер, виноситься при розв'язанні конкретної справи, містить у собі правову норму, внаслідок чого нижчі суди посилаються на нього у своїх наступних рішеннях, і є обов'язковим для застосування усіма судовими інстанціями [10]. За цими ознаками судовий прецедент і відрізняється від судового тлумачення.

Загальна кількість держав, для яких Конвенція набула чинності станом на 01.01.2020 р., складає 47 держав-членів Ради Європи, для України вона чинна з 11.09.1997 року [11].

Постійність та важливість євроінтеграційного курсу для України засвідчує діяльність уряду. Кабінет Міністрів України на позачерговому засіданні, 12 червня, прийняв постанову про затвердження Програми діяльності Уряду та визнав такою, що втратила чинність, постанову КМУ від 2 квітня 2020 року №270, якою було затверджено попередній проект Програми. У програмі задекларовано продовження Україною шляху євроінтеграції за допомогою посилення курсу співпраці в рамках «Східного партнерства» та забезпечення відповідності України критеріям членства в ЄС, оновлення положень Угоди про асоціацію [12]. Важливою частиною євроінтеграції є задеклароване Україною прагнення до переходу на європейські стандарти прав людини.

Незважаючи на набуття для України Конвенції ще в 1997 році, норми Конвенції порушуються, а кількість заяв громадян України до Суду щороку зростає.

Важливість вивчення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод студентами-юристами і для їх майбутньої юридичної практики в Україні демонструють наступні факти: за перше півріччя 2018 року ЄСПЛ постановив 1132 постанови, з них 41 постанова щодо України. У них ЄСПЛ констатував порушення Україною взятих на себе зобов'язань, передбачених статтями 3, 5, 6, 8, 10, 11, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтею 1 Протоколу № 1 до

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Найбільше порушень констатовано по ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод»: 26 порушень п. 1 даної статті, 1 порушення п. 3 (b) даної статті, 2 порушення п. 3 (c) даної статті, 1 порушення п. 3 (d) даної статті. На другому місці по кількості – 22 порушення ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. На третьому місці - порушення ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виражаються в незаконному арешті чи затриманні – 7 порушень, надмірної тривалості попереднього ув'язнення – 6 порушень, надмірної тривалості судового перегляду тримання під вартою – 2 порушення, відсутності компенсації за незаконний арешт або ув'язнення – 2 порушення [13].

Станом на 31 грудня 2019 р. 14,8% справ, що знаходились на розгляді в Європейському Суді, були проти України [14]. Відповідно до статистичного звіту ЄСПЛ за 2019 рік, ЄСПЛ в 2019 році встановив у своїх постановках по Україні: 3 випадки порушення ст.2 Конвенції у вигляді відсутності ефективного розслідування, 4 випадки порушення ст.3 Конвенції у вигляді застосування тортур, 40 випадків порушення ст.3 Конвенції у вигляді нелюдського і принизливого поведження, 10 випадків порушення ст.3 Конвенції у вигляді відсутності ефективного розслідування, 54 випадки порушення ст.5 Конвенції у вигляді порушення права на свободу та безпеку, 22 випадки порушення ст.6 Конвенції у вигляді порушення права на справедливий суд, 35 випадків порушення ст.6 Конвенції у вигляді надмірної тривалості судового розгляду, 1 випадок порушення ст.6 Конвенції у вигляді невиконання судових рішень, 9 випадків порушення ст.8 Конвенції у вигляді неповаги до приватного і сімейного життя, 1 випадок порушення ст.9

Конвенції у вигляді порушення права на свободу думок, переконань та сповідання релігії, 1 випадок порушення ст.10 Конвенції у вигляді порушення права на свободу самовираження, 2 випадки порушення ст.11 Конвенції у вигляді порушення права на свободу зібрань та об'єднань, 38 випадків порушення ст.13 Конвенції у вигляді порушення права на ефективний засіб захисту, 1 випадок порушення ст.14 Конвенції у вигляді порушення заборони на дискримінацію, 10 випадків порушення ст.1 Протоколу №1 до Конвенції у вигляді порушення права власності, 12 випадків порушення інших статей конвенції в Україні [15].

Вважаємо, що у вищих навчальних закладах слід запровадити та вдосконалити вивчення таких дисциплін як «Практика Європейського Суду з прав людини у сфері права на захист», «Процедура звернення до Європейського Суду з прав людини», «Практика Європейського Суду з прав людини у сфері права на життя». Вивчення зазначених дисциплін надасть студентам-правникам можливість розвинути їх правовий світогляд до європейського рівня, не обмежуючись нормами національного законодавства, але й беручи до уваги практику Європейського Суду з прав людини (далі Суду).

Водночас, ці знання можуть сприяти зменшенню порушень прав людини в Україні, дотриманню та ефективному захисту прав та свобод фізичних та юридичних осіб. Необхідним, на нашу думку, є не тільки знання, за якими критеріями обирають придатні до розгляду Судом справи, а і знання, як не допустити необхідність звернення до суду. Ці знання є надзвичайно важливими як для адвокатів, суддів так і для працівників правоохоронних органів. На практиці ми спостерігаємо надзвичайний попит на тренінги із захисту прав людини у практикуючих юристів. Це явище свідчить не лише про бажання отримати знання та досвід, але й про відсутність базових знань у сфері захисту прав людини.

При розгляді місця постанов ЄСПЛ в українській правовій системі не можна забувати таку важливу функцію постанов ЄСПЛ, як їх вплив на

створення законодавства держав, які ратифікували Конвенцію. Постанови ЄСПЛ впливають на створення законодавства непрямым шляхом використання їх у якості судових прецедентів, які наочно показують ті недоліки законодавства, які призвели до порушення прав і свобод людини. Наочним прикладом такої постанови щодо України є опублікована 17 жовтня 2019 р. постанова Європейського суду з прав людини (також далі Суд) по справі «Полях та інші проти України». У цій постанові Суд встановив, що звільнення п'яти державних службовців на підставі Закону України «Про очищення влади» № 1682-VII від 16.09.2014 р. призвело до порушення п. 1 ст. 6 (право на справедливий суд) Конвенції з прав людини і основоположних свобод (також далі Конвенції) у зв'язку з надмірною тривалістю судового розгляду справ щодо трьох перших заявників, та до порушення ст. 8 (право на повагу до приватного життя) Конвенції щодо усіх п'яти заявників і присудив в якості компенсації моральної шкоди 5000 євро кожному заявнику та 1500 євро першому заявникові і по 300 євро кожному з інших заявників як компенсацію витрат [16]. У даній постанові Суд надав детальну характеристику тим виявленим недолікам Закону України «Про очищення влади», через які було порушено права заявників.

Будь-яка постанова ЄСПЛ має офіційний статус судового прецеденту, який враховується при прийнятті рішень судами країн, які ратифікували Конвенцію, але особливу вагу для створення та вдосконалення законодавства країн, які ратифікували Конвенцію, мають пілотні постанови ЄСПЛ.

Пілотна постанова – це передбачене правилом №61 Регламенту ЄСПЛ остаточне рішення у справі, в якій ЄСПЛ визнає порушення Конвенції, яке носить масовий характер внаслідок структурної проблеми в правовій системі держави-відповідача, і наказує цій державі зробити певний вид заходів загального характеру. Структурна проблема виражається в повторюваних порушеннях триваючого характеру, що охоплюють широке коло осіб, причиною яких є недоліки в законодавстві держави або практики його застосування. Встановлені ЄСПЛ вимоги до виконання пілотних постанов

мають на увазі «запрограмоване законодавче зобов'язання» влади держави – відповідача внести поправки в існуючі нормативно-правові акти чи прийняти нові нормативно-правові акти для усунення структурної проблеми. Державі – відповідачу надається певний строк для прийняття заходів загального характеру, під час якого ЄСПЛ відкладає розгляд усіх справ даної категорії. Якщо держава – відповідач прийняла відповідні заходи загального характеру, то ЄСПЛ вважає, що проблема може бути вирішена на національному рівні і повертає усі справи даної категорії до національних судів. Але якщо стан справ показує що проблема не усунена на національному рівні, то Суд відновлює практику розгляду справ даної категорії [17].

Пілотні постанови ЄСПЛ по Україні ініціюють законотворчий процес українських законодавців у визначеному у пілотній постанові напрямку, фактично зобов'язуючи їх розробляти і приймати нові нормативно-правові акти для усунення знайденої Судом проблеми.

Повчальним прикладом застосування пілотних постанов ЄСПЛ є ухвалена 15.10.2009 р. ЄСПЛ пілотна постанова по справі «Юрій Іванов проти України», в якій заявник, військовий пенсіонер, скаржився на тривале невиконання судових рішень на його користь і відсутність ефективного засобу правового захисту на національному рівні для вирішення цієї проблеми. Суд визнав у даній справі порушення п. 1 ст.6 та ст. 13 Конвенції, ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції і присудив заявнику суму невиконаних судових боргів з коригуванням на покриття інфляції та 2500 євро як компенсацію моральної шкоди. Суд врахував наявність 1400 українських заяв з тих же питань і вирішив, що в Україні наявна несумісна з Конвенцією практика і необхідно застосувати процедуру пілотного рішення. П.5 ст.111 постанови по справі «Юрій Іванов проти України» зобов'язав державу-відповідача невідкладно, тобто не пізніше ніж упродовж одного року від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного, запровадити ефективний засіб (засоби) юридичного захисту, спроможний забезпечити адекватне й достатнє відшкодування за невиконання або затримки у

виконанні рішень національних судів відповідно до принципів, встановлених практикою Суду [17].

З метою виконання даної пілотної постанови Верховною Радою було прийнято 05.07.2012 р. Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», який набув чинності 01.01.2013 р. Цим Законом закріплено процедуру виконання рішень національних судів, ухвалених після набуття Законом чинності і виконання яких гарантується державою. 09.08.2017 Постановою Кабінету Міністрів України було створено міжвідомчу робочу групу з вирішення проблемних питань, пов'язаних з виникненням заборгованості держави за рішеннями судів, на чолі з Першим віце-прем'єр-міністром України - міністром економічного розвитку та торгівлі . Але усі кроки України по виконанню пілотної постанови ЄСПЛ по справі «Юрій Іванов проти України» не призвели до усунення проблеми та 12.10.2017 р. Велика Палата Суду винесла постанову по справі «Бурмич та інші проти України» (далі також справа «Бурмич») [17]. В даній постанові Суд констатував, що багаторічне невиконання Україною рішення по справі «Юрій Іванов проти України» унеможливило вирішення системної проблеми невиконання рішень національних судів і викликало постійне зростання кількості справ типа «Іванов» [17].

Дана ситуація наглядно показує, що досконале володіння знаннями по постановам ЄСПЛ необхідно студентам не лише для їх майбутньої юридичної практики, але як підґрунтя для майбутньої законотворчої роботи.

Важливим для України є прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 р. (далі Закон) [18]. Завданням цього Закону, згідно преамбулі, є врегулювання відносин, що виникають у зв'язку з обов'язком України виконувати рішення Суду у справах проти України, усунути причини порушення Україною Конвенції, створити передумови для зменшення числа заяв до суду, а також імплементувати в українське судочинство європейські стандарти прав людини.

Актуальною з практичної точки зору є ст.17 Закону, згідно якої суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [18]. Отже й студенти-юристи мають вивчати практику Суду як навчальну дисципліну.

Отже, ми можемо зробити висновок, що розробка нових навчальних дисциплін, які сформулюють сучасний європейський правовий світогляд у студентів-юристів, повинна йти у напрямку створення спеціальних курсів лекцій по вивченню практики Європейського Суду з прав людини.

Використані джерела та література:

1. Давид Р. Основные правовые системы современности / Давид Р., Жоффре-Спинози К.; пер. с фр. В. А. Туманова. – М.: Междунар. отношения, 1997. – С. 56–57.
2. Амстердамський договір від 2 жовтня 1997 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Назва з екрана.
3. Кондратенко Ю. Право Європейського Союзу – особлива модель регулювання міждержавних відносин / Ю. Кондратенко // Право України. – 2005. – № 7. – С. 133.
4. Законотворчість: Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. – Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2005. – 160 с.
5. Качка Т. Боротьба з відмиванням грошей: Комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України *acquis* Європейського Союзу в сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / Т. Качка. – Київ: Вид-тво «Реферат», 2004. – 288 с.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.
7. Европейское право: учеб. для вузов / под общ. ред. Л. М. Энтина. – М.: Издат. гр. Норма-ИНФРА.М, 2001. – 720 с.
8. Хорольський Р. Б. Судовий прецедент як джерело права Європейського Співтовариства / Р. Б. Хорольський // Проблеми законності. – 1999. – Вип. 39. – С. 204–209.
9. Опришко В. Ф. Проблема зближення європейського права із законодавством України / В. Ф. Опришко // Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правових систем: матеріали Міжнар. наук. конф. 17–20 жовт. 2000 р. – Київ, 2000. – С. 40–41.
10. Загайнова С. К. Судебный прецедент: проблемы правоприменения / С. К. Загайнова. – М.: Изд-во НОРМА, 2002. – 176 с.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.
12. Кабінет Міністрів схвалив доопрацьовану Програму дій Уряду та направляє її до Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-shvaliv-doopracovanu-programu-dij-uryadu-ta-napravlyuaye-yiyi-u-verhovnu-radu>. – Назва з екрана.
13. Карпова Н. Ю. Аналіз постанов ЄСПЛ щодо України в першому півріччі 2018 року / Н. Ю. Карпова // Юридичний Вісник України – загальнонаціональна правова газета. – 2018. – № 28 (1201). – С. 13.

14. Annual Report European Court of Human Rights URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2019_ENG.pdf
15. Annual Report European Court of Human Rights URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2019_ENG.pdf
16. Карпова Н. Ю. Постанова ЄСПЛ по справі «Полях та інші проти України»: рекомендації ЄСПЛ щодо проведення люстрації в Україні / Н. Ю. Карпова // Юридичний Вісник України – загальнонаціональна правова газета. – 2019. – № 45 (1270). – С. 14–15.
17. Карпова Н. Ю. Місія, яку неможливо виконати? Невиконання Україною пілотної постанови ЄСПЛ по справі «Юрій Іванов проти України» як національна проблема / Н. Ю. Карпова // Юридичний Вісник України – загальнонаціональна правова газета. – 2018. – № 39 (1212). – С. 12–13.
18. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3477-15>. – Назва з екрана.

*Майстренко Анжела Андріївна, кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник відділу науково-інформаційної
та редакційно-видавничої діяльності
Українського науково-дослідного інституту
архівної справи та документознавства (м. Київ)*

КОМПЕТЕНТІСТНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Сучасна вища освіта, яка формує інтелектуальний, науковий та творчий потенціал суспільства, переживає на рубежі ХХ-ХХІ століття чергову хвилю трансформацій. Модернізаційні процеси в системі університетської освіти охопили всі ланки підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Вдосконалювання вищої освіти України і видозміна інформаційних запитів актуалізують питання підготовки нового покоління майбутніх спеціалістів інформаційної, бібліотечної та архівної справи, яке адаптується до вимог сучасного інформаційного суспільства, враховує передовий зарубіжний досвід. Стрімкі і масштабні темпи цифрової трансформації у світі детермінували перегляд концептуальних підходів і до підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної галузі. Перед вищою бібліотечно-інформаційною освітою постали завдання радикально якісного оновлення на новій

концептуальній основі, яка спирається на формування і розвиток широкого спектру компетентностей майбутніх фахівців.

Функціональна, технологічна та документно-ресурсна подібність бібліотек, архівів та інформаційних центрів дозволяє обґрунтувати необхідність організації підготовки універсального інформаційного фахівця, що здатний кваліфіковано працювати в будь-якому типі документально-комунікаційних установ. Сучасний дипломований випускник університету з інформаційної, бібліотечної та архівної справи має заповнити відчутну прогалину у сфері документознавчо-інформаційних кадрів, організації та управління системами електронного документообігу, забезпечення інформаційної безпеки, впровадження технологій «електронного урядування», організації архівного зберігання документів на основі сучасних інформаційних технологій тощо. Багатофункціональність різних форм і засобів діяльності фахівців цієї галузі актуалізують проблеми професійної підготовки спеціалістів інформаційної, бібліотечної та архівної справи у закладах вищої освіти на основі нової освітньої парадигми, що спирається на компетентністний підхід.

Проблеми підготовки фахівців в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи були предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Серед них: В. Бабич, Н. Бачинська, В. Бездрабко, І. Давидова, Я. Калакура, Л. Каліберда, С. Кулешов, Н. Кушнарєнко, І. Матяш, Т. Новальська, Ю. Палєха, М. Палієнко, В. Пашкова, О. Сєрбін, М. Слободяник, А. Соляник, І. Тюрменко, Л. Філіпова, А. Чачко, Г. Шведова-Водка, В. Шейко, Г. Шемаєва, М. Щєрбак, Т. Ярошенко та ін.

З огляду на актуальність проблеми, **метою** нашої наукової розвідки є визначення складових компетентнісного підходу у процесі підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем зі спеціальності «029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Модернізація вищої освіти України супроводжувалась оновленням нормативно-правової бази, зокрема було ухвалено закони «Про вищу освіту»

(2014), «Про освіту» (2017), Національну стратегію розвитку освіти в Україні до 2021 року (2012), Постанову Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей», за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015) та Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23.11.2011 р. № 1341, підготовлено проект Закону України «Про Національну систему кваліфікацій» [1-6].

Основними нормативними актами, що вплинули на реформування системи вищої бібліотечної, документознавчої та архівної освіти стали закони України «Про інформацію» (1992, редакція від 21.12.2019, підстава - 324-IX.), «Про доступ до публічно інформації» (2011), «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (1995, із змінами, внесеними згідно із Законами № 955-VIII від 28.01.2016, ВВР, 2016, № 10, ст.103), «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (1994, поточна редакція від 13.02.2020). Нормативно-правові акти ХХІ століття формують зміни у змісті та технологіях навчання фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи [7-10].

У грудні 2018 року було затверджено Стандарт вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», який став першою спробою узагальнення в межах однієї спеціальності професій бібліотекаря, архівіста та фахівця з інформаційної справи [11].

Зауважимо, що вищевказана спеціальність утворилася на базі двох самостійних: «Книгознавство, бібліотекознавство та бібліографія» і «Документознавство та інформаційна діяльність».

На сьогодні актуальним постає питання наступності здобуття вищої інформаційної, бібліотечної та архівної освіти у рамках інтегрованої спеціальності. Важливим є визначення переліку компетентностей (та навчальних дисциплін, які їх формують), яких має набути майбутній фахівець на бакалаврському рівні вищої освіти.

Варто підкреслити, що сучасні галузеві стандарти, які визначають вимоги до формулювання компетентностей та результатів навчання здобувачів освіти, вимагають структурувати їх через Дублінські дескриптори, прийняті усіма країнами – учасниками Болонського процесу як дескриптори циклів для системи кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Вони пропонують загальні формулювання типових очікувань щодо досягнень та здібностей, набутих здобувачами освіти на кожному її рівні – першому (бакалаврат), другому (магістратура), третьому (доктор філософії) [12].

Дублінські дескриптори відбивають п'ять головних результатів навчання: «знання та розуміння», «застосування знань та розуміння», «здатність до формування суджень та формулювання висновків», «комунікативні здібності», «навички навчання або здатності до навчання». Магістральна ідеологія Дублінських дескрипторів у тому, що вони є інноваційними критеріями результативності набуття певного ступеня вищої освіти, оскільки переносять акцент із сумативного набуття знань, умінь та навичок – на ефективне їх використання для вирішення професійних проблем. Іншими словами: сучасний випускник закладу вищої освіти має не лише «знати та розуміти свою предметну область», але й «знати, як діяти» і як розбудувувати власну траєкторію професійного зростання.

А. Соляник зауважує, що в Дублінських дескрипторах перелік компетентностей для кожної предметної галузі є єдиним, універсальним, що не залежить від освітньої спеціальності, але бакалавр, магістр та доктор філософії розрізняються за рівнем опанування цих компетентностей [13].

На визначення змісту базових професійних компетентностей сучасного інформаційного фахівця суттєво впливають ключові тенденції розвитку глобального комунікаційного простору, зокрема: стрімка зміна переліку онлайн-інформаційних продуктів та послуг, що зумовлює розширення спектру спеціалізацій інформаційних фахівців; персоналізація користувацьких інтерфейсів та сервісів на основі технологій адаптивного

контенту; електронну подібність документо-комунікаційних структур суспільства (видавництв, бібліотек, архівів, інформаційних агенцій).

Так, в стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (2018) закладено підходи до структурування змісту підготовки бібліотечно-інформаційного фахівця, які дозволяють виокремити такі узагальнені складові: загальна характеристика; обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; перелік компетентностей випускника (інтегральні, загальні, спеціальні (фахові, предметні)); нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; форми атестації здобувачів вищої освіти; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; перелік нормативних документів, на яких базується стандарт вищої освіти. Закладам вищої освіти важливо не лише надавати професійні знання, навички та уміння, але «навчити вчитися» (і здобувати знання впродовж життя), критично мислити, працювати в проектах, будувати соціальні зв'язки, розвивати здатність до креативності, лідерства, самоорганізації, тощо, здобути інші компетентності XXI століття.

Як правило, перелік запропонованих у стандартах галузевої вищої освіти *загальних компетентностей* зобов'язує ЗВО організувати освітній процес таким чином, щоб навчання сприяло не лише набуттю фахових знань та умінь, але й багатогранному розвитку особистості, зокрема формуванню у молоді вміння навчатися з високим рівнем самостійності, критичного мислення, творчого підходу до вирішення професійних проблем, ініціативності, підприємливості, рішучості, уміння оцінювати ризики й конструктивно управляти почуттями.

Загальна ідеологія визначення чинними державними стандартами галузевої освіти *системи загальних та професійних компетентностей*, як зазначає А.В. Гуменчук, спрямовує заклади вищої освіти на формування в здобувачів вищої бібліотечно-інформаційної освіти таких здатностей, які

дозволять випускникам швидко адаптуватися до сучасних і майбутніх викликів цифрового суспільства, бути готовими до поліваріантної діяльності в суміжних сегментах його інформаційної інфраструктури, не припиняти навчатися протягом усього життя, просувати, створювати і поширювати інновації як запоруку адаптації бібліотек до викликів глобального цифрового простору [14].

Освітньо-професійні програми, що розроблені представниками науково-методичних комісій кафедр закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку бакалаврів інформаційної, бібліотечної та архівної справи, спрямовані на реалізацію вимог сучасної освітньої парадигми на основі компетентнісного підходу. ЗВО для підготовки освітньої програми беруть за основу розроблений 2018 року галузевий Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (бакалавр), в якому визначені фахові компетентності, які студенти мають здобути під час навчання на бакалаврському рівні [15].

Таким чином, формування та розвиток професійних компетентностей у сфері інформаційно-документної діяльності спрямовано на здобуття студентами стійких, інтегрованих, фахових знань, вміннями застосувати їх у нових, нестандартних ситуаціях.

Зазначені компетентності дають чітку перспективу комплексно реалізувати головну мету змісту навчання: молоді фахівці повинні бути здатними ефективно використовувати і розвивати сучасні інформаційні технології в різних сферах суспільного життя.

Зауважимо, що сучасне покоління галузевих стандартів освіти не передбачає переліку нормативних навчальних дисциплін, що закладають зміст підготовки майбутніх фахівців. Натомість, заклади вищої освіти на основі освітньо-професійної програми складають навчальні плани, в які вносять перелік навчальних дисциплін, що формують інтегральні, загальні та фахові компетентності відповідно до затвердженого стандарту.

Основу навчальних планів підготовки у сфері бібліотечно-інформаційної освіти складають дисципліни в галузі документознавства, архівознавства, права, інформаційних технологій, комунікацій та економіки. Зміст цих дисциплін має враховувати сучасні реалії освітньої теорії і практики, зокрема «потребу підготовки національно-мовної особистості спеціаліста у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи» [16]. Такий підхід забезпечує формування широкого спектру компетентностей випускників і дозволяє їм бути не тільки успішними фахівцями-практиками, а й продовжити навчання в магістратурі.

Зауважимо, що нова цифрова реальність передбачає необхідність впровадження нових дисциплін, які були б зосереджені не лише на роботі з друкованими джерелами інформації, послугами та технологіями їхнього використання. Необхідно впроваджувати дисципліни, які б давали знання та вміння з формування, використання та управління електронними ресурсами (зокрема, робота з метаданими), сучасними підходами до організації інформаційних ресурсів зі збереження цифрової інформації, створення електронних бібліотек, в тому числі через хмарні технології, дистанційного обслуговування користувачів, сучасних комунікацій, архітектури інформації, наукометрії та бібліометрії, побудови сайтів та комунікації в соцмережах, технологій Веб 2.0 тощо [17]. Результати формування цифрових компетентностей можуть бути соціально затребуваними в інформаційних, аналітичних, адміністративних, кадрових підрозділах, службах діловодства підприємств, організацій, установ, фірм різного профілю, а також в органах державного управління всіх рівнів.

Отже, перелік навчальних дисциплін загальної та професійної підготовки, як нормативної (обов'язкової), так і варіативної частини навчального плану формують ЗВО, що здійснюють підготовку бакалаврів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Ці дисципліни мають формувати необхідні компетентності, які вже сьогодні є затребуваними в інформаційній, бібліотечній та архівній справах. Належний

фаховий рівень підготовки надасть можливість спеціалісту реалізувати себе на ринку праці.

Таким чином, аналіз складових компетентнісного процесу професійної підготовки бакалаврів інформаційної, бібліотечної та архівної справи у закладах вищої освіти України демонструє адекватну відповідь освітянської спільноти на виклики інформаційного суспільства, варіативність підходів, пошуки оптимального співвідношення традиційних та інноваційних форм і методів навчання. Отримання вищої освіти за різними освітніми програмами спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна освіта» надасть можливість випускникам ЗВО реалізовувати сформовані знання, вміння і навички у професійній сфері діяльності, що є важливою умовою їх конкурентоздатності.

Використані джерела та література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37-38. Ст. 2004. Редакція від 18.03.2020, підстава - 463-IX.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. Ст. 380. Редакція від 02.04.2020, підстава - 540-IX.
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 // Урядовий кур'єр від 04.07.2013. № 117, / № 155 від 29.08.2013.
4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248149695>. – Назва з екрана.
5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>. – Назва з екрана.
6. Про національну систему кваліфікацій: Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya>. – Назва з екрана.
7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48, ст. 650. Редакція від 21.12.2019, підстава - 324-IX.
8. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32, ст. 314. Редакція від 01.12.2019, підстава - 199-IX.
9. Про бібліотеки та бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 7, ст. 45. Редакція від 01.01.2017, підстава - 1801-VIII.
10. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 15, ст. 86. Редакція від 13.02.2020, підстава - 440-IX.

11. Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (бакалавр): стандарт вищої освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotечna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>. – Назва з екрана.
12. Соляник А. Інноваційні критерії результативності ступеневої підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [Електронний ресурс] / А. Соляник. – Режим доступу: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/146291>. – Назва з екрана.
13. Соляник А. Інноваційні критерії результативності ступеневої підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/146291>. – Назва з екрана.
14. Гуменчук А. В. Модель інтелектуалізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти / А. В. Гуменчук // Вісн. ХДАК. – 2019. – Вип. 55. – Режим доступу: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.055.06>. – Назва з екрана.
15. 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (бакалавр): стандарт вищої освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotечna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>. – Назва з екрана.
16. Білавич Г. Мовно-комунікативний аспект підготовки бакалаврів інформаційної, бібліотечної та архівної справи крізь призму навчально-методичного забезпечення галузі / Г. Білавич // Молодь і ринок. – 2018. – № 11 (166). – С. 23–28.
17. Сербін О. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти [Електронний ресурс] / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісн. Книж. палати. – 2015. – № 2. – С. 12–15. – Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%86%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/vkp_2015_2_5.pdf. – Назва з екрана.

***Фастівець Анна Віталіївна,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету соціально-технічних наук та управління
Полтавського інституту бізнесу
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Полтава)*

СИНЕРГЕТИКА ПРІОРИТЕТНИХ КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформування системи вищої освіти в Україні на сучасному етапі є об'єктивним і затребуваним процесом, який зумовлює, зокрема, появу нових форм взаємовідносин і співпраці в академічному середовищі. Це викликано, передусім, пріоритетністю творення нової парадигми професійної освіти, що ґрунтується на пріоритетах професійного розвитку та формування необхідних компетентностей викладачів вищої школи. Важливим елементом

цього процесу є наставництво. Саме тому вважаємо за необхідне більш детально проаналізувати ключові компоненти педагогічного наставництва в системі вищої освіти.

Питання наставництва досліджувалися як українськими, так і зарубіжними фахівцями. У наукових працях О. Абдулліної, В. Загвязинського, І. Ісаєва, В. Кан-Калика, Н. Кузьміна, Л. Подимова, В. Сластеніна, Д. Олієна, С. Керрола, Є. Горшкової, О. Бухаркова, В. Андрущенко, О. Крушельницької, В. Олійник, В. Поліщук та інших вчених висвітлювався широкий спектр проблем застосування наставництва у процесі професійної підготовки молодих спеціалістів. Проте подальшого дослідження потребує проблема специфіки застосування наставництва в сучасних умовах розвитку суспільства, зокрема, його структурних компонентів.

Мета статті полягає у дослідженні структурної моделі педагогічного наставництва в системі вищої освіти.

У межах репрезентованого дослідження розглядаємо педагогічне наставництво як складне багатоконпонентне професійно орієнтоване утворення, що характеризується наявністю сукупності спеціальних знань та операційно-технологічних умінь, розвиненістю професійно значущих особистісних якостей і сформованою стійкою потребою в реалізації педагогічного наставництва.

У структурі педагогічного наставництва нами виокремлено особистісний, змістовий, діяльнісно-творчий та оцінно-прогностичний компоненти. Розглянемо детальніше виокремлені нами компоненти педагогічного наставництва та елементи, що їх складають.

Особистісний компонент. Першим елементом цього компонента нами визначено позитивну мотивацію до педагогічного наставництва, тому що всім видам діяльності притаманні мотивація до діяльності, знання про діяльність і практичне виконання цієї діяльності. В основі мотиваційного компонента лежить позитивне ставлення до навчання, стійкий інтерес до

освітнього процесу, потреба у використанні набутих знань, уміння та навички в процесі майбутньої професійної діяльності [1].

Незаперечним є стимулювання позитивної мотивації до педагогічного наставництва, що сприятиме мобілізації творчих сил студентів, розвитку їхніх професійних здібностей та особистісних якостей. В аспекті дослідження мотивація досягнення успіху полягає у прагненні на належному рівні виконувати наставницьку діяльність, спрямовану на формування особистості вихованців, надавати їм необхідну допомогу в разі виникнення труднощів у різноманітних життєвих ситуаціях. Зазначене сприятиме реалізації діагностувально-коригувальної функції педагогічного наставництва.

Ще одним елементом особистісного компонента є спрямованість на педагогічну фасилітацію. Фасилітацію слід розуміти як підвищення ефективності діяльності індивіда за умови присутності іншого, який виступає лідером, керівником, прикладом, зразком тощо [2, с. 146].

У контексті дослідження важливим є твердження, що фасилітація педагогічного спілкування вибудовує особистісний досвід суб'єктів навчального процесу, забезпечує розвиток особистісних функцій самотворення та самоорганізації. Дотримання педагогом та студентами головних принципів фасилітації створює атмосферу взаємоповаги й підтримки, що сприяє, у свою чергу, максимальній розкутості та самовираженню його суб'єктів. У контексті педагогічного наставництва мова йде про вміння ставити себе на місце іншої людини, сприймати події з її позиції та емоційно реагувати на її проблеми.

Підсумовуючи, доходимо висновку, що спрямованість наставників на педагогічну фасилітацію є необхідним елементом особистісного компонента у структурі педагогічного наставництва.

Змістовий компонент. Доцільність цього компонента у структурі педагогічного наставництва зумовлюється необхідністю наявності у студентів тих чи інших знань з питання специфіки педагогічного наставництва і варіативності наставницької діяльності. Якщо взяти до уваги,

що основним завданням педагога-наставника є педагогічна підтримка своїх вихованців, то вочевидь викладачі повинні бути обізнаними з механізмами її здійснення.

Для успішної організації педагогічного наставництва педагог повинен володіти такими знаннями: методологічні основи організації навчально-виховної роботи, мета та завдання педагогічного наставництва, засоби саморозвитку, закономірності розвитку вихованців, засоби організації навчальної та виховної роботи за індивідуальними траєкторіями розвитку особистості.

Відтак, змістовий компонент потребує від наставника оволодіння теоретичними і практичними знаннями, уміння орієнтуватись у джерелах, літературі, посиленого інтересу до науки, пізнавальних потреб, стимулювання самоосвіти і саморозвитку, наявності критичного, творчого мислення, уміння діяти у стандартних і нестандартних ситуаціях, відстоювати власну думку, розуміння необхідності розвитку інтересу, прагнення до пізнання тощо [3, с. 201].

Отже, змістовий компонент пов'язаний із набуттям необхідних для здійснення наставництва спеціальних знань щодо специфіки педагогічного наставництва і механізмів педагогічної підтримки.

Наступним у структурі педагогічного наставництва обрано діяльнісно-творчий компонент. Необхідним складником останнього є комунікативно-організаційні вміння, зважаючи на те, що педагогічне наставництво ґрунтується на організації взаємодії суб'єктів педагогічного процесу.

Зауважимо, що успіх педагогічного наставництва залежить від того, чи вміє наставник встановити контакт із вихованцями; від того, наскільки його виклад є системним; від логіки й аргументації; від уміння стимулювати студентів до здійснення подальшої навчальної діяльності, заохочувати їх і керувати їхньою увагою; від вміння передбачати майбутні конфлікти й зменшувати емоційне напруження, що виникає у процесі спілкування, а також усувати будь-які бар'єри, що виникають.

Організаційні вміння передбачають: уміння залучати вихованців до різноманітних видів діяльності; перетворювати колектив на інструмент впливу; чітко й без зайвих витрат часу та будь-якої підготовки проводити навчальні заняття; знаходити для студентів посильні й цікаві справи; створювати в колективі дружню атмосферу.

Важливим елементом діяльнісно-творчого компонента у структурі педагогічного наставництва вважаємо наявність творчого потенціалу. Це зумовлене специфікою самого педагогічного наставництва, яке, насамперед, є творчим процесом, оскільки умови, завдання та способи педагогічного впливу завжди різні; відрізняються й можливості студентів у сприйнятті, рівень готовності до співпраці як з одного, так і з іншого боку, отже, як і в яких умовах та обставинах він не здійснювався би, – завжди це творчий, неповторний процес, що впливає на особистість педагога-наставника і вихованця [4, с. 111].

Отже, під творчим потенціалом особистості слід розуміти складну систему психогенетичних і психічних якостей людини, інтегральну сукупність її природних та соціальних сил, здібностей і можливостей здійснення творчої діяльності, продукування необхідних стратегій та тактик у процесі професійної діяльності, що дозволяють знаходити унікальне, принципово нове рішення проблем, а також забезпечувати суб'єктивну потребу людини у творчій самореалізації та саморозвитку.

Оцінно-прогностичний компонент передбачає наявність вміння переорієнтувати мету і зміст навчально-виховного процесу відповідно до тих чи інших педагогічних завдань; врахувати потреби та інтереси студентів, їхній власний досвід тощо; визначити головні й другорядні завдання кожного етапу навчально-виховного процесу; дібрати такі види діяльності, які найбільшою мірою відповідають педагогічним завданням; спланувати навчальну діяльність студентів; спланувати їхню індивідуальну роботу задля розвитку їхніх творчих здібностей; дібрати зміст, форми, методи та засоби

навчання й оптимально їх поєднати; спланувати систему залучення різних прийомів стимулювання навчальної активності студентів.

Важливим елементом оцінно-прогностичного компонента виступають аналітичні вміння, які належать до критеріїв педагогічної майстерності, оскільки саме через них виявляється узагальнене вміння педагогічно мислити. Аналітичні вміння в контексті дослідження – це вміння аналізувати педагогічні ситуації, які розуміються як сукупність обставин та умов, інваріантним компонентом яких є взаємовідносини «наставник-вихованець», як реальні обставини в навчальній групі, як складна система відносин і взаємовідносин, яку необхідно враховувати під час прийняття рішення, або як часовий фрагмент педагогічного процесу, впродовж якого не змінюється ціннісне ставлення вихованця до себе, а педагогічна взаємодія залишається стабільною [5, с. 176].

Наступним складником оцінно-прогностичного компонента виступають проектувальні вміння, які передбачають уміння визначати зміст та різноманітні види діяльності, що дозволяють забезпечити розвиток в особистості вихованців прогнозованих якостей; урахування їхніх потреб, інтересів, здібностей і можливостей; вміння планувати індивідуальну роботу, що допомагає подолати наявні недоліки поведінки студентів, стимулювати їхню активність тощо.

Проектувальні вміння дають можливість обґрунтувати мету педагогічного наставництва, максимально конкретизувати завдання й визначити види діяльності, здійснення яких вихованцями забезпечить розвиток у них прогнозованих якостей і станів. Тому важливо передбачити поєднання різних видів роботи відповідно до поставлених завдань.

Відтак, сукупність особистісного, змістового, діяльнісно-творчого й оцінно-прогностичного компонентів репрезентують структуру педагогічного наставництва. Зауважимо, що всі компоненти взаємопов'язані та доповнюють один одного й описуються через систему відповідних функцій,

професійних психолого-педагогічних знань, професійно значущих якостей і вмінь педагога.

Використані джерела та література:

1. Гаврилів Н. Наставництво як вид професійної діяльності: генеза розвитку та становлення [Електронний ресурс] / Н. Гаврилів // Сайт Науковий вісник УМО «Економіка та управління». – 2016. – Вип. 1. / Нац. б-ки ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2009_5/Havryliv.htm. – Назва з екрана.
2. Цибилова Т. Ю. «Менторство» как элемент методики работы преподавателя в системе высшего профессионального образования / Т. Ю. Цибилова, О. М. Августан, Д. А. Сергеев // Современные проблемы науки и образования. – 2017. – № 4. – С. 146–148.
3. Гаврилів Н. Наставництво як інструмент сучасної освіти / Н. Гаврилів // Гуманітарні та соціальні науки: матеріали I Міжнар. конф. молодих вчених HSS-2009, 14–16 трав. 2009 р., Львів / Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів: Видав. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – С. 201–202.
4. Поліщук І. В. Менторство як передумова ефективного управління на державній службі / І. В. Поліщук // Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участі, 27 трав. 2016 р., Київ / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, С. В. Загороднюка. – Київ: НАДУ, 2016. – С. 110–112.
5. Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва: [монографія] / Т. Ю. Осипова. – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – 412 с.

*Цветков Олександр Глібович, доктор історичних наук,
старший науковий співробітник, професор кафедри міжнародних
відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

ПРІОРИТЕТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДИПЛОМАТИЧНА ТА КОНСУЛЬСЬКА СЛУЖБА»(ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ДИПЛОМАТИЧНОЇ РОБОТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА)

Очевидно, що сучасні глобальні процеси та проблеми соціально-економічного розвитку суспільства в його національних і все більше – транснаціональних вимірах ставлять перед останнім нові завдання і вимоги. Не в останню чергу це стосується сфери освіти, теоретичної і практичної підготовки спеціалістів, здатних відповідати таким викликам. Щодо вищої освіти в світі, то у цій сфері, без великого перебільшення, відбувається наразі

академічна революція, позначена безпрецедентними за масштабами перетвореннями та різноманітністю реформістських підходів. Зрозуміти цей постійний і динамічний процес та максимально пристосуватися до нього далеко не просто.

Університетська освіта у цьому сенсі відіграє чи не найбільш важливу роль, бо поєднує в учбовому навчальному процесі потенціал усталених фундаментальних наук, академічних знань і, водночас, вимог до постійно зростаючої спеціалізації при підготовці випускників, затребуваних нинішнім розвитком і попитом на кваліфікованих спеціалістів-практиків, безпосередньо підготовлених до роботи і відповідно здатних до постійного оперативного підвищення кваліфікації і подальшого розширення отриманого в університеті професійного багажу знань.

Не становить винятку у цьому плані і підготовка кваліфікованих спеціалістів-міжнародників у Київському університеті імені Бориса Грінченка, зокрема за однієї з базових для них дисципліни – «Дипломатичної і консульської служби», як основи дипломатії. Зростаюча інтенсивність міжнародних відносин і міжнародних комунікацій, дедалі більша потреба у професіоналах з міжнародним світоглядом, які, до прикладу, зможуть бути задіяні при вирішенні таких гострих питань сучасності, як врегулювання міжнародних конфліктів, розбудова глобальних підходів до охорони здоров'я і захисту від пандемічних захворювань, дипломатії різних треків, численних форм розбудови світової економіки тощо. Тобто, мова тепер йде не стільки про підготовку спеціалістів для системи МЗС України, скільки – більш широкого профілю, відповідно до сучасних викликів і потреб держави. Звідси виходить, що успішна підготовка і подальша кар'єра випускників університету у сфері міжнародних відносин, з акцентом на практичні знання дипломатичної і консульської служби – постають пріоритетним завданням у навчальному процесі і відповідно отримують більш широкі можливості для самореалізації випускників і, одночасно та у відповідності до національних інтересів – більш широкої участі у міжнародній діяльності.

Представляється, що однаково важливим в ході професійного навчання за дисципліною стала практика так званих аналітичних розминок, ігрової конкуренції за краще подання інформацій між підгрупами, тобто професійного підвищення планки необхідних знань та навичок, виховуючи і тренуючи такі якості у студентів, як випробування на лідерство, рішучість і готовність до виступів, цільового управління командою чи при розгляді проблемного питання міжнародного життя, вміння проводити переговори і знаходити шляхи до їх продовження в разі якщо на початку вони не приносили позитивного результату.

Загалом, для навчання студентів за програмою дисципліни достатньо вдалими і різнобічним виявився наступний план проходження окремих тем з елементами реального досвіду вирішення тих чи інших питань у дипломатичній практиці:

Тематичний план

Змістовий модуль 1. Основи

Тема 1. Вступ. Поняття дипломатії та дипломатичної служби. Історичні типи дипломатії та дипломатичної служби. Розвиток і трансформація дипломатії та дипломатичної служби.

Тема 2. Державні органи зовнішніх зносин і дипломатична служба.

Тема 3. Встановлення дипломатичних відносин. Відкриття дипломатичних представництв і завершення дипломатичної місії.

Змістовий модуль 2. Серцевина

Тема 4. Структура і персонал дипломатичного представництва. Функції дипломатичних представництв і засоби їх виконання. Дипломатичне листування.

Тема 5. Дипломатичні привілеї та імунітети.

Змістовий модуль 3. Профілі

Тема 6. Консульські відносини. Функції консульських установ і засоби їх виконання. Консульські привілеї та імунітети.

Тема 7. Спеціальні місії як форма дипломатії.

Змістовий модуль 4. Профілі

Тема 8. Форми багатосторонньої дипломатії.

Тема 9. Питання дипломатичної практики в роботі міжнародних організацій, конференцій і нарад.

Тема 10. Методи і засоби дипломатичної комунікації.

У ході розкриття тем значне опрацювання надавалося освоєнню практичних вмінь, зокрема з дипломатичного листування і функціональних обов'язків дипломатичних представництв. Пропонувалося не лише ознайомлення з різними формами дипломатичної кореспонденції, видами документації та її організації, але і така практика, як аналітичний розбір зібраної інформації та її оформлення за різноплановою методикою та технікою перевірки і підготовки текстового матеріалу. Останнє, як правило, засвідчувало значні труднощі при написанні оригінального аналітичного тексту. Так само як і написання вільного есе щодо дипломатичних заходів або вміння написання змістовних записів бесід чи протоколу про проведення зустрічі і відповідних рекомендацій.

Проте, загалом представлена план-схема свідчить про достатньо обґрунтовану і різнобічну програму навчання з передбачуваними можливостями закріплення лекційного матеріалу через традиційні заняття-семінари, самостійну роботу та контрольні модульні перевірки. Додатковий момент – робота з дисципліни “Дипломатична та консульська служба” у спеціалізованому Центрі “Дипломатично-протокольної служби”, в ході якої студенти набувають досвіду і практики організації дипломатичних зустрічей, проведення прийомів, отримання навичок використання в практиці дипломатичної служби і на переговорах норм дипломатичного протоколу; практики організації протокольних заходів; підготовки документів для дипломатичних комунікацій, забезпечення документообігу дипломатичної та консульської служби. Все це допомагає додатково відшліфувати отримані знання предмета і практично «пройтися» по характерним точковим темам дисципліни.

Також у рамках широкого контексту до базових тем дисципліни мають націлено долучатися і специфічні галузі дипломатії. Серед них пріоритет має військово-технічне співробітництво між державами – важливий індикатор міждержавних стосунків, тим більше, що останнім часом зростає питома вага розгляду конфліктів у міжнародному порядку денному. Органом цієї служби є інститут військового аташату – зі своєю історією походження і еволюції до наших днів. Тому зрозуміла увага, яка надається цьому питанню у навчальному процесі – з професійним розглядом структури та складу військових місій, завдань і методів їх діяльності у різних країнах світу. Додатково розглядається військова дипломатія у верхах, дипломатичні привілеї та імунітети військових аташе, протокольні заходи за їх участю.

Не менш важливою є економічна дипломатія. А роль і функції економічного радника в структурі посольства важко переоцінити, бо тісно переплітаються із самими перспективами державного зростання, зовнішньою торгівлею та завданнями економізації зовнішньополітичної діяльності держави. До особливостей правового статусу торговельних представництв відносяться можливості діяльності торговельних представництв при відсутності дипломатичних відносин у практиці окремих держав – зі своїм правовим статусом і функціями. В Україні відповідна діяльність керується Указом Президента України «Про торговельно-економічну місію у складі дипломатичного представництва України за кордоном» від 30 квітня 1994 р. і є досить нерозвиненою.

Прикладом «м'якої сили» у міжнародних відносинах є дипломатія в культурній сфері, як і діяльність інших дипломатичних «спецагентів» – ЗМІ, неурядових чинників тощо, які у дипломатичних представництвах як правило керуються аташе з питань культури. Його функції та завдання часто пов'язуються з діяльністю інформаційних та культурних центрів за кордоном.

Для всіх галузей дипломатії безперечним пріоритетом має бути навчання з техніки ведення дипломатичних переговорів, яка багатьма

вважається серцевиною дипломатичного мистецтва. Підготовка і організація переговорного процесу, правильне обрання часу та місця проведення переговорів, підкріплені через неформальні бесіди, розмови «тет-а-тет» і «off the record» – важливі складові цієї діяльності. Як і значення компромісу при проведенні переговорів і його допустимі межі. Окреме поле діяльності у цій царині – мирне врегулювання спорів. При цьому використовуються як міжнародно-правові механізми мирного врегулювання спорів, так і кулуарна дипломатія, переговорні консультації – допускаються також посередництво, міжнародний арбітраж і приїзд спеціальних місій.

До пріоритетно-фахових напрямів викладання дисципліни за визначенням належать і питання консульської служби. Найбільш важливі положення цієї сфери, на жаль, частенько оминаються на користь більш повного показу дипломатичної практики. Між тим міжнародно-правова база встановлення та здійснення консульських відносин, питання визнання держави та одночасності встановлення консульських відносин, специфіка поширення привілеїв та імунітетів у цій сфері складають вагомую долю всієї дипломатичної служби. На спеціалістів-практиків цієї сфери фактично ніколи не знижується попит і відповідні категорії персоналу у багатьох відношеннях наближені до дипломатичних. А перелік їх функцій – інформаційних, консультативних, паспортно-візових, облікових та з реєстрації актів громадянського стану, легалізації та засвідчення, надання допомоги громадянам – чисельністю часом переважають дипломатичні функції.

Загалом збереження балансу базових і специфічних тем в рамках викладу дисципліни дозволяє досягти виконання головних завдань та учбових цілей курсу, надавши студентам вміння:

- орієнтуватися в міжнародно-правовій базі й національно-правових питаннях організації та здійснення зовнішніх зносин держави;
- аналізувати дипломатичну інформацію і фахово інформувати центр;
- готувати дипломатичні документи і підтримувати дипломатичне листування;

- професійно спілкуватися з представниками інших країн і міжнародних організацій з питань дипломатичної діяльності України.

Водночас, сучасні вимоги до дипломатичної і консульської служби все більш настійно формують до запровадження і нові завдання та пріоритети у підготовці спеціалістів – готових до практичної діяльності у нових умовах. Серед таких нових пріоритетних цілей можна зазначити:

- цільовий розвиток навичок командно-групової роботи, введення елементів змагання/конкуренції за кращий результат між групами і індивідуальними студентами-учасниками;

- навчання із залученням, по-можливості, маргінальних дисциплін до розкриття новітніх професійних проблем у міжнародних відносинах, відповідно висвітлюючи історію їх появи, характеристики та приклади вирішення з дипломатичної практики, закріплення правових норм та інших компонентів, зазначених у дипломатичних конвенціях і процедурних правилах міжнародних організацій;

- пілотне орієнтування на виробку практичних, фахових навичок не тільки у суто дипломатичній сфері, а і у більш широкій сфері - для бізнесу, органів міської і загальнодержавної виконавчої та законодавчої влади тощо;

- моделювати наробку вмінь та знань, що потребуються для нових компетенцій та комунікацій у міжнародному середовищі;

- заохочувати найбільш успішних студентів до подальшої наукової та аналітичної роботи в галузі основ дипломатії та міжнародних відносин.

Такі пріоритетні завдання у підготовці спеціалістів вже затребувані часом і тому їх щонайскоріша реалізація може значно посилити престиж та фаховість університетської освіти.

**Секція IV. СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНЕ НАВЧАННЯ, ВИКЛАДАННЯ
ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Riashchenko Viktoriia, Dr.oec. prof.,
ISMA University of Applied Sciences,
Dehtjare Jevgenija, Dr.oec. as.prof.,
ISMA University of Applied Sciences,
Djakona Valentina, Dr.admin., as.prof,
ISMA University of Applied Sciences
(Riga, Latvia)*

PECULIARITIES OF STUDENT`S MOTIVATION TO LEARN

The relevance of these theses is determined by the need of motivation improvement of the educational and professional activities of students - future entrepreneurs. The study of various aspects of student motivation for studies has great importance for increasing the effectiveness of higher education. There is a need for a deep understanding of its various foundations, including socio-psychological ones. In this case, in our opinion, it is advisable to speak not as much about education but educational and professional motivation, since helps to improve the readiness of the student as a future specialist to solve professional problems - the goal of higher education. The determination of the age limits of youth, as well as the solution to many problems related to youth, remains the subject of scientific discussions. The well-known sociologist IV Bestuzhev-Lada writes: "The fact is that youth is not only and not so much an aged concept, but a social and historical one. People of very different ages were attributed to this category at different times and in different strata of society. For most young people, youth is also a student's time, when they have to withstand quite heavy loads: physical, mental, moral, strong-willed.

The main goal and result of educational activity are to change the student himself, his personality, his psychological sphere. The characteristics of the motives of students' learning activities include: cognitive, professional, motives of creative achievement, broad social motives, including the motive of personal

prestige, the motive of maintaining and increasing status, the motive of self-realization, the motive of self-affirmation, material motives. An essential motivational factor for the effectiveness of students' educational activities is the motive of creative achievement. The need for achievement is perceived by a person as a desire for success, which is the difference between the past level of performance and the present, it is a competition with oneself for success, a desire to improve the results of any business for which he undertakes. It also manifests itself in involvement in achieving long-term goals, in obtaining unique, original results, both in the product of the activity and in the ways of solving the problem.

The need for achievement stimulates a person's search for situations in which he could get satisfaction by achievements. Since the learning process contains many opportunities for achieving at a higher level, it can be assumed that persons with a high level of self-motivation should experience greater satisfaction from learning, invest more efforts in the learning process, which leads to higher learning outcomes (or higher level of student's progress). The flip side of the need for achievement is the need to avoid failure. Students with a pronounced desire to avoid failure, as usually show a low motivation to improve the results achieved, prefer standard methods to outstanding ones, and are afraid of creativity.

Students with a predominant motive for avoiding failure are characterized by increased anxiety and a non-constructive attitude towards learning. They tend to study not in an order to get satisfaction with academic achievement, but rather to get rid of the troubles associated with failure.

Communication takes an important place. Learning activities take place in a group, among fellow students. In this regard, experts (Yu.M. Orlov, N.D. Tvorogova, and others) pay attention to the importance of the affiliation motive. If obstacles (real or perceived) are found in satisfying the need for affiliation, then this may lead to an increase of the student's psycho-emotional stress and anxiety, to the emergence of a state of frustration, depression, etc.

The need for self-affirmation arises in youth. Motives of self-affirmation (domination) are manifested in a person's desire to impact other people, control their behaviour, be authoritative, convincing. They manifest themselves in the desire to prove the truth to others, to become a winner in an argument, to impose their views, tastes, style and fashions on others, and to solve problems. In student`s learning process, this need increases satisfaction of learning, makes that process easier, and increases responsibility in relation to learning. The motive of dominance increases the effectiveness of educational activity, especially when an element of competition is introduced, as well as when it is combined with motives of achievements.

The professional motive of students' learning (from choosing or changing a profession to being satisfied with self-realization) goes through certain phases. A young person's conscious and independent choice of a professional work path, a consciously and independently built personal professional life plan is a necessary condition for the success of his work and satisfaction in the future.

E. Shane identified eight main career orientations (anchors):

- 1) Professional competence.
- 2) Management. In this case, the orientation of the individual towards the integration of the efforts of other people, the full responsibility for the final result and the combination of various functions of the organization are of paramount importance.
- 3) Autonomy (independence). The primary concern for a person with this orientation is liberation from organizational rules, regulations, and constraints.
- 4) Stability. This career orientation is driven by the need for security and stability in order for future life events to be predictable.
- 5) Service. The main values for this orientation are communication with people, serving humanity, helping people, the desire to make the world a better place, etc. A person with such an orientation will not work in an organization that is hostile to his goals and values.

6) Challenge. The main values in this type of career orientation are competition, victory over others, overcoming obstacles, solving difficult problems. The person is oriented to challenge. The social situation is most often viewed from a win-lose perspective. The processes of struggle and victory are more important to a person than a specific field of activity or qualification. Newness, variety and challenge play a huge role in learning motivation.

7) Integration of lifestyles. A person is focused on integrating different aspects of a lifestyle. He does not want only family to dominate in his life, or only career, or only self-development. He wants it all to be in a balance.

8) Entrepreneurship. A person with such a career orientation strives to create something new, he wants to overcome obstacles, is ready to take risks. He does not want to work for others, but wants to have his own brand, his business, financial wealth.

The choice of a profession is an important issue in a person's life, and the effectiveness of the person's activity and satisfaction with his work, the desire to improve his skills and much more depends on how correctly it is resolved. The motives for choosing a profession are many and vary. These include an awareness of the importance of the profession. A number of motives are associated with the specific characteristics of the profession, with the content and nature of labour, its conditions and characteristics; with a desire to lead people, organize their work, work in a team, remuneration, etc. Professional motivation is dynamic and changeable. This affects the attitude towards learning process in higher education institutions and subsequent achievement of professional activities.

List of references

1. Бестужев-Лада И. В. Социальное прогнозирование: курс лекций / И. В. Бестужев-Лада, Г. А. Наместникова. – М.: Пед. об-во России, 2001. – 389 с.
2. Шейн Э. Организационная культура и лидерство / Эдгар Шейн. – М.: Питер, 2012. – 352 с.
3. Волков Б. С. Психология юности и молодости: учеб. пособ. / Б. С. Волков. – М.: Академ. проект: Трикта, 2006.
4. Стародубцева В. К. Мотивация студентов к обучению [Электронный ресурс] / В. К. Стародубцева // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=15617>. – Загл. с экрана.

5. Меламед Д. Л. Особенности мотивации учебно-профессиональной деятельности разностатусных студентов вузов: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Меламед Денис Леонидович; Москов. гор. психол.-пед. ун-т. – М., 2011. – 24 с.
6. Рождественская Е. А. Особенности мотивации обучения в вузе [Электронный ресурс] / Рождественская Е. А., Рощина Н. А., Кубарев Е. Н. // Вестн. Томск. гос. пед. ун-та. – Томск, 2005. – Вып. 1 (45). – Режим доступа: URL: http://vestnik.tspu.edu.ru/files/vestnik/PDF/2005_1.pdf/. – Загл. с экрана.
7. Романова М. В. Проблема формирования мотивации студентов во время обучения в вузе [Электронный ресурс] / М. В. Романова // Изв. Пензин. гос. пед. ун-та им. В. Г. Белинского. – 2006. – № 6. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/problema-formirovaniya-motivatsii-studentov-vo-vremya-obucheniya-v-vuze>. – Загл. с экрана.
8. Орлов Ю. М. Психологические основы воспитания и самовоспитания / Ю. М. Орлов, Н. Д. Творогова, И. И. Косарев. – М.: Педагогика, 1994. – 60 с.
9. J. Gasco, A. Goñi, and J. D. Villarroya, “Sex differences in mathematics motivation in 8th and 9th grade,” *Procedia—Social and Behavioral Sciences*, vol. 116, pp. 1026–1031, 2014.

Винославська Олена Василівна,
кандидат психологічних наук, професор,
директор Міжнародного центру розвитку ділової етики,
професор кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ)

КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

Складні виклики сьогодення покладають відповідальність на викладачів сучасних університетів як за професійну підготовку спеціалістів, так і за формування в них певних суспільних стереотипів і цінностей. Саме тому поряд із систематичним підвищенням предметно-професійної та інформаційно-технологічної кваліфікації науково-педагогічних працівників актуальною є необхідність розвитку їхньої *психологічної культури* – системоутворюючої складової базової культури людини, яка скеровує самовизначення особистості, уможлиблює її успішну соціальну адаптацію і саморозвиток протягом усього життя, сприяє самореалізації і ефективному самоменеджменту.

Не відкидаючи попередніх наукових напрацювань з цієї проблеми, зазначимо, що в умовах тотального переведення навчального процесу в університетах на дистанційні форми через пандемію COVID-19 виникла

необхідність переосмислення змісту усталеного психолого-педагогічного феномену «*психологічна культура викладача університету*».

Нещодавно проведене нами опитування українських студентів на тему «Дистанційне й аудиторне навчання: переваги і недоліки» (квітень 2020) показало, що майже для 90 % з них важливе значення мають такі аспекти безпосереднього спілкування з викладачем, як: можливість отримати у процесі живого спілкування з викладачем швидко відповідь на запитання, додаткове роз'яснення навчального матеріалу; можливість порадитися з викладачем, з'ясувати щось цікаве для студента; можливість дискутувати і обговорювати тему вживу, вирішувати з викладачем нестандартні проблеми з навчального предмету, переймати в нього цікавий досвід. На думку студентів, усе це позитивно впливає на навчання, зокрема, покращує засвоєння навчального матеріалу, підвищує мотивацію до навчання, стимулює до активної участі у навчальних заняттях, що проводяться в лекційних аудиторіях і лабораторіях.

Водночас, 30 % респондентів зазначили, що не всі викладачі достатньою мірою володіють педагогічною майстерністю (типові відповіді: «Не завжди викладач може цікаво подати матеріал», «Хтось дуже гарно викладає, а у декого це не виходить зробити зрозуміло»), а серед недоліків дистанційного навчання 40 % опитаних студентів відмітили відсутність у викладачів досвіду застосування дистанційних програм (типові відповіді: «Не всі викладачі використовують комп'ютери на потрібному рівні», «Невміння деяких викладачів працювати з технічним забезпеченням та подавати інформацію дистанційно», «Недостатня обізнаність викладачів щодо особливостей роботи в деяких програмах»).

Отже, становлення психологічної культури викладача в умовах сучасних викликів, лише підвищує актуальність сформованості в нього психологічних потреб у регулярному здійсненні самопізнання і самоаналізу; розвитку навичок конструктивного спілкування зі студентами і колегами; гармонійно організованій творчості, зокрема, у творчій підготовці до

навчальних занять; здійсненні інформаційно-технологічного саморозвитку; конструктивному веденні справ і самоменеджменті.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив констатувати, що психологічна культура особистості викладача технічного університету включає: грамотність і компетентність у психологічному аспекті розуміння людської сутності, внутрішнього світу людини і самого себе, людських відносин та поведінки; гуманістично орієнтовану ціннісно-смыслову сферу (прагнення, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації); розвинену рефлексію; творчість у власному житті [2]. Важливою передумовою психологічної культури викладача технічного університету виступає також його внутрішня настроєність на навчально-виховну діяльність [5, с. 144].

Психологічна культура є важливою складовою загальної культури життєдіяльності та функціонування особистості як в її навколишньому середовищі в цілому, так і в межах реалізації професійної діяльності, зокрема педагогічної.

Висока психологічна культура викладача сприяє: більш глибокому усвідомленню власних можливостей (інтелектуальних якостей, працездатності, комунікативних якостей, характеру, темпераменту тощо); кращому усвідомленню своїх бажань (життєвих потреб у самозбереженні, потреб у визнанні іншими людьми, у самореалізації своїх здібностей); правильній організації своєї праці, побуту та дозвілля; оптимальному регулюванню особистісних і ділових стосунків з іншими людьми (членами педагогічного колективу, студентами, членами сім'ї тощо) [4; 6].

Психологічна культура є складовою базової культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно самовизначатися і самореалізовуватися в житті, сприяє успішній соціальній адаптації, саморозвитку й отриманню задоволення від життя [1].

До культурно-психологічних поведінкових проявів особистості відносять [3]:

– *регулярне здійснення самопізнання*, самоаналізу своїх особистісних і поведінкових особливостей, у результаті якого починають усвідомлюватися свої життєві призначення, утворюються та підтримуються конструктивне само відношення і самооцінка, що реально допомагають жити, ставити здійсненні цілі та завдання, спрямовувати конкретні зусилля у напрямку, що відповідає своїм нахилам і перевагам, бути самим собою;

– *конструктивне спілкування* з близькими та далекими людьми, що допомагає продуктивному вирішенню особистих, ділових і громадських питань;

– *хороша саморегуляція* своїх емоцій, дій і думок – розвинені прагнення й уміння підтримувати переважно позитивний емоційний тон, зберігати спокій у стресових ситуаціях, створювати й підтримувати позитивні особистісні установки і ставлення, зберігати здоровий глузд і мудрість у конфлікті з людьми, проявляти гнучкість мислення при вирішенні складних завдань, підтримувати гармонічний, різноманітний й адаптивно необхідний спосіб життя, тощо;

– *гармонійно організована творчість* – наявність своєї цікавої творчої справи, що виконується найчастіше в ігровому та процесуальному стилі, з помірним вкладенням зусиль і часу (адже є й інші важливі й адаптивно необхідні види діяльності);

– *конструктивне ведення своїх справ*, для якого характерним є реалістичне планування, доведення, як правило, початої справи до кінця, уміння відмовитися від нереальної мети в умовах, що змінилися, та сформулювати нову, більш здійсненну мету, уміння працювати систематично, а не імпульсивно, з відпочинком і переключенням на інші види діяльності тощо);

– *саморозвиток, що гармонізує*, – наявність цілей і діяльності із самовиховання особистісних установок і поведінки, які гармонізують бажання, емоції, думки й уявлення про себе, інших людей, навколишній світ,

природу, а також ставлення до них, що, зрештою, поліпшує весь наш спосіб життя;

– *професійно-педагогічна моральність*, – культурно-поведінковий прояв, що свідчить про потребу викладача керуватися у науково-педагогічній діяльності стандартами професійної етики, зокрема нормами академічної доброчесності.

Викладене означає, що становлення психологічної культури викладача в умовах сучасних викликів має на увазі розвиток в нього психологічних потреб у регулярному здійсненні самопізнання і самоаналізу; розвитку навичок конструктивного спілкування зі студентами і колегами; здійсненні інформаційно-технологічного саморозвитку; творчій підготовці до навчальних занять, гармонійно організованих науковій творчості; ефективному самоменеджменті на засадах професійної моральності й академічної доброчесності.

Використані джерела та література:

1. Гуревич П. С. Философия культуры: пособ. для студ. гуманит. вузов / П. С. Гуревич. – М., 1994. – 317 с.
2. Колмогорова Л. С. Диагностика психологической культуры школьников: практ. пособ. для школ. психол. / Л. С. Колмогорова. – М., 2002. – 360 с.
3. Мотков О. И. Психологическая культура личности / О. И. Мотков // Школ. психолог. – 1999. – № 15. – С. 8–9.
4. Обозов Н. Н. Психологическая культура отношений / Н. Н. Обозов. – СПб., 1995.
5. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – Київ, 1982.
6. Психология педагогического мышления: История и практика. – М., 1998. – 152 с.

*Горбова Наталя Аркадіївна, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права
Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного» (м. Мелітополь)*

СУЧАСНИЙ ФУНКЦІОНАЛ ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вектор трансформації науково-освітнього середовища сучасного українського університету супроводжується різноманітними організаційними змінами та переглядом їх сутнісних характеристик, структури та змістовного наповнення. У контексті реформування науково-освітнього середовища пріоритетними стають завдання гнучкого управління інтелектуальними і матеріальними ресурсами, стимулювання інновацій, позиціонування на ринку освітніх послуг. У той же час університети прагнуть зберегти власну соціокультурну ідентичність, підкреслюють своє прагнення залишитися науково-освітнім простором, де створюються і підтримуються традиції високої якості освіти.

Проблематика особливостей професійної діяльності педагога не є новою. Ціла низка вітчизняних і зарубіжних викладачів присвятили свої дослідження різноманітним аспектам діяльності педагогів. Так, наприклад, українські дослідники О. Л. Сидоренко з'ясовує особливості підвищення ефективності взаємодії викладача зі студентами, А. О. Кононенко – психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога [4], С. В. Яремчук – питання професійно-психологічної спрямованості особистості майбутнього вчителя.

Представник російської наукової школи Е.А. Климов аналізує психологічні складові педагогічної діяльності [3].

Американська дослідниця Rachele Wootten вивчає проблематику педагогічних технологій та характеристики викладача-новатора, зокрема вчена дає 7 характеристик викладача-новатора [3]. Австралійська дослідниця Вес Spink присвятила своє дослідження проблематиці ефектного викладача

XXI століття (effective teacher in the 21st century) [2]. Грецька дослідниця С. С. Wolhuter вивчає роль викладача в суспільстві загалом та особливості підготовки викладачів із урахуванням вимог XXI століття зокрема [8].

Однак, незважаючи на такий широкий діапазон досліджень багатьох вчених з різних країн світу, проблематика професійної діяльності сучасного викладача вищої школи потребує подальшого ретельного вивчення.

Особливо це стосується іміджу сучасного викладача вищої школи, який має гідно протистояти викликам XXI століття.

З огляду на це метою статті є вивчення актуальних питань педагогічної діяльності викладача в умовах вищого навчального закладу відповідно до потреб XXI століття. Ця стаття не претендує на повне висвітлення проблематики особливостей надзвичайно складної, але водночас такої багатогранної діяльності тих, хто “сіє розумне, добре та вічне”. Автор вважає за необхідне проаналізувати діяльність викладача та виділити основні ролі, які притаманні йому в процесі інноваційної світи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність викладача сучасної вищої школи досить складна і водночас надзвичайно багатоаспектна. Суспільство завжди розглядає діяльність викладача як покликання, а до особистості викладача висуває особливі моральні й етичні вимоги.

Зміни в системі вищої освіти зумовили і зміни професійної діяльності викладачів вищої школи. Ефективною стає організація освітнього процесу, коли викладач «грає різні ролі», надає «згасаючу» допомогу студентам, що призводить до їх плідній і комфортній взаємодії, збільшує ефективність самостійної роботи студентів. Сьогодні затребувані нові ролі викладача: тьютор, модератор, фасилітатор, ментор, радник, академічний консультант, on-line консультант, розробник навчальних матеріалів і т. д.

Багато дослідників відзначають, що професійна діяльність викладачів вузів є ефективною, якщо в ній існують в нерозривній єдності два взаємопов'язані аспекти: науковий (дослідний) і педагогічний (власне

викладацький). У той же час відзначається, що сьогодні по всіх параметрах наявне безумовне домінування суто освітнього (в чомусь «вчительського») типу професійної діяльності. Науково-дослідницька складова не тільки в практиці, але і навіть у рольовій нормі представлена явно скромно, другорядно, в тому числі навіть на випускаючих кафедрах, покликаних забезпечити креативно-дослідницьку підготовку випускника вузу, заволодіння ним сучасних наукових знань. Викладачі частіше виконують один вид діяльності і є викладачами-дидактами, викладачами-методистами або вченими, не завжди вони стають навчальними методистами або навчальними ученими [3]. Даний факт, безсумнівно, впливає на якість діяльності вузу в цілому. Аналіз кращих вітчизняних університетських практик дозволяє виявити нові ролі викладача в сучасному університеті, які передбачають взаємне доповнення викладацької та дослідницької складових професійної діяльності.

Роль наукового консультанта або керівника наукового дослідження.
Ступінь участі в науково-дослідній діяльності.

Викладач - керівник дослідження допомагає студентам включатися в роботу дослідницьких команд, в виконання досліджень в рамках спеціального замовлення.

Керівник інноваційного проекту не тільки повинен знати закономірності інноваційних процесів в освіті, логіку розробки проекту, вміти визначити функції кожного учасника в колективній проектній роботі, а й вміти знаходити замовлення на перспективні проекти, в яких зацікавлена освітня практика.

У професійній діяльності викладача сучасного університету чітко простежується становлення і такої рольової позиції, яку можна назвати *роль активного суб'єкта професійної спільноти*. Викладачі сучасних українських університетів працюють в командах і усвідомлюють важливість співпраці. Важливою рисою, що характеризує викладача сучасного університету, є співпраця з закордонними колегами, науково-дослідницька та академічна

мобільність. Викладачі університетів функціонують не тільки в національному науковому середовищі, в якій і виконують свої обов'язки на місцевому та загальнонаціональному рівнях [7].

Викладач-модератор - наставник в процесі оволодіння учасниками способами групової роботи. Функція модератора - допомогти тому, кого навчають «розкріпачитися», виявити приховані можливості і нереалізовані вміння. В основі модераторії лежить використання спеціальних прийомів, методів і технік, що допомагають організувати процес вільної комунікації, обміну думками, судженнями, який підводить того, хто навчається до прийняття професійно грамотного рішення за рахунок реалізації його внутрішніх можливостей.

Викладач-фасилітатор (сприяє) керується основною цінністю - інтересами розвитку особистості студента - і не ставить собі жорсткі конкретні цілі. Такий стиль діяльності, природно, пред'являє високі вимоги до самих викладачів, їх особистісним якостям і освіті: дослідження в різних країнах показали, що фасилітаторів не більше десяти відсотків від загального числа викладачів і вчителів.

Викладач-ментор надає допомогу студентам при виконанні самостійних завдань, вводить їх в реальні професійні сфери, допомагає подолати розрив між теорією і практикою (слово «ментор» запозичене з грецької і є синонімом слова «наставник»). Особливо актуальною стає позиція наставника-ментора в умовах глобальної інформатизації освіти, використання сучасних електронних освітніх програм.

Іншими словами, можна наступним чином позначити тенденцію: приймаючи на себе ту або іншу роль, сучасний вузівський викладач стає на позицію супроводу, яка дозволяє навчати новій поведінці, сприяє розвитку особистості, відповідальності студентів. Це не трансляція готових зразків професійної поведінки, а вироблення нових моделей, орієнтованих на професійно-особистісні можливості студента, по суті - це взаємодія між

викладачем-консультантом і студентом, це процес, який виконується разом зі студентом, а не замість нього.

Важливо підкреслити, що в міру професійного становлення фахівця студент отримує все більшу самостійність як в плануванні процесу освоєння дисциплін, так і його результатів. Тобто викладач передає йому частину своїх функцій, підвищуючи одночасно відповідальність студента.

Грунтуючись на аналізі сутності сучасної професійної діяльності викладача вищої школи, робіт з оцінки якості професійної діяльності викладача, можна зробити висновок про те, що діяльність викладача вузу являє собою складне, багаторівневе і системне явище, що включає в себе сукупність різних видів діяльності, що утворюють нову цілісність [7]. Ця система є гнучкою, відкритою і варіативною за характером зв'язків між її складовими. Можна припустити, що в майбутньому ця діяльність буде ускладнюватися, що вимагає спеціального дослідження проблеми професійної підготовки викладача сучасної вищої школи [8].

Використані джерела та література:

1. Бурова М. В. Слагаемые имиджа педагога [Електронний ресурс] / Бурова М. В. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/620720/>. – Загл. с экрана.
2. Про вищу освіту: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://document.ua/pro-vishu-osvitu-doc197652.html>. – Назва з екрана.

*Демченко Юрій Валентинович, майор поліції,
старший викладач кафедри тактичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)*

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗВО УКРАЇНИ

В останні роки помітно почастишали екстремальні ситуації, пов'язані зі скоєнням тяжких злочинів, захопленням заручників та викраденням людей. Вітчизняна і зарубіжна практика показує, що саме ведення переговорів із кримінальними правопорушниками в подібних обставинах дозволяє успішно вирішувати завдання захисту життя і здоров'я потерпілих, а також їх

затримання. Правовою основою ведення переговорів зі злочинцями в нашій державі є ст. 3 Конституції України, що визначає: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність» [4].

У відповідності до Закону України «Про боротьбу із тероризмом»: «Переговори – один із ненасильницьких способів боротьби зі злочинністю, який заснований на законності, моральності, психології та становить собою діалог у ряді кримінальних ситуацій із кримінальними правопорушниками (злочинними організаціями, групами, натовпом) з метою їх відмови від подальшої злочинної діяльності, а також активного сприяння розкриттю і розслідуванню злочинів, розшуку та затриманню осіб, які скоїли їх, усуненню заподіяної шкоди, здобуття оперативної інформації» [5].

Безумовно, що успіх будь-якої спеціальної операції по затриманню озброєних та інших суспільно-небезпечних осіб, у тому числі і зі звільнення заручників, збереження їхнього життя та здоров'я, а також життя та здоров'я сторонніх громадян, працівників поліції, багато в чому залежить від правильно обраної тактики ведення переговорів.

Зауважимо, що під час тактичної підготовки важливо звернути увагу на специфіку даного виду діяльності. По-перше, переговорний процес являє собою специфічний вид комунікативної взаємодії у ситуації, коли цілі, інтереси або позиції сторін містять у собі протиріччя. По-друге, специфічність переговорного процесу полягає у тому, що на переговорах кожен опонент тісно контактує з іншим і змушений врахувати його дії. Через це переговори як соціально-психологічний процес характеризуються дією певних психологічних механізмів, з урахуванням яких створюється технологія їх проведення. До останніх можна віднести різноманітні прийоми та способи психологічного впливу: техніку входження в контакт, створення першого позитивного враження, привернення уваги та ініціацію інтересу до особистості, створення позитивного іміджу та рольових моделей з

урахуванням етнічних й конфесійних якостей правопорушника, підтримку діалогу, навіювання, переконання і навіть підпорядкування [3].

За різноманітними критеріями можна провести таку класифікацію переговорного процесу: 1) за метою ведення, переговори можуть бути про: звільнення заручників та інших викрадених осіб; попередження вибухів, підпалів, отруєнь та інших негативних наслідків; видачу зброї, вибухових пристроїв, речовин; поверненні викрадених культурних, історичних цінностей тощо. 2) за мотивами, дії злочинців можуть бути: політичними, націоналістичними, сепаратистськими, корисливими, незаконної імміграції тощо. 3) по відношенню до злочину: до скоєння злочину, після скоєння злочину; 4) за тривалістю ведення: короткострокові; середньострокові; довгострокові. 5) за ступенем складності: прості та складні; 6) за кількістю учасників: один на один, по декілька осіб з кожної сторони, між групами осіб, а також комбіновані; 7) за характером умов, що висуваються злочинцями: прийнятні, неприйнятні, частково прийнятні; 8) за формою контакту сторін: прямі, за допомогою посередників (перекладачів), за участю третьої нейтральної сторони, комбіновані; 9) за формою ведення: усні, письмові, без використання технічних засобів, комбіновані форми; 10) за рівнем представництва сил правопорядку: на місцевому рівні; на регіональному рівні; 11) за кількістю сторін: двохсторонні, багатосторонні; 12) за ступенем гласності: гласні; негласні.

Слід зауважити, що вдосконалення переговорного процесу потребує розвитку та вдосконалення діяльності переговорників, а також дотримання тактики дій: респектабельності; впевненості, спокою; формування психологічного портрета кримінального правопорушника (угруповання) тощо.

На сьогодні в Україні вже діють спеціально розроблені плани, що визначають тактичні дії з розшуку та затримання озброєних злочинців, у тому числі і при захопленні заручників, але відсутня комплексна підготовка переговорників.

Підготовка переговорників не може бути досконалою без навчання всіляким прийомам та способам психологічної дії. Техніка входження в контакт, створення першого позитивного враження, залучення уваги й ініціації інтересу до особи, створення адекватних ситуації іміджу та ролевих моделей з урахуванням етнічних і конфесійних якостей кримінального правопорушника, встановлення та підтримки діалогу. Між переговорниками створюється зона емоційного спілкування, межі якої визначаються параметрами гучності голосу, тембром, чітким викладенням своїх думок, мімікою обличчя, виразністю жестів та ін. Необхідно враховувати, що вищезазначене може призвести до стресової ситуації, під час якої виникає імовірність зниження здібностей раціонального мислення та прийняття рішень [7].

Найбільш складним етапом підготовки переговорників є практичне відпрацювання отриманих знань, умінь та навичок. Встановлено, що ведучи переговори, обговорюючи можливості вирішення ситуації шляхом різного роду компромісів, не можна впадати в крайності. Неприпустима демонстрація сили, що може спонукати злочинців на відповідну «демонстрація» з метою примусити правоохоронні органи відмовитися від думки звільнити заручників силовими методами. Тим не менш, у злочинців не повинна виникнути думка про слабкість і нерішучість керівників спеціальної операції. У цьому випадку можна чекати, що вимоги злочинців стануть більш жорсткими. Це в свою чергу ускладнить ведення переговорів, створить додаткову небезпеку життю і здоров'ю заручників, цілком можливо, при такій тактиці терористи можуть застосувати жорсткі заходи фізичного або психічного впливу для прискорення прийняття бажаного для них рішення.

При проведенні переговорів доцільно використовувати організаційно-тактичні і психологічні прийоми впливу: не вступати в переговори з кримінальними правопорушниками без точного аналізу екстремальної ситуації і продуманого плану своїх дій; підбирати людей для ведення

переговорів, бажано виходячи з того, щоб вони мали рівний соціальний статус з кримінальними правопорушниками, такі індивіди швидше знаходять взаємоприйнятні рішення; знаходити позитив в діях кримінальних правопорушників, не принижуючі їх, знаходити розумні шляхи для вирішення конфлікту; при скороченні своїх вимог до мінімуму ніколи не поступатися в головному – збереження життя заручників; враховувати, що занадто великий період переговорів може збільшувати ризик загибелі заручників тощо [8].

Серед різних способів організації переговорів виділяють наступні:

1. Переговори за умов особистого контакту («обличчям до обличчя»).
2. Переговори за допомогою технічних засобів зв'язку.
3. Переговори голосом за відсутності візуального контакту.

Найефективнішим щодо психологічного впливу на злочинця та найскладнішим, небезпечним щодо особистої безпеки парламентаря, мовного навантаження, витримування смислового контексту проведеного діалогу є спосіб ведення переговорів «обличчям до обличчя».

В обстановці дефіциту часу, при ускладненні спілкування на першому етапі переговорів основну увагу слід звертати на встановлення і розвиток контактів з кримінальними правопорушниками, пошук з ними «спільної мови», навіювання їм почуття довіри до представників поліції, необхідність створення обстановки терплячого і зваженого обговорення конфлікту. При організації переговорного процесу в умовах особистого контакту з кримінальним правопорушником оптимальним вважається ведення діалогу один на один, однак, якщо ситуація не дозволяє цього зробити, бажано добиватися того, щоб в переговорах брала участь рівна кількість осіб як з одного боку, так і з іншого.

Розвиток науки і техніки сьогодення надає можливість кримінальним правопорушникам та організаторам масових заворушень використовувати сучасні технічні засоби, які дозволяють прослуховувати переговори силових структур. Тому при проведенні спеціальних операцій (заходів) необхідно

здійснювати приховане управління силами й засобами, тобто застосовувати умовні (кодові) слова, сигнали, таблиці для ведення переговорів, використовувати запасні частоти. Недопустимо, щоб засоби масової інформації у прямому ефірі висвітлювали розвиток подій, хід проведення спеціальних операцій, здійснювали обговорення і деталізацію заходів, що проводяться органами поліції тому, що це може призвести до непередбачених наслідків.

Одночасно з проведенням переговорів ведеться оперативна гра, метою якої є затягування часу, демонстрація злочинцям своєї психологічної стійкості, небажання йти на поспішне виконання висунутих ними вимог без попереднього обговорення, без отримання гарантій безпеки заручників, тощо. Ведучи переговори та обговорюючи можливості вирішення ситуації шляхом різного роду компромісів, не можна впадати в крайності.

На даному етапі ведення переговорів можна взяти на себе додаткову ініціативу, наприклад, шляхом внесення контрпропозицій, організації психологічного впливу на осіб, які захопили заручників, що одночасно знижує їх активність. Як наслідок, вони будуть змушені переглядати свої плани, обговорювати зустрічні пропозиції. Це призведе до зміни тактики дій, коригування початкових планів і вимог [2].

Дії працівників органів поліції при захопленні заручників кримінальними правопорушниками проходять низку етапів: 1. Етап орієнтації в ситуації, вступ до контакту, що передбачає призначення парламентаря, який-би зміг переконати кримінального правопорушника припинити вогонь і вступити в перемовини. 2. Етап проведення переговорів – викладення переговорнику обставин, що сталися на даний час, окреслення вимог вже висунутих кримінальному правопорушнику, забезпечення безпечного місця для ведення переговорів, для укриття тощо.

3. Етап звільнення заручників здійснюється у результаті позитивних переговорів; у результаті силових дій, як крайній захід. 4. Заключний етап –

надання медичної допомоги потерпілим, психологічної допомоги заручникам [1].

Підсумовуючи зазначене, можемо стверджувати, що для підвищення ефективності переговорів з кримінальними правопорушниками, необхідно організувати комплексну систему підготовки фахівців-переговорників, при цьому акцент зробити не на предметних знаннях за темою переговорів, а на методиках, які мають практичну спрямованість.

Використані джерела та література:

1. Александров Д. О. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. Психологічне забезпечення переговорної діяльності : навч.-метод. посіб. / Д. О. Александров, Я. Ю. Кондратьєв. – Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – Ч. III.
2. Ведення переговорів : [Електронний процес] // АрхівІнфо. – 2015. – Режим доступу : <https://arhivinfo.ru/2-94281.html>. – Назва з екрана.
3. Ковальчишина Н. І. Про підготовку співробітників правоохоронних органів до переговорів з терористами // Психология и право. – 2013. – Т. 3, № 1.
4. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
5. «Про боротьбу із тероризмом»: Закон України від 03.07.2020 № 638-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 25. – ст. 180.
6. «Про затвердження Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій по розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно-небезпечні діяння» : наказ МВС України від 09.10.2017р. № 841.
7. «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» : наказ МВС України від 26.01.2016 р. № 50.
8. Тактико-спеціальна підготовка : посібник / Гузенко Є. В., Каверін О. В., Красіков О. М. [та ін.]. – Київ : НАВС, 2014. – 136 с.

*Дмітрієва Ніколь Субханівна,
викладач кафедри фізичної терапії
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ СУПЕРВІЗІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Сьогодні перед системою вищої освіти фахівців з фізичної терапії стоїть завдання – навчити студентів самостійній практиці в галузі фізичної терапії, прийняття рішучих дій у професійних ситуаціях, тобто, стимулювати професійне мислення, активізувати творчий потенціал, формувати стійкий

інтерес до освіти, майбутньої професії. Як один із шляхів вирішення поставлених завдань пропонується включення супервізії у процес професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії.

Поняття «супервізія» (supervision) перекладається з англійської мови як нагляд, спостереження, керівництво. Використання даного поняття у сфері фізичної терапії передбачає, що в ній діє довідчений фахівець (супервізор), який наглядаючи та керуючи діями майбутнього фахівця з фізичної терапії (або фахівця-початківця) по відношенню до об'єктів фізіотерапевтичних втручань, і цим надає допомогу у навчальній практичній (професійній) діяльності.

Супервізія включає елементи направлення діяльності фахівця та настанови. Це формальний процес професійної підтримки та навчання, яке дає можливість практикуючим особам розвивати знання та компетентність, усвідомлювати відповідальність за власну практичну діяльність.

Супервізор - спеціально навчений фахівець з фізичної терапії/ерготерапії, який погодився на оцінку та моніторинг навчальної практичної діяльності майбутнього фахівця з фізичної терапії. Вимогою до супервізора є наявність відповідної кваліфікації та досвіду (як правило, не менше трьох років) професійної діяльності. Головне в діяльності супервізора - вміння організувати практичну діяльність як одного майбутнього фахівця з фізичної терапії, так і команди, щоб кожен практик мав можливість максимально реалізувати власний потенціал у суспільній діяльності.

Майбутній фахівець з фізичної терапії під супервізією - це студент, який, для здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, проходить навчальну професійну практику з фізичної терапії.

Супервізія пропонується автором, як унікальна творча технологія навчання майбутніх фахівців з фізичної терапії, що базується на традиціях усної передачі знань. У зарубіжній практиці вона застосовується як в процесі практичного навчання студентів, так і в процесі самостійної роботи молодих фахівців, коли супервізор допомагає колезі набувати професійної

мастерності. Довготривале (за кількістю лекційних, семінарських та практичних годин) навчання фізичній терапії та ерготерапії необхідно доповнювати процесом супервізії досвідченого керівника [1].

Функціями супервізора є:

- 1) навчальна;
- 2) інформаційна, коли супервізор передає майбутньому фахівцеві той чи інший обсяг знань, допомагає у виробленні стратегії фізичної терапії
- 3) підтримуюча в позитивних ресурсах для продовження своїй діяльності;
- 4) оцінювальна, коли супервізор оцінює вибрані фізичним терапевтом стратегії, методи та технології діяльності;
- 5) допомога в плануванні подальшої професійної діяльності.

Серед технологічних способів підтримки супервізором дієвої позиції майбутнього фахівця з фізичної терапії під супервізією можна виділити:

- допомога в дотриманні меж діяльності (і супервізії);
- допомога в пізнанні «сліпих плям» фізичного терапевта у поєднанні з демонстрацією розуміння і прийняття реального недосконалості навіть досвідченого фахівця;
- підтримка права власного бачення;
- відтворення супервізором власних професійних установок за допомогою особистих прикладів, технік саморозкриття.

У професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної терапії велике значення має міжособистісна взаємодія супервізора і майбутнього фахівця. За своїм значенням для професійного зростання фізичного терапевта, супервізія займає другу позицію після безпосередньої практики, а супервізор - ключова фігура в професійному становленні фахівця. Саме супервізор регулює професійні дії фахівця в процесі його практичної діяльності, не даючи можливості закріпитися помилковим настановам.

Для досягнення ефективної супервізії важливо обрати ту технологію, яка найбільшою мірою відповідає особистісному стилю, області інтересів,

світогляду, ступеня професійної автономії, рівню зрілості як супервізора, так і студента. Майбутнім фахівцям необхідна повноцінна індивідуальна супервізія з наставником, здатним підтримати його професійний розвиток.

Корисною технологією є фокусно-рольова матриця, що дозволяє детально проаналізувати складні випадки у професійній діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів.

Супервізор може фокусуватися на різних аспектах діяльності фізичного терапевта. Нижче виділено шість категорій, або варіантів, фокусу супервізії. Вони являють собою мовні відмітки, що характеризують рід активності в конкретний момент супервізії, завдяки яким вдається організувати навчальну практичну діяльність майбутніх фізичних терапевтів.

1. Розповідь фахівця; історія пацієнта/клієнта. Фокус робиться на пацієнті/клієнті.

2. Дії фахівця: дослідження того, що він робив з клієнтом, - гіпотези, методи і техніки, інтервенції. Фокус на фахівця.

3. Процес консультування: дослідження взаємодії або «динаміки» в ході практичної діяльності фахівця. Фокус на діяльності в системі «фізичний терапевт - пацієнт/клієнт». Система супервізії - взаємодія майбутнього фахівця з фізичної терапії з супервізором.

4. Стан фахівця з фізичної терапії під супервізією: цей фокус супервізії вже належить «другій стороні» процесу, де увага супервізора концентрується на стані фахівця з фізичної терапії під супервізією під час супервізорської сесії, в тому числі на пережитих ним «блоках». Відбувається перехід від першої групи фокусів супервізії, пов'язаних з пацієнтом/клієнтом, до другої, де головні відносини - це відносини з супервізором.

5. Процес супервізії: дослідження відносин між супервізором і учнем, а також ймовірності паралельного процесу.

6. Враження супервізора: «підозри», висновки або ідеї супервізора, пов'язані з фахівцем з фізичної терапії під супервізією або пацієнтом/клієнтом, трансформуються в міркування на тему аспектів

розповіді учня, що не знайшли вираження при фізіотерапевтичних втручаннях.

Як вчитель супервізор допомагає майбутньому фахівцю з фізичної терапії оволодіти необхідними знаннями, інструктує, як використовувати вміння і навички, а також оцінює його професійну практичну діяльність. Як фасилітатор він полегшує вираз емоцій, підтримує перелічені фокуси супервізії і процес комунікації. Будучи консультантом, він консультує учня в області його ускладнень, допомагає знайти ресурси. Як експерт супервізор виступає компетентним фахівцем в галузі фізичної терапії.

Таким чином, виділені технологічні способи підтримки супервізором дієвої позиції майбутнього фахівця з фізичної терапії під супервізією. Для досягнення ефективної супервізії у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної терапії корисною технологією є фокусно-рольова матриця, що дозволяє детально проаналізувати складні випадки у професійній діяльності фізичних терапевтів.

Використані джерела та література:

1. Dmitriieva N. Theoretical and methodological aspects of the organization of supervision for the formation of professional identity of future specialists in physical therapy, ergotherapy. *Engineering and Educational Technologies*. 2019, № 7 (4). pp. 45–56. DOI <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2019.07.04.04>

*Кириченко Лілія Георгіївна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії та суспільно-гуманітарних наук
ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая» (м. Київ)*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ

У сучасному світі відбуваються істотні зміни в усіх сферах людського життя, з'являються нові моделі діяльності у зв'язку зі зміненими соціально-економічними умовами, зростає роль нових підходів і технологій в системі освіти. Забезпечення якості вищої освіти, що відповідає потребам сучасного ринку праці й вимогам міжнародних стандартів, обумовлено соціальним

замовленням суспільства на підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних, компетентних кадрів. Одним із показників освіченості людини, розвитку її мислення й інтелекту є мовленнєва культура особистості. Зважаючи на сучасні політичні й національно-культурні виклики, що весь час з'являються в суспільстві, а також процеси модернізації в освітній галузі, проблема формування мовленнєвої культури молоді є одним із актуальних завдань, що стоять сьогодні перед освітніми закладами.

Особливого підходу вимагає проблема формування мовленнєвої культури студентської молоді, яка здобуває освіту за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра. Відповідно до вікових психолого-фізіологічних особливостей, юнацький вік є найбільш важливим для розвитку особистісних і професійних якостей, умінь і навичок.

Різним аспектам формування мовленнєвої культури молоді присвячені дослідження Н. Бабич, Л. Булаховського, Г. Винокура, Б. Головіна, С. Єрмоленко, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Пономаріва, О. Потєбні, Д. Розенталя, В. Русанівського, О. Сербенської та інших.

Питання впровадження сучасних технологій в процес навчання описані в роботах Н. Макарової, А. Нісімчука, А. Панфілової, О. Пехоти, Т. Путій, О. Старцевої та інших.

Метою статті є обґрунтування проблеми формування мовленнєвої культури сучасної молоді та аналіз педагогічної практики формування мовленнєвої культури студентської молоді в сучасних умовах освітнього процесу коледжу.

З дитинства й до глибокої старості життя людини пов'язане з мовленням як процесом комунікації. Будучи найважливішим засобом людського спілкування, соціальним і національним за своєю природою, мовлення об'єднує людей, регулює їх міжособистісні та соціальні взаємодії, координує їхню практичну діяльність, забезпечує накопичення, зберігання й відтворення інформації, є результатом історичного досвіду народу й кожної особи окремо, формує індивідуальну й суспільну свідомість.

У наукових розвідках мовлення досліджується як психологічне, семіотичне, філологічне, культурне явище. Важливим для педагогічної практики є розуміння процесу мовленнєвої діяльності. Виділяють три рівні мовного процесу: розумовий (йому притаманний автоматизм та імпровізація), лексико-граматичний і фонологічний, адже у свідомості людини відбувається виробництво, розподіл, обмін, споживання знань [1]. Звичайно, ці процеси відбуваються по-різному в залежності від схильності людини до інтелектуальної праці, рівня знань, особистого досвіду й характеру практичної діяльності тощо.

На основі аналізу різних наукових підходів виділяємо поняття мовленнєвої культури в широкому й вузькому розумінні. У широкому мовленнєву культуру пов'язують з любов'ю, прихильністю до рідної мови, почуттям поваги до державної мови та багатовікової традиції, з турботою про її повноцінне функціонування, а також з діяльністю суспільства й індивідуума, спрямованою на найкраще знання, збагачення, вдосконалення й розвиток мови.

У більш вузькому розумінні поняття мовної культури охоплює:

1) ступінь ознайомлення суспільства з мовними нормами, уміння свідомо використовувати нормативні форми й вирази, критично ставитися до порушення норм, здатність висловлювати думку ясно, коротко, зрозуміло;

2) діяльність, яка має на меті підвищення рівня знань про мову, їхню пропаганду й закріплення мовних норм;

3) лексико-фразеологічну, граматичну, орфоепічну нормативність, а також усунення мовних помилок, невиправданих запозичень, невдалих неологізмів, чужорідних елементів, вульгаризмів тощо;

4) естетику мови, тобто здатність відчувати її красу, вишуканість, культурологічну досконалість [2].

Тому перед навчальними закладами, коледжами зокрема, актуальними постають завдання щодо формування у студентів системного мислення, інформаційної та правової культури, творчої активності, уміння аналізувати

результати власної діяльності, працювати в постійно мінливих умовах з різними замовниками, у різних сферах діяльності. Важливою у вирішенні цих завдань є роль педагога, вихователя, який може зіткнутися з неприязню, байдужістю до майбутньої професії, сумнівами в правильності вибору, критичністю, замкнутістю, страхом отримати погану оцінку чи відгук. Усувати негативне в психіці можна тільки розвитком позитивного, створенням оптимальних умов на основі співпраці.

Різноманітність навчальної діяльності, необхідність практичного оволодіння знаннями, набуття навичок і вмінь, велика кількість сучасних наочних посібників і дидактичних матеріалів створюють усі необхідні умови для прояву активності й самостійності в навчальній діяльності. На даний час перед коледжами постає завдання не тільки підготовки компетентних фахівців в якійсь певній професії, а й створення можливостей для професійного зростання й розвитку культурної та розвиненої особистості.

У таких умовах потрібен вибір нових сучасних освітніх технологій. У педагогічній науці описаний певний практичний досвід використання таких технологій. Сучасні інформаційні технології стають одним з найважливіших інструментів формування потреб, інтересів, поглядів і ціннісних установок, впливу на світогляд людини, виступають механізмом виховання й навчання, є засобом формування професійно важливих якостей фахівця.

Різним аспектам впровадження інформаційних технологій в освітній простір присвячені роботи таких вчених, як В. Беспалько, Б. Гершунський, А. Єршов, В. Извозчиков, Е. Маштбіц, І. Морев, І. Роберт, В. Сластьонін тощо.

На практиці ми переконалися, що сучасні технології дозволяють індивідуалізувати й активізувати освітній процес навіть в рамках групового навчання, в основі якого лежить уявлення викладачем навчального матеріалу, орієнтованого на «середнього» студента. Завдяки можливостям сучасних технологій методи традиційної освітньої системи отримують новий розвиток. Технології чатів, відео-та електронних конференцій дозволяють проводити як

колективні обговорення, дискусії, так і тривалі віртуальні навчальні заняття. В останньому випадку порядок роботи обумовлюється асинхронністю освітнього середовища: учасники навчального заняття готують повідомлення, які надсилаються для ознайомлення всією групою, а після завершення студентами групи підводяться підсумки. Така структура забезпечує певну гнучкість в плані використання часу.

На даний час успішно застосовуються викладачами-предметниками презентації, інформаційно-навчальні дидактичні матеріали, тестові завдання. Важливим і цікавим для студентів є зміст деяких сучасних комп'ютерних програм, які застосовуються для формування мовленнєвої культури. Розробки містять основоположні знання з курсу, що вивчається, інтерактивні тренажери, матеріали до контрольних занять, іспиту. Корисними для вивчення лексики є словники й енциклопедії, у яких використовуються різні способи подачі матеріалу: текст, звук, ілюстрація, анімація тощо. Наприклад, «Тлумачний словник» В. І. Даля» має вбудовану довідкову пошукову систему, що дозволяє значно скоротити час пошуку необхідних слів.

Специфікою формування мовленнєвої культури є вдосконалення техніки говоріння, відпрацювання правильного мовного дихання, дикції; вдосконалення вміння змінювати інтенсивність усної мови і її темп. На практиці під час формування мовленнєвої культури широко використовують такі прийоми:

- прийом «хорового» читання, що сприяє активізації мовної діяльності студентів;
- вправи (для правильного мовного дихання, щоб читання тексту було чітким, ясним, виразним; на зміну інтенсивності звучання, темпу мови; на дотримання орфоепічних, граматичних, лексичних та інших норм);
- завдання з редагування тексту;
- творчі роботи.

Удосконалення комунікативних умінь і розвитку творчості студентів сприяє організація парної й групової роботи, рольових і ділових ігор.

Реалізація роботи з культури мовлення пов'язана зі складністю забезпечення навчальними матеріалами. Тому для оптимізації роботи на заняттях вважаємо необхідним використання продуктів сучасних освітніх технологій для вирішення наступних завдань.

- 1). Систематичне поповнення лексичного запасу слів.
- 2). Ознайомлення з системою функціональних стилів, їх жанровим втіленням, з поняттям індивідуально-авторського стилю, сприяння формуванню власного індивідуального стилю.
- 3). Удосконалення власного розмовного стилю.
- 4). Розвиток інтересу до читання художньої літератури як до одного з видів мистецтва.
- 5). Використання в роботі гіпертекстових мультимедійних посібників, які містять наочний (ілюстрації, відео, аудіозаписи), комунікативний (тематичні тексти), тренажерний (системи різноманітних завдань і вправ) і довідковий (словники і довідники) матеріал.
- 6). Організація роботи повинна бути спрямована на роботу в групі, колективі на основі співпраці (доповіді, проекти, театри, студії, круглі столи, творчі лабораторії тощо).
- 7). Використання тренувальних вправ, тестів, практичних завдань різних рівнів складності.

Таким чином, на основі вивчення практичного досвіду й на власному досвіді застосування сучасних освітніх технологій в процесі формування мовленнєвої культури студентів, дійшли висновку:

- електронні посібники є джерелом конкретного цікавого й цінного матеріалу для роботи зі студентами коледжу;
- форми і методи роботи відповідають вимогам до сучасного процесу навчання;
- повторення, контроль знань, систематизація сприймаються студентами не як дублювання раніше вивченого, а як складова частина вивчення нового, причому оцінка контролю знань знеособлена;

– тренування в правописі виступає елементом роботи над новим матеріалом;

– навчальний процес будується на перенесенні основної уваги на текст, стилі мовлення, інші мовні засоби;

– сучасні технології наповнюють навчальний процес різноманітним видів творчих робіт, формують бажання творити.

Таким чином, з урахуванням висловлених рекомендацій щодо оптимізації формування мовленнєвої культури студентів коледжу, припускаємо, що використання сучасних освітніх технологій сприятиме індивідуальному підходу до студентів і диференціації процесу навчання, систематичному контролю студентів з діагностикою помилок і зворотним зв'язком, самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності студентів, демонстрації візуалізації навчальної інформації, підвищенню мотивації навчання студентів.

Використані джерела та література:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. Проблемы психологии развития ребенка / Л. С. Выготский. – М.: Просвещение, 1986. – С. 106.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В. М. Манакін. – Київ: Академія, 2012. – 288 с.
3. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – Київ: Академія, 2007. – 360 с.

***Кононець Марія Олександрівна,**
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і педагогіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ)*

ЗАСАДИ ЕТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА»

Сучасні вимоги щодо підвищення якості підготовки фахівців у закладах вищої освіти актуалізували потребу їхньої підготовленості з питань психології лідерства. Навчальна дисципліна «Психологія лідерства» має на

меті сформувані у студентів здатність застосовувати досвід ефективного лідерства у професійній діяльності.

Оскільки вчинки лідерів чинять вплив на поведінку й життя інших людей, їх часто оцінюють з позицій моралі. Дуже часто послідовники очікують від лідера прикладів власне етичної поведінки і оцінюють його як моральнісний ідеал. Зазначимо, що під моральнісним ідеалом розуміють ідеальний образ або кінцеву мету моральнісного розвитку. При цьому ідеалом може виступати образ морально досконалої особистості (людини, яка втілила у собі всі найбільш високі моральні якості (чесноти) або узагальнений образ «морально досконалого, прекрасного, вищого» [6].

Американський психолог Лоренц Кольберг виділив три рівні моральнісного розвитку особистості [10], кожний з яких складається з двох послідовних стадій, опис яких наводиться нижче.

1. Предконвенційний рівень. *Стадія 1:* Стадія «винагороди і покарання». З неї починає кожна людина. Ми здійснюємо правильні вчинки для того, щоб нас не покарали. *Стадія 2:* Стадія індивідуалізму і взаємовигоди. По мірі подорослішання ми також діємо, керуючись власними інтересами, проте усвідомлюємо, що в інших людей також є свої інтереси. Тому для задоволення власних інтересів ми вступаємо в «угоди».

2. Конвенційний рівень. *Стадія 3:* Стадія суспільного конформізму. На цій стадії ми діємо так, як цього від нас очікують близькі до нас люди (сім'я, друзі) або суспільство в цілому. *Стадія 4:* Стадія закону і правопорядку, або стадія соціальної системи. Тут кожен вважає своїм обов'язком підтримувати цілісність системи. Відповідно, мораль у такій ситуації є обмеженою законами і правилами суспільства.

3. Постконвенційний рівень. *Стадія 5:* Стадія громадянського договору. Тут кожен усвідомлює, що права і обов'язки розробляються, виходячи з раціонального розрахунку загальної корисності, а саме – на принципі «найбільшого добра для найбільшої кількості людей». *Стадія 6:* Стадія універсальних принципів. На цій стадії громадянин вірить в

універсальні моральні принципи (справедливість, рівність, гідність кожної людини), а також усвідомлює власний обов'язок перед суспільством.

На жаль, Л. Кольберг зазначав, що більшість людей ніколи не переступають у своєму моральнісному розвитку за межі стадії 4, а отже, їхня мораль обмежується лояльним ставленням до правил і законів суспільства [8], що є притаманним для західної культури управління державними інституціями й комерційними структурами.

Тут важливо підкреслити взаємовплив культури і суспільної моралі. Дослідниця зі США Д. Міллер зробила висновок про те, що «оскільки моральнісний розвиток відбиває деякою мірою розвиток особистості під впливом культурної змінної, закономірно очікувати, що такий розвиток теж буде певною мірою являти собою культурну змінну» [4]. У той же час, наголошуючи на необхідності урахування активності особистості в культурному просторі, Д. Міллер зазначає: «... дослідники культури й моральнісного розвитку вказують шлях для осмислення такої точки зору на мораль, відповідно до якої особистість перебуває під впливом пов'язаних з культурою ідей і практик і одночасно являє собою активний фактор» [4].

Висновки Л. Кольберга є особливо важливими в контексті дослідження етичного лідерства, оскільки кожний лідер у процесі свого особистісного становлення проходить описані стадії моральнісного розвитку. Аналізуючи засади етичного лідерства, необхідно розглянути, у чому полягає професійна етика формального лідера і якими чеснотами він має володіти, щоб послідовники по праву могли вважати його моральнісним ідеалом, не відкидаючи при цьому фактору активності лідера в культурному середовищі.

Дискусії про засади етичного лідерства проводили ще давньогрецькі й давньокитайські філософи (Платон, Софокл, Конфуцій та ін.), які вважали етичний аспект провідним у досягненні ефективності лідера.

Наприкінці ХХ ст. бурхливий розвиток отримала *прикладна етика* – нова форма етики, що пов'язана із принципово новими підходами керівників ділового світу до управління та являє собою зведення пов'язаних з

моральними цінностями норм, що регулюють поведінку людей у різних сферах соціального життя: медицині, освіті, бізнесі, суспільстві в цілому [1].

Сьогодні *ділову етику лідера* у загальному вигляді можна визначити як зведення моральних вимог і норм поведінки лідера у взаємовідносинах із послідовниками, працівниками, партнерами тощо, а *етичне лідерство* – як реалізацію цих вимог на практиці.

Психологічна структура ділової етики лідера включає три взаємопов'язані ланки:

- етичні настановлення – прийнятність або неприйнятність для лідера реалізації моральнісно сумнівних дій у певних ділових ситуаціях;
- етичну поведінку – виконання функцій керівника відповідно до норм ділової етики;
- налаштованість на етичні відносини при здійсненні ділових комунікацій [2].

Інтеріоризація, або перенесення зовнішніх реальних дій у внутрішній план свідомості, правил і норм ділової етики веде до формування в кожного лідера своєї, в чомусь несхожої на будь-яку іншу, системи етичних принципів і настановлень, або *особистісної моральності лідера*, яка власне й виступає його внутрішнім моральним регулятором щодо реалізації етичної поведінки й етичних взаємовідносин в управлінській діяльності. Важливість *особистісної моральності лідера* є найбільш очевидною у нестандартних ситуаціях, щодо яких правові, а також інтеріоризовані моральні норми не пропонують задовільних рішень або пропонують несумісні одне з одним рішення.

Оцінювання етичності лідерства не може здійснюватися без аналізу рівня моральнісного розвитку лідера, етичності його ділової поведінки і взаємовідносин з послідовниками, працівниками, партнерами тощо.

До зовнішніх чинників, що можуть позитивно чи негативно впливати на реалізацію етичного лідерства, відносять офіційну та реально діючу ідеологію; економічний стан країни; взаємовідносини в організації.

Внутрішніми чинниками, що перешкоджають реалізації етичного лідерства, виступають низький *рівень морального розвитку* особистості та *моральна слабкість* – «нестача волі до здійснення правильного з етичної точки зору вчинку» [5, с. 45]. Однак, коли мова йде про лідера, здійснення ним аморальних вчинків можна пояснити радше не нестачею волі, а прийнятністю для нього здійснення сумнівних з моральної точки зору дій у різних ділових ситуаціях.

До умов, що сприяють недопущенню реалізації лідером морально сумнівних дій, відносяться заохочення етичної поведінки в організації, методи етичного стимулювання, наочні приклади етичної поведінки та деякі інші. Проте, лише сам лідер після уважного перегляду своїх етичних настановлень і моральних цінностей може змінити сенс своїх дій і подолати відстань між тим, як треба чинити, і тим, як він дійсно чинить на практиці.

В цілому етичне лідерство розглядає найважливіший елемент будь-якої концептуалізації лідерської поведінки і лідерства взагалі. Лідерська мораль і етична поведінка, загалом, присутні в концепціях лідерства: трансформаційного, автентичного, духовного і сервант-лідерства. Наприклад, трансформаційні лідери демонструють відповідність високим етичним стандартам, автентичні – розглядають етичні наслідки своїх рішень, сервант-лідери відчувають сильну моральну відповідальність [9].

Рабіндра Канунго і Мануель Мендоса підкреслюють альтруїзм і доброту поведінку етичного лідера [11].

Професор Джоанна Кьюлла розглядає відповідальне лідерство через призму етики, підкреслюючи, що найважливішою характеристикою етичного лідерства є повага прав і гідності інших осіб. Вона визначає етичного лідера як людину, яка не просто робить правильні вчинки, але й виконує їх належним чином заради добрих намірів [3].

У той же час, американська дослідниця Лаура Л. Неш [12] у своїй книзі «Окрім добрих намірів: посібник менеджера щодо вирішення етичних проблем» робить висновок про те, що благі наміри в керівників і працівників

не завжди є достатнім чинником для вирішення складних етичних проблем, що виникають у процесі роботи. Хоча деякі етичні лідери суворо дотримуються моральних цінностей у своєму приватному житті, динаміка ділового життя може вимагати від них додаткових міцних моральних принципів окрім їх власної системи етичних принципів і настановлень.

Майкл Браун і Лінда Тревіно визначають етичне лідерство як поведінку, яка є нормативно прийнятною й реалізується як в особистих вчинках так і в міжособистісних відносинах, стимулюючи при цьому етичну поведінку послідовників за допомогою двосторонньої комунікації. М. Браун і Л. Тревіно провели серію інтерв'ю з топ-менеджерами і державними чиновниками, під час яких виявили якості, якими респонденти наділяли лідера як моральнісну особистість. Більшість респондентів описували етичного лідера як чесного, дбайливого, вартого довіри, справедливого, такого, що виявляє принциповість в процесі прийняття ним рішень [7].

Загалом, етичний лідер, особливо якщо статус лідера збігається з офіційною посадою керівника державної чи комерційної організації або її підрозділу, прагне, щоб усі члени організації при здійсненні професійної діяльності дотримувалися моральних принципів і норм ділової етики.

Якщо ж лідер допускає прояви моральної слабкості або реалізує аморальну поведінку, це може негативно впливати на взаємодію з людьми і на здійснювану ними діяльність, особливо у довгостроковій перспективі, оскільки неетична поведінка руйнує відносини через втрату довіри.

Використані джерела та література:

1. Алексина Т. А. Прикладная этика: учеб. пособ. / Т. А. Алексина. – М., 2004. – 210 с.
2. Кононець М. Психологія професійної моральності підприємця: теорія та сучасна практика: монографія / М. Кононець. – Київ: ДІА, 2013. – 165 с.
3. Кьюлла Д. Этика – душа лидерства / Д. Кьюлла // Ответственное лидерство / Томас Маак, Никола Плес. – М., 2008. – С. 33–49.
4. Миллер Д. Культура и нравственное развитие / Д. Миллер; ред. Д. Мацумото. – СПб., 2003. – С. 249–278.
5. Петрунин Ю. Ю. Этика бизнеса: учеб. пособ. / Петрунин Ю. Ю., Борисов В. К. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2004.

6. Яскевич Я. С. Философия и методология социальных наук. Проблемы социальной коммуникации: учеб. пособ. для вузов / Яскевич Я. С., Васюков В. Л. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2018. – 246 с.
7. Brown M., Trevino L. Ethical leadership: A review and future directions The Leadership Quarterly. 2012. №17. P. 595–616.
8. Ethical Attitudes of Students and Business Professionals: A Study of Moral Reasoning / Wood J. A., Longenecker J. G., McKinney J. A., Moore C. W. Journal of Business Ethics. 1988. № 7. P. 249–257.
9. Iszatt M., Saunders C. Leadership. Oxford: Oxford Univ. Press, 2014. 367 p.
10. Kohlberg L. The Philosophy of Moral Development. Essays of Moral Development. New York: Harper and Row, 1981. P. 409–412.
11. Mendonca M., Kanungo R. Ethical Leadership. Maidenhead; New York: McGraw-Hill/Open University Press. 2007.
12. Nash Laura L. Good Intentions Aside: A Manager's Guide to Resolving Ethical Problems. Harvard Business School Press, 1993. 259 p.

***Кривильова Олена Анатоліївна**, доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та
технологій
Бердянського державного педагогічного університету (м. Бердянськ)
Сосницька Наталія Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри вищої математики і фізики
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
Олексенко Карина Борисівна, аспірантка
Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного (м. Мелітополь)*

ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ

Новий Державний стандарт початкової освіти, регламентуючи свободу педагогічних спільнот у виборі шляхів навчання, виховання і розвитку школярів, відкриває можливість вибору та створення власного навчального забезпечення освітнього процесу [1]. Чинні вимоги до його якості доповнюються показниками, що відповідають пріоритетам нового Державного стандарту і передбачають: реалізацію ідеї інтеграції; дослідницький підхід до формування умінь; конструювання знань, а не їх відтворення; організацію пошуку інформації з різних джерел; розвиток критичного мислення, творчості тощо.

Отже, проектування навчального середовища є важливою професійною задачею у змінних умовах початкової освіти.

Узагальнення основних положень наукових праць з питань підготовки майбутніх учителів початкової школи, дали підстави визначити напрями, які мають вагомє значення для нашого дослідження, зокрема щодо особливостей організації навчального процесу в початковій школі (Н. Бібік, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Савченко та інші); модернізації уроку в початковій школі (Н. Бібік, М. Богданович, І. Большакова та інші); різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів до моделювання сучасного уроку в початковій школі (О. Біда, В. Бондар, О. Будник та інші).

Проте проблема проектування навчального середовища, сприятливого для професійного та особистісного розвитку суб'єктів навчання в умовах нової української школи, залишається актуальною для сьогодення.

Постає необхідність у теоретичному обґрунтуванні вимог до проектування навчального середовища учнів та визначенні новітніх орієнтирів у підготовці майбутніх учителів початкової школи до означеної діяльності.

Необхідною умовою набуття майбутніми вчителями початкової школи професійної компетентності є належний рівень розвитку в них загальних та фахових компетентностей. Складником фахової компетентності є педагогічна компетентність, як здатність до проектування, організації, оцінювання, рефлексії та коригування освітнього процесу в початковій ланці освіти.

Особливе значення у реалізації педагогічної компетентності має її проектувальний конструкт, що полягає у здатності і готовності здійснювати цілеспрямовану послідовність дій щодо синтезу систем або окремих їх складових, розробку документації, яка необхідна для втілення та використання об'єктів і процесів; вміння проектувати, конструювати і моделювати педагогічні ситуації тощо.

Майбутні вчителі початкової школи повинні враховувати, що найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учні, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянами України.

Натепер виділяють такі критерії сучасного уроку: можливості самореалізації учня; відкриття нового; створення навчальної продукції; розвиток компетентностей.

Важливо також враховувати, що пізнавальна сторона навчальної діяльності часто істотно збіднюється через прив'язку навчання до безпосереднього досвіду учня. Цей досвід часто дуже обмежений, фрагментарний, погано структурований, а тому його складно використовувати в якості відправного пункту при постановці завдань і орієнтирів навчальної роботи.

Саме тому, при проектуванні навчального середовища варто використовувати дослідницькі форми, методи та засоби навчання. Головна особливість дослідного навчання – активізувати навчальну роботу учнів, надавши їй дослідницький, творчий характер, і, таким чином, передати учням ініціативу в організації своєї пізнавальної діяльності.

До фундаментальних ідей, на яких будується дослідницьке навчання, можуть бути віднесені: принцип орієнтації на пізнавальні інтереси учнів; принцип свободи вибору і відповідальності за власне навчання; принцип освоєння знань в єдності зі способами їх отримання; принцип опори на розвиток умінь самостійного пошуку інформації; принцип поєднання продуктивних і репродуктивних методів навчання; принцип формування уявлень про динамічність знання; принцип формування уявлення про дослідження як стиль життя.

Основним фактором розвитку креативності учнів є не стільки його включення в творчу діяльність, а наявність в його оточенні «зразка творчої

діяльності» (О. Савенков) [2]. Роль педагога в дослідному навчанні істотно відрізняється від тієї, що відводиться йому в навчанні традиційному, що будується на основі переважного використання репродуктивних методів навчання. Педагог, підготовлений до вирішення задач дослідницького навчання, повинен володіти рядом характеристик, йому необхідно опанувати набором специфічних умінь. Основні з них: володіти надчутливістю до проблем, бути здатним бачити «дивовижне в повсякденному» та вміти знаходити і ставити перед учнями реальні навчально-дослідницькі завдання в зрозумілій для дітей формі; вміти захопити учнів дидактично цінною проблемою, зробивши її проблемою самих дітей; бути здатним до виконання функцій координатора і партнера в дослідницькому пошуку; бути терпимим до помилок учнів, пропонувати свою допомогу або адресувати до потрібних джерел інформації тільки в тих випадках, коли учень починає відчувати безнадійність свого пошуку; організовувати заходи для проведення спостережень, експериментів і різноманітних «польових» досліджень; надавати можливість для регулярних звітів робочих груп та обміну думками в ході відкритих загальних обговорень; заохочувати і всіляко розвивати критичне ставлення до дослідницьких процедур; вміти стимулювати пропозиції щодо поліпшення роботи і висунення нових, оригінальних напрямків дослідження; уважно стежити за динамікою дитячих інтересів до досліджуваної проблеми та вміти закінчити проведення досліджень і роботу з обговорення та впровадження рішень в практику до появи у дітей ознак втрати інтересу до проблеми; бути гнучким і при збереженні високої мотивації дозволяти окремим учням продовжувати працювати над проблемою на добровільних засадах, поки інші учні вишукують шляхи підходу до нової проблеми.

Освітня траєкторія учня в цілому будується на основі трьох базових видів діяльності: 1) вчення (освоєння культурних зразків, існуючих знань, концептуальних позицій); 2) практика (придбання навичок, способів

діяльності); 3) дослідження та проектування (вихід на суб'єктну позиція по відношенню до дійсності).

Значима максимальна інтеграція цих трьох складових освітнього процесу. Становлення суб'єктності учня будується як рух за такими етапами: потреба в самостійності дій («Я хочу сам»); самостійне володіння нормою дії («Я можу сам»); здатність ставити мету діяльності і регламентувати норму дії («Я дію сам»); усвідомлення культурних і особистісних смислів власної діяльності («Я розумію, навіщо я дію»); творення нових реалій діяльності і способів дії («Я реалізую себе в діяльності для інших») (О. Обухов) [3].

При проектуванні навчального середовища майбутнім учителям початкової школи необхідно враховувати, що основна інтенція суб'єктності на початковому етапі розвивається в рамках переходу від «Я хочу сам» до «Я можу сам». На цьому етапі розвитку суб'єктності виділяються наступні значущі аспекти: пошук балансу між репродуктивними і продуктивними видами діяльності; розвиток навчальних навичок і способів самостійного отримання знання; тренування окремих видів здібностей, які є значущими для розвитку різних видів самостійної діяльності; локальні в часі конкретно-предметні продуктивні форми діяльності; розвиток критичного ставлення до дійсності і власної діяльності.

Для того, щоб вивести учня на наступний етап розвитку суб'єктності («Я дію сам»), потрібне створення регулярних освітніх і професійних ситуацій, в яких від учня очікується прояв самостійного визначення мети конкретної діяльності та пошуків шляхів її досягнення.

Наступний етап у розвитку суб'єктності («Я розумію, навіщо я дію») вимагає виведення учня на мета-рівень осмислення своєї діяльності, цінності її результатів.

Цільовим фіналом освіти є виведення учня на вищій рівень розвитку суб'єктності («Я реалізую себе в діяльності для інших»). Однак це орієнтир розвитку, який неможливо вимагати як обов'язкову реалізацію від кожного.

Оскільки це рівень творчості. А творчість не розгортається по заданій нормі діяльності, так як це завжди вихід за межі заданого.

Таким чином, проектування навчального середовища – це важлива професійна задача майбутніх учителів початкової школи, яка потребує повсякденного вирішення в умовах реального освітнього процесу.

Вагомою основою у проектуванні навчального середовища є чітке структурування взаємодії учасників освітнього процесу, яке сприятиме розвитку дослідницьких умінь та навичок здобувачів початкової освіти.

Перспективність подальших розвідок у цьому напрямі пов'язуємо з теоретичним обґрунтуванням та розробкою структури готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища.

Використані джерела та література:

1. Державний стандарт початкової освіти: постанова КМУ № 87 від 21.02.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>. – Назва з екрана.
2. Савенков А. И. Материалы курса «Детское исследование как метод обучения старших дошкольников»: Лекции 5–8 / А. И. Савенков. – М.: Пед. ун-т «Первое сентября», 2007. – 92 с.
3. Обухов А. С. Развитие субъектности как смысловая доминанта психологии образования / А. С. Обухов // Проблемы и перспективы социальной психологии образования: материалы междунар. науч. конф. (26-27 окт. 2010 г.). – Саратов: ИЦ «Наука», 2010. – Ч. 2. – С. 117–122.

*Мельник Ганна Мирославівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка,
Губицький Любомир Володимирович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та політології
Київського національного торговельно-економічного університету
(м. Київ)*

**ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ
ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «КОНФЛІКТОЛОГІЯ ТА ТЕОРІЯ
ПЕРЕГОВОРІВ»)**

Прагнення інтеграції України до ЄС супроводжується змінами, що стосуються освітнього процесу у закладах вищої освіти. Зрозуміло, що сучасне суспільство потребує компетентних фахівців, які мають володіти високим рівнем знань, практичними вміннями та навичками і бути здатними виконувати покладені на них професійні обов'язки.

Дослідженню питань практико-орієнтованого навчання присвячені праці Н. Басалаєвої, О. Бірченко, Д. Варнеке, А. Вербицького, Г. Горбенко, Н. Грицай, Г. Ковальчук, М. Коллегаєва, В. Майковської, І. Пальчикової, С. Пітча.

Згідно зі Стандартом вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня за галуззю знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 04 серпня 2020р. №1002 ціллю навчання є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми професійної діяльності у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики або у процесі навчання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов і передбачають застосування відповідних теорій та методів [1].

Одним з шляхів досягнення цієї мети є застосування практико-орієнтованого навчання студентів. Закон України «Про вищу освіту» передбачає, що практична підготовка студентів здійснюється шляхом отримання практичних навичок під час практики на виробничих підприємствах.

Згідно зі Стратегією (програмою) розвитку Київського університету імені Бориса Грінченка на 2018-2022 рр., затвердженою 10 січня 2018р. передбачена реалізація в повному обсязі моделі практико-орієнтованого навчання студентів (аудиторія – центри компетентностей) [2]. Відповідно на Факультеті права та міжнародних відносин було створено Центр «Дипломатично-протокольна служба» у якому відбувається вивчення дисципліни «Конфліктологія та теорія переговорів».

Основним засобом реалізації практико-орієнтованого підходу є практико-орієнтовані завдання, а неодмінною умовою їх застосування – розробка коректних умов цих завдань. Впровадження практико-орієнтованого підходу вимагає створення викладачами середовища, в якому студенти мають можливість виявити і реалізувати свій інтерес до пізнання, зробити його усвідомленою потребою в саморозвитку, власній професійній та соціальній адаптації. Прагнення знайти розумний баланс між академічною і прагматичною складовими професійної підготовки реалізовується у залученні студентів до створення практико-орієнтованих проектів, котрі є результатом індивідуальної або колективної діяльності за чітко визначеними правилами [3].

Формування спеціальних (фахових) компетентностей студентами, які навчаються за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, освітньо-професійними програмами «Суспільні комунікації» та «Регіональні студії» [4; 5], а саме здатність на основі інформаційно-аналітичних матеріалів міністерств і відомств, агенцій, відповідних зарубіжних структур моделювати ситуації міжнародних

відносин досягається, зокрема, під час вивчення дисципліни «Конфліктологія та теорія переговорів».

Практико-орієнтоване навчання реалізується у процесі теоретичної підготовки, коли студенти мають можливість слухати лекції, брати участь у семінарах та круглих столах, де запрошеними спікерами є фахівці практики-міжнародники, а також шляхом навчання у Центрі «Дипломатично-протокольна служба», де відбуваються практичні заняття. Вони проходять у ігровій формі, а також у вигляді виконання проектів спільно з викладачами та фахівцями-практиками.

Досить ефективною формою роботи є імітація дипломатичних переговорів. Обравши актуальну проблему міжнародних відносин, студенти діляться на команди, розробляють сценарії переговорного процесу, прописують основні етапи, особливості ведення переговорів, вибирають стратегії та підходи ведення переговорів.

Відповідно студенти вчаться: застосовувати набуті знання у практичній діяльності, знаходити шляхи й засоби попередження конфліктів; використовувати набуті навички контролю та вирішення конфліктів; проводити зустрічі, бесіди, переговори державною та іноземними мовами; працювати в мультинаціональному та мультикультурному середовищі; обґрунтовувати свою світоглядну та громадянську позицію при аналізі сучасної ситуації з урахуванням знань, отриманих при вивченні курсу «Конфліктологія та теорія переговорів» [6].

Результатом створення практико-орієнтованого середовища на Факультеті права та міжнародних відносин стало започаткування студентами-міжнародниками Дебатного клубу [7]. Студентська спільнота займається організацією та проведенням дебатних заходів. Дебати проходять за Британським парламентським форматом.

Таким чином, практико-орієнтований підхід у освітній діяльності підвищує у студентів мотивацію до навчання, збагачує світогляд шляхом самоосвіти, сприяє творчій роботі над поглибленням і вдосконаленням своїх

практичних навичок і впливає на розвиток компетентних конкурентоспроможних фахівців.

Використані джерела та література:

1. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Наказ МОН № 1002. 04.08.2020 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>. – Назва з екрана.

2. Стратегія (програма) розвитку Київського університету імені Бориса Грінченка на 2018–2022 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/documents/bgku_development_strategy_2018-2022.pdf. – Назва з екрана.

3. Майковська В. І. Практико-орієнтоване навчання як засіб професіоналізації підготовки майбутніх фахівців в Україні [Електронний ресурс] / В. І. Майковська. – Режим доступу: <http://repo.uira.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5488/1/23.pdf>. – Назва з екрана.

4. Освітньо-професійна програма 291.00.01 «Суспільні комунікації» спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії спеціальність. [Електронний ресурс] / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/napryami-pidgotovki/bakalavr.html>. – Назва з екрана.

5. Регіональні студії: Освітньо-професійна програма 291.00.02, за спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії [Електронний ресурс] / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/napryami-pidgotovki/bakalavr.html>. – Назва з екрана.

6. Мельник Г. М. Конфліктологія та теорія переговорів: Робоча навчальна програма дисципліни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Programy/Programy_MV_2019/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%93.%D0%9C._%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_compressed.pdf. – Назва з екрана.

7. Дебатний клуб КУБГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/286356918650177/?ref=share>. – Назва з екрана.

*Мініч Ірина Михайлівна,
кандидат соціологічних наук, професор,
заступник завідувача кафедри теорії та практики туризму
і готельного господарства
Київського університету туризму, економіки і права (м. Київ)*

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО БІЗНЕС-ІНКУБАТОРА В СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Актуальність проекту. Сучасний рівень розвитку та глобалізації світової економіки, активізація зовнішньоекономічних торгівельних відносин, популяризація туризму серед населення в усьому світі обумовлюють визначальну роль та місце інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національного ринку туристських послуг України та створенні реальних можливостей її інтеграції до європейської та світової сфери.

Процес об'єднання Європи, його поширення на схід супроводжується формуванням спільного туристського простору та розробкою уніфікованих критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту.

Розвиток малого і середнього підприємництва, як важливий сегмент сприяння насиченості ринку туристськими послугами, створення нових робочих місць і зменшення безробіття, є одним з основних напрямів роботи у процесі модернізації вітчизняної економіки.

Туризм є потенційно інвестиційно привабливим видом економічної діяльності, проте на сьогодні, рівень реалізації його потенціалу залишається низьким. Це зумовлено нестабільністю інститутів управління сферою туризму; недостатнім рівнем співпраці між туристськими інституціями на регіональному рівні; незадовільним науковим супроводом розвитку туризму; необхідністю розробки та впровадження інноваційної моделі освіти в сфері туризму та гостинності; асиметричності територіально-регіонального представлення туристських організації з просування і підтримки туризму.

Незважаючи на те, що туризм в Україні визнано одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури, державна політика щодо

формування механізму управління туристичною сферою характеризується недостатньою послідовністю, що обумовлюється реструктуризацією та реорганізацією органів управління туристичною сферою, частими змінами пріоритетів і обсягів фінансування розвитку туризму.

За даними Всесвітнього економічного форуму, що опублікував рейтинг країн світу за Індексом конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму 2017 року (The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017), Україна в 2017 році отримала оцінку в 3,5 бали з семи можливих і опинилась на 88 місці.

У попередньому рейтингу 2015 року дослідження України за цим Індексом не проводилось. Разом з тим, порівнюючи з доступною оцінкою за 2013 рік, коли ми посідали 76 сходинку з 140 країн світу, нами втрачено 12 позицій.

Як показує аналіз даних дослідження, в нашій країні бізнес-середовище не сприяє розвитку сфери туризму, про що свідчить 124 місце за цією складовою. Негативний вплив має рівень безпеки в країні – 127 місце.

Нажаль, безпосередньо сфера туризму в Україні теж не розглядається як пріоритетна, зокрема, за показником «пріоритетність розвитку сфери туризму для уряду країни» експерти нам відвели 122 сходинку.

Конкурентними перевагами у цьому рейтингу, як і в багатьох інших, є оцінка людських ресурсів та ринку праці (41 сходинка) та охорона здоров'я і гігієна – 8 місце.

Безперечно, в кожній із 14 укрупнених складових Індексу є показники, за якими ми маємо вищі або нижчі оцінки. Водночас, підсумковий результат дослідження засвідчив, що передумови для належного розвитку туризму в достатній мірі в Україні не використовуються.

Головними проблемами та чинниками низької ефективності використання туристичного потенціалу України залишаються:

- нестабільність інститутів управління сферою туризму;

- недостатність співпраці між туристськими інституціями на регіональному рівні;
- необхідність розробки та впровадження інноваційної моделі освіти в сфері туризму та гостинності;
- низький рівень наукових досліджень у напрямі інноваційного розвитку туристських підприємств;
- недосконалість та слабкість інституційного та нормативно-правового забезпечення розвитку туризму, що проявляється у відсутності науково обґрунтованого супроводу розвитку туристської сфери, комплексної державної та відповідно й регіональних програм просування та інформаційного, маркетингового супроводу туризму;
- відсутність комплексної інформаційно-маркетингової та рекламної підтримки розвитку туризму та залучення інвестицій;
- невідповідність засобів розміщення та якості їх послуг світовим стандартам та завищення ціни на туристичні послуги при нижчій якості послуг;
- наявність системних дисбалансів у сфері розміщення споживачів туристсько-рекреаційних послуг. Недостатня кількість готелів з належним, сучасним рівнем комфорту (де ціна відповідає якості послуг, що надаються), та туристичних комплексів «економ» класу;
- високий рівень моральної і фізичної зношеності об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, занедбаний стан культурних пам'яток, що становлять туристичний інтерес;
- занедбані та напівзруйновані пам'ятки замково-палацової культури, дерев'яної архітектури, часто незадовільний матеріально-технічний стан закладів культури і мистецтва, відсутність сучасних систем охорони та утримування музейних і мистецьких експонатів;

- незадовільна якість комунальної, транспортної, фінансової, інформаційної інфраструктури та проблеми транспортної доступності туристично-рекреаційних об'єктів;

- обмеженість, відсутність різноманіття пропозиції санаторно-курортних послуг;

- недостатня кількість економічних (податкових та фінансово-кредитних) стимулів для розвитку туризму, туристично-рекреаційного бізнесу, залучення інвестицій у туристичну галузь;

- низький рівень активності участі суб'єктів туристичної діяльності, об'єктів туристичної інфраструктури, закладів культури, власників агросадиб, місцевих жителів прикордонних територій у Програмах транскордонного співробітництва;

- неефективність та безсистемність державної політики щодо просування рекреаційно-туристичних послуг (санаторно-курортних послуг) на внутрішньому та міжнародному ринках.

Зважаючи на об'єктивні передумови та негативні аспекти розвитку туризму в Україні актуальною постає проблема пошуку ідей та втілення проектів, створення сприятливих умов для розвитку туристського бізнесу, розробки і реалізації інноваційних моделей розвитку сфери туризму та гостинності.

У сучасній економіці та у сфері туризму, зокрема, немає альтернативи інноваційному устрою, що вимагає грамотного і швидкого впровадження досягнень науки і техніки в туристський бізнес. При цьому у світовій практиці бізнес-інкубатори відіграють одну з найважливіших ролей – вони допомагають створенню і розвитку малих і, як правило, інноваційних підприємств. Ця функція стає все важливішою, оскільки з часом вихід на ринок нових підприємств стає дедалі складнішим.

Серед пріоритетних завдань сьогодення – інтернаціоналізація навчального процесу, послідовна інтеграція української теоретико-методологічної школи туризму в європейській і світовий освітянський і

науковий простір. Підвищенню ефективності навчального процесу й поглибленню наукових досліджень сприяє здійснення сертифікації туристської освіти відповідно стандартів ВТО та вимог Болонської декларації університетів Європи.

Стан впровадження реформ у сфері туризму є предметом постійного моніторингу та аналізу із широким залученням бізнесових кіл, комунікацій з громадськістю з метою формування спільної позиції суспільства і влади щодо модернізації малого і середнього підприємництва, бачення перспектив його максимально ефективного функціонування та розвитку.

Націленість на скоординовану роботу дасть можливість долати існуючі проблеми, дозволить знаходити найбільш прийнятні рішення, досягати практичних результатів та формувати нову якість бізнес-середовища, що є однією з передумов успішного розвитку економіки.

Реалізація потенціалу, головних конкурентних переваг, справжньої ролі малого і середнього підприємництва в сфері туризму, як однієї з важливих складових у загальному економічному спектрі, здатна посилити стійкість до глобальних викликів і сприяти виведенню України на траєкторію упевненого зростання.

Програма основних напрямів діяльності навчального бізнес-інкубатора в області міжнародного туризму для підтримки малих та середніх туристських підприємств за стандартами ЄС:

1. Розробка інноваційного проекту на засадах державно-приватного партнерства.
2. Побудова системи прийняття рішень в туризмі з використанням інтелектуального аналізу даних і знань.
3. Розробка інтерактивної моделі викладання професійних дисциплін майбутнім фахівцям туризму.
4. Підготовка інноваційної моделі освіти в туризмі та гостинності.
5. Розробка комплексної інноваційної моделі оцінки рекреаційно-ресурсного потенціалу територій України.

6. Дослідження регіональних туристських ресурсів, що не задіяні в сфері туризму.

7. Формування сучасної методики продажів в туристських фірмах.

Використані джерела та література:

1. Мініч І. М. Сучасний стан ринку туристських послуг: соціологічний аналіз / І. М. Мініч // Соціологія туризму в контексті сучасного соціологічного знання: матеріали кругл. столу. – Київ: КУТЕП, 2013. – 103 с.

2. Мініч І. М. Проблеми та перспективи розвитку в'їзного туризму в Україні / І. М. Мініч // Наук. зап. Київ. ун-ту, туризму, економіки і права. Сер. Філософські науки / голов. ред. В. С. Пазенок. – Київ: КУТЕП, 2014. – Вип. 16. – 362 с.

3. Роль бізнес-інкубаторів і технопарків у розвитку інноваційного підприємництва [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: http://stud.com.ua/42440/menedzhment/rol_biznes_inkubatoriv_tehnoparkiv_rozvitku_innovatsiynogo_pidpriyemnitstva. – Назва з екрана.

4. Fedorchenko V. State and prospects of development of regional tourism/V.k. Fedorchenko//tourism and hospitality in the era of globalization: Sat. STAT. Intern. researcher-Scient. 15–17 Forum may 2013-Perm, 2013. – S. 150–165

*Опанасенко Вікторія Вікторівна,
аспірантка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)*

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ВИЩА ОСВІТА У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ П. К. ЗАГАЙКА

Освіта сьогодні визначає не лише інтелектуальний рівень особистості, а й її матеріальний стан, соціальний статус, професійні амбіції, духовний світ і спосіб життя. Вона сьогодні стала не лише засобом поширення життєвих практик, набутого досвіду і світоглядних уявлень, а й високорентабельною та інвестиційно привабливою галуззю економіки.

Разом з тим, сьогодні роль і функції освіти та навчального закладу переживають дійсно фундаментальні зміни. Змінилася сама суть освіти – це більше не колекціонування дат і назв, а формування світогляду студента. В основі освітнього процесу тепер лежить не принцип запам'ятовування, а синтез, аналіз та креативність. Так, для сучасного закладу вищої освіти стає дедалі важливіше, зберігаючи всі академічні компетенції, бути майданчиком для відкритої комунікації й обміну думками.

Демократичні процеси в сучасній Україні потребують формування сучасної освітньої системи, що ґрунтується на національно-культурних традиціях з урахуванням досягнень вітчизняної педагогіки.

Цінним джерелом для успішного розв'язання складних завдань, які постали сьогодні перед педагогічною наукою і вищою освітою може стати педагогічна спадщина Петра Кузьмича Загайка, що вирізняється орієнтацією на виховання високоморальної інтелектуальної особистості, свідомого громадянина-патріота України. Учений є автором 3 монографій і понад 70 статей, а також редактором низки наукових видань із питань педагогіки та педагогічної майстерності. У науково-теоретичних працях, виступах і доповідях він розробляв ідеї всебічного й гармонійного виховання особистості, розвитку духовно-моральних якостей і творчих здібностей молоді, комплексного підходу до виховання активного члена соціуму.

Мета нашої наукової розвідки полягає у виокремленні й узагальненні педагогічних ідей П. К. Загайка щодо системи української національної вищої освіти.

Закінчивши у 1952 році з відзнакою Львівський національний університет, П. К. Загайко поїхав за призначенням працювати учителем у школу с. Богданівки Підволочиського району Тернопільської області [1]. У грудні цього ж року він був зарахований до аспірантури Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові за спеціальністю «Давня українська література».

У грудні 1955 року П. К. Загайко був прийнятий на посаду викладача кафедри української літератури Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, де він розробив і успішно викладав самостійний курс української літератури на російському відділі та спецсеминар на п'ятому курсі історико-філологічного факультету українського відділу, а також керував гуртком виразного читання. Окрім основного матеріалу курсів, на лекціях і практичних заняттях учений постійно знайомив студентів із новинками радянської літератури,

приділяючи багато уваги естетичному та патріотичному вихованню майбутніх учителів.

Із 1967 року, окрім загального курсу української літератури та спецсемінару, П. К. Загайко читав лекції з української літератури XIX століття і радянської літератури на заочному відділі філологічного факультету. Цього ж року він очолив літературну студію «Заспів» і став членом художньої ради інституту [2].

Учений здійснював активну науково-дослідну діяльність: співпрацював із Львівською філією суспільних наук АН УРСР, систематично виступав із науковими доповідями на підсумкових конференціях інституту, досліджував проблеми університетської та шкільної методики викладання української літератури, вивчав передовий досвід учителів області. На початку 1967 року П. К. Загайко захистив кандидатську дисертацію на тему «Ідейно-художні особливості української полемічної літератури кінця XVI – початку XVII століть», окремі розділи якої опубліковано окремою книжкою. Рішенням Ради Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР від 19 травня 1967 року педагогові було присуджено вчений ступінь кандидата філологічних наук [3]. У серпні 1970 року П. К. Загайка було переведено на посаду доцента, а в липні 1979 року – на посаду завідувача кафедри української літератури.

У 1982 році кафедра української літератури Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка під керівництвом П. К. Загайка посіла перше місце в змаганні серед кафедр філологічного факультету. Цього ж року, за багаторічну сумлінну працю з виховання молоді, педагога було нагороджено знаком «Відмінник просвіти СРСР» та медаллю «Ветеран праці». Три роки по тому за досягнуті успіхи у навчально-виховній роботі, пропаганді ідей та теоретичної спадщини А. С. Макаренка серед студентів і громадськості міста педагога нагороджено медаллю А. С. Макаренка.

У 1991 році, у зв'язку з досягненням пенсійного віку, педагог звільнився із займаної посади та був зарахований на посаду доцента, з якої звільнився за власним бажанням у лютому 1997 року [4].

22 серпня 2013 року П. К. Загайко відійшов у засвіт.

Так, досвід науково-педагогічної діяльності вченого пов'язаний із Полтавським державним педагогічним інститутом імені В. Г. Короленка (1955-1997). Працюючи на кафедрі української літератури Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, П. К. Загайко сприяв утвердженню української національної ідеї, а в основу педагогічної діяльності поклав збереження національних культурних цінностей, розвиток і поширення української мови та літератури, а також виховання свідомих громадян-патріотів України.

Упродовж більше ніж сорокарічної викладацької діяльності вчений прочитав велику кількість курсів, у числі яких були лекції та спецсемінари з української літератури, виразного читання, педагогічної майстерності.

Результати проведеного нами дослідження переконують, що характерною рисою педагогічної діяльності П. К. Загайка було її гармонійне поєднання з науковим пошуком. Розмежувати педагогічну й наукову творчість ученого важко, адже вони мають цілісний характер. Викладацька діяльність П. К. Загайка в інституті була могутнім стимулом його наукових літературознавчих пошуків. Водночас теоретичні ідеї та результати досліджень педагога знайшли своє відображення в усіх напрямках його науково-педагогічної діяльності: розробці методології наукового та навчального пізнання; збагаченні змісту, методів і форм викладання літературознавчих дисциплін; удосконаленні лекційної майстерності; написанні посібників і статей для вищої школи.

У педагогічній спадщині П. К. Загайка знайшли відображення погляди видатних педагогів, серед яких Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський, С. Ф. Русова, І. А. Зязюн та інші. Їх ідеї П. К. Загайко творчо розвинув у власній практичній діяльності, вони знайшли свій вияв у його педагогічних

поглядах. Аналіз педагогічної спадщини П. К. Загайка свідчить про те, що він був глибоко обізнаним з досвідом народного виховання, звичаями, культурою й історією українського народу. Педагогічні погляди ученого на загальнолюдські цінності передовсім пов'язані з народною педагогічною мудрістю та світобаченням, а також з українською національною системою виховання.

Основою освітньої системи в Україні, на думку П. К. Загайка, має бути національна ідея, яка відіграє роль консолідуючого чинника у розвитку суспільства, спрямованого на становлення людини як особистості та свідомого громадянина. Тому одним з головних завдань освіти педагог вважав формування моральної особистості, здатної виконувати обов'язки громадянина і патріота. Так, пріоритетними напрямками виховання студентської молоді вчений вважав моральне й патріотичне виховання, на яких слід однаково зосереджувати увагу як у закладах середньої освіти, так і в закладах вищої освіти.

За П. К. Загайком, система освіти в Україні має спиратися на народні традиції та кращі надбання національної педагогіки, а його ідеалом є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна і національно свідома особистість, наділена глибокою громадянською відповідальністю й патріотичними почуттями; особистість, яка є носієм української національної культури. Досягнення такого ідеалу виховання можливе лише за умови ретельно організованої вітчизняної освітньої системи. Правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, індивідуальність, яка цінує національну й особисту гідність. Така система допомагає сформувати національний характер.

П. К. Загайко був упевненим в тому, що освіта обов'язково має носити системний і плановий характер, бути спрямованою до певної мети. Сам учений головною метою своєї педагогічної діяльності вважав виховання патріотів України і стверджував, що досягнення цієї мети передбачає виконання низки завдань, головними серед яких є пробудження у студентів

історичної пам'яті, національної свідомості, а також знешкодження насадженого в той час комплексу меншовартості. У результаті такого виховання П. К. Загайко намагався досягти того, щоб хоча б частина студентів свідомо поставила перед собою питання: «Хто ми? Яких батьків? Ким, за що закуті?» [5].

Найважливішим пріоритетом патріотичного виховання, на думку П. К. Загайка, є формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, держави та нації. Воно поєднує в собі розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; поваги до національних символів; дбайливого ставлення до рідної мови, культури, традицій; потребу зробити власний внесок у долю Батьківщини. За П. К. Загайком, одним із головних напрямів здійснення патріотичного виховання є формування національної свідомості та самосвідомості як глибинного усвідомлення власної етнічної приналежності та своєрідності історичної долі. Воно передбачає виховання у студентської молоді любові до рідної землі, народу, віру в його духовну силу, освоєння національних цінностей, готовність свідомо служити інтересам своєї держави, а також патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності, формуванню почуття гордості за Батьківщину.

На думку вченого, лише правильно організована національна освіта здатна виховати громадянську свідомість і почуття власної гідності українців, тому чи не найбільшого значення педагог надавав проблемам націоналізації системи освіти в Україні. В її основі лежать націоналізація засобів виховання й освіти, а також єднання українських закладів освіти з народом.

Важливою ознакою народності П. К. Загайко вважав рідну мову. Саме у ній дістала своє відображення національна культура. Для глибинного пізнання нації необхідне знання її мови, яка виконує функції своєрідного каналу зв'язку між поколіннями. Так, репрезентуючи рідну мову, ми репрезентуємо власну культуру, її традиції та здобутки. Тому педагог був

упевнений: що повнокровніше функціонуватиме у суспільстві українська мова, то надійнішим буде зв'язок і багатша духовність наступних поколінь українців. Дотримання мовних норм, популяризація рідної мови – це поступ у розвитку загальної культури української нації. Саме тому головною вимогою до системи освіти в Україні П. К. Загайко вважав організацію навчання в закладах освіти усіх типів виключно українською мовою.

Педагог звернув увагу на те, що у той час, коли людство у технічному розвитку впевнено прямувало вперед, дедалі більше зростав розрив між зовнішнім технічним прогресом, та внутрішнім, моральним, розвитком особистості. П. К. Загайко був переконаний у тому, що будь-які порушення або відсутність культури поведінки, її моральних норм, негативно відбиваються на моральному й емоційному стані всього суспільства, його фізичному та психічному здоров'ї. Щоб виховати студентську молодь із міцною волею та стійким характером, необхідно перш за все звернути увагу на її моральність. Формування моральних основ культури поведінки студентської молоді передбачає засвоєння моральних норм і правил, розвиток моральних почуттів, реалізацію в естетичній формі моральних норм у повсякденному житті.

На думку П. К. Загайка, психолого-педагогічні науки, зокрема історія педагогіки, теорія навчання та виховання, психологія, тісно пов'язані з літературою. Так, існує потужний позитивний вплив художнього слова на виховання та розвиток особистості, підґрунтям якого є емоційно-психологічна сфера людських почуттів. Художнє слово, за П. К. Загайком, є одним із найважливіших засобів виховання [6]. Воно виступає як засіб пізнання навколишнього світу, спілкування та впливу на почуття й емоції, а також самовираження та самоствердження особистості. Впливаючи на емоційно-вольову сферу людини, художнє слово є ефективним засобом формування духовно-моральних і національно-патріотичних цінностей особистості. На заняттях літератури викладач має змогу, впливаючи передовсім на емоційну сферу особистості, формувати та коригувати її

систему цінностей, розширювати її світогляд і формувати духовну сферу. Ретельно дібрані художні твори для вивчення на заняттях з літератури, навчальний матеріал і відповідні методи й прийоми роботи з ними дають змогу успішно впливати на формування моральних та національно-патріотичних цінностей студентської молоді. Саме тому під час викладання української літератури П. К. Загайко особливу увагу приділяв письменникам, творчість яких була пронизана любов'ю до рідного краю, виховуючи за допомогою їхніх творів у студентів почуття патріотизму та кращі моральні якості.

Оскільки головним завданням вищої освіти є формування творчої особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, важливе місце у системі освіти, на думку вченого, посідає самостійна робота, яка надає можливості для формування у студентів здібності до саморозвитку та творчого застосування отриманих знань у практичній діяльності. Виконання вказаних завдань неможливе шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Правильно організована самостійна робота студентів здатна розширити та поглибити знання й уміння, отримані під час лекцій, попередити їх забування, розвивати здібності студентів. Самостійна робота, за П. К. Загайком, також є найважливішим засобом формування активності й самостійності студентів. Виконуючи завдання для самостійної роботи, студенти не лише розвивають самостійність дій, а й формують самостійність мислення. Ефективність організації самостійної роботи студентів визначається необхідною для засвоєння теми кількістю літератури, ретельно розробленими методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи, проведенням індивідуальних і тематичних консультацій, а також застосуванням різних форм контролю. При цьому головними вимогами, визначеними ученим, є регулярність і систематичність самостійної роботи, виокремлення головного в матеріалах до теми та розуміння їх змісту. Для цього для важливо зорієнтувати студентів на самостійну діяльність під час аудиторних занять.

Для успішної майбутньої професійної діяльності студенти, окрім глибоких теоретичних знань, повинні оволодіти необхідними вміннями та навичками, які допоможуть ефективно використовувати набуті знання на практиці. Тому, на думку П. К. Загайка, ще однією з важливих форм організації навчального процесу, від якості якої залежить конкурентоспроможність випускників закладів вищої освіти на ринку праці, поряд з навчальними заняттями та самостійною роботою, є практична підготовка студентів. Заклади вищої освіти повинні забезпечувати не лише засвоєння студентами ґрунтовних знань з відповідної галузі, а й, передовсім, формувати глибоко мотивованих фахівців з розвиненими професійними навичками, творчих та активних особистостей. Так, здійснення практичної підготовки студентів є одним з головних завдань, що постали перед сучасними закладами вищої освіти. Практична підготовка майбутніх фахівців здійснюється як у процесі проведення практичних і лабораторних завдань безпосередньо в закладі вищої освіти, так і в процесі навчальної та професійної (виробничої) практики на виробництві. Під час практичної підготовки студенти формують і розвивають навички виконання професійних завдань, готовність до прийняття самостійних рішень залежно від тієї чи іншої виробничої ситуації, а також формують здатність співпрацювати з трудовим колективом.

Отже, аналіз педагогічної діяльності П. К. Загайка дає змогу стверджувати, що поєднання ефективної теоретичної та практичної підготовки, правильно організоване моральне й національно-патріотичне виховання у вітчизняних закладах вищої освіти, на думку вченого, здатне забезпечити формування висококваліфікованого фахівця, активного члена соціуму і свідомого громадянина-патріота України. Особливого значення учений надавав проблемам націоналізації української вищої освіти, в основі якої лежать націоналізація педагогічних засобів, навчання українською мовою та виховання патріотизму. Педагог підкреслював також важливу роль

самостійної роботи та практичної підготовки майбутніх фахівців у процесі здобування вищої освіти.

Використані джерела та література:

1. Загайко Петро Кузьмич (Біографічна довідка) // Загайко Петро Кузьмич. Педагог. Літературознавець. Громадський діяч: біобібліогр. покажч. / упоряд. : Г. І. Радько, Г. М. Білик ; заг. ред. О. В. Кулик. – Полтава: АСМІ, 2003. – С. 2–3.
2. Літературна студія «Заспів» філологічного факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка // Рідний край: наук. публіц. худож.-літ. альманах. / голов. ред. В. О. Пашенко; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2000. – № 2 (3). – С. 7–10.
3. Звіти про роботу кафедр і факультетів інституту за 1967–1968 н. р. – ДАПО. – Ф. 1507. – Оп. 1. – Спр. 1112. – Арк. 76.
4. Загайко П. К. Чому я не можу працювати у Полтавському педінституті / П. К. Загайко // Полтавська думка. – 1997. – 7 берез. – С. 1, 7.
5. Загайко П. З думою про Україну / П. К. Загайко // Загайко Петро Кузьмич. Педагог. Літературознавець. Громадський діяч: біобібліогр. покажч. / упоряд.: Г. І. Радько, Г. М. Білик; заг. ред. О. В. Кулик. – Полтава: АСМІ, 2003. – С. 9.
6. Опанасенко В. Формування моральних та національно-патріотичних цінностей засобами літератури у педагогічній спадщині П. К. Загайка / В. Опанасенко // Актуальні проблеми розвитку сучасної науки: матеріали Всеукр. наук-практ. конф. – Полтава, 2018. – С. 35–38.

*Слюсаренко Ірина Юріївна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ СПИСКУ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО В ОСВІТНІЙ ПРОГРАМІ «РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»

Використання інформаційно-комп'ютерних технологій в сучасній якійсній освіті не викликає сумнівів. Процес дигіталізації освіти значно прискорився необхідністю перейти на дистанційну та онлайн освіту в умовах поширення Covid-19.

Актуальність проблеми дослідження специфіки використання мультимедійних технологій під час вивчення навчальних дисциплін освітньої програми «Регіональні студії» спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», пов'язана з необхідністю реалізації фахових компетентностей здобувачів першого (бакалаврського)

освітнього рівня із використанням найновіших наукових досягнень та інформаційного контенту офіційних сайтів державних та недержавних акторів міжнародних відносин.

Мета роботи – висвітлити специфіку використання мультимедійного контенту Списку Світової спадщини ЮНЕСКО [1] в освітній програмі «Регіональні студії» Київського університету імені Бориса Грінченка [2] під час процесу дигіталізації освіти.

Викладення основного матеріалу. Інформаційно-комп'ютерні технології створюють нові можливості для оптимального досягнення якості освіти та дозволяють максимально швидко та якісно врахувати вимоги та побажання усіх стейкхолдерів.

Процес адаптації освітніх програм до дигітал-освіти можна поділити на дві рівнозначні за важливістю складові: технічне забезпечення та змістовне наповнення.

Так, використання презентацій в процесі навчання допомагає викладачам під час лекційних, а студентам під час семінарських занять, навіть, якщо вони, в умовах карантину, проводяться на платформі Google Meet. Доступ до даної платформи має кожен викладач та студент Університету через власну корпоративну пошту. Таку форму комунікації між викладачем та студентами доцільно використовувати у випадку відсутності розробленого електронного навчального курсу, або як додаткову можливість під час змішаного навчання.

Використання інформації, вміщеної на офіційних сторінках міжнародних організацій, є важливим ресурсом під час створення новітніх освітніх програм та навчальних дисциплін, які їх наповнюють.

Мультимедійний контент Списку Світової спадщини ЮНЕСКО використовується в освітній програмі «Регіональні студії», яка розроблена колективом кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка, а конкретніше – під час вивчення навчальних дисциплін

«Міжнародні відносини та світова політика: Гуманітарний чинник у світовій політиці» та «Культура народів Північної Америки та Західної Європи».

Під час лекції-презентації в програмі Microsoft Power Point, яка присвячена діяльності міжнародних гуманітарних організацій, зокрема функціонуванню ЮНЕСКО, в навчальній дисципліні «Міжнародні відносини та світова політика: Гуманітарний чинник у світовій політиці» застосовуються прямі покликання на перелік пам'яток культури України (7 об'єктів), які вміщено в Списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

Відео контент, присвячений італійському об'єкту Кастель-дель-Монте, та фото контент, де висвітлено литовський об'єкт – заповідник Кернаве, використовуються під час лекції-презентації з метою моделювання ситуацій в міжнародних відносинах та ілюстрування норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту культурних пам'яток під час збройних конфліктів.

Ці ж лекції розміщені на платформі Moodle в електронному навчальному курсі, що дозволяє досягати поставлених програмних результатів, як під час аудиторного, так і під час дистанційного та онлайн навчання.

Вивчення студентами-міжнародниками даного матеріалу становить складову доповненої спеціальної компетентності, яка формує здатність розуміти роль гуманітарної складової в світовій політиці, діяльності міжнародних організацій в гуманітарній сфері; важливості дотримання прав людини під час збройних конфліктів.

Ще однією навчальною дисципліною, де значно ширше використовується мультимедійний контент Списку Світової спадщини ЮНЕСКО, є «Культура народів країн Північної Америки та Західної Європи» вибіркової спеціалізації «Країни Північної Америки та Західної Європи». Використання вказаного контенту дозволяє опанувати ширший перелік компетентностей, зазначених у Стандарті вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та

регіональні студії» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. №1002 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти»), який містить перелік загальних та спеціальних (фахових) компетентностей та програмні результати навчання[3].

На основі контенту Списку Світової спадщини, розміщеного на сайті ЮНЕСКО, здійснюється позааудиторна самостійна робота з навчальної дисципліни «Культура народів Північної Америки та Західної Європи». Відповідно до робочої програми навчальної дисципліни студентам пропонується підготувати презентації у програмі Microsoft Power Point, присвячені пам'яткам культури конкретної країни, внесеним до даного переліку. Так, студенти спеціалізації «Країни Північної Америки та Західної Європи» отримують можливість, за допомогою використання мультимедіа контенту, висвітлити культурну спадщину Сполучених Штатів Америки (2 об'єкти), Канади (17 об'єктів), Великої Британії (29 об'єктів), Ірландії (2 об'єкти), Франції (45 об'єктів), ФРН (40 об'єктів), Австрії (9 об'єктів), Швейцарії (11 об'єктів), Бельгії (11 об'єктів), Нідерландів (10 об'єктів), Люксембургу (1 об'єкт), Італії (51 об'єкт), Іспанії (44 об'єкти), Португалії (15 об'єктів), Ісландії (2 об'єкти), Данії (10 об'єктів), Швеції (15 об'єктів), Норвегії (8 об'єктів), Фінляндії (7 об'єктів).

Серед даних об'єктів присутні культурні пам'ятки Доісторичного часу: палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту, бронзового віку, залізного віку, та звісно ж Античності, Середньовіччя, Раннього нового та Нового та Новітнього часу. Студенти мають змогу опанувати та закріпити знання про різноманітні стилі архітектури: романський, готичний («пломеніючу», «перпендикулярну», «цегляну»), ренесанс, бароко, рококо, класицизм (національні різновиди), ампір, модерн та інші. Також є можливість ознайомитися з різними типами обрядових споруд: мегалітами, базиліками, монастирськими комплексами, соборами; світських споруд: фортецями,

палацами, замками, житловими будинками, а також з наскельним живописом, мозаїкою, сграфіто.

Даний тип позааудиторної самостійної роботи дозволяє досягнути здатності використовувати системні знання про культуру країн Північної Америки та Західної Європи в процесі міжкультурних комунікацій на міжнародному, регіональному та двосторонньому рівнях випускниками освітньої програми «Регіональні студії».

Електронний навчальний курс в Moodle надає можливість студентам завантажити самостійні роботи у вигляді презентацій, виконані на основі опрацювання мультимедійного контенту Списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Викладач оцінює виконані завдання, виставляє оцінки в електронному журналі. Наявність електронного навчального курсу та його активне використання під час навчання дозволяє дотриматися належної якості освіти та досягнути результатів навчання – аналізувати культурні процеси та здійснювати підготовку інформаційних матеріалів та документів про культуру країн Північної Америки та Західної Європи, навіть в умовах жорсткого карантину.

Додатково студенти мають змогу удосконалити фахову лексику двома мовами – англійською та французькою, оскільки є можливість працювати з контентом цими мовами.

Висновки. Використання в навчальному процесі інформаційно-комп'ютерних технологій: мультимедіаконтенту Списку Світової спадщини ЮНЕСКО, презентацій у програмі Microsoft Power Point, платформ Moodle та Google Meet, дозволяє пришвидшити перехід до дигітал-освіти.

Змістовне наповнення навчальних дисциплін освітньої програми «Регіональні студії» контентом Списку Світової спадщини ЮНЕСКО допомагає студентам засвоїти програмні результати навчання та опанувати окремі компетентності, передбачені Стандартом вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Використані джерела та література:

1. World Heritage List [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [&&&&order=country#alphaD](http://whc.unesco.org/en/list/). – Назва з екрана.
2. Опис освітньої програми «Регіональні студії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/napryami-pidgotovki/bakalavr.html>. – Назва з екрана.
3. Стандарт вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.08.2020 р. №1002 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/291-mvskrs-bakalavr.pdf>. – Назва з екрана.

*Тараненко Крістіна Сергіївна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту бізнесу ЗВО «Міжнародний
науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»
(м. Полтава)*

КОМП'ЮТЕРНЕ ТЕСТУВАННЯ ЯК МЕТОД ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Реформування освіти в Україні передбачає створення високоефективного механізму забезпечення якості освіти, зокрема запровадження сучасних технологій навчання й оцінювання. На рубежі ХХ – ХХІ століть відбувся бурхливий розвиток інноваційних технологій, що невпинно входять до різних сфер суспільного життя. Інновації в освіті, зокрема автоматизація процесів перевірки знань за допомогою тестів та неупереджене оцінювання отриманих результатів комп'ютером, утворили новий вид контролю – комп'ютерне тестування знань. Воно розширює можливості контролю та оцінювання рівня навчальних досягнень та є альтернативою традиційним методам перевірки. Такий метод оцінювання швидко, об'єктивно й ефективно діагностує результати навчальної діяльності студентів.

Швидкий розвиток комп'ютерних технологій та удосконалення методичних підходів до побудови якісних тестів, роблять неможливим напрацювання єдиних стандартів для тестового і програмного продуктів, що,

в свою чергу, впливає на створення єдиних методик для комп'ютерного тестування знань. Тому, ще довгий час окреслена проблема не втратить своєї актуальності.

Енциклопедичні довідники не містять вичерпної дефініції поняття комп'ютерний контроль знань, тому, доцільно дати йому визначення.

Комп'ютерний контроль знань – це автоматизований процес вимірювань за допомогою системи програмно-технічних засобів, які здатні організувати мережевий зворотній зв'язок між викладачем та учнем, для отримання підсумків навчального процесу, реалізованих об'єктивною перевіркою та оцінюванням здобутих знань, умінь і навичок та фіксацією отриманих результатів.

Комп'ютерний контроль знань здійснюється в спеціальних класах/аудиторіях обладнаних системою програмно-технічних засобів (персональні комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням), які підтримують між собою зв'язок в локальній/Internet мережі, автоматизовано передають споживачам контрольний продукт, отримують результат, перевіряють істинність та повноту відповіді, проводять оцінювання, фіксують та зберігають отримані результати.

Метою комп'ютерного тестування є незалежний, неупереджений та прозорий контроль знань студентів/учнів. За його допомогою вирішують завдання з оцінювання рівня знань, а отримані результати використовуються для корегування навчального процесу.

Отримання об'єктивних підсумків досягається за рахунок двох складових: якісно створеного тесту та дієздатної системи програмно-технічних засобів.

Говорячи про створення якісного тестового продукту, слід зазначити, що кожен тест складається з тестових завдань – складових одиниць тесту, що відповідають вимогам технологічності, форми, змісту і статистичним вимогам, але можуть відрізнитись за формою [1].

Правильний, наукововиважений тест повинен бути якісним, тобто валідним, об'єктивним, надійним, точним. Ця вимога стосується тесту як інструменту вимірювання, як методу вимірювання та методу оцінювання. До основних властивостей тесту науковці відносять: *валідність* – відповідність вимірюваним знанням, умінням; *складність* – обсяг розумових зусиль для вибору відповіді; *надійність* – правильність і адекватність відображення рівня знань; *стійкість* – міра збереження надійності й валідності при перенесенні тесту в інше, аналогічне середовище, *репрезентативність* – міра повноти охоплення навчального матеріалу; *значущість* – актуальність включення в тест; *достовірність* – відповідність сучасному стану науки і методики навчання; *гіпотеза тестування* – основні педагогічні умови, за яких йде перевірка випробовуваних; *дискримінантність тесту* – міра диференціації тестованих щодо максимального або мінімального рівня навчання [2].

Тест, як правило, складається з двох частин: інформаційної та операційної. Інформаційна частина містить інструкцію і приклади правильного виконання завдань. Інструкція до тесту – керівна вказівка, в якій описано, як виконувати завдання тесту. Інструкція до тесту на перевірку успішності має бути простою та стислою, містити наступну інформацію: мета тесту; відведений на виконання тесту час; як давати відповідь [3].

Операційна частина складається з певної кількості завдань, або запитань. У цілісному тесті завдання взаємозалежні. Завдання в тесті, мають розміщуються в зростаючому порядку за їх складністю. Фактично це надає змогу менш підготовленим виконати певну кількість завдань[4].

Найпоширеніші тестові завдання складаються з двох частин: *умови*, що описує певну проблему і ставить завдання перед екзаменованим; *списку варіантів відповідей*, серед яких як мінімум один є правильною чи найкращою відповіддю, а решта – дистрактори – є неправильними.

Умова тестового завдання – це стимул для відповіді, яка описує певну проблему і ставить завдання перед екзаменованим[5]. Умова

містить лише завдання або складається із вступної інформації та запитання, пов'язаного з наведеною інформацією. Бажано подавати умову у формі запитання або наказовій формі (як свідчить практика, вони є легшими для здобувачів вищої освіти і ставлять перед ними більш чітке завдання).

Під час створення тестового завдання найбільш відповідальним та найскладнішим завданням є підготовка варіантів відповідей, які містять вірні відповіді і дистрактори. Дистрактори (відволікаючі відповіді) – не вірний варіант відповіді на тестове завдання, але має ознаки вірогідності і правдоподібності[6]. Привабливість, правдоподібність, співзвучність, впізнаваність, «логічність», «науковість» дистракторів до тестового завдання підвищує ступінь його складності. Як показує досвід, бажано будувати короткі та прості за структурою відповіді, використовуючи іменники, прикметники, числівники як окреме слово, словосполучення, просту комбінацію слів.

У педагогічній літературі фахівці розрізняють тестові завдання за типами, формами і видами: 1) *типи*: відкриті, закриті; 2) *форми*: доповнення, вільного викладу, альтернативних відповідей, множинного вибору, відновлення відповідності, відновлення послідовності; 3) *види*: вербальні (твердження і завдання, відображені у словесній формі), які бувають стандартизованими, індивідуально-орієнтованими; невербальні (картинки, слайди, схеми (без словесного опису), які бувають статичними, динамічними; фіксовані; випадкові, зі зворотним зв'язком (зміст і форма поточного тестового завдання залежать від відповіді випробуваного на попереднє) [7].

Як було вище зазначено, отримання об'єктивних результатів комп'ютерного тестування залежить не тільки від якісно створеного тесту, але й від дієздатності системи програмно-технічних засобів, яка залежить від функціональності кожної її одиниці (ПК – персональний комп'ютер) та визначається підтримкою програмного забезпечення. Дослідження, узагальнення та аналіз публікацій, в яких характеризуються різні види

програм для проведення контролю знань, дають підстави до висновків, що сучасне програмне забезпечення має відповідати цілому спектру вимог. Зокрема, важливими є: *зручність*, легкість та простота використання, які забезпечуються будовою програми, привабливістю та зрозумілістю інтерфейсу (вигляд на екрані монітора); *здатність адаптуватись* – робота в різних мережах, з різними типами операційних систем; робота з різними форматами файлів (текстові, графічні, відео та аудіо) та ін.; *функціональність*, тобто здатність програми виконувати різноманітні функції; *універсальність* (адаптація програмного забезпечення до будь-якої навчальної дисципліни, можливість скласти необмежену за чисельністю, але лімітовану за форматом (на даному етапі розвитку комп'ютерних технологій) кількість завдань. На думку експертів, варто подавати завдання у суворій послідовності (просте, складне, підвищеної складності) або у випадковому порядку[8,9]. Фахівці наголошують також на необхідності використовувати різних режимів комп'ютерного тестування: *навчальний*; *вільний*; *штрафний*; *монопольний* [9].

Важливим елементом проведення комп'ютерного тестування є *захищеність*. На нашу думку, варто розмежовувати права адміністратора (контролюючої особи) та користувача (екзаменованого), для запобігання доступу користувача до банку відповідей.

Головною умовою тестового контролю є *неупереджене оцінювання отриманих відповідей*(налаштування шкали оцінювання: зараховано/не зараховано, 5-ти, 10-ти, 12-ти, 100 бальна система). Варто також враховувати *автоматичний, математичний аналіз результатів та складання протоколу проведеного тестування* (інформація про використаний час на складання тесту, кількість допущених помилок, кількість отриманих балів за тест/конкретне тестове завдання, кількість нерозв'язаних завдань тощо)[9].

Сучасне комп'ютерне тестування оперує такими форматами тестових завдань як завдання закритої, відкритої форм; тестові завдання на встановлення відповідності або правильної послідовності елементів тощо.

Комп'ютерне тестування знань здобувачів вищої освіти проводиться відповідно до навчального плану підготовки фахівців, робочої навчальної програми.

Робоча програма навчальної дисципліни може передбачати проведення наступних видів комп'ютерного тестування: поточного комп'ютерного тестування, тематичного тестування, періодичного\модульного тестування.

Запорукою широкого впровадження тестового контролю знань здобувачів вищої освіти має бути наукове обґрунтування, потужна психолого-педагогічна і матеріально-технічна база.

Очевидно, що процес запровадження інноваційних технологічних процесів в освіті має як своїх прихильників, так і опонентів. Схвально ставляться до використання ІКТ в освітньому процесі закладів вищої освіти керівники вищих ланок управління, спеціалісти з програмного забезпечення, особи, які мають навички роботи на ПК та належний рівень медіа грамотності, а також учасники освітнього процесу (науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти), які мають прагнення до самовдосконалення. Супротивниками інновацій, як правило, є ті освітяни, які в силу різних причин не мають (або не бажають мати) достатніх навиків та досвіду роботи з ПК; особи які мають власну зацікавленість у безпосередньому контакті зі здобувачами вищої освіти в процесі контролю знань.

Комп'ютерне тестування як метод діагностики навчальних досягнень студентів не виключає, і ніяким чином не є альтернативою безпосередньому живому спілкуванню учасників освітнього процесу – здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Лише оптимальне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів роботи у закладах вищої освіти може слугувати забезпеченню якості вищої освіти, підготовці конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, здатних адекватно реагувати на виклики часу. А використання інформаційно-комунікаційних

технологій в освітньому процесі формує необхідні загальні та професійні компетентності майбутніх спеціалістів.

Використані джерела та література:

1. Аванесов В. С. Композиция тестовых заданий / В. С. Аванесов. – [3-е изд. доп.] – М. : Центр тестирования, 2002. – 240 с. - С. 202
2. Лукіна Т. О. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти : навчально-методичні матеріали до модуля / Т. О. Лукіна. – К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2007. – 59 с.- С. 31
3. Weiss D. NewHorizonsinTesting:
Latent Trait Test Theory and Computerized Adaptive Testing / David J. Weiss.– New York : Academic Press, 1983. – 345 p. – P. 112.
4. Кревский И.Г., Вергазов Р.И. Использование компьютерных средств контроля знаний для анализа качества подготовки специалистов // Мониторинг и контроль качества образования: развитие методологии и опыт. Книга 3/Материалы X Симпозиума «Квалиметрия в образовании: методология и практика». М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. - С.257-262.
5. Лукіна Т. О. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти : навчально-методичні матеріали до модуля / Т. О. Лукіна. – К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2007. – 59 с. - С. 35.
6. Булах І. Є. Створюємо якісний тест :Навчальний посібник / І. Є. Булах, М. Р. Мруга. – К. :Майстер-клас, 2006. – 160 с.- С. 75,115
7. Майоров А. Н. Теория и практика создания тестов для системы образования / Алексей Николаевич Майоров. – М. : Интеллект-Центр, 2002. – 296 с. - С. 56-74.
8. Актуальные проблемы компьютерного контроля знаний /А. М. Бершадский, А. А. Белов, Р. И. Вергазов, И. Г. Кревский // Вестник компьютерных и информационных технологий. – 2005. – № 1. – С. 40-48.
9. Долинер Л. И. Компьютерные тесты успеваемости как средство оптимизации учебного процесса [Электронный ресурс] / Л. И. Долинер // Вестник Московского университета. Сер. 20. Педагогическое образование, 2004. – № 1. – С. 35-72. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/973560/> .

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН
ТА ВИКЛИКІВ: СТАН, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Матеріали

Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції

з міжнародною участю

(1 жовтня 2020 року, м. Київ)

Упорядник : Євтюкова І.О., начальник науково-методичного відділу МНТУ.

Бібліографічний редактор: Заліток Л.М., директор наукової бібліотеки МНТУ, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Формат 64x84/16. Умов друк.арк. 13,5